

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra finančního práva a finanční vědy

DISERTAČNÍ PRÁCE

Dohledová činnost ČNB

(se zaměřením na ochranu spotřebitele na finančním trhu)

On Supervision of Financial Markets by Czech National Bank

(focused on Consumer Protection in the Financial Markets)

Školitelka:

doc. JUDr. Hana Marková, CSc.

Autor:

JUDr. Ing. David Skácelík

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci zpracoval samostatně, že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Poděkování

Rád bych poděkoval konzultantce doc. JUDr. Haně Markové, CSc., za cenné připomínky při sepisování této práce.

Tuto práci věnuji mému tátovi.

1. Úvod

Česká národní banka kromě svého hlavního cíle, péče o cenovou stabilitu, je rovněž orgánem vykonávajícím dohled nad finančním trhem. Kromě dohledu bank, družstevních záložen, kapitálového trhu, pojišťovnictví, penzijních fondů, směnárén a dalších osob podle zákona č. 6/1993 Sb., o ČNB, ve znění pozdějších předpisů, byl České národní bance svěřen i dohled nad dodržováním povinností stanovených občanským zákoníkem pro uzavírání smluv o finančních službách uzavíraných na dálku, nad dodržováním povinností zákazu používání nekalých obchodních praktik a nad dodržováním povinností při sjednávání spotřebitelského úvěru, pokud druhou stranou smlouvy je osoba podléhající dohledu České národní banky.

Dohled vykonávaný Českou národní bankou chrání (nejen spotřebitele) před ekonomickým selháním dohlížených osob. Ochrana spotřebitele stanovená právními předpisy je pak poskytnuta jen spotřebitelům jako slabší straně smluvního vztahu. Jakkoli je tato ochrana propracována, přesto předpokládá alespoň průměrného spotřebitele, který má projevuje vlastní zájem na své ochraně. Za takového spotřebitele však lze jen obtížně označit někoho, kdo je dnes schopen např. k nákupu mobilního telefonu nebo značkových bot uzavřít úvěrovou smlouvu se sazbou 0,986 % za den¹; toto již není otázkou absence finančního vzdělání.

Touto prací se věnuji ochranu spotřebitele na finančním trhu, neboť jde o zajímavě se rozvíjející právní odvětví. Teprve budoucnost ukáže, zda administrativní ochrana některé ze smluvních stran povede ke zkulturnění ekonomického života společnosti, nebo k nárůstu složitosti společenských vztahů, většímu počtu i bagatelních sporů a k morálnímu hazardu.

Ochranu spotřebitele chápu jako určitý soubor pravidel a činností, které mají nejen zabránit škodám na tělesné schránce člověka, nebo tyto škody alespoň minimalizovat, ale i poskytnout člověku ochranu před újmou majetkovou.

V současnosti, v době pokročilé dělby práce a stále rostoucí specializace již prakticky není možné, aby jedinec vlastními silami byl schopen posoudit vlastnosti všech statků, které k uspokojení svých potřeb konzumuje, a rizika s tím spojená. Do značné míry je dnes

---

¹ Hergesell, O: Kouzelná půjčka: Rychlý úvěr přes internet a SMS je v Česku, Euro č. 25/2012, str. 14.

posuzování statků dostupných na trhu co do jejich kvality a nezávadnosti čerpáno jako služba poskytovaná institucemi k tomu vytvořenými (různé inspekce, dohledy, zkušebny) a pravidly za tímto účelem sestavenými (např. technické normy nebo etické kodexy). Člověk tedy má rozumný důvod spoléhat na to, že statky běžně dostupné a na veřejných trzích nabízené splňují alespoň minimální požadavky na bezpečnost.

Obdobně tomu tak je – nebo by alespoň mělo být – i na trzích finančních. Služby a produkty na finančním trhu nabízené by měly mít svou užitnou hodnotu pro toho, kdo je v konečné fázi spotřebuje nebo užije, a měly by být nabízeny důvěryhodnými osobami.

Stejně jako je tomu u jiných sfér ekonomických aktivit, i vstup na stranu profesionálů, kteří hodlají působit na finančním trhu, je spojen s nutností splnit stanovené podmínky, a zpravidla i s nutností plnit další povinnosti po dobu působení na finančním trhu.

Pojem spotřebitele v českém právu není nový. Po první světové válce z důvodu zajištění zásobování byly v důležitých odvětvích zřizovány komise, v nichž zasedali i zástupci spotřebitelů. Takovými předpisy bylo např. nařízení o zřízení Československé cukerní komise² nebo nařízení o zřízení Československé komise lihové³. Dalšími předpisy byly předpisy stanovující maximální ceny⁴. Rovněž byla zřízena cenová sdružení⁵, která měla za úkol dohlížet na stanovování cen ve svém odvětví, napomáhat uzavírání smluv mezi výrobci a obchodníky nebo navrhopvat příslušným orgánům státu úpravy cen.

K ochraně spotřebitele sloužily i lidové soudy. Tyto soudy byly zřízeny zákonem č. 299/1919 Sb. zák. a nař., jímž se zřizují lidové soudy cenové. Tyto soudy měly zpětně poskytnout ochranu tomu, kdo po dobu války až do 28. října 1918 zaplatil „cenu přílišnou“. Soudy byly zřízeny při každém okresním soudu a působily jako rozhodčí soudy ve věcech náhrady nepřevyšující 10.000 Kč. Pasivně legitimováni byli ti, kdo nabyli předměty potřeby za účelem dále je zcizit, ale také ten, kdo takový úmysl zcizit původně neměl, ale zcizil. Žalobu bylo třeba uplatnit u soudu v prekluzivní lhůtě šesti neděl ode dne působnosti zákona. Soudy procesně postupovaly obdobně jako v civilních řízeních ve věcech nepatrných⁶ (řízení, kde byly vyloučeny opravné prostředky, a to s výjimkou podání odvolání pro

---

² Nařízení Národního výboru Československého č. 15/1918 Sb. zák. a nař., o zřízení Československé cukerní komise.

³ Nařízení Národního výboru Československého č. 29/1918 Sb. zák. a nař., o zřízení Československé komise lihové.

⁴ Např. nařízení ministerstva pro zásobování lidu ve srozumění s ministerstvem zemědělství č. 23/1919 Sb. zák. a nař., kterým se stanoví nejvyšší ceny za skopce a skopové maso.

⁵ Nařízení vlády republiky Československé č. 101/1919 Sb. zák. a nař., o odborových sdruženích cenových.

⁶ Ust. § 448 až § 453 zákona č. 113/1895 ř.z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní).

zmatečnost), jinak podle obdoby řádného civilního řízení. Soudy rozhodovaly nálezem; proti nálezů bylo možno podat odvolání pouze v případech, kdy výše vymáhané náhrady přesahovala 1.000 Kč.

Dalším příkladem ochrany spotřebitele může být nařízení předsedy nejvyššího úřadu cenového č. 52/1941 Sb. zák. a nař., o stanovení úvěrové přírážky při prodeji zboží přímým spotřebitelům na splátky. Nejvyšší cenový úřad byl zřízen vládním nařízením č. 121/1939 Sb. zák. a nař., o zřízení nejvyššího úřadu cenového. V působnosti nejvyššího cenového úřadu byla tvorba a dohlížení cen zboží a úkonů všeho druhu, jakož i úplat, s výjimkou úroků a cenných papírů. Úřad byl oprávněn stanovit nejnižší nebo nejvyšší, směrné nebo pevné ceny. Uvedené nařízení Úřadu omezovalo maximální výši úvěrové přírážky, pokud cena podle smlouvy měla být zaplácena ve splátkách. Při výběru splátky u kupujícího směl prodávající navíc inkasovat 3% z vybírané částky, pokud na to byl kupující před uzavřením kupní smlouvy výslovně upozorněn. Úvěrové přírážky mohly být účtovány pouze za dobu, na níž byl splátkový obchod sjednán. V případě prodlení kupujícího se splátkou se účtovaly úroky z prodlení.

Při prodejní ceně přes K	do K	Přirážka
	500,-	1 %, nejméně však K 2,-
500,-	1000,-	0,8 %
1000,-	2000,-	0,7 %
2000,-	4000,-	0,6 %
4000,-	výše	0,5 %

Tabulka 1: Nejvyšší měsíční úvěrová přírážka podle nařízení č. 52/1941 Sb. zák. a nař.

Na podzim r. 1948 byl přijat první pětiletý plán⁷. Obsahem plánu byla výstavba a přestavba československého hospodářství, a dále zvýšení životní úrovně obyvatel jako odraz zvýšené produktivity práce. Na základě zmocnění uvedených v § 42 tohoto zákona byly vydávány předpisy v oblasti cenotvorby⁸; tyto předpisy však spíše než k ochraně

⁷ Zákon č. 241/1948 Sb., o prvním pětiletém hospodářském plánu rozvoje Československé republiky.

⁸ Vládní nařízení č. 235/1949 Sb., o plánování a jiné tvorbě cen, a podle tohoto nařízení postupně vyhláška ministerstva vnitřního obchodu č. 26/1953 Ú.l., o zavedení ceníků státních maloobchodních cen, zrušená vyhláškou ministerstva vnitřního obchodu a místního hospodářství č. 163/1954 Ú.l., kterou se vydávají všeobecné podmínky o cenících státních maloobchodních cen zboží a o cenících služeb a výkonů, která byla zrušena vládním nařízením č. 99/1966 Sb., kterým se zrušují některé právní předpisy v souvislosti se zdokonalováním soustavy plánovitého řízení národního hospodářství.

spotřebitelů sloužily k plnění prvního pětiletého plánu. Z hlediska ochrany spotřebitele je třeba upozornit na zřízení státní obchodní inspekce. Státní obchodní inspekce byla zřízena vládním nařízením č. 98/1952 Sb., o státní obchodní inspekci, a to právě podle § 42 odst. 1 zákona o prvním pětiletém plánu. Státní obchodní inspekce byla zřízena při ministerstvu vnitřního obchodu. Státní obchodní inspekce byla kontrolním orgánem, který soustavně kontroloval dodržování právních předpisů obchodními podniky, a to bez ohledu na jejich vlastníka (vlastníkem mohl být jen stát, komunál nebo družstvo). Státní obchodní inspekce dále kontrolovala např. dodržování měr a vah, zachovávání stanovených maloobchodních cen a obchodních přírážek nebo dodržování předepsaných povinných zásob a sortimentu zboží.

Vládním nařízením č. 76/1958 Sb., o Státní inspekci jakosti potravinářských a zemědělských výrobků⁹ byla zřízena další státní inspekce. Státní inspekce jakosti potravinářských a zemědělských výrobků měla Ústřední inspektorát se sídlem v Praze, který byl podřízen ministrovi potravinářského průmyslu a výkupu zemědělských výrobků, a Oblastní inspektorát se sídlem v Bratislavě, podřízený pověřenci potravinářského průmyslu a výkupu zemědělských výrobků.

V r. 1962 byla uvedená vládní nařízení zrušena a státní inspekce dostaly zákonnou úpravu¹⁰. Ke Státní obchodní inspekci tak rozdělením Státní inspekce jakosti potravinářských a zemědělských výrobků byly zřízeny další dva kontrolní orgány, a to Státní inspekce jakosti zemědělských výrobků při Ústřední správě nákupu zemědělských výrobků, a Státní inspekce jakosti výrobků potravinářského průmyslu při ministerstvu potravinářského průmyslu. Zákon č. 122/1962 Sb. byl pro Českou socialistickou republiku zrušen v r. 1986. Státní inspekce jakosti zemědělských výrobků a Státní inspekce jakosti výrobků potravinářského průmyslu byly zákonem České národní rady č. 63/1986 Sb., o České zemědělské a potravinářské inspekci nahrazeny touto inspekcí, která jako orgán státní správy byla podřízena ministerstvu zemědělství. V r. 2002 byla tato inspekce zrušena zákonem č. 146/2002 Sb. o Státní zemědělské a potravinářské inspekci a o změně některých souvisejících zákonů.

Státní obchodní inspekce byla zrušena zákonem České národní rady č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci, který zřídil Českou obchodní inspekci jako orgán státní správy podřízený ministerstvu obchodu České socialistické republiky.

---

⁹ Vládní nařízení č. 76/1958 Sb., o Státní inspekci jakosti potravinářských a zemědělských výrobků bylo vydáno podle § 1 ústavního zákona č. 47/1950 Sb., o úpravách v organisaci veřejné správy.

¹⁰ Zákon č. 122/1962 Sb., o státní zemědělské, potravinářské a obchodní inspekci.

Vedle státní inspekce byla v Československu založena i občanská kontrola, která historicky dospěla do formy výborů lidové kontroly a komisí lidové kontroly¹¹.

Výslovná ochrana spotřebitele byla upravena už v hospodářském zákoníku¹². Novelou hospodářského zákoníku, provedenou zákonem č. 138/1970 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení hospodářského zákoníku, byl vložen § 119a, který organizacím zakazoval zneužívat svého hospodářského postavení na úkor spotřebitele; organizacím tak bylo zejména zakázáno při uzavírání smluv vynucovat si nepřiměřené hospodářské podmínky, vynucovat si plnění, které je v nápadném nepoměru k poskytovanému plnění, nebo vázat uzavření smlouvy na převzetí závazku, který s plněním nesouvisí.

---

¹¹ Občanská kontrola byla založena vládním nařízením č. 21/1953 Sb., o občanské kontrole obchodu, které bylo zrušeno nařízením vlády č. 59/1959 Sb., o občanské kontrole obchodů a provozoven. Toto nařízení bylo zrušeno zákonem č. 69/1967 Sb., o národních výborech. K tomuto zákonu později přibyl zákon č. 116/1971 Sb., o výborech a komisích lidové kontroly.

¹² Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník.

2. Výkon dohledu

Podstatou dohledu¹³ je pozorování určité činnosti nebo určitého stavu, hodnocení tohoto pozorování a v případě potřeby korekce zjištěného stavu k dosažení stavu žádoucího. Za součást dohledové činnosti lze pokládat udělování souhlasů, povolení nebo licencí subjektům, které pak budou vyvíjet činnost v dohlížené oblasti.

Dohled nad finančním trhem je prováděn z důvodů makroekonomických i z důvodů mikroekonomických. Základními makroekonomickými důvody jsou stabilita, bezpečnost a důvěryhodnost, z mikroekonomických důvodů je důležitá ochrana klientů¹⁴. Dohled finančního trhu lze sektorově rozdělit na dohled bankovního systému, dohled pojišťovnictví (včetně pojišťovacích zprostředkovatelů a likvidátorů pojistných událostí) a dohled nad kapitálovým trhem (sem spadá dohled nad emitenty cenných papírů, nad obchodníky s cennými papíry, investičními zprostředkovateli, ale i nad osobami zabývajícími se kolektivním investováním včetně penzijních fondů).

Modely regulace a dohledu finančního trhu ve světě se různí, konkrétní uspořádání je odrazem např. ekonomické vyspělosti země a jejího historického vývoje, nebo právním systémem země. Jednou z důležitých funkcí centrální banky (v ČR) je dohled bankovního systému, který úzce souvisí s druhou důležitou funkcí centrální banky – s měnovou politikou¹⁵. Současně však je třeba uvést, že jak v řadě členských států Evropské unie, tak i v dalších zemích centrální bance výkon dohledu svěřen není. Určitou výhodou takového modelu je to, že se centrální banka při výkonu dohledu a při výkonu své měnové funkce nemůže dostat do konfliktu zájmů¹⁶.

2.1. Dohled v Evropské unii

Ustavením Evropského systému centrálních bank (ESCB) a Evropské centrální banky (ECB) došlo k oddělení funkce výkonu měnové politiky, který přešel z působnosti (většinou z působnosti centrální banky) členského státu Evropské měnové unie (EMU) na ECB,

---

¹³ Dále uvedený text týkající se dohledu a pojištění vkladů obsahuje některé pasáže z mé rigorózní práce Skácelík, D.: Česká národní banka v procesu přistoupení České republiky k Evropské unii, Právnická fakulta UK, 2007.

¹⁴ Podle Revenda, Z.: Centrální bankovníctví, MANAGEMENT PRESS, 2. vydání, Praha 2001, str. 119.

¹⁵ „Regulace množství peněz v ekonomice nelze provádět bez regulace institucí, které významnou část tohoto množství vytvářejí, to je obchodních a dalších bank. Jejich regulace pak vyžaduje následný dohled.“ Revenda, Z.: Centrální bankovníctví, MANAGEMENT PRESS, 2. vydání, Praha 2001, str. 119.

¹⁶ Lze si však položit otázku, jaké funkce zůstanou centrální bance členské země EMU, je-li dohled vykonáván jinou institucí než centrální bankou.

a výkonu dohledu, který zůstal na národní úrovni. Zájem ECB o problematiku dohledu je založen čl. 105 odst. 5 Smlouvy o ES¹⁷. ECB dále musí být podle čl. 105 odst. 4 Smlouvy o ES konzultována při přípravě národní legislativy v těch oblastech, které jsou svěřeny do kompetence ECB.

Na úrovni Evropské unie jsou však vyvíjeny snahy o kooperaci jednotlivých národních dohledových orgánů. Tyto snahy se odvíjejí od podpory vzniku jednotného trhu finančních služeb, který je považován za nezbytný pro další růst ekonomiky a tvorbu pracovních míst v Evropské unii. Za tímto účelem byl přijat Akční plán pro finanční služby¹⁸; plná implementace plánu do r. 2005 byla pak žádána hlavami států a vlád na summitech v březnu 2000 v Lisabonu a v březnu 2001 ve Stockholmu.

Nejrychlejší byl postup v sektoru cenných papírů. V červenci 2000 ustavil ECOFIN Radu moudrých mužů¹⁹, která doporučila Plán provést ve čtyřech postupných krocích²⁰:

Příprava potřebných legislativních aktů (nařízení a směrnic) na základě evropských smluv, implementace technických opatření podle rozhodnutí Komise 1999/468/ES z 28. června 1999 stanovících postupy pro výkon pravomocí svěřených Komisi, ujištění o slučitelnosti a včasné implementaci aktů přijatých v předchozích krocích zlepšenou kooperací a součinností mezi evropskými regulátory a Committee of European Securities Regulators (CESR), Komise a členské státy budou prosazovat právo Společenství.

Ke konzultacím a k přípravě legislativy používala Rada a Evropský parlament poradní komise (pro bankovnínictví Banking Advisory Committee²¹, pro pojišťovnictví Insurance Committee²² a pro kolektivní investování Contact Committee²³). Vzhledem k náročnosti nových úkolů bylo třeba vytvořit novou poradní strukturu, kterou ukazuje následující tabulka²⁴:

---

¹⁷ „ESCB přispívá k plynulému provádění opatření, uskutečňovaných příslušnými orgány, které se týkají dohledu nad úvěrovými a dalšími institucemi s výjimkou pojišťovacích podniků.“

¹⁸ COM (1999) 232 final.

¹⁹ Committee of Wise Men on the Regulation of European Securities Markets.

²⁰ Materiál COM (2003) 659 final. Zdroj: http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/com2003_0659en01.pdf

²¹ Ustavena I. bankovní směrnici.

²² Směrnice 91/675/ES ze dne 19. prosince 1991, kterou se zřizuje Výbor pro pojišťovnictví.

²³ Směrnice 85/611/ES ze dne 20. prosince 1985, o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se subjektů kolektivního investování do převoditelných cenných papírů (SKIPCP), v angličtině UCITS.

²⁴ Materiál COM (2003) 659 final. Zdroj: http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/com2003_0659en01.pdf

	Banking	Insurance and Occupational Pensions	Securities (including UCITS)
Advisory (Level 1) and "Comitology" (Level 2)	European Banking Committee (EBC)	European Insurance and Occupational Pensions Committee (EIOPC)	European Securities Committee (ESC)
(Level 3)	Committee of European Banking Supervisors (CEBS)	Committee of European Insurance and Occupational Pension Supervisors (CEIOPS)	Committee of European Securities Regulators (CESR)

Tabulka

V souvislosti s nynější krizí v USA a v Evropě došlo na evropské úrovni ke změnám v organizaci dohledu. S účinností od 1. ledna 2011²⁵ vznikly transformací výborů třetí úrovně Lamfalussyho procesu tři nové evropské orgány pro dohled nad finančním trhem. Jsou to European Securities and Markets Authority (ESMA)²⁶ pro regulaci kapitálového trhu, European Banking Authority (EBA)²⁷ pro regulaci bank, a European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA)²⁸ pro regulaci pojišťoven a penzijních fondů.

Kromě uvedených institucí byla zřízena²⁹ Evropská rada pro systémová rizika (European Systemic Risk Board, ESRB), jehož úkolem je monitorovat a zjišťovat potenciální hrozby pro finanční stabilitu, které mohou vznikat v rámci makroekonomického rozvoje, případně z důvodu rozvoje finančního systému jako celku. ESRB tak má funovat jako systém včasného varování, a v případě potřeby by měl i vydávat doporučení vedoucí ke zmírnění zjištěných rizik.

Nové institucionální uspořádání regulace a dohledu v Evropské unii bylo přijato na základě doporučení skupiny expertů vedené Jacquesem de Larosièrem, která byla v listopadu 2008 pověřena Evropskou komisí k předložení návrhů opatření, kterými by měl být posílen dohled za účelem lepší ochrany spotřebitelů a obnovení důvěry ve finanční systém.

²⁵ Podle ČNB, www.cnb.cz/cs/dohled_financi_trh/vykon_dohledu/mezinarodni_aktivity

²⁶ Zřízení nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1095/2010/EU ze dne 24. listopadu 2010 o zřízení Evropského orgánu dohledu (Evropského orgánu pro cenné papíry a trhy), o změně rozhodnutí č. 716/2009/ES a o zrušení rozhodnutí Komise 2009/77/ES. www.esma.europa.eu

²⁷ Zřízení nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1093/2010/EU ze dne 24. listopadu 2010 o zřízení Evropského orgánu dohledu (Evropského orgánu pro bankovníctví), o změně rozhodnutí č. 716/2009/ES a o zrušení rozhodnutí Komise 2009/78/ES. www.eba.europa.eu

²⁸ Zřízení nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1094/2010/EU ze dne 24. listopadu 2010 o zřízení Evropského orgánu dohledu (Evropského orgánu pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění), o změně rozhodnutí č. 716/2009/ES a o zrušení rozhodnutí Komise 2009/79/ES. www.eiopa.europa.eu

²⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1092/2010/EU ze dne 24. listopadu 2010 o makrobezpečnostním dohledu nad finančním systémem na úrovni Evropské unie a o zřízení Evropské rady pro systémová rizika.

Na úrovni mezinárodní vzniká dále International Organization of Securities Commissions (IOSCO)³⁰ pro oblast kapitálového trhu a International Association of Insurance Supervisors (IAIS)³¹ pro oblast pojišťovnictví International Organisation of Pension Supervisors (IOPS)³² pro oblast penzijních plánů.

V r. 2012 představila Evropská komise v rámci pokusů řešit finanční krizi návrh tzv. bankovní unie, a to na neformálním zasedání Evropské rady dne 23. května 2012. Tento návrh aktualizovala Komise v materiálu ze dne 22. června 2012³³.

Komise spatřuje východisko ze současné krize v hlubší hospodářské integraci. V době předložení návrhu bankovní unie šlo zatím jen o politickou vizi. Kromě bankovní unie by k hlubší integraci měla přispět i fiskální unie.

Tato vize předpokládá větší zapojení soukromého sektoru do případného budoucího zachraňování bank před úpadkem. Dalším nástrojem má být Evropský mechanismus stability (ESM), který má mít úvěrovou kapacitu 500 miliard eur³⁴.

Ve střednědobém horizontu zamýšlí Komise vytvoření bankovního dohledu na úrovni Evropské unie. Důvodem takového kroku podle Komise je dosavadní roztržitost systému, který nedokáže reagovat na problémy současnosti.

Dalším již připravovaným nástrojem je jednotný systém pojištění vkladů, který počítá i se vzájemnou finanční výpomocí v případě, že by jednomu fondu došly peníze (blíže v části věnované pojištění vkladů dále v této práci).

Zatím posledním zvažovaným nástrojem je celounijní fond pro řešení problémů bank. Prvním krokem by bylo zřízení takových fondů na národní úrovni. Tyto fondy by spolupracovaly a za určitých podmínek a v případě potřeby by si musely půjčovat. Tyto národní fondy by pak vytvořily evropský systém fondů pro řešení problémů bank. Alternativou, která je v létě 2012 zvažována, je i sloučení systémů pojištění vkladů s mechanismem financování a řešení problémů.

---

³⁰ www.iosco.org

³¹ www.iaisweb.org

³² www.iopsweb.org

³³ <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/12/478&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en>

³⁴ ESM nicméně sám tyto peníze nezíská vkladem členských států Společenství, ale měl by si kapitál opatřit emisí vlastních dluhopisů na finančních trzích. Problémy některých členských států Společenství vyvolané nadměrným zadlužením se tak mají řešit pomocí dalšího dluhu. Předpokládá se, že dluhopisy ESM nakoupí především penzijní fondy.

2.2 Dohled v České republice

Do 1. dubna 2006³⁵ byl v ČR uplatňován sektorový model dohledu. Tento model je založen na rozdělení dohledu podle jednotlivých dohlížených sektorů (bankovníctví, pojišťovnictví, kapitálový trh), přičemž každý sektor je dohlížen vlastním dohlízejícím orgánem.

Dohled nad finančním trhem byl rozdělen mezi ČNB (bankovní dohled), Úřad pro dohled nad družstevními záložnami (dohled spořitelních a úvěrních družstev), Komisi pro cenné papíry (dohled nad kapitálovým trhem), a Ministerstvo financí, útvar Úřadu státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění (dohled nad pojišťovnami a penzijními fondy).

Nynější uspořádání dohledu v ČR je založeno na modelu dohledu prováděného jedinou institucí. Model je založen na tom, že všechny dohledové činnosti jsou soustředěny v jediné dohlízející instituci, která tak vykonává jak obezřetnostní dohled, tak ochranu klienta. Tento model byl použit většinou “nových” členských států EU (Bulharsko a Rumunsko používají sektorový model dohledu), některé “staré” členské státy na tento model přešly po r. 2000 (např. Belgie, Německo, V. Británie). Před r. 2000 model jediné instituce dohledu byl v Dánsku a Švédsku. Ze zemí mimo EU tento model užívá např. Austrálie, Lichtenštejsko nebo Norsko.

V souvislosti s integrací dohledu některé státy vytvořily zcela novou instituci (Estonsko, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, ze starých států např. V. Británie nebo Irsko). Cestu svěřit výkon integrovaného dohledu centrální bance zvolilo jen Slovensko a Česká republika, i když v Německu nebo Rakousku, ač je dohled svěřen zvláštní instituci, v některých oblastech centrální banka na dohledu participuje.

I v zemích, které výkon integrovaného dohledu svěřily zvláštní instituci, však centrální banka má vazby na tuto dohledovou instituci. Tyto vazby mají nejrůznější podobu, ať již uvedené příklady Německa (monitoring bank) a Rakouska (on-site inspekce), tak jiné formy, např. sdílení zaměstnanců, společné zdroje rozpočtu, případně právo centrální banky nominovat členy vedení dozorové instituce, nebo tyto členy navrhopvat. V některých zemích je dohledová instituce administrativně spojena s centrální bankou, ale vykonává své kompetence nezávisle (Estonsko, Lotyšsko). V praxi tedy tam, kde je integrovaný dohled vykonáván institucí odlišnou od centrální banky, existuje spolupráce mezi oběma subjekty, ať už na základě memoranda of understanding, společných pracovních komisí nebo dohod o spolupráci.

---

³⁵ Do účinnosti zákona č. 57/2006 Sb., zákon o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem.

O sjednocení dohledu nad finančním trhem v ČNB rozhodla vláda v květnu 2004³⁶. Proces měl proběhnout ve dvou fázích. Dohled měl být nejprve soustředěn do ČNB (výkon dohledu nad bankami a dohled nad spořitelními a úvěrními družstvy) a do nově vzniklé Komise pro finanční trh (dohled nad kapitálovým trhem a nad pojišťovnictvím), která měla vzniknout z KCP. Druhá etapa, ve které mělo dojít k sloučení dohledů ČNB a Komise pro finanční trh v jediné instituci měla proběhnout přibližně v r. 2010. V srpnu 2005 však došlo k revokaci původního rozhodnutí³⁷ s tím, že ke sjednocení celého dohledu dojde v jediném kroku. Vládní návrh zákona byl v druhém čtení v rámci projednávání návrhu v rozpočtovém výboru nahrazen komplexním pozměňujícím návrhem, nynějším zákonem č. 57/2006 Sb. Návrh na integraci dohledu byl rovněž posouzen ECB³⁸, která mu vyjádřila podporu³⁹. Ke sjednocení dohledu nad finančním trhem pak došlo zákonem č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem.

Vzhledem ke specifické činnosti jsou osoby poskytující služby na finančním trhu podrobenu dohledu oprávněné autority. V podmínkách České republiky je nyní prakticky monopolním orgánem dohledu Česká národní banka (ČNB).

2.3 Česká národní banka

Česká národní banka (ČNB) je podle zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, je ústřední bankou ČR a orgánem vykonávajícím dohled nad finančním trhem. ČNB není správním úřadem, ale kompetence správního úřadu jsou jí pouze svěřeny. Důvodem takového uspořádání je požadavek na formální a úplnou nezávislost centrální banky. Pokud by ČNB byla přímo správním úřadem⁴⁰, byla by tak součástí moci

---

³⁶ Usnesení vlády č. 452 z 12. května 2004.

³⁷ Usnesení vlády č. 1079 ze dne 24. srpna 2005.

³⁸ ECB ve svém stanovisku 28. října 2005 zdůraznila, že tento návrh podporuje a integraci dozoru do České národní banky vítá. Výslovně konstatovala, že sloučení dozoru do jediné instituce je v relativně malé ekonomice ideální. Podle názoru Evropské centrální banky je rozšíření pravomocí České národní banky na oblast nebankovního dozoru v souladu s jejími úkoly. Dále doporučila explicitně vymezit širší úlohu České národní banky při zajištění stability finančního systému jako celku, což bylo také zohledněno v jednom z pozměňujících návrhů schválených rozpočtovým výborem. (Úvodní slovo místopředsedy vlády a ministra financí ČR Bohuslava Sobotky k druhému čtení sněmovního tisku 997.

Zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/051schuz/s051122.htm#r5>)

³⁹ Stanovisko ECB je označeno jako sněmovní tisk 997/2.

⁴⁰ Správní řád ve svém § 1 zavedl legislativní zkratku „správní orgán“; v textu proto nebudu rozlišovat mezi pojmem „správní úřad“ a „správní orgán“.

výkonné, a jako taková by nebyla na státu nezávislá. Tento požadavek je zákonem respektován tak, že v § 9 je ČNB výslovně zakázáno přijímat nebo vyžadovat pokyny od prezidenta republiky, Parlamentu, vlády, správních úřadů nebo od jakéhokoli jiného subjektu, a to nejen při plnění svého hlavního cíle, ale i při jiných činnostech, které ČNB vykonává⁴¹.

Působnost ČNB jako správního úřadu / správního orgánu je tedy dána primárně zákonem o ČNB, dále však i jednotlivými „sektorovými“ zákony, které zakládají dohledovou působnost ČNB nad jednotlivými segmenty finančního trhu. Těmito sektorovými zákony jsou např. pro bankovníctví zákon o bankách⁴² nebo zákon o spořitelních a úvěrních družstvech⁴³, pro kapitálový trh zákon o podnikání na kapitálovém trhu⁴⁴ a zákon o dohledu v oblasti kapitálového trhu⁴⁵, v oblasti pojišťovnictví zákon o pojišťovnictví⁴⁶, případně v oblasti kolektivního investování lze kromě zákona o kolektivním investování⁴⁷ snad uvést i zákon o penzijním připojištění⁴⁸, nebo zákon o platebním styku⁴⁹. I když tedy ČNB plní úkoly dohledového orgánu, jejím hlavním cílem je péče o cenovou stabilitu, a není-li tento cíl dotčen, pak sekundárně má ČNB usilovat i o podporu obecné hospodářské politiky vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu⁵⁰.

Dohledová působnost ČNB je dosti rozsáhlá; výčet dohlížených osob uvádí § 44 zákona o ČNB; ČNB tak vykonává dohled nad

- bankami, pobočkami zahraničních bank, spořitelními a úvěrními družstvy, institucemi elektronických peněz, pobočkami zahraničních institucí elektronických peněz, vydavateli elektronických peněz malého rozsahu, platebními institucemi, poskytovateli platebních služeb malého rozsahu a nad bezpečným fungováním bankovního systému,

- obchodníky s cennými papíry, emitenty cenných papírů, centrálním deponitářem, jinými osobami vedoucími evidenci investičních nástrojů, investičními společnostmi, investičními fondy, provozovateli vypořádacích systémů, organizátory trhů s investičními nástroji

---

⁴¹ Toto ustanovení zkomplikovalo v lednu 2012 vládě ČR její úmysl poskytnout půjčku Mezinárodnímu měnovému fondu na pomoc eurozóně ve výši 38 miliard Kč z devizových rezerv spravovaných ČNB. Půjčka byla schválena až poté, kdy vláda ČR vydala na tuto půjčku státní záruku.

⁴² Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³ Zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a o některých opatřeních s tím souvisejících a o doplnění zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁴ Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ Zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví

⁴⁷ Zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸ Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ Zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku.

⁵⁰ Jinými slovy, pokud ČNB usoudí, že vládou sledovaná hospodářská politika k růstu nevede, nemá zřejmě ČNB zákonnou povinnost takovou politiku podporovat.

a dalšími osobami, o nichž tak stanoví zvláštní právní předpisy upravující oblast podnikání na kapitálovém trhu,

- pojišťovnami, zajišťovnami, penzijními fondy a dalšími osobami působícími v oblasti pojišťovnictví a penzijního připojištění podle zákonů upravujících pojišťovnictví, činnost pojišťovacích zprostředkovatelů a penzijní připojištění,

- zpracovateli tuzemských bankovek a tuzemských mincí podle zákona upravujícího oběh bankovek a mincí,

- bezpečným, spolehlivým a efektivním fungováním platebních systémů podle zákona upravujícího platební styk,

- činností jiných osob, které mají povolení nebo registraci podle zvláštních právních předpisů.

Samotný výkon dohledu pak zahrnuje:

- rozhodování o žádostech o udělení licencí, povolení, registrací a předchozích souhlasů podle zvláštních právních předpisů,

- kontrolu dodržování podmínek stanovených udělenými licencemi a povoleními,

- kontrolu dodržování zákonů a přímo použitelných předpisů Evropské unie, jestliže je k této kontrole Česká národní banka tímto zákonem nebo zvláštními právními předpisy zmocněna, a kontrolu dodržování vyhlášek a opatření vydaných Českou národní bankou,

- získávání informací potřebných pro výkon dohledu podle zvláštních právních předpisů a jejich vymáhání, ověřování jejich pravdivosti, úplnosti a aktuálnosti,

- ukládání opatření k nápravě a sankcí podle tohoto zákona nebo zvláštních právních předpisů,

- řízení o správních deliktech a přestupcích.

Další podrobnosti o tom, co je předmětem dohledu ČNB, stanovují jednotlivé „sektorové“ zákony uvedené výše, které upravují postavení a činnost dohlížených osob. Kromě právě uvedených dohledových oprávnění má ČNB výslovně stanovenou povinnost vykonávat dohled nad dodržováním povinností stanovených občanským zákoníkem pro uzavírání smluv o finančních službách uzavíraných na dálku, nad dodržováním povinností zákazu používání nekalých obchodních praktik a nad dodržováním povinností při sjednávání spotřebitelského úvěru, pokud tuto činnost vykonávají osoby podřízené dohledu ČNB.

Princip jednotné licence

V souladu se čtyřmi základními svobodami (svoboda pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu) se vydala EU cestou ke společnému trhu. V zájmu jeho funkčnosti bylo přijato množství sekundárních právních předpisů upravujících nejen možnost osob podnikat i v jiných členských státech Společenství na základě jednoho povolení vydaného státem Společenství, kde je tato osoba usazena (princip jednotné licence), ale i předpisů, jejichž cílem je chránit spotřebitele. Ochrana spotřebitele je přitom koncipována nejen jako ochrana v rámci členského státu, ale jako ochrana poskytovaná spotřebiteli i v případě smluv uzavíraných přes hranice členských států. Sekundární právní předpisy přitom měly a mají za cíl harmonizovat úpravu spotřebitelského práva jednotlivých členských států tak, aby spotřebitel se znalostí vnitrostátní úpravy mohl rozumně očekávat, že v jiných členských státech mu bude poskytnuta obdobná úroveň ochrany, a to za obdobných podmínek.

Princip jednotné licence umožňuje osobě, která získala příslušné oprávnění ke své činnosti v jednom členském státě Společenství vykonávat tuto činnost i na území ostatních členských států Společenství, aniž by k takové činnosti musela mít oprávnění tohoto členského státu. Tak např. pojišťovna nebo banka jiného členského státu může na území ČR poskytovat svoje služby prostřednictvím pobočky. Bez založení pobočky mohou svoji činnost provozovat jen dočasně (pojišťovny) nebo nemá-li tato činnost charakter trvalé hospodářské činnosti (banky). Obdobně tuzemská banka nebo pojišťovna může svoji činnost vyvíjet v jiných členských státech Společenství. Podmínkou pouze je oznámení takové činnosti České národní bance, která o tom informuje orgán dohledu dotčeného členského státu.

Princip jednotné licence bank je upraven směrnicí 2000/12/ES⁵¹ a vztahuje se i na banky z Islandu, Norska a Lichtenštejnska⁵². Jednotná licence pojišťoven je pak upravena ve směrnici 2002/83/ES⁵³ pro životní pojištění, a ve směrnici 92/49/EHS⁵⁴ o neživotním pojištění.

---

⁵¹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES ze dne 20. března 2000 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a jejím výkonu. S ohledem na rozšíření ES byla tato směrnice doplněna směrnicemi, které skutečnost vstupu dalších členských států zohlednily.

⁵² S ohledem na čl. II bod 2 zákona č. 126/2002 Sb. se ustanovení zákona o bankách vztahují i na další státy Evropského hospodářského prostoru, pokud tak vyplývá z mezinárodní smlouvy, která byla schválena Parlamentem, ratifikována a vyhlášena a již je Česká republika vázána, nebo z obdobné mezinárodní smlouvy, která vstoupila v platnost před 1. lednem 1993. Takovou smlouvou je i Smlouva o Evropském hospodářském prostoru z r. 1994.

⁵³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/83/ES ze dne 5. listopadu 2002 o životním pojištění.

⁵⁴ Směrnice Rady 92/49/EHS ze dne 18. června 1992 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přímého pojištění jiného než životního a o změně směrnic 73/239/EHS a 88/357/EHS.

Obdobné ustanovení je uplatněno i pro investiční společnosti v zákoně o kolektivním investování⁵⁵, který obsahuje princip jednotné licence subjektů kolektivního investování do převoditelných cenných papírů podle směrnice 85/611/EHS⁵⁶.

Rovněž obchodníci s cennými papíry mohou na základě jednotné licence poskytovat své služby i v jiných členských státech, a to na základě směrnice 2004/39/ES⁵⁷, podle které může investiční podnik⁵⁸ poskytovat své služby buď prostřednictvím pobočky (v terminologii zákona o podnikání na kapitálovém trhu jde o organizační složku), nebo formou volného pohybu služeb.

Dohled osob, které takovému dohledu podléhají, vychází ze zásady dohledu vykonávaného domovským státem dohlížené osoby. Domovský orgán dohledu tak dohlíží i činnost vykonávanou dohlíženou osobou na území hostitelského státu.

Informace poskytované Českou národní bankou

Ačkoli správní řízení je řízením neveřejným, přesto je právními předpisy v některých případech povinnost poskytnout informace o správním řízení uložena. ČNB je tak podle § 14 odst. 1 písm. a) a b) zákona č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, povinna způsobem umožňujícím dálkový přístup poskytovat výroky svých pravomocných nebo vykonatelných rozhodnutí ve věci podle uvedeného zákona nebo podle zvláštních právních předpisů. ČNB tak zveřejňuje svá rozhodnutí sankční povahy, tj. rozhodnutí ve věci uložení sankce nebo opatření k nápravě dohlíženým osobám v oblasti kapitálového trhu, a to v rozsahu výroku pravomocného rozhodnutí s provedeným anonymizováním třetích osob. ČNB dále zveřejňuje rozhodnutí o uložených pokutách a o sankčních opatřeních ukládaných pojišťovacími zprostředkovatelům podle § 12 odst. 3 písm. j) zákona č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí, ve znění pozdějších předpisů.

---

⁵⁵ Zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁶ Směrnice Rady 85/611/EHS ze dne 20. prosince 1985 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se subjektů kolektivního investování do převoditelných cenných papírů.

⁵⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES ze dne 21. dubna 2004 o trzích finančních nástrojů a o změně směrnice Rady 85/611/EHS a 93/6/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES a o zrušení směrnice Rady 93/22/EHS.

⁵⁸ Investičním podnikem je podle směrnice 2004/39/ES právnická osoba, jejíž obvyklým předmětem činnosti či podnikání je poskytování jedné nebo více investičních služeb třetí osobě nebo provádění jedné nebo více investičních činností na profesionálním základě

Zveřejňují se i povolovací a schvalovací rozhodnutí ve věcech žádostí o povolení k činnosti a žádosti o souhlasy, a to podle zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, ve znění pozdějších předpisů.

ČNB je dále povinným subjektem podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů. Informační povinnost je zde omezena tím, že zákon o svobodném přístupu k informacím respektuje povinnost mlčenlivosti uloženou jinými zákony. ČNB tak zveřejňuje informace v nařízeném rozsahu, tj. důvod a způsob svého založení, organizační strukturu, kontaktní spojení a další předepsané informace.

Pokud jde o informace vzniklé činností ČNB, pak poskytování informací týkajících se dohledu je významně omezeno již uvedenou povinností mlčenlivosti. ČNB se tak zde musí, v případě že byla podána žádost o informace obsahující všechny zákonné náležitosti, omezit prakticky jen na konstatování toho, co ve věcech dohledu učinila; již samo odůvodnění činnosti by však mohlo být porušením povinnosti mlčenlivosti.

O své činnosti ČNB rovněž informuje veřejnost v pravidelných Výročních zprávách, které jsou přístupné i dálkovým způsobem.

Shrnutí kapitoly

Tato kapitola je věnována výkonu dohledu jak v ČR, tak v Evropské unii. V části kapitoly věnované dohledu v ČR je popsán proces sjednocení výkonu dohledu nad finančním trhem a svěřením výkonu dohledu do působnosti ČNB. Stručně je pojednáno o principu jednotné licence, která licencovaným osobám, v souladu se sekundárními předpisy Společenství, umožňuje bez významnějších administrativních kroků poskytovat služby i v dalších členských státech Společenství. S principem jednotné licence souvisí i princip dohledu vykonávaného dohledovým orgánem domovského státu licencované osoby.

V části týkající se Evropské unie jsou stručně zmíněny nově ustavené orgány dohledu na úrovni Unie, které mají být účinnou odpovědí Evropské unie na zuřící finanční a dluhovou krizi.

3. Ochrana poskytovaná spotřebiteli dohledem v rovině práva správního

Ochrana spotřebitele na finančním trhu spočívá nejen v ochraně spotřebitele před uzavřením smlouvy, která může spotřebitele poškodit, ale i v ochraně majetku spotřebitele.

K tvorbě spotřebitelského práva a k ochraně spotřebitele lze přistupovat dvojným způsobem. První možností nebo cílem je jen ochrana spotřebitele před postupy a praktikami podnikatele, které by mohly spotřebitele poškodit ekonomicky. Práva spotřebitele zde tedy jednáním (nebo opomenutím) podnikatele mohou být přímo dotčena. V případě, že vznikne mezi spotřebitelem a podnikatelem spor, bude třeba takový spor rozhodnout, a to zpravidla včetně náhrady případně způsobené škody. Pohybujeme se na poli práva soukromého, přičemž smluvní volnost stran může být ovlivněna předpisy, které tuto smluvní volnost omezují, např. zákazem některých smluvních ujednání, případně tyto předpisy mohou ovlivnit trvání již uzavřené smlouvy, např. umožněním spotřebiteli ve stanovené lhůtě odstoupit od smlouvy i bez udání důvodu (příklad smluv uzavřených mimo obchodní prostory nebo smluv uzavřených na dálku). Spory mezi stranami jsou pak v zásadě řešeny soudní cestou, možné je i rozhodnutí sporu v rozhodčím řízení, případně finančním arbitrem.

V případech, kdy spotřebitel uzavřel smlouvy s osobou podnikající na finančním trhu, a tato osoba nebude moci dostát závazkům, které na sebe smluvně převzala, byly pro některé právní vztahy vytvořeny i systémy náhrad. Tyto systémy tak mohou (nejen) spotřebiteli uhradit celou škodu vzniklou selháním osoby působící na finančním trhu, nebo alespoň tuto škodu zmírnit, pokud její výše přesahuje zákonem stanovené limity náhrady. Zde mám na mysli v prostředí České republiky garanční fond obchodníků s cennými papíry⁵⁹ nebo fond pojištění vkladů⁶⁰ (v případě družstevních záložen je družstevní záložně uložena povinnost účastnit se systému pojištění pohledávek z vkladů podle zákona o bankách).

Spotřebitelské právo však má i rovinu správní, kde na jedné straně vystupuje správní orgán a na druhé straně podnikatel. Tento vztah se může odehrávat na úrovni „prevence“, kdy podnikatel je správním orgánem dohlížen, a to především v zájmu dlouhodobé ekonomické stability. Příkladem zde mohou být osoby působící na finančním trhu (banky, pojišťovny, obchodníci s cennými papíry, apod.) dohlížené správním orgánem, kterým je zde zpravidla Česká národní banka. Druhou úrovní je pak rovina sankční, kdy dohlížené osobě mohou být

---

⁵⁹ Garanční fond obchodníků s cennými papíry podle § 128 až 134 zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁰ Fond pojištění vkladů podle § 41a až 41o zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.

kromě nápravných opatření uloženy i pokuty za správní delikt. Deliktní jednání sankcionované osoby se přitom může, ale nemusí dotýkat spotřebitele a jeho práv.

V případě, že spotřebitel, ale i jiná soukromá osoba, žádá správní orgán např. formou stížnosti o ochranu svých práv, pak tato ochrana může spočívat pouze v zákazu jednání podnikatele napadeného spotřebitelem, je-li takové naříkané jednání podnikatele v rozporu s právem, případně může být i uložena finanční sankce, pokud takové jednání naplnilo skutkovou podstatu správního deliktu. Správní orgán pověřený dohledem, *de lege lata*, není oprávněn rozhodovat spory vzešlé ze smluv uzavřených mezi jím dohlíženými osobami na straně jedné, a klienty těchto dohlížených osob, resp. spotřebiteli, na straně druhé. K této otázce se vyjadřuji v následující subkapitole 2.1.

Správními orgány, které dohlízejí nad veřejnoprávní stránkou spotřebitelského práva, jsou Česká národní banka a Česká obchodní inspekce. Působnost vůči podnikatelům mají i živnostenské úřady.

3.1 Stížnosti spotřebitelů na osoby podnikající na finančním trhu

Podle nového občanského zákoníku⁶¹ mají podnikatelé při poskytování finanční služby povinnost spotřebitele informovat mimo jiné i o tom, zda existuje způsob mimosoudního vyřizování stížností spotřebitelů, případně podmínky pro takové vyřizování, a dále poskytnout spotřebiteli údaj, zda se lze obrátit se stížností na orgán dohledu nebo státního dozoru (§ 1843 odst. 1 písm. m) nového občanského zákoníku). Pro osoby podnikající na finančním trhu tak zpravidla orgánem dohledu bude podle výše uvedeného ČNB, a tam, kde ČNB působnost nemá, tímto orgánem bude ČOI.

Určitým problémem, kterým se zřejmě nový občanský zákoník nijak nezabývá, je to, že *de lege lata* zde není právní předpis, který by problematiku přijímání, prověřování a vyřizování stížností komplexně upravoval, i když institut stížnosti je obsažen v řadě právních předpisů⁶².

V minulém volebním období byl zastupitelstvem Jihočeského kraje předložen návrh zákona o stížnostech⁶³. Zákon měl upravovat příjem, evidenci, vyřizování a kontrolu

---

⁶¹ Zákon č. 89/2012, občanský zákoník.

⁶² Komentář Jemelka, J., Pondělíčková, K., Bohadlo, D.: Správní řád – komentář, C.H.Beck, 2011, uvádí např. daňový řád, zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, nebo zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.

⁶³ Tisk Poslanecké sněmovny č. 643, V. volební období, www.psp.cz/ff/06/ab/6a/08.htm

vyřizování stížností orgány moci výkonné, územními samosprávnými celky a jimi zřízenými organizacemi, a právníckými a fyzickými osobami, pokud vykonávají působnost v oblasti veřejné správy. Předmětem stížnosti byla ochrana práv nebo právem chráněných zájmů, pokud došlo k jejich porušení anebo ohrožení činností nebo nečinností orgánu veřejné správy. Stížností rovněž mohl stěžovatel upozornit na konkrétní nedostatky, zejména na porušení právních předpisů, jejichž odstranění vyžaduje zásah orgánu veřejné správy. Tento zákon se měl použít subsidiárně tam, kde nebylo vyřizování stížnosti upraveno jiným právním předpisem.

Vláda ve svém stanovisku k návrhu zákona vyjádřila nesouhlas, který odůvodnila tím, že předkladatelé nepopsali konkrétní přínos návrhu, a dále zpochybnila detailnost navržené právní úpravy. Vláda poukázala na nedostatečně upravený vztah návrhu ke správnímu řádu a nedostatek úpravy pro doručování, nebo pro zastupování. Vláda dále konstatovala, že *„z návrhu samotného ani z důvodové zprávy není jasné, na jaké stížnosti nad rámec dnešního § 175 správního řádu by se měl zákon vztahovat, když podle § 4 odst. 1 písm. c) návrhu nemá být stížností podání, kterým stěžovatel upozorňuje na porušení právních předpisů soukromého práva, takže předmětem stížností by mohla být jen veřejnoprávní činnost správních orgánů, na kterou však dnes dopadá správní řád. ... V návrhu zákona není jednoznačně stanoveno, vůči čemu mohou stížnosti z hlediska jejich předmětu směřovat, když se v § 3 odst. 1 písm. b) pouze obecně uvádí, že stížností je takové podání, kterým stěžovatel upozorňuje na konkrétní nedostatky, zejména na porušení právních předpisů, jejichž odstranění vyžaduje zásah orgánu veřejné správy, aniž by bylo alespoň obecně řečeno, o jaké nedostatky by mělo jít, zda se tím mají rozumět jen nedostatky v činnosti orgánu veřejné správy nebo jakékoliv nedostatky v činnosti jakýchkoliv subjektů podléhajících pravomoci (kontrolní, sankční a jiné) toho kterého orgánu veřejné správy.“* Návrh zákona nicméně v minulém volebním období poslanecké sněmovny přijat nebyl.

Domnívám se, že ustanovení uvedené vládou v jejím stanovisku je právě to ustanovení, které by bylo třeba v českém právním řádu mít, má-li být ovšem naplněn požadavek nového občanského zákoníku, totiž aby bylo možno řešit stížnosti spotřebitelů na podnikatele podléhající dohledu nebo dozoru.

Jak jsem již dříve uvedl, většina osob dohlížených ČNB má mít stanoveny postupy pro vyřizování stížností jako součást svého řídicího a kontrolního systému; stížnosti zde tedy mají plnit funkci reklamace postupu dohlížené osoby vůči spotřebiteli, resp. v širším pojetí vůči klientovi dohlížené osoby. Pokud nový občanský zákoník požaduje, aby obchodník spotřebiteli sdělil, zda se lze obrátit se stížností na orgán dohledu nebo státního dozoru, pak

jsem toho názoru, že za stávající právní úpravy ČNB nemá jinou možnost než se stížností naložit jako s podnětem k zahájení správního řízení z moci úřední podle § 42 správního řádu, jak uvádím dále v textu, a případné vyřízení stížnosti, v rámci dodržení zákonem uložené povinnosti mlčenlivosti, pojmout jako jakési odůvodnění.

Uceleným předpisem, který upravoval přijímání a vyřizování stížností, byla vyhláška č. 150/1958 Ú.l., o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících. Podle této vyhlášky měly všechny orgány státního a hospodářského aparátu povinnost přijímat a včas vyřizovat stížnosti a oznámení pracujících. Vyhláška nařizovala, aby přijaté stížnosti byly ve všech svých bodech urychleně prozkoumány a aby byly vyřízeny (nebo aby alespoň bylo zařízeno jejich vyřízení) ve lhůtě 10 dnů. Pokud nebylo možné tuto lhůtu dodržet, měla být stížnost vyřízena do 30 dnů ode dne doručení. Opakované stížnosti, tj. stížnosti podané stejným stěžovatelem a v téže věci, bylo třeba přezkoumat z toho hlediska, zda předchozí stížnost byla vyřízena řádně, případně zda nová stížnost neobsahuje nějaké nové a podstatné skutečnosti. Stížnost byla považována za vyřízenou, jakmile byly odstraněny zjištěné nedostatky a stěžovatel o tom byl vyrozuměn. Vyřizující organizaci byla dále uložena povinnost sledovat, zda opatření uložená k nápravě jsou řádně plněna, a vyvozovat, případně navrhopvat vyvození důsledků proti osobám, které odpovídaly za plnění uložených opatření. Stěžovatel musel být o vyřízení stížnosti ve stanovených lhůtách vyrozuměn, a to i tehdy, pokud stížnost byla shledána neoprávněnou.

Určité problémy však nastávaly s aplikovatelností vyhlášky. Podle Ústavy ČR⁶⁴ i podle Základní listiny práv a svobod⁶⁵ platí, že každý (občan) může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Tomuto ustanovení zrcadlově odpovídá povinnost veřejné správy činit jen to, k čemu je zákony výslovně oprávněna. První potíž tedy spočívala v tom, že vyhláška č. 150/1958 Ú.l. nebyla zákonem, a tudíž i postup orgánů veřejné správy podle ní by mohl být neústavní, a to především tehdy, pokud by postup veřejné správy směřoval vůči veřejnosti a byl by odůvodněn právě a pouze uvedenou vyhláškou. Vyhláška proto byla pojímána spíše jako usnesení vlády, směrnice nebo určitý řídicí akt vlády *sui generis* a její závaznost tak byla spíše zvyková než právní. Vyhláška tak

---

⁶⁴ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb..

spíše zavazovala jen státní správu, která je v případech stanovených zákonem vázána i usneseními vlády⁶⁶.

Vyhláška nebyla zrušena novým správním řádem, zákonem č. 500/2004 Sb., ale speciálním právním předpisem, totiž nařízením vlády č. 370/2005 Sb.⁶⁷.

Malá vsuvka k postavení Úředního listu. Poválečná sbírka Úředního listu byla ustavena dekretem presidenta republiky č. 66/1945 Sb. ze dne 14. srpna 1945, o Úředním listě republiky Československé. V poválečné sbírce Úředního listu podle dekretu presidenta se měly zveřejňovat právní předpisy, vyhlášky o rozhodnutích a opatřeních soudů a státních i jiných veřejných úřadů a orgánů, které bylo třeba uvést ve veřejnou známost, a dále jiná sdělení, důležitá pro veřejnost, pokud pro uveřejňování těchto předpisů, vyhlášek a sdělení není předepsáno vyhlášení ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé nebo v jiném úředním věstníku.

Uvedený dekret tak zrušil dosavadní sbírku Úředního listu, která byla založena vyhláškou vlády republiky Československé č. 4/1920 Sb. zák. a nař. ze dne 30. prosince 1919, o úředních listech československého státu. Podle této vyhlášky byl zřízen jako ústřední list „Úřední list Československé republiky“. V tomto listu s účinností od 1. ledna 1920 vycházela oznámení, jejichž zveřejnění bylo nařízeno jakýmkoli platným předpisem nebo stanovami. Úřední list tak nahradil „Pražské noviny“, které ustavením československého státu nahradily podle vyhlášky všeskerého ministerstva ze dne 23. ledna 1919 č. 58/1919 Sb. zák. a nař., o úředním listu československého státu, časopisy „Wiener Zeitung“ a „Budapesti Közlöny“.

Nynější správní právo tak zná institut stížnosti jen v úpravě správního řádu, a to v § 175. Problém je nicméně ten, že toto ustanovení správního řádu míří pouze na ty případy, kdy stěžující si veřejnost bude stížností napadat činnost správního orgánu; tento institut je podle správního řádu použitelný pouze proti nevhodnému chování úředních osob nebo proti postupu správního orgánu, neposkytuje-li správní řád jiný prostředek ochrany. Správní řád dále omezuje okruh osob oprávněných podat stížnost podle § 175 správního řádu jen na osoby dotčené na svých právech, povinnostech či zájmech činností správního orgánu.

Podle uvedeného tedy institut stížnosti nelze použít např. na případ, kdy si spotřebitel bude správnímu orgánu stěžovat na podnikatele, neboť zde je správnímu orgánu předložena

---

⁶⁶ Jemelka, J., Pondělíčková, K., Bohadlo, D.: Správní řád – komentář, C.H.Beck, 2011, str. 629.

⁶⁷ Zajímavé je, že vláda (vláda Jiřího Paroubka) se zde odvolává na čl. 67 Ústavy ČR, ačkoli oprávnění vlády vydávat podzákonny předpis upravuje čl. 78 Ústavy ČR.

soukromou osobou stížnost na jinou soukromou osobu, a správní orgán by měl podle nového občanského zákoníku o takové stížnosti rozhodnout. Otázkou tedy je, co má vlastně být výstupem, jak má rozhodnutí o stížnosti vypadat, a zda vůbec lze takové podání nějakým pro spotřebitele uspokojivým způsobem vyřešit.

Dále je třeba upozornit na to, že mezi postavení ČOI coby orgánu dohledu ve věcech spotřebitelského úvěru, a ČNB jako osoby, které jsou pouze svěřeny kompetence správního úřadu, jsou významné rozdíly.

Na prvním místě bych snad jmenoval zákonem uloženou povinnost mlčenlivosti. Zatímco zaměstnanci ČOI jsou vázáni mlčenlivostí pouze ve vztahu ke skutečnostem, které tvoří předmět obchodního tajemství a o kterých se dozvěděli při plnění kontrolních úkolů nebo při plnění povinností souvisejících s kontrolními úkoly, mlčenlivost zaměstnanců ČNB je zákonem stanovena daleko šířeji. Zaměstnanci ČNB mají povinnost mlčenlivosti stanovenou obecně jak zákonem o ČNB, a na rozdíl od inspektorů ČNB tato povinnost trvá i po skončení jejich pracovněprávního vztahu k ČNB, tak je tato povinnost mlčenlivosti znovu a výslovně stanovena jednotlivými „sektorovými“ zákony, které upravují dohledová oprávnění ČNB vůči osobám takovému dohledu podléhajícím. Tato „sektorová“ mlčenlivost již není uložena všem zaměstnancům ČNB, ale pouze těm zaměstnancům, kteří z titulu své pracovní pozice konají dohled.

Do povinnosti mlčenlivosti existují i průlomové předvídané právními předpisy. Obecné povinnosti mlčenlivosti uložené zaměstnancům zákonem o ČNB může tyto zaměstnance zprostit guvernér ČNB, ovšem to pouze za předpokladu, že takové zproštění bude učiněno ve veřejném zájmu. Tímto veřejným zájmem je typicky poskytnutí potřebných informací orgánům činným v trestním řízení, přičemž takovou součinnost předpokládá i trestní řád. Veřejným zájmem naopak není soukromý zájem stěžující si veřejnosti v individuálních případech, jakými jsou např. stížnosti. Další možnosti jsou výslovně povoleny sektorovými zákony, přičemž není zcela zřejmé, zda je v těchto případech zproštění mlčenlivosti guvernérem ČNB nutné (a možné). Tyto sektorové zákony guvernérovi takovou pravomoc nepřiznávají, neboť např. zákon o dohledu v oblasti kapitálového trhu⁶⁸ za porušení povinnosti mlčenlivosti nepovažuje to, jsou-li informace získané v rámci dohledu sdíleny s osobami, o kterých to zákon předvídá. Sektorové zákony lze přitom považovat za *lex specialis* k zákonu o ČNB.

---

⁶⁸ Zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Opět typickým příkladem zde je sdílení informací zjištěných při výkonu dohledu s orgány dohledu jiných států, především členských států Společenství; toto sdílení zapadá i do koncepce dohledu na bázi domovského státu, kdy dohledu státu, ve kterém dohlížená osoba sídlí, podléhá i činnost dohlížené osoby v jiných členských zemích Společenství, kterou je tato osoba oprávněna provádět na základě jednotné licence (např. banky nebo pojišťovny). V těchto případech zpravidla poskytuje dohledovou součinnost orgán hostitelské země, který následně, s ohledem na výjimky předvídané zákonem, tyto informace může domácím orgánu dohledu poskytnout.

Důležité je si povšimnout, že mlčenlivost inspektorů ČOI trvá jen po dobu jejich pracovněprávního poměru k ČOI (*a contrario*, skončí-li jejich pracovněprávní poměr, nejsou již inspektory ČOI, a tudíž povinnost zachovávat mlčenlivost pominula), zatímco zaměstnanci ČNB jsou povinni mlčenlivost zachovávat i po skončení pracovněprávního poměru. Dle mého názoru tento rozdíl v právní úpravě je odrazem i rozdílného postavení ČOI a ČNB.

ČOI při své činnosti se víceméně zabývá věcmi jednorázovými, případně věcmi, které mají spíše krátkodobý účinek. ČNB naopak je orgánem dohledu, jehož primárním zájmem je fungování systému, systému bankovního, systému pojišťovacího, systému kolektivního investování, kapitálového trhu. ČNB jde o to, aby osoby podrobené jejímu dohledu vykonávaly svoji činnost tak, aby byly dány předpoklady pro ekonomické trvání těchto osob. ČNB se tedy zajímá např. o kapitálovou přiměřenost, o úvěrovou angažovanost, o systémy řízení rizik, apod. Osoby podrobené dohledu ČNB mají vesměs stanovenou i povinnost nechat si provést audit účetní závěrky; zde rovněž auditorům těchto osob je uložena povinnost informovat (a nejde tedy o porušení zákonné povinnosti mlčenlivosti uložené auditorům) o nedostacích zjištěných v činnosti auditované osoby, pokud mohou ohrozit další trvání auditované osoby.

Za účelem řádného výkonu dohledu je dohlíženým osobám stanovena i rozsáhlá informační povinnost, kterou tyto osoby plní vůči ČNB. V případě zjištění nedostatků v činnosti dohlížených osob je primárním zájmem ČNB náprava zjištěných nedostatků v činnosti dohlížených osob, a to cestou opatření, která mají tyto nedostatky odstranit. Smyslem a účelem takto pojatého dohledu tedy primárně není vyhledávat a trestat správní delikty spáchané dohlíženými osobami, ale vyhledávat rizika, která by mohla negativním způsobem ovlivnit funkce a existenci dohlížených osob. Dohled je tedy spíše preventivní záležitostí prováděnou ve veřejném zájmu. Tím, že dohlížené osoby minimalizují rizika spojená s jejich činností konec konců chrání i majetkové zájmy veřejnosti včetně spotřebitelů.

Lze tedy konstatovat, že při výkonu dohledu jsou sledovány jak zájmy dohledového orgánu, tak zájmy osob dohlížených, a tím vlastně i zájmy klientů těchto dohlížených osob.

Šetření a vyřizování stížností je ovšem věc systémově jiná, u stížnosti jde o formulování nespokojenosti a nesouhlasu klientů dohlížených osob s jednáním těchto osob v individuálních případech. S ohledem na již konstatovanou neexistenci právní úpravy vyřizování stížností je třeba se zamyslet nad tím, jak a zda vůbec lze stížnost vyřídit.

Podání stížnosti lze hodnotit jako podání podnětu k zahájení správního řízení z moci úřední podle § 42 správního řádu, podle kterého je správní orgán povinen takové podněty přijímat. Podle komentáře k správnímu řádu⁶⁹ není takový podnět podáním ve smyslu § 37 správního řádu, ale je pouze neformálním úkonem a jako takový nemusí splňovat náležitosti podání. Nicméně, aby se mohl správní orgán takovým podnětem vůbec zabývat, měl by podnět obsahovat skutečnosti odůvodňující zahájení řízení z moci úřední. Podle dikce zákona lze vyvodit, že správní orgán by měl skutečnosti uvedené v podnětu prověřit, a pokud je shledá důvodnými, zahájí správní řízení. Na zahájení správního řízení z moci úřední na základě podnětu však neexistuje právní nárok; to konstatoval i Ústavní soud⁷⁰, podle kterého neexistuje žádné ústavně zaručené objektivní právo fyzické nebo právnické osoby na to, aby byla jiná osoba pro správní delikt stíhána. Na stranu druhou ale platí, že pokud jsou objektivně dány důvody pro zahájení správního řízení, nezáleží na uvážení správního orgánu, zda správní řízení z moci úřední zahájí nebo nezahájí. Ústavní soud ve svém usnesení⁷¹ mimo jiné konstatoval, že „nemůže záležet na libovůli správního orgánu, zda řízení, které lze zahájit pouze z jeho vlastního podnětu, zahájí či nikoliv, neboť jeho činnost je ovládána mj. principem oficiality, podle kterého správní orgán má právo a povinnost zahájit řízení, jakmile nastane skutečnost předvídaná zákonem, bez ohledu na to, jak ji zjistí. Na druhé straně však v takovémto případě neexistuje dle názoru Ústavního soudu žádné ústavně zaručené subjektivní právo fyzické nebo právnické osoby na to, aby vůči jinému subjektu bylo zahájeno správní řízení, v rámci něhož by byl tento subjekt za porušení právních předpisů stíhán.“.

Správní orgán je dále povinen na žádost toho, kdo podnět podal, ve lhůtě 30 dnů ode dne obdržení podnětu informovat, zda bylo správní řízení zahájeno nebo že nebyly shledány důvody pro zahájení řízení z moci úřední. Pro toto sdělení sice nejsou předepsány žádné formální náležitosti, nicméně mělo by z něj být patrné, kdo jej učinil (jaký správní orgán, jaká

⁶⁹ Jemelka, J., Pondělíčková, K., Bohadlo, D.: Správní řád – komentář, C.H.Beck, 2011, str. 169.

⁷⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. června 2001, sp.zn. II ÚS 345/01.

⁷¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. října 2002, sp. zn. II. ÚS 586/02.

úřední osoba), vůči komu a v jaké věci. Otázkou je, zda tedy zákonodárce ve výše uvedeném ustanovení nového občanského zákoníku měl na mysli právě takové vyřízení stížnosti.

S ohledem na zákonnou povinnost mlčenlivosti se totiž ČNB při vyřizování stížností, na rozdíl od ČOI, nemůže ve svém vyřízení pouštět do nějakých významnějších podrobností a sdělovat tak stěžovateli informace, které získala při prověřování jeho podnětu. Akceptovatelným postupem by snad mohlo být zasazení skutečností tvrzených stěžovatelem do právního rámce rozhodného pro předmět stížnosti a pracovat tak s informacemi poskytnutými stěžovatelem samým, případně snad i s informacemi veřejně známými. Výstupem však dle mého názoru v žádném případě nemůže být rozhodnutí o majetkových právech stěžovatele vůči dohlížené osobě, neboť takové rozhodnutí přísluší zpravidla soudu (pokud např. ve věci nebyla sjednána rozhodčí doložka). ČNB tak může pouze v případě zjištění, že stížnost je oprávněná, postupovat cestou správního práva a uložit dotčené dohlížené osobě opatření k nápravě, v případě zjištění a prokázání správního deliktu i sankci finanční. Nic z toho však nemá bezprostřední dopad do majetkové sféry stěžovatele; uvažovat by se dalo jen s dobrovolnou náhradou škody (byla-li způsobena) dohlíženou osobou na popud ČNB.

Podnět podaný ČNB tak může být následně použit (již ovšem bez vztahu k osobě stěžovatele) jako indicie kam případně do budoucna zaměřit kontrolu dohlížené osoby, a to s cílem prověřit, zda naříkaný incident je jen ojedinělým nedopatřením, nebo zda je projevem nefunkčnosti nebo vad řídicího a kontrolního systému dohlížené osoby, a tudíž nedopatřením systémového charakteru.

3.2 Činnost ČNB v rámci dohledu nad ochranou spotřebitele

V rámci výkonu této své působnosti ČNB dohlíží na to, aby osoby podléhající jejímu dohledu dodržovaly ustanovení právních předpisů, která byla přijata na ochranu spotřebitele. ČNB případně zjištěné porušení takových předpisů může řešit pouze prostředky, které jí jsou právem přiznány; zde se jedná jak o zákaz jednání dohlížené osoby, kterým tato osoba porušuje předpisy chránící spotřebitele, tak ukládání finančních sankcí za zjištěné a prokázané správní delikty. Toto vše se nicméně odehrává v rovině správního práva; ČNB tak není oprávněna vstupovat do soukromoprávního vztahu mezi dohlíženou osobou a jejím klientem (spotřebitelem). Pokud tedy spotřebitel podá ČNB stížnost na dohlíženou osobu, nemůže oprávněně očekávat, že touto stížností bude dosaženo vyřešení věci samé.

Stěžovatel dále není účastníkem správního řízení s dohlíženou osobou. Stěžovatel zde nicméně bude osobou oprávněnou nahlédnout do spisu, neboť lze předpokládat, že se mu

podatí prokázat právní zájem. Nicméně, z nahlédnutí do spisu podle správního řádu v tomto případě jsou vyloučeny ty části spisu, které obsahují utajované skutečnosti nebo na něž se vztahuje zákonem uložená nebo uznaná povinnost mlčenlivosti, což bude i tento případ. Stěžovatel tak nemůže počítat s tím, že by mu ČNB jako orgán dohledu v rámci prověřování stížnosti nebo v rámci vedení správního řízení s dohlíženou osobou tím, že by mu umožnila nahlédnout do spisu, poskytla důkazní materiál pro následné vedení soudního sporu.

ČNB v rámci ochrany spotřebitele ve vztahu k jí dohlíženým osobám dohlíží nad dodržováním zákazu nekalých praktik, nad zákazem diskriminace spotřebitele, dodržováním povinností a pravidel pro informování o ceně služeb a o způsobu jejich stanovení, nad dodržováním povinností stanovených občanským zákoníkem pro uzavírání smluv o finančních službách uzavíraných na dálku, nad dodržování povinností stanovených zákonem o spotřebitelském úvěru, apod.

3.3 Česká obchodní inspekce

Česká obchodní inspekce (ČOI) je podle zákona České národní rady č. 64/1986 Sb., o české obchodní inspekci, ve znění pozdějších předpisů, rozpočtovou organizací a orgánem státní správy podřízeným Ministerstvu průmyslu. ČOI vznikla jako nástupce Státní obchodní inspekce.

Úkolem ČOI je výkon kontroly vůči fyzickým a právnickým osobám, které prodávají nebo dodávají výrobky a zboží na vnitřní trh, poskytují služby nebo jinou obdobnou činnost na vnitřním trhu. Takto obecně stanovená působnost je dále ohraničena působností jiných orgánů oprávněných vykonávat kontrolní nebo dohledovou činnost. Dobrým příkladem je výkon dohledu ve věci spotřebitelského úvěru, kde je působnost rozdělena mezi Českou národní banku (ČNB), která oblast spotřebitelského úvěru dohlíží u osob, nad kterými vykonává dohled, a mezi ČOI, která zde má „zbytkovou“ dohledovou působnost nad těmi osobami, které spotřebitelský úvěr poskytují podnikatelským způsobem, ale nejsou osobou dohlíženou ČNB⁷².

Z oprávnění ČOI lze usoudit, že těžištěm práce této inspekce bude spíše kontrola prodeje zboží a podmínky prodeje zboží, případně kontrola způsobu poskytování služeb, přičemž ochrana spotřebitelů na finančním trhu bude jen doplňkem; tomu nasvědčuje i časové hledisko, kdy působnost ČOI ve věcech spotřebitelského úvěru byla doplněna až s přijetím

---

⁷² Toto příklad rozdělení působnosti stanoví i sám zákon č. 64/1986 Sb. v § 2 odst. 2 písm. f).

zákonu o spotřebitelském úvěru v r. 2001⁷³. ČOI tak může podnikateli podle zákona o České obchodní inspekci pouze zakázat pokračovat ve zjištěném protiprávním jednání.

Více možností dává ČOI zákon o spotřebitelském úvěru⁷⁴, který definuje správní delikty věřitele a zprostředkovatele spotřebitelského úvěru. Tyto delikty jsou jednak delikty spočívající v porušení zákonem stanovené informační povinnosti, kterou má věřitel nebo zprostředkovatel vůči spotřebiteli, případně není posouzena schopnost spotřebitele splácet nebo je požadována náhrada nákladů za předčasné splacení spotřebitelského úvěru ve větším rozsahu než umožňují ustanovení zákona.

ČOI spolupracuje při výkonu své činnosti s dalšími správními úřady a s orgány územní samosprávy, s občanskými sdruženími a s profesními stavovskými sdruženími, pokud jsou zřízena zvláštním zákonem. ČOI ke své činnosti mimo jiné využívá stížností, oznámení a podnětů občanů. Nicméně, ani nynější znění zákona ČOI nenařizuje povinnost jednotlivé stížnosti vyřizovat; tímto vyřizováním rozumím prošetření každé individuální stížnosti veřejnosti co do proběhlého skutkového děje a rozhodnutí o tom, zda v tomto individuálním případě byla práva spotřebitele porušena.

3.4 Živnostenské úřady

Určitou kontrolu ve vztahu k podnikajícím osobám vykonávají živnostenské úřady podle části páté zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů. V rámci živnostenské kontroly tyto úřady v rámci své působnosti sledují zejména plnění povinností stanovených podnikajícím osobám živnostenským zákonem, ale kontrolují i dodržování ustanovení zvláštních právních předpisů vztahujících se na živnostenské podnikání, poskytování služeb a na podmínky provozování živnosti uložené v rozhodnutí o udělení koncese. Živnostenské úřady podle výsledků provedené kontroly mohou nařídit odstranění zjištěných nedostatků, a dále mohou ukládat sankce za spáchané správní delikty. Z výčtu těchto deliktů lze však usoudit, že v převážné většině jde o delikty administrativního charakteru, kdy podnikatel vykonává podnikatelskou činnost bez příslušného předepsaného oprávnění, případně zaměstnanci podnikatele nesplňují předepsané předpoklady pro vykonávanou práci. Z hlediska ochrany spotřebitele je vhodné zmínit delikt spočívající v tom, že podnikatel nezajistí, aby v provozovně určené pro prodej zboží nebo poskytování služeb

---

⁷³ Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., který s účinností od 1. ledna 2011 byl nahrazen zákonem č. 145/2010 Sb.

⁷⁴ Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

spotřebitelům byla v prodejní nebo v provozní době určené pro styk se spotřebiteli přítomna osoba splňující podmínku znalosti českého nebo slovenského jazyka.

3.5 Vztah spotřebitele a dohlížených osob působících na finančním trhu

Zájmy spotřebitele spojené s jeho právním vztahem k osobám působícím na finančním trhu by dle platné právní úpravy měly být chráněny v první řadě u těchto osob. Tyto osoby jsou totiž povinny mít zřízen řídicí a kontrolní systém, který nejen poměruje ekonomickou činnost těchto osob, ale jeho součástí má být i efektivní systém a jasně stanovená pravidla pro vyřizování stížností a reklamací spotřebitelů, vesměs klientů těchto osob. Vyřizování stížností zpravidla bývá svěřeno nezávislému útvaru v rámci této osoby, nejčastěji se nabízí útvar vnitřního auditu, který poskytuje nezávislou, objektivně ujišťovací, poradenskou a konzultační službu zaměřenou na zdokonalování procesů ve společnosti, ve které působí. Osoby působící na finančním trhu mají povinnost zřídit vnitřní audit jako součást svého řídicího a kontrolního systému. Tento systém musí zahrnovat předpoklady řádné správy a řízení, dále řízení rizik, a konečně systém vnitřní kontroly, jehož součástí je vždy spolu s vnitřním auditem i průběžná kontrola dodržování právních povinností touto osobou, a to včetně postupu pro vyřizování stížností.

Pro pojišťovny je tak stanoveno v § 7 zákona č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Obchodník s cennými papíry je povinen jako součást obezřetného poskytování investičních služeb mimo jiné stanovit pravidla pro vyřizování stížností a reklamací zákazníků nebo potenciálních zákazníků, kteří nejsou profesionálními zákazníky. Tato úprava byla do zákona o podnikání na kapitálovém trhu⁷⁵ vložena dvěma novelami, a to zákonem č. 120/2007 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti se stanovením kapitálových požadavků na banky, spořitelny a úvěrní družstva, obchodníky s cennými papíry a na instituce elektronických peněz, a zákonem č. 230/2008 Sb.

Obdobná povinnost je stanovena investičním společností podle zákona o kolektivním investování⁷⁶. Povinnost mít stanovena pravidla pro vyřizování stížností a reklamací investorů je součástí organizačních předpokladů pro obezřetný výkon činnosti investiční společnosti

---

⁷⁵ Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁶ Zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, ve znění pozdějších předpisů.

nebo investičního fondu (§ 74a zákona o kolektivním investování); tuto činnost lze nicméně zajistit prostřednictvím jiné investiční společnosti (§ 15 zákona o kolektivním investování).

Rovněž pojišťovací zprostředkovatelé a samostatní likvidátoři pojistných událostí⁷⁷ musí podle zákona před uzavřením pojistné smlouvy kromě jiného informovat klienta nebo pojistníka o postupech, podle nichž spotřebitel a ostatní dotčené osoby mohou podat stížnost nebo žalobu.

Rovněž banky a pobočky zahraničních bank mají povinnost mít zavedený účinný postup pro vyřizování stížností klientů. O tomto postupu jsou banky ve svých provozních prostorách povinny informovat srozumitelně, písemně a v úředním jazyce, případně v jazycích státu, na jehož území působí. Tato povinnost byla do zákona o bankách⁷⁸ vložena novelou tohoto zákona, a to zákonem č. 126/2002 Sb.

Naproti tomu spořitelní a úvěrní družstvo podle zákona⁷⁹ o spořitelních a úvěrních družstvech zákonnou povinnost stanovit postupy pro vyřizování stížností nemá, požadavky na kontrolní a řídicí systém družstva takový požadavek na systém vnitřní kontroly (zatím) nestanoví. Prozatím je tedy tato záležitost řešena podzákonným předpisem, a to vyhláškou ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, a to novelou této vyhlášky, tedy vyhláškou č. 380/2010 Sb.

Další úroveň kontroly činnosti představuje i výbor pro audit, který podle zákona o auditorech⁸⁰ musí mít každá osoba veřejného zájmu. Zákon o auditorech za osobu veřejného zájmu mimo jiných považuje banky, pojišťovny, zajišťovny, penzijní fondy a penzijní společnosti, spořitelní a úvěrní družstva, obchodníky s cennými papíry, centrálního deponitáře, investiční společnosti a investiční fondy. Výbor pro audit pak mimo jiné hodnotí účinnost vnitřní kontroly společnosti, vnitřního auditu a případně systémů řízení rizik.

Spotřebitel tak v případě potřeby má možnost řešit svůj spor přímo s druhou smluvní stranou, a to s její relativně nezávislou částí. Lze do značné míry předpokládat, že tato druhá smluvní strana vyvine úsilí k tomu, aby věc byla vyřešena smírnou cestou a ke spokojenosti

---

⁷⁷ Zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí a o změně živnostenského zákona, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁸ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁹ Zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících, a o doplnění zákona ČNR č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁰ Zákon č. 93/2009 Sb., o auditorech, ve znění pozdějších předpisů.

spotřebitele. Nicméně, řada sporů pramení z toho, že spotřebitel, ačkoli zpravidla i má dostatek informací k tomu, aby provedl kvalifikované rozhodnutí, má rozdílnou představu o tom, čeho se vlastně uzavřená smlouva týká.

Typickým příkladem je přesvědčení spotřebitele, že „pojištění je vlastně spoření“. V pojetí spotřebitele to znamená, že na konci smluvního vztahu obdrží nejen částku odvedenou na pojistném, ale i částku odpovídající zhodnocení zaplaceného pojistného. Spotřebitel nicméně v tomto příkladě opomíjí pojistný efekt takové smlouvy, kdy pojišťovna od prvního dne platně uzavřené smlouvy je zavázána spotřebiteli vyplatit v případě pojistné události smluvené pojistné plnění. Spotřebitel tak zpravidla dostane po skončení smlouvy jen aritmetický součet zaplacených částek.

Dalším poměrně častým omylem spotřebitelů je záměna investičních služeb poskytovaných obchodníkem s cennými papíry. Zde dochází k záměně služby doplňkové služby úschovy a správy investičních nástrojů podle § 4 odst. 3 písm. a) zákona o podnikání na kapitálovém trhu⁸¹, kterou obchodník s cennými papíry svým klientům běžně poskytuje v souvislosti s provedením pokynů klienta k nákupu nebo prodeji investičního nástroje. Takto pojatá správa zahrnuje např. inkaso dividend nebo další kroky, které je třeba podniknout k zachování práv spojených s investičním nástrojem. Tyto služby jsou zaměřovány s obsahem hlavní investiční služby podle § 4 odst. 2 písm. d) zákona o podnikání na kapitálovém trhu týkající se obhospodařování majetku klienta. V případě této hlavní investiční služby obchodník s cennými papíry nakupuje a prodává investiční nástroje do a z portfolia klienta volně podle své úvahy, přičemž je omezen případnými pokyny klienta, a rovněž tak investičním profilem klienta; podle § 15h zákona o podnikání na kapitálovém trhu je obchodník povinen zjistit informace o klientovi týkající se jeho odborných znalostí v oblasti investic, jeho zkušeností v této oblasti, finančním zázemí a investičních cílech. Tyto informace je pak obchodník povinen zohlednit, a pak nesmí poskytnout investiční služby⁸² nebo rady ohledně investičního nástroje ani provést obchod v rámci poskytované investiční služby, pokud se mu nepodaří zjistit zákonem předepsané informace nebo pokud na základě těchto informací dojde k závěru, že poskytnutí rady nebo provedení obchodu neodpovídá finančnímu zázemí klienta, jeho investičním cílům nebo odborným znalostem a zkušenostem.

---

⁸¹ Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

⁸² Ustanovení se týká pouze dvou investičních služeb, a to investiční služby obhospodařování majetku klienta, je-li jeho součástí investiční nástroj, na základě volné úvahy v rámci smluvního ujednání, a investiční služby spočívající v investičním poradenství týkajícím se investičních nástrojů.

Shrnutí kapitoly

Tato část práce se zabývá správními orgány, které poskytují spotřebiteli ochranu v rámci své zákony vymezené působnosti. Tyto orgány jednak plní jakousi preventivní funkci, když pravidelným prováděním dohledu monitorují činnost osob jejich dohledu podřízeným. Tato činnost je charakteristická zejména pro Českou národní banku, která vykonává dohled nad největší množinou osob podnikajících na finančním trhu. Hlavním smyslem dohledu České národní banky je dbát o finanční stabilitu dohlížených osob, čímž jsou zároveň do značné míry chráněny i ekonomické zájmy spotřebitelů tím, že riziko selhání osoby podnikající na finančním trhu se správně prováděným dohledem zmenšuje, tudíž i riziko majetkových ztrát spotřebitele je úměrně tomu menší.

K ochraně majetkových zájmů klientů osob působících na finančním trhu byly vytvořeny účelové fondy, které mají v případě selhání osoby působící na finančním trhu zmírnit ztrátu klientů selhavších osob. Garance takové náhrady snižuje riziko pro klienty, a tím zpětně je snižováno i riziko selhání podnikatele (např. z důvodu pojištění bankovních vkladů riziko „runu na banky“ nižší).

Správní orgány pověřené dohledem nejsou oprávněny rozhodovat soukromoprávní spory mezi jimi dohlíženými osobami a klienty těchto osob. Případná stížnost orgánu dohledu tak může být vyřízena jen v rovině správního práva, nikoli v rovině práva soukromého. Orgány dohledu mohou ve vztahu k dohlížené osobě uložit opatření k nápravě, a v případě prokázaného správního deliktu i finanční sankci.

Osoby dohlížené Českou národní bankou mají mít vytvořeny systémy pro vyřizování stížností svých klientů, takže dotčený klient má možnost začít hájit své zájmy přímo u dohlížené osoby.

4. Úprava spotřebitelského práva v České republice po r. 1989

Po změně společenského režimu v r. 1989 došlo k rozvoji soukromého podnikání. Zanikl monopol státu na vlastnictví výrobních prostředků a započalo se s obnovou tržního hospodářství. Současně podle motta „Zpět do Evropy“ usilovalo Československo, a po jeho rozdělení i nástupnické státy, o vstup do tehdejších Evropských společenství, což bylo chápáno i jako jakési úspěšné završení transformačního procesu. Tato cesta nicméně vyžadovala i přizpůsobení českého právního řádu novým společenským poměrům, a v souvislosti se zamýšleným vstupem do Evropských společenství i jeho harmonizaci s právem Společenství, což zahrnovalo i právní úpravu ochrany spotřebitele.

Institut spotřebitelských smluv byl zaveden do občanského zákoníku v r. 2000 zákonem č. 367/2000 Sb. Tato úprava byla provedena z důvodu tehdy připravovaného vstupu České republiky do Evropských společenství a bylo tak třeba přizpůsobit vnitrostátní právo právu komunitárnímu, jak se k tomu Československo a později Česká republika zavázaly v přístupových smlouvách⁸³. Novela občanského zákoníku do našeho právního řádu zapracovala obsah tří směrnic⁸⁴ do § 52 a následujících. Za spotřebitelské smlouvy byly prohlášeny smlouva kupní, smlouva o dílo, ale i jiné smlouvy, pokud jednou ze stran smlouvy byl spotřebitel a druhou smluvní stranou dodavatel. Nejde tedy o samostatné smluvní typy; smlouva je kvalifikována jako smlouva spotřebitelská podle toho, kdo smlouvu uzavřel.

Směrnice evropského spotřebitelského práva nevymezují pojem vždy spotřebitele jednotně, nicméně jednotlicími prvky jsou teze, že spotřebitelem je jen osoba fyzická, a to pouze tehdy, jedná-li za účelem, který nelze přičítat její profesní, podnikatelské nebo komerční činnosti⁸⁵.

Jako důvody zvláštního přístupu ke spotřebiteli se uvádí, že jednak spotřebitel je stranou, která má podstatně menší možnost ve vztahu k dodavateli ovlivnit nebo jednáním

---

⁸³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 7/1995 Sb.. Dohoda byla mezi Českou republikou na straně jedné, a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé, podepsána dne 4. října 1993 v Lucemburku. Prozatímní dohoda o obchodu a otázkách s obchodem souvisejících ze dne 1. března 1992, uzavřená mezi tehdejší ČSFR, a EHS a ESUO, pozbyla platnosti. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 226/1994 Sb.

⁸⁴ Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, směrnice Rady 85/577/EHS ze dne 20. prosince 1985 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory, a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/EC ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku.

⁸⁵ Bělohávek, A. J.: Ochrana spotřebitelů v rozhodčím řízení, C.H.Beck 2012, str. 49.

modifikovat obsah smlouvy (zejména u smluv formulářových), a dále to, že dodavatel v rámci své podnikatelské činnosti smlouvy uzavírá běžně, a proto má proti spotřebiteli výhodu plynoucí ze své zkušenosti s takovým právním jednáním, ale i ze znalosti nabízeného produktu nebo služby. Právní úprava spotřebitelských smluv tak sleduje cíl přispět k faktické rovnováze mezi spotřebitelem a dodavatelem (podnikatelem), a ne jen dbát o rovnováhu formální plynoucí z rovnosti stran, která je pro sféru soukromého práva typická.

Vymezení pojmu spotřebitel tak, jak je uvedeno výše, však poskytuje prostor k diskusi. V původním textu občanského zákoníku ve znění zákona č. 367/2000 Sb. byl spotřebitel definován jen jako osoba. Podle komentáře v ASPI k tehdy platnému znění občanského zákoníku bylo možné usoudit, že normativní text nevyklučuje, aby spotřebitelem byla i osoba právnická. Komentář podpůrně uvádí jako argument text § 54 písm. f) obsahující sousloví “sídlo spotřebitele”, podle kterého lze usuzovat na osobu disponující sídlem, tedy na osobu právnickou. Takové pojetí spotřebitele však neodpovídalo chápání pojmu spotřebitel v právu komunitárním; k eurokonformní podobě vrátil občanský zákoník až zákon č. 155/2010 Sb., kterým se mění některé zákony ke zkvalitnění jejich aplikace a ke snížení administrativní zátěže podnikatelů. Tento zákon současně opravil i odpovídající (veřejnoprávní) definici spotřebitele v zákoně č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

O rok později, než byl do občanského zákoníku spotřebitel jako osoba zaveden, byl přijat zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb. Podle tohoto zákona je již spotřebitel chápán pouze jako osoba fyzická, která nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Tato definice byla zachována i v nyní platném zákoně č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

Diskutovat lze o naplnění rozlišovacího znaku uzavírání smlouvy fyzickou osobou za účelem, který nelze přičítat její profesní, podnikatelské nebo komerční činnosti. Podnikatel kromě smluv bezprostředně se týkajících předmětu jeho podnikání, tedy smluv, na základě kterých prodává své zboží nebo poskytuje službu, uzavírá i celou řadu smluv, které jinak uzavírá i v běžném životě, např. pořizuje automobil nebo si zajišťuje dodávku energií. Může tak nastat situace, kdy např. pekař při sjednávání úvěru k pořízení automobilu pro rozvoz zboží v rámci svého podnikání chráněn není, zatímco právník úvěrového oddělení banky při koupi nového mercedesu na úvěr normami spotřebitelského práva chráněn je. Obdobně lze diskutovat o tom, že není ochrana poskytována osobě právnické. Osoba právnická je jen právní fikcí a její projevy v reálném světě jsou činěny prostřednictvím osoby

fyzické. Lze předpokládat, že osoba fyzická své duševní schopnosti a nabyté znalosti při právním jednání uplatňuje stejným způsobem, bez ohledu na to, zda jedná jménem svým, jménem právnické osoby nebo za právnickou osobu. Statutární orgán právnické osoby je přitom povinen vždy jednat s péčí řádného hospodáře. Opět by tedy byl zvýhodněn právník banky před pekařem podnikajícím prostřednictvím právnické osoby, a nikoli po živnostensku. Ostatně, jak již bylo uvedeno výše, české právo upravující ochranu spotřebitele po určitou dobu⁸⁶ za spotřebitele označovalo i právnickou osobu, pokud tato osoba uzavírala smlouvy nevztahující se k předmětu její ekonomické činnosti. Nutno dodat, že některé v současnosti platné právní předpisy považují nadále za spotřebitele i právnickou osobu jednající mimo rámec své podnikatelské činnosti, nicméně zde nejde o ochranu spotřebitele jako stranu smlouvy, ale o koncového spotřebitele ve smyslu konzumenta zboží nebo služby⁸⁷.

Ochranu spotřebitele jako slabší strany při uzavírání smlouvy lze akceptovat, nicméně vymezení spotřebitelské smlouvy tak, že je to každá smlouva uzavřená spotřebitelem, který je definován výše uvedeným způsobem, se mi nezdá optimální. Je zde jednak konstituována fikce, že podnikající osoba (ať již fyzická nebo právnická) si automaticky může ekonomicky dovolit externí právní služby, a za druhé, z toho titulu, že někdo podniká, se předpokládá, že má jakési vyšší právní povědomí a znalosti nejen v oboru své ekonomické aktivity, ale ve všech oborech; z obou důvodů tedy takové osobě ochrana spotřebitele nepřísluší. Nicméně, vycházím-li z toho, že pravidla spotřebitelského práva najdou svého naplnění až v okamžiku, kdy mají být uplatněna před oprávněnou autoritou, ať již je jí soud nebo rozhodce, pak by mělo být součástí uplatnění těchto práv i posouzení toho, jaké povahy jsou strany smlouvy vzhledem k předmětu smlouvy. Jinými slovy, právo by nemělo *a priori* podle formálních znaků stanovit, kdo je spotřebitelem. Takové rozhodnutí by mělo být učiněno *ad hoc* soudem nebo rozhodcem v rámci projednávání sporu, a to s ohledem na obsah smlouvy, na základě které je žalováno. Nicméně, s ohledem na nutnost vykládat vnitrostátní právo podle znění a účelu odpovídajícího práva komunitárního⁸⁸ je třeba akceptovat vymezení spotřebitele jen na osobu fyzickou, která uzavírá smlouvy za účelem uspokojení svých soukromých potřeb.

---

⁸⁶ Podle zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele v době od 1. července 1995 do 1. srpna 2010, občanský zákoník od 1. ledna 2001 do 1. srpna 2010.

⁸⁷ Např. zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon).

⁸⁸ Věc 14/83, von Colson a Kamann proti Land Norhein-Westfalen, bod 26.

Právě uvedenou filipiku nyní vzal za svou nový občanský zákoník⁸⁹, který kromě ochrany spotřebitele jako výhradně osoby fyzické zavádí i ochranu slabší strany. Podle § 433 může být touto slabší stranou podnikatel, ale i osoba právnická, pokud vůči podnikateli v hospodářském styku vystupují mimo souvislost s vlastním podnikáním.

V r. 2002 byly do nynějšího občanského zákoníku zákonem č. 135/2002 Sb. vloženy § 58 až 65, které do českého právního řádu transponovaly směrnici Evropského parlamentu a Rady 94/47/ES ze dne 26. října 1994 o ochraně nabyvatelů ve vztahu k některým aspektům smluv o nabytí práva k dočasnému užívání nemovitostí.

Zákonem 56/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, pak do občanského zákoníku byla vložena úprava smluv o finančních službách uzavíraných na dálku, tedy ustanovení transponující směrnici Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/ES a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES.

Právo na odstoupení od smlouvy bylo zákonem č. 367/2000 Sb. novelizujícím občanský zákoník upraveno rozdílně pro smlouvy uzavřené použitím prostředků komunikace na dálku a pro smlouvy uzavřené mimo prostory obvyklé pro podnikání dodavatele.

V případě smluv uzavřených na dálku měl spotřebitel právo od smlouvy odstoupit do 14 dnů od převzetí plnění. Pokud dodavatel nesplnil svou povinnost informovat spotřebitele mimo jiné i o jeho právu na odstoupení od smlouvy, stanovil občanský zákoník lhůtu, ve které může spotřebitel od smlouvy uzavřené na dálku odstoupit, na 3 měsíce. Právo na odstoupení nicméně bylo omezeno. Odstoupit od smlouvy tak spotřebitel nemohl v případě, kdy dodavatel s jeho souhlasem započal s plněním smlouvy už ve lhůtě pro odstoupení, nebo pokud cena zboží nebo služby závisí na pohybech finančního trhu a nikoli na vůli dodavatele. Zákon dále taxativním výčtem stanovil, na které smlouvy se ustanovení zákona o smlouvách uzavíraných na dálku nevztahují (např. na smlouvy o finančních službách, smlouvy uzavřené prostřednictvím prodejních automatů, apod.).

V případě smluv uzavřených mimo prostory obvyklé pro podnikání dodavatele měl a nadále má spotřebitel právo do 7 dnů od uzavření smlouvy od této smlouvy písemně odstoupit. Pokud však dosud nedošlo k plnění smlouvy dodavatelem a zároveň pokud

---

⁸⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

návštěva dodavatele nebyla sjednána výslovně za účelem uzavření objednávky, má spotřebitel právo od smlouvy odstoupit do 1 měsíce. Dodavatel je přitom povinen spotřebitele o jeho právu na odstoupení od smlouvy písemně poučit.

Právě uvedené v zásadě platí i dnes. Občanský zákoník od r. 2000 byl v části věnované spotřebitelským smlouvám doplněn (jak jsem uvedl výše) o smlouvy o finančních službách uzavíraných na dálku (§ 54a až § 54d občanského zákoníku) a o smlouvy o nabytí práva k dočasnému užívání ubytovacího zařízení nebo s tím spojené služby (§ 58 až § 70 občanského zákoníku). Tyto nově zařazené smlouvy mají svá vlastní ustanovení o právu na odstoupení od smlouvy.

U smluv o finančních službách uzavíraných na dálku může spotřebitel od smlouvy odstoupit bez udání důvodů a bez jakékoli sankce do 14 dnů⁹⁰ ode dne uzavření smlouvy nebo ode dne, kdy mu byly dodavatelem předány zákonem stanovené informace, nastal-li tento den později. Zákon nicméně neřeší běh lhůty pro vykonání práva na odstoupení od smlouvy v těch případech, kdy dodavatel svoji povinnost informovat spotřebitele o jeho právu na odstoupení od smlouvy nesplní. Soudní dvůr několikrát judikoval⁹¹, že v těchto případech lhůta pro odstoupení spotřebitele od smlouvy vůbec nezačne běžet, a spotřebitel je tak oprávněn odstoupit od smlouvy kdykoli (do jejího úplného splnění). Znění občanského zákoníku lze vyložit v souladu s uvedenou judikaturou Soudního dvora, a to s použitím formulace § 54c odst. 1 občanského zákoníku: „...nebo ve lhůtě 14 dnů ode dne, kdy mu byly předány informace... ... nastal-li tento den po uzavření smlouvy.“. Vzhledem k předpokládané skutečnosti, že dodavatel svou informační povinnost nesplnil, tedy nebylo by ani dne, kdy informace byly dodavatelem spotřebiteli předány, nemohla by lhůta pro uplatnění práva spotřebitele od smlouvy odstoupit začít běžet, a tedy ani uplynout.

Pokud spotřebitel současně se smlouvou o finančních službách uzavíranou na dálku uzavřel na dálku i jinou smlouvu vztahující se ke službám poskytovaným dodavatelem nebo jinou osobou na základě smlouvy s dodavatelem, která má se smlouvou o finančních službách spojitost, pak odstoupením spotřebitele od smlouvy o finančních službách se od počátku ruší i tato smlouva.

U smluv o nabytí práva k dočasnému užívání ubytovacího zařízení nebo s tím spojené služby má spotřebitel lhůtu 14 dnů od uzavření smlouvy nebo od obdržení vyhotovení smlouvy, aby uplatnil své právo na odstoupení od smlouvy. Pokud zde dodavatel nesplní

---

⁹⁰ U smlouvy o penzijním připojištění tato lhůta činí 30 dnů.

⁹¹ Např. rozsudek ze dne 10. dubna 2008, Annelore Hamilton proti Volksbank Filder eG, věc C-412/06, nebo rozsudek ze dne 13. prosince 2001, Heininger, věc C-481/99.

svou informační povinnost, může spotřebitel své právo odstoupit od smlouvy vykonat ve lhůtě jednoho roku a 14 dnů od uzavření smlouvy nebo od obdržení vyhotovení smlouvy, podle toho, který den nastal později. Splní-li dodavatel svoji povinnost dodatečně do 3 měsíců, pak lhůta daná spotřebiteli pro odstoupení od smlouvy skončí uplynutím 14 dnů od poskytnutí informací.

V souvislosti s požadavkem právní jistoty byla na úrovni EU již přijata úprava, která limituje právo spotřebitele odstoupit od smlouvy, které je v případě porušení informační povinnosti dodavatelem a podle výkladu Soudního dvora víceméně časově neomezené. Nová směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů totiž toto právo omezuje pro případ pochybení dodavatele ve věci řádného poskytnutí informací spotřebiteli dodatečnou lhůtou 12 měsíců, o kterou se spotřebiteli prodlužuje řádná lhůta pro případný výkon práva odstoupit od smlouvy, která by v případě řádného poskytnutí informace jinak počala běžet. Tato evropská úprava byla transponována už i do českého práva, konkrétně do nového občanského zákoníku.

Pokud jde o obsah spotřebitelské smlouvy, právo komunitární i české právo uvádějí (příkladný) výčet smluvních ujednání, která jsou nepřípustná. České právo tak činí v § 56 odst. 3 občanského zákoníku, a tato nepřípustná ujednání prohlašoval za neplatná. V zákoně č. 367/2000 Sb. přitom tato neplatnost byla výslovně uvedena jako neplatnost relativní. Na rozpor mezi tehdejší českou úpravou a úpravou směrnice 93/13/EHS včetně judikatury Soudního dvora, které shodně takovou neplatnost chápou jako neplatnost absolutní, upozornil např. Krampera⁹². Ten se zabýval smluvními ujednáními podle § 55 odst. 1 občanského zákoníku a došel k závěru, že neplatnost smluvních ujednání podle § 55 odst. 1 občanského zákoníku lze vykládat jako neplatnost absolutní. Tímto však dle mého názoru poukázal na logický rozpor tehdy platné úpravy, neboť jsou-li příkladným výčtem uvedená nepřípustná ujednání neplatná pouze relativně (podle tehdy platného znění § 55 odst. 2 občanského zákoníku), a za předpokladu, že výčet obsahuje spíše závažnější ujednání, která jsou nepřípustná, dojdeme k absurdnímu závěru, že méně závažná ujednání poškozující spotřebitele jsou neplatná absolutně, zatímco ujednání obsažená ve výčtu § 56 odst. 3 občanského zákoníku jsou neplatná pouze relativně. Zdá se, že zákonodárce někde udělal chybu... .. kterou opravil zákonem č. 155/2010 Sb., kterým se mění některé zákony ke zkvalitnění jejich aplikace a ke snížení administrativní zátěže podnikatelů.

---

⁹² Krampera, J.: Bulletin advokacie č. 1/2009, Neplatnost nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách, str. 44 (čerpáno z ASPI).

Prohlášení smluvního ustanovení za neplatné však neznamená automatickou neplatnost celé smlouvy. Spotřebitelská smlouva v zásadě platí dál, pokud tomu nebrání ze zákona neplatná smluvní ujednání. Nepřípustnost v zákoně uvedených smluvních ujednání tak stanoví meze, v nichž se smluvní strany při sjednávání spotřebitelské smlouvy mohou pohybovat, a odstraňují nedostatek vyjednávací síly na straně spotřebitele při sjednávání smlouvy.

K nárokům uplatňovaným ve spotřebitelských sporech Bělohávek⁹³ uvádí, že “v případě nároků spotřebitelů jde často o nároky, které co do své kvantifikace mají tzv. drobný, a často až nepatrný rozsah... .. není pravděpodobné, že by si spotřebitelé mohli dovolit rozsáhlé a často náročné, a tedy nákladné právní poradenství nebo hradit vysoké soudní poplatky”, a dále že “v důsledku toho jsou spory se spotřebiteli charakterizovány disproporcí mezi rozporovanou hospodářskou hodnotou a náklady na její soudní urovnání”.

Určitou úpravu omezující obchodní praktiky podnikatelů představuje i úprava nekalé soutěže v obchodním zákoníku. Tato úprava obsahuje jednak tzv. generální klauzuli definující nekalou soutěž naplněním tří podmínek (jednání v hospodářské soutěži, rozpor s dobrými mravy, možná újma jiných soutěžitelů nebo spotřebitelů). Pro to, aby jednání podnikatele bylo posouzeno jako nekalá soutěž se vyžaduje současné naplnění všech tří uvedených podmínek. Obchodní zákoník dále příkladným výčtem uvádí konkrétní skutkové podstaty nekalé soutěže; nicméně i zde se vyžaduje, aby byla naplněna i generální klauzule.

Ustanovení o nekalých praktikách se však nedotýkají pouze ekonomických zájmů soutěžitelů nebo obchodování obchodníků. Aktivně legitimována je podle § 54 obchodního zákoníku i právnická osoba oprávněná hájit zájmy soutěžitelů nebo spotřebitelů; zákon přitom nestanoví, zda musí jít o osobu již existující, nebo zda je přípustné za účelem této ochrany ustavit právnickou osobu *ad hoc*. Po novele obchodního zákoníku provedené zákonem č. 370/2000 Sb. se podle § 54 odst. 2 nyní může domáhat ochrany i spotřebitel sám. Legitimace je však v obou uvedených případech omezena na nekalosoutěžní jednání popsaná v § 44 až 47, spotřebitel je navíc aktivně legitimován i v případě ohrožování zdraví nebo životního prostředí soutěžitelem.

Soudní dvůr dovedl⁹⁴, že pokud jednání soutěžitele, které je nekalou obchodní praktikou, je součástí obchodní strategie soutěžitele přímo směřující k propagaci nebo

---

⁹³ Bělohávek, A. J.: Ochrana spotřebitelů v rozhodčím řízení, C.H.Beck 2012, str. 47 a 48.

⁹⁴ Rozsudek ze dne 14. ledna 2010 ve věci C-304/08, *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV* proti *Plus Warenhandels-gesellschaft bmH*, výklad čl. 5 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu.

podpoře prodeje nebo dodání produktu spotřebitelům, spadá takové jednání i do působnosti směrnic, které mají chránit spotřebitele.

Vzhledem ke skutečnosti, že soukromoprávní vztahy mohou být kromě občanského zákoníku podřízeny dohodou stran smlouvy i režimu obchodního zákoníku, obsahuje tento zákon ustanovení, která mají pro případ volby obchodního zákoníku chránit stranu, která není podnikatelem. Obchodní zákoník tak stanoví, že neplatnou je dohoda o podřízení závazkového vztahu obchodnímu zákoníku tehdy, pokud by tím došlo ke zhoršení právního postavení účastníka, který není podnikatelem. Případné zhoršení postavení strany, která není podnikatelem, je však třeba posuzovat ve vztahu k celé smlouvě podřízené dohodou obchodnímu zákoníku, a nikoli ve vztahu k jednotlivým izolovaným ujednáním smlouvy. Vzhledem k tomu, že ustanovení obchodního zákoníku o neplatnosti smlouvy chrání jen některého účastníka smlouvy, jde podle § 267 odst. 1 obchodního zákoníku pouze o neplatnost relativní, které se chráněný účastník musí dovolat.

Obchodní zákoník chrání stranu, která není podnikatelem, i tím, že pokud je to k jejímu prospěchu, vždy se použijí ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení směřující k ochraně spotřebitele. To platí jak pro absolutní obchodněprávní vztah, tak i pro podřízení smlouvy obchodnímu zákoníku dohodou stran smlouvy.

V r. 1992 byla schválena komplexní úprava ochrany spotřebitele; zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, nabyt účinnosti dne 31. prosince 1992. Podle původního znění zákona dohled nad ochranou spotřebitele zahrnoval jednak schvalování typových smluv, které bylo svěřeno do působnosti ústředních orgánů státní správy, jednak dozor nad dodržováním zákonem stanovených povinností; výkon tohoto dozoru byl svěřen republikovým orgánům. Novelou č. 104/1995 Sb. byla působnost pro výkon dozoru výslovně rozdělena mezi Českou obchodní inspekci, Českou zemědělskou a potravinářskou inspekci⁹⁵, orgány hygienické služby, orgány veterinární správy, Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a zkušebnictví, a živnostenské úřady. V r. 2003 byla založena dozorová působnost Českého úřadu pro zkoušení zbraní a střeliva. Konečně zákonem č. 36/2008 Sb. byla založena dozorová působnost i České národní bance, a to pouze ve vztahu k těm osobám, nad nimiž Česká

---

⁹⁵ Od r. 2002 přejmenovaná na Státní zemědělskou a potravinářskou inspekci, zákon č. 146/2002 Sb., o Státní zemědělské a potravinářské inspekci a o změně některých souvisejících zákonů.

národní banka jinak vykonává dohled podle zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů.

4.1 Ochrana spotřebitele při uzavírání úvěrových smluv

První právní úpravou spotřebitelského úvěru byl **zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru** a o změně zákona č. 64/1986 Sb.

Zákon transponoval směrnici Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížování právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru. Podle důvodové zprávy k zákonu měla tato úprava vytvořit jednotné a transparentní právní prostředí v oblasti úvěrování na spotřebitelském trhu. V zájmu vzájemné porovnatelnosti nabídek byl stanoven vzorec pro výpočet RPSN⁹⁶, který by kromě roční úrokové sazby měl zahrnovat veškeré další náklady spojené s poskytovaným úvěrem, jako je např. platba za posouzení bonity spotřebitele. Za určitý problém bych zde však považoval absenci definice splátky. Pod pojmem „splátka“ rozumím platbu úroku a platbu jistiny (úmor). Věřitel si však účtuje např. i poplatek za vedení úvěrového účtu. Zákon by tedy měl přesněji definovat postup výpočtu RPSN tak, že stanoví, že do výpočtu budou vstupovat všechny platby, které je spotřebitel povinen provést v souvislosti se spotřebitelským úvěrem⁹⁷. Určitou oporu představoval § 5 odst. 1 zákona o spotřebitelském úvěru, který ukládal vycházet při výpočtu RPSN z předpokladu, že úrok a ostatní platby zůstávají do konce platnosti smlouvy neměnné. Nyní platný zákon o spotřebitelském úvěru⁹⁸ tento nedostatek odstranil tím, že RPSN definoval pomocí celkových nákladů spotřebitelského úvěru.

Právní úprava provedená zákonem o spotřebitelském úvěru je speciální úpravou k odpovídajícím smlouvám obsaženým v občanském zákoníku a v obchodním zákoníku. Zákon o spotřebitelském úvěru se např. nevztahoval na úvěr poskytnutý na koupi, výstavbu, opravu nebo údržbu nemovitosti nebo na půjčku poskytnutou bez úroku nebo jiné úplaty; toto ustanovení je odůvodněno tím, že v tomto případě není nutné spotřebitele chránit. Nicméně, jak praxe ukazuje, i zde může být spotřebitel ohrožen např. sjednáním likvidačních sankcí pro případ, kdy neposkytne řádné plnění. Zákon dále stanoví svou aplikovatelnost na smlouvy o spotřebitelském úvěru v závislosti na výši částky spotřebitelského úvěru.

---

⁹⁶ Roční procentní sazba nákladů spotřebitelského úvěru. Vzorec pro výpočet byl uveden v Příloze zákona č. 321/2001 Sb.

⁹⁷ Ministerstvo průmyslu a obchodu sice v oznámení č. 14/2001 uvádí tři příklady výpočtu RPSN, nicméně položenou otázku, která je důležitá např. pro úvěry splácené anuitně po řadu několika let, uvedené příklady neřeší.

⁹⁸ Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

Spodní limit byl původně navržen na částku nedosahující 2 000 Kč (zákon však nakonec stanovil výši 5 000 Kč), a to z důvodu zbytečné administrativní náročnosti u částek relativně zanedbatelných. Horní limit byl stanoven na 800 000 Kč, neboť smlouvy na vyšší částky než zákonem stanovený horní limit se zpravidla svým charakterem liší od běžných smluv o spotřebitelském úvěru.

Zákon dále výslovně stanovil povinné náležitosti smlouvy o spotřebitelském úvěru, např. závazek věřitele informovat spotřebitele po dobu trvání smlouvy o všech změnách RPSN, ustanovení o právu spotřebitele na předčasné splacení úvěru nebo podmínky, za nichž lze předčasně ukončit smluvní vztah. Jako sankce za nedostatek v zákoně vyjmenovaných náležitostí bylo úročení úvěru ve výši diskontní sazby platné v době sjednání úvěru, a neplatnost ujednání o jiných platbách na spotřebitelský úvěr, to vše od okamžiku, kdy spotřebitel nedostatky smlouvy uplatní u věřitele.

Dozor nad dodržováním tohoto zákona byl svěřen České obchodní inspekci.

Zákon byl z důvodu nutnosti transponovat do českého práva směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008, o smlouvách o spotřebitelském úvěru zrušen zákonem č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

Právní normou, která nahradila zákon č. 321/2001 Sb., byl **zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů**. Tento nový zákon předně do českého práva transponuje novou směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS. Uvedená směrnice představuje úplnou harmonizaci a členské státy se od ní tedy nesmějí při její transpozici nijak odchýlit, a to ani v případě, mělo-li by to být spotřebiteli ku prospěchu.

Zákon upřesňuje jak negativní výčet smluv, na které se nepoužije, tak definici použitých pojmů. O více než 1 mil. Kč se zvyšuje horní limit částky spotřebitelského úvěru, nad který se tento zákon již nepoužije; to lze označit za rozšíření ochrany spotřebitele poskytované tímto zákonem. Rovněž u naplnění spodní limitní částky došlo ke změně. Důvodová zpráva k ní uvádí: „V zájmu zamezení možnosti obcházet zákon tím, že by pro jeden obchodní případ bylo sjednáno více smluv, ve kterých se sjednává spotřebitelský úvěr na částku nižší než 5 000 Kč, považuje se za smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr ta smlouva, v níž se dosáhne nebo přesáhne částka 5 000 Kč a všechny následující smlouvy uzavřené mezi tímž věřitelem a spotřebitelem v období 12 měsíců, na jejichž základě jsou poskytovány finanční prostředky na stejný nebo obdobný účel.“ Vzhledem k principu plné

harmonizace se může zprvu zdát toto ustanovení sporným. Nicméně, směrnice umožňuje členským státům přijmout vlastní úpravu v oblasti, na kterou se směrnice nevztahuje, tedy např. i na spotřebitelské úvěry s částkou nedosahující spodní limit nebo s částkou přesahující horní limit dané směrnicí (bod 10 preambule). ČR proto přijala úpravu, že od okamžiku, kdy první smlouva o spotřebitelském úvěru dosáhne spodního limitu 5 000 Kč, pak i na všechny další smlouvy uzavřené stejnými stranami za stejným nebo obdobným účelem v následujících 12 měsících bude zákon o spotřebitelském úvěru aplikovatelný. Podle mého názoru však úmysl zákonodárce deklarovaný v Důvodové zprávě lze celkem snadno obejít tím, že buď všechny částky budou pod spodním limitem, případně tento limit překročí až jedna z posledních smluv o úvěru uzavřená mezi stejnými smluvními stranami za stejným nebo obdobným účelem.

Rovněž je třeba se zmínit o kursu, kterým byly oba limity přepočítány. Směrnice jako limitní uvádí částky € 200 a € 75.000. Při přepočtu spodní částky byl tedy použit kurs 25,0000 Kč/€, zatímco u přepočtu horního limitu kurs 25,0667 Kč/€; kursu 25,0000 Kč/€ by odpovídala částka 1.875.000 Kč.

V souladu se směrnicí je nově zavedena povinnost věřitele před poskytnutím úvěru nebo před změnou již existující úvěrové smlouvy spočívající ve významném navýšení celkové výše spotřebitelského úvěru posoudit schopnost dlužníka úvěr splácet, a to s odbornou péčí. Do databází umožňujících posouzení úvěruschopnosti spotřebitele má věřitel nahlédnout jen v případech, kdy nemá dostatek jiných informací pro takové posouzení. Nicméně, stanoví-li zákon věřiteli posoudit bonitu potenciálního klienta s odbornou péčí, pak by nahlížení do databáze mělo být spíše pravidlem než výjimkou. S ohledem na tato ustanovení by se měly i reklamní nabídky uvádějící, že věřitel do databází nenahlíží, považovat za postup věřitele v rozporu se zákonem o spotřebitelském úvěru. Takové jednání věřitele může být správním deliktem podle § 20 odst. 2 písm. a) zákona o spotřebitelském úvěru s pokutou podle § 20 odst. 5 písm. b) zákona o ochraně spotřebitele až do výše 2.000.000 Kč.

Nově je upraveno právo spotřebitele odstoupit od smlouvy, a to do 14 dnů ode dne uzavření smlouvy a bez udání důvodu. V případě, že věřitel opomene uvést ve smlouvě zákonem stanovené informace, neskončí tato lhůta dříve než za 14 dní od poskytnutí stanovených informací věřitelem⁹⁹. Úprava odstoupení od smlouvy podle zákona o spotřebitelském úvěru má přednost před ustanoveními o právu na odstoupení od smlouvy

---

⁹⁹ Toto ustanovení je v souladu s judikaturou Evropského soudního dvora, rovněž uvedenou dále v textu práce.

o finančních službách nebo od smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory. Vzhledem ke skutečnosti, že směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů nyní nově v případě nesplnění informační povinnosti obchodníkem nebo poskytovatelem služby v zájmu právní jistoty lhůtu danou spotřebiteli pro vykonání jeho práva odstoupit od smlouvy limituje poskytnutím jen 12 měsíců, lze očekávat, že i zde k takovému omezení v budoucnosti dojde.

Při odstoupení od smlouvy je spotřebitel povinen věřiteli do 30 dnů ode dne odeslání oznámení o odstoupení od smlouvy splatit jistinu úvěru, a to včetně úroků, na které by věřiteli jinak podle smlouvy vznikl za dobu od čerpání úvěru do splacení jistiny nárok. Spolu s touto smlouvou o spotřebitelském úvěru zaniká i případná smlouva o doplňkové službě, pokud existovala.

Spotřebitel má dále právo splatit předčasně celý spotřebitelský úvěr nebo jeho část a v souvislosti s tím má právo na poměrné snížení celkových nákladů spotřebitelského úvěru. V takovém případě má věřitel v zásadě právo žádat po spotřebiteli náhrady nákladů, a to ve výši 0,5 až 1% z předčasně splácené částky, v závislosti na čase zbývajícím do úplného splacení spotřebitelského úvěru. Tato náhrada je nicméně limitována a nesmí překročit částku úroku, kterou by spotřebitel jinak zaplatil, kdyby k předčasné splátce nedošlo.

Zajímavé je ustanovení § 18 zákona o spotřebitelském úvěru, podle kterého si věřitel v případě placení směnkou nebo šekem nebo v případě, kdy se tímto zajišťuje splacení, musí počínat tak, aby byla zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr. Jestliže v případě řádného splacení spotřebitelského úvěru má věřitel povinnost takovou zajišťovací směnku vrátit, neměl by ji ani převádět na třetí osobu. Na jaře 2012 v českém tisku proběhly informace, kdy údajně mělo dojít k zneužití dlužníkem vystavené (blanko)směnky sloužící k zajištění poskytnutého úvěru. Věřitel měl takovou směnku postoupit třetí osobě, která ji následně měla proti spotřebiteli uplatnit. Pokud tomu tak opravdu bylo, je to jen dokladem toho, že směnečník nebyl dostatečně bdělý a zřejmě vystavil směnku na řad svého věřitele. Směnka měla být v tomto případě vystavena podle § 3 zákona směnečného a šekového¹⁰⁰ na vlastní řad výstavce a podle § 19 zákona směnečného a šekového opatřena doložkou „hodnota k zajištění“ nebo „hodnota v zástavě“. Tímto uspořádáním by byl dlužník (výstavce a zároveň vlastník směnky) chráněn před dalším převodem směnky, a věřitel by případně mohl uplatnit práva ze

---

¹⁰⁰ Zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů.

směnky. Zákon o spotřebitelském úvěru takové jednání věřitele jako správní delikt nepostihuje. V rovině práva trestního by snad bylo možné uvažovat o trestném činu Poškození spotřebitele podle § 253 trestního zákona¹⁰¹, nicméně tam obsažená formulace, byť daná příkladmo, s ohledem na zásadu *nullum crimen, nulla poena sine lege* zřejmě neobstojí. V úvahu by dále mohl přicházet trestný čin Poškození cizích práv podle § 181 trestního zákona, případně trestný čin Podvodu podle § 209 trestního zákona. Nicméně tyto úvahy jsou již mimo rámec této práce.

Dozor nad dodržováním zákona vykonává buď ČNB nad osobami, nad kterými je podle zákona o ČNB oprávněna vykonávat dohled¹⁰², ve zbytku je dozor svěřen České obchodní inspekci.

Obecněji pojatou ochranou spotřebitele se však zabýval již **zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů**. Zákon v původně přijaté podobě upravoval některé podmínky podnikání významné pro spotřebitele, stanovil úkoly veřejné správy v oblasti ochrany spotřebitele a upravil oprávnění spotřebitelů, sdružení spotřebitelů a právnických osob založených k ochraně spotřebitele. Zákon už tehdy upravoval zákaz diskriminace spotřebitele, zákaz klamání spotřebitele a zákaz nabídky a prodeje nebezpečných výrobků. Spotřebitel měl být informován řádně a srozumitelným způsobem.

Dohled nad ochranou spotřebitele byl stanoven jinými zákony; v r. 1992 nicméně existovala Česká obchodní inspekce zřízená zákonem České národní rady č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci, a Česká zemědělská a potravinářská inspekce zřízená zákonem České národní rady č. 63/1986 Sb., o České zemědělské a potravinářské inspekci.

Zákonem č. 36/2008 Sb. byla do českého právního řádu transponována ustanovení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu¹⁰³. Zákon vymezuje obecné znaky nekalé obchodní praktiky, a dále příkladným výčtem (srov. poslední věta § 4 odst. 3: „Nekalé jsou zejména klamavé a agresivní obchodní praktiky.“) uvádí, které praktiky za nekalé považuje. Obecně zákon praktiku charakterizuje jako nekalou, jestliže je tato praktika v rozporu s požadavky odborné péče a je způsobilá ovlivnit rozhodování spotřebitele tak, že učiní rozhodnutí, které by jinak neučinil.

---

¹⁰¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰² Ust. § 44 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ Snad je vhodné poznamenat, že transpozice byla opožděná. Směrnice ve svém čl. 19 uložila členským státům, aby požadavky směrnice byly promítnuty do jejich práva tak, aby podle něj bylo možné postupovat od 12. prosince 2007. Zákon č. 36/2008 Sb. však nabyl účinnosti až 12. února 2008.

Zákon tedy uvádí kritéria, podle kterých je třeba tu kterou praktiku posoudit při rozhodování o jejím potenciálně klamavém charakteru, a v příloze jsou uvedeny praktiky, které je třeba za klamavé považovat vždy.

Obdobně je popsána agresivní obchodní praktika jako praktika, která s přihlédnutím ke všem okolnostem svým obtěžováním, donucováním, včetně použití síly nebo nepatřičným ovlivňováním výrazně zhoršuje možnost spotřebitele učinit svobodné rozhodnutí. Zákon v další příloze stanoví, které praktiky jsou vždy praktikami agresivními.

Zákon č. 36/2008 Sb. rovněž mimo jiné založil dozorovou působnost nad dodržováním zákazu nekalých praktik, zákazem diskriminace spotřebitele a nad plněním zákonem stanovených informačních povinností České národní bance, a to pouze nad těmi osobami, nad kterými již Česká národní banka podle zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, vykonává dohled.

Ochrana spotřebitele je upravena i v nové rozsáhlé úpravě soukromého práva, v **zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník**. Zde je do jednoho právního předpisu soustředěna úprava dosud provedená ve zvláštních zákonech. Nabytím účinnosti (zatím) k 1. lednu 2014 bude zrušena celá řada právních předpisů, jejichž obsah bude nyní začleněn do jednoho normativního textu.

Podle Důvodové zprávy k návrhu nového občanského zákoníku vedlo předkladatele návrhu k vypracování nového textu několik důvodů.

Jako důvod první je uvedena odchylka stávajícího občanského zákoníku z r. 1964 od standardů právní kultury kontinentální Evropy i od zdejších právních tradic. Dále se uvádí, že nyní platný občanský zákoník vychází z marxleninského pojetí, kdy soukromé právo nemělo upravovat především právní poměry soukromých subjektů, ale mělo být i nástrojem řízení společnosti. Tato role současného občanského zákoníku se má projevovat v tom, že byly zachovány významné právní nástroje vhodné k takovému řízení. Mezi tyto nástroje je počítána sankce absolutní neplatnosti právního úkonu, je-li vadný, k čemuž je třeba přihlížet i bez návrhu; absolutní neplatností tak má být sledována ochrana zájmu státu na zachování právního stavu, a nikoli ochrana soukromého zájmu. Jako další příklad koncepce občanského práva jako nástroje řízení společnosti uvedla Důvodová zpráva časté používání prekluze soukromých práv, která výrazně omezuje nakládání s právy vzniklými ze soukromého styku; taková úprava měla být zavedena k ochraně někdejšího socialistického sektoru. S tím souvisela i preference ochrany socialistického vlastnictví. Toto upřednostnění nicméně nebylo omezeno jen na soukromé právo, ale socialistické vlastnictví

bylo chráněno i speciálními skutkovými podstatami formulovanými v tehdejší podobě zákona trestního (např. rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví).

Další výtkou vůči platnému občanskému zákoníku je konstatování, že se tento zákon soustředil spíše na úpravu majetkových vztahů, které prohlásil za svůj základní předmět úpravy. Tento důraz však podle Důvodové zprávy vede především k podcenění významu statusových otázek a úpravy osobních práv vůbec.

Zaměření platného občanského zákoníku mělo vést k rozpadu soustavy soukromého práva na dílčí samostatná odvětví a na soubor dílčích samostatných kodexů, např. pro právo rodinné, právo obchodní nebo pracovní právo

Zdůrazňovanou myšlenkou či ideou, na které především nový občanský zákoník stojí, je učinit diskontinuitu s pojetím soukromého práva vyjádřeným v předcházející právní úpravě občanského práva z r. 1950 a z r. 1964. Za nezbytný předpoklad k naplnění tohoto cíle považují autoři předlohy myšlenkovou integraci nového občanského zákoníku; nový občanský zákoník by tak měl být obecným kodexem soukromého práva. Za hlavní princip soukromého práva nebude nadále považována rovnost osob, ale princip autonomie vůle. Autonomie vůle je pojata jako utváření právního postavení jednotlivce ve společnosti, a to z jeho vlastní iniciativy. Návrh tak stojí na preferenci svobody a svobodné vůle člověka, která se projevuje i v jeho právním jednání a navenek se v reálném světě projevuje smlouvou; zákon tak má být použit jen tam, kde k dohodě nedojde nebo tam, kde dohoda není možná. Nový občanský zákoník tak v sobě má soustředit hlavní část právních pravidel vztahujících se k soukromým právním záležitostem společným všem osobám.

Podle autorů návrhu nového občanského zákoníku bude tato úprava klást vyšší požadavky na vlastníky ve smyslu teze „vlastnictví zavazuje“ a teze „*vigilantibus iura scripta sunt*“. Tento přístup se projevuje např. ochranou a případně i upřednostněním dobré víry nabyvatele před pokojným stavem.

Ústava ČR¹⁰⁴ i Listina základních práv a svobod obsahují zásadu rovnosti. Vzhledem k tomu, že lidé si fakticky v reálném světě rovni nejsou, ať již jde např. o schopnosti fyzické nebo mentální i úměrné věku, snaží se právo tyto nerovnosti vyvažovat, a to snahou chránit slabší stranu. Frapantním, nikoli však překvapivým, příkladem je antidiskriminační zákon¹⁰⁵, který blíže vymezuje právo na rovné zacházení, mimo jiné i ve věcech přístupu ke zboží

---

¹⁰⁴ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁵ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon), ve znění zákona č. 89/2012 Sb.

a službám včetně bydlení, pokud jsou nabízeny nebo poskytovány veřejnosti. Právním na rovné zacházení se zde rozumí právo nebýt diskriminován z důvodů, které dále antidiskriminační zákon uvádí. Takovým důvodem je rasa nebo etnický původ, pohlaví, sexuální orientace, věk, zdravotní postižení, náboženství nebo víra nebo to, že je osoba bez vyznání. Dalšími zákonem uváděnými důvody jsou např. jazyk, politické smýšlení, národnost, členství nebo činnost v politických stranách nebo v politických hnutích, odborových organizacích, sociální původ, majetek, rod, manželský a rodinný stav. Přímou diskriminací antidiskriminační zákon rozumí takové jednání, kdy je, bylo nebo by bylo s jednou osobou zacházeno ve srovnatelné situaci méně výhodným způsobem než s osobou jinou. O přímou diskriminaci nicméně nejde, pokud je takové rozdílné zacházení věcně odůvodněno oprávněným účelem a prostředky k jeho dosahování jsou přiměřené a nezbytné.

Někdy se nicméně zdá (a zde jde přímo o příklad „ochrany“ spotřebitele na finančním trhu), že boj proti diskriminaci se může obrátit i proti těm, kteří snad mají být chráněni. V důsledku přijetí směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování, musí členské státy podle čl. 5 odst. 1 uvedené směrnice zajistit, aby ve všech smlouvách uzavřených po 21. prosinci 2007 nevedlo použití pohlaví jako faktoru při výpočtu výše pojistného a pojistného plnění pro účely pojištění a souvisejících finančních služeb u jednotlivých pojištěnců k rozdílům ve výši pojistného a v pojistném plnění. Členské státy však mohly rozhodnout o povolení přiměřených rozdílů ve výši pojistného a pojistného plnění u jednotlivých pojištěnců, bylo-li pohlaví určujícím faktorem při hodnocení rizika založeným na příslušných a přesných pojistně-matematických a statistických údajích. Členské státy, které tuto výjimku uplatnily, musely po uplynutí 5 let toto své rozhodnutí přezkoumat. Nicméně, rozsudkem Soudního dvora ze dne 1. března 2011 ve věci *Association Belge des Consommateurs Test – Achats ASBL, Yann van Vugt a Charles Basselier proti Conseil des ministres*, věc C-236/09, byla tato výjimka s účinností od 21. prosince 2012 zrušena. Zrušení výjimky uvedené v čl. 5 odst. 2 směrnice 2004/113/ES tak povede k tomu, že doposud uplatňované rozlišování mužů a žen v pojišťovnictví na základě statisticky podložených dat, která prokazují rozdílnou škodnost v závislosti na pohlaví, již nadále nebude možné, a v důsledku se toto zrovnoprávnění promítne do vyšších pojistných sazeb placených ženami.

Nový občanský zákoník jako jednu ze svých zásad, na kterých stojí, deklaruje, že nikdo nesmí utrpět nedůvodnou újmu pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého

postavení. Autoři předlohy si však rovněž byli vědomi rizika zneužití takto formulované zásady, a proto ji vzápětí doplnili o zákaz toho, aby kdokoli k újmě druhých bezdůvodně těžil z vlastní neschopnosti.

Kromě právě uvedené zásady a kromě ochrany spotřebitele nový občanský zákoník nově zařazuje i ochranu slabší strany.

Ochrana slabší strany

Nový občanský zákoník kromě uvedené ochrany spotřebitele má tedy i další ustanovení, která se mohou dotknout postavení smluvních stran. Tato ochrana je nově poskytnuta jak podnikajícím fyzickým osobám, tak i právnickým osobám, a to v § 433 nového občanského zákoníku. Toto ustanovení zakazuje podnikateli v hospodářském styku zneužít svou kvalitu odborníka nebo své hospodářské postavení k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. Přitom platí vyvratitelná domněnka, že slabší stranou v hospodářském styku je vždy ten, kdo nejedná v souvislosti s vlastním podnikáním.

Jak uvádí Melzer¹⁰⁶, mezi ochranou slabší strany a ochranou spotřebitele existují některé poměrně významné odlišnosti. Fyzická osoba se stává spotřebitelem naplněním obecných předpokladů, a to bez ohledu na její skutečné zkušenosti a znalosti, právnická osoba bude muset prokázat své postavení slabší strany v podmínkách konkrétní situace. Porušení povinností podnikatele v případě § 433 nového občanského zákoníku pak bude zpravidla zakládat jen relativní neplatnost, zatímco porušení pravidel přijatých k ochraně spotřebitele může vést k tomu, že se k takovému zákon porušujícím ujednání nepřihlíží (§ 1815 nového občanského zákoníku), případně spotřebiteli povinnost nevznikne (§ 1821 nového občanského zákoníku).

Ochrana slabší strany (tedy nejen spotřebitele, ale i právnické osoby) lze najít i na jiných místech nového občanského zákoníku. Je tomu tak u adhezních smluv, kdy pro platnost doložky ve smlouvě uzavřené adhezním způsobem se požaduje, aby slabší strana byla se zněním a významem této doložky seznámena nebo aby prokazatelně musela obsah doložky znát (§ 1799 nového občanského zákoníku). Obdobně bude doložka smlouvy uzavřené adhezním způsobem neplatná, pokud její obsah bude osobě průměrného rozumu nesrozumitelný, nebo pokud bude taková doložka pro slabší stranu bez nějakého rozumného důvodu zvláště nevýhodná, a to např. tím, že se závažně odchýlí od obvyklých podmínek

---

¹⁰⁶ Melzer, F.: K úpravě ochrany spotřebitele ve vládním návrhu občanského zákoníku, Právní rozhledy 21/2009, str. 771 a následující.

ujednávaných v obdobných případech (§ 1800 nového občanského zákoníku). Slabší strana je i chráněna proti ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje její právo na náhradu újmy (§ 2898 nového občanského zákoníku); k takovému ujednání se nepřihlíží a zákon stanoví, že se takového práva ani nelze platně vzdát.

Další ochrana smluvních stran je upravena v ustanoveních o obsahu smlouvy (§ 1746 až 1755 nového občanského zákoníku), zejména ustanovení o obchodních podmínkách a o doložkách.

Pokud jde o obchodní podmínky, pak lze předpokládat, že zejména u dlouhodobějších smluv časem nastane potřeba tyto podmínky změnit nebo upravit. Pro tyto případy si lze ujednat budoucí změnu podmínek, nicméně pro platnost takového ujednání se vyžaduje, aby byl rovněž sjednán způsob oznámení této změny druhé smluvní straně, a rovněž musí být druhé smluvní straně založeno právo vypovědět smlouvu z důvodu změny obchodních podmínek. Výpovědní doba přitom musí být dostatečně dlouhá k tomu, aby si tato strana smlouvy mohla ve výpovědní době obstarat obdobná plnění od jiného dodavatele.

Měnit obchodní podmínky však lze pouze v přiměřeném rozsahu. Nebyl-li sjednán rozsah změn obchodních podmínek, nepřihlíží se ke změnám vyvolaným takovou změnou okolností, kterou již při uzavření smlouvy strana odkazující na obchodní podmínky musela předpokládat, ani ke změnám vyvolaným změnou majetkových nebo osobních poměrů této strany.

Zákon rovněž vyžaduje, aby ustanovení obchodních podmínek byla taková, aby je druhá strana mohla rozumně očekávat. Pokud snad by měly být tyto podmínky překvapivé, je třeba, aby byly druhou smluvní stranou přijaty výslovně, jinak jsou tyto podmínky neúčinné. Charakter podmínek se přitom posoudí nejen podle obsahu podmínek, ale i podle způsobu jejich vyjádření.

Obdobná úprava je stanovena i pro použití doložek. Pokud jde o doložku upravenou v užívaných vykládacích pravidlech, platí vyvratitelná domněnka, že strany touto doložkou zamýšlely vyvolat právní účinky stanovené vykládacími pravidly, na něž se ve smlouvě odvolaly, případně těmi pravidly, která se s přihlédnutím k povaze smlouvy obvykle používají.

Pokud jedna ze smluvních stran není podnikatelem, je třeba, pokud se podnikatel hodlá doložky dovolat, druhé smluvní straně prokázat, že obsah této doložky byl této smluvní straně znám; jde tedy o objektivizaci subjektivní znalosti. Toto ustanovení v praxi povede k tomu, že napříště nepostačí podpis strany na smlouvě s tím, že se předpokládá,

že podepisující strana se se zněním smlouvy seznámila, jejímu obsahu rozumí, a na důkaz toho připojila svůj podpis. Nyní tedy bude třeba pro případ budoucí potřeby prokazovat i to, že se smluvní strana seznámila s jednou každou doložkou použitou ve smlouvě. Toto ustanovení jistě povede k tomu, že nejen poroste rozsah smluvní dokumentace, ale i k tomu, že uzavření smlouvy bude časově náročnější a dražší a rovněž tomu tak bude při uchovávání smluvní dokumentace. Podle mého názoru toto navíc neodstraní případný „formalismus“ podepisování; prostě místo jedné smlouvy se navíc podepíše další dokumenty, kterými se bude muset podnikatel jistit. Pro spotřebitele nebo pro slabší smluvní stranu to (teoreticky) přinese povinnost seznámit se s textem více dokumentů, přičemž lze pochybovat, že to povede k významně kvalitnější ochraně této smluvní strany.

Úprava spotřebitelského práva je v novém občanském zákoníku soustředěna do části čtvrté, hlava 2, díl 4, § 1810 až 1867. Občanský zákoník si potřebné pojmy definuje v § 419, kde spotřebitelem chápe každého člověka, který uzavírá smlouvu nebo jinak jedná s podnikatelem, a to mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo samostatného výkonu povolání. V následujícím ustanovení § 420 je definován i podnikatel, a to jako osoba, která samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku. Pro účely ochrany spotřebitele se dále za podnikatele považuje i ten, kdo uzavírá smlouvy související s vlastní obchodní, výrobní nebo jinou obdobnou činností nebo při samostatném výkonu svého povolání, případně i ten, kdo jedná jménem nebo na účet podnikatele.

Pojem spotřebitelské smlouvy byl zaveden do českého práva již novelou stávajícího občanského zákoníku, kterou provedl zákon č. 367/2000 Sb. Jak již zde bylo uvedeno, nejde o samostatný smluvní typ, ale o specifikum spočívající ve „zvláštním charakteru jedné ze smluvních stran“, kterou je spotřebitel.

Nový občanský zákoník stanoví podnikateli, aby veškerá svá sdělení vůči spotřebiteli učinil jasně a srozumitelně v jazyce, ve kterém se uzavírá smlouva. Dále je podnikateli stanovena povinnost poskytnout spotřebiteli kontaktní údaje o sobě a informace týkající se předmětu smlouvy, a to včetně platby a dodání; to vše ještě před tím, než spotřebitel učiní závaznou nabídku. Smyslem této úpravy je poskytnout spotřebiteli maximum možných informací k tomu, aby mohl učinit kvalifikovanou volbu. V případě, že spotřebitel tyto informace nedostane, nebo jsou-li tyto informace nepřesné, nemá to za následek neplatnost smlouvy. Je-li z důvodu použití nejednoznačné formulace ve smlouvě možných více výkladů

smlouvy, je třeba použít ten výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější. K ustanovením, která se od zákona odchyľují v neprospěch spotřebitele, se nepřihlíží.

V § 1813 a 1814 je transponována směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (rovněž změněna směrnicí 2011/83/EU). Transpozicí jsou tak zakázána ujednání, která v rozporu s požadavkem přiměřenosti zakládají významnou nerovnováhu práv nebo povinností v neprospěch spotřebitele. Tento zákaz však neplatí pro ujednání o předmětu plnění nebo o ceně, pokud jsou spotřebiteli poskytnuty jasným a srozumitelným způsobem. V § 1814 je pak uveden příkladný výčet ujednání, která se zakazují. Společným rysem těchto zakázaných ujednání je to, že by tato ujednání omezila nebo vyloučila práva spotřebitele pro případy způsobení škody spotřebiteli nebo plnil-li podnikatel vadně. Právní předpisy dále zakazují i ta ujednání, kdy plnění podnikatele je vázáno na podmínku, jejíž splnění je výlučně v moci podnikatele, zatímco plnění, ke kterému je povinen spotřebitel, podmíněno není, případně spotřebitel neměl možnost se se stanovenými podmínkami seznámit předem. K těmto nepřiměřeným ujednáním se nepřihlíží a hledí se na ně jako na právně bezvýznamné, ledaže by se jich spotřebitel dovolal. Platnost uzavřené smlouvy při existenci zakázaných smluvních ujednání v zásadě dotčena není.

Pokud v souvislosti se spotřebitelskou smlouvou byla uzavřena i smlouva o úvěru nebo o zápůjčce, ze které se měla kupní cena smlouvy „hlavní“ alespoň částečně uhradit, pak v případě, že spotřebitel využije svého práva a od hlavní smlouvy odstoupí, vztahují se tyto účinky odstoupení i na smlouvu uzavřenou k financování spotřebitele v souvislosti s uzavřením oné smlouvy hlavní. Předpokladem právě uvedeného je, že ona financující smlouva byla uzavřena na druhé straně tímtež podnikatelem nebo osobou, která finanční prostředky smluvně spotřebiteli poskytla na základě své vlastní smlouvy s podnikatelem. Tato osoba pak nesmí vůči spotřebiteli uplatnit žádné sankce, pokud spotřebitel vykonal své právo odstoupit od hlavní smlouvy.

Pro vykonání práva odstoupit od smlouvy postačí, pokud spotřebitel v této lhůtě byť jen podnikateli odešle své oznámení o tom, že od smlouvy odstupuje; projev vůle spotřebitele tak nemusí být v stanovené lhůtě podnikateli doručen.

V oddíle 2 je provedena úprava smluv uzavřených distančním způsobem a závazky ze smluv uzavíraných mimo obchodní prostory. Jde o provedení směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku, a směrnice Rady 85/577/EHS ze dne 20. prosince 1985 o ochraně

spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory. Obě směrnice byly nicméně zrušeny již výše uvedenou směrnicí 2011/83/EU o právech spotřebitelů, která oblast úpravy zrušených směrnic nově zpracovává. Úprava chrání spotřebitele v situacích, kdy spotřebitel neočekává nabídku na uzavření smlouvy, není na jednání připraven a ani nemá dostatečnou možnost porovnat si učiněnou nabídku s jinými nabídkami a možnostmi dostupnými na trhu. Za účelem poskytnutí možnosti spotřebiteli toto srovnání učinit dodatečně, případně si ještě rozmyslet, zda vůbec chce pokračovat v plnění uzavřené smlouvy, dává se spotřebiteli lhůta 14 dní na rozmyšlenou.

I v případě smluv uzavíraných mimo obchodní prostory nebo smluv uzavíraných na dálku má podnikatel vůči spotřebiteli informační povinnosti, které má splnit ještě před tím, než spotřebitel učiní závaznou nabídku. Jde zejména o náklady komunikace na dálku, pokud se liší od základní sazby, a další náklady spotřebitele spojené s poskytováním plnění. Podnikatel dále musí spotřebitele informovat o jeho právu na odstoupení od smlouvy a o nákladech spojených s vrácením již poskytnutého plnění, případně o povinnosti uhradit poměrnou část ceny za již poskytnuté plnění, pokud jím bylo poskytnutí služby. Podnikatel dále musí spotřebitele informovat o existenci, způsobu a podmínkách mimosoudního vyřizování stížností spotřebitelů včetně údaje, zda se lze obrátit se stížností na orgán dohledu nebo státního dozoru. V případě, že podnikatel neinformuje spotřebitele o dalších daních, poplatcích a nákladech na dodání zboží nebo poskytnutí služby a poruší tím svoji povinnost danou tímto zákonem, není spotřebitel povinen tyto výdaje podnikateli hradit.

Občanský zákoník u obou způsobů uzavírání smluv stanoví, že spotřebitel má v zásadě právo od takto uzavřených smluv odstoupit do 14 dnů od uzavření smlouvy. Odlišný je počátek běhu lhůty u dodávek zboží. Tam lhůta běží ode dne převzetí zboží (v případě opakovaného plnění ode dne převzetí první dodávky zboží); je-li předmětem plnění několik druhů zboží nebo dodává-li se zboží v několika částech, pak běží lhůta od převzetí poslední dodávky. Taková úprava poskytuje spotřebiteli možnost zboží vyzkoušet a případně je odmítnout. V případě, kdy podnikatel opomněl informovat spotřebitele o jeho právu odstoupit od smlouvy, prodlužuje se lhůta o jeden rok (tedy celkem jeden rok a 14 dní). Pokud podnikatel spotřebitele informuje později v takto prodloužené lhůtě, počne běh běžné lhůty 14 dnů okamžikem, kdy spotřebitel takovou informaci dodatečně obdržel.

Zde je třeba konstatovat, že směrnice 2011/83/EU o právech spotřebitelů je směrnicí v režimu úplné harmonizace (pojem je dále vysvětlen v následujícím textu k evropské úpravě ochrany spotřebitele), takže členský stát nemá možnost a není oprávněn se od směrnice

přijaté v tomto režimu nijak odchýlit, a to ani tehdy, pokud by tato odchylka poskytovala spotřebiteli více práv nebo více ochrany než úprava stanovená směrnicí.

V souvislosti s touto úplnou harmonizací je třeba poukázat na skutečnost, že směrnice stanoví, že podle právních předpisů členských států, které směrnicí transponují, se bude postupovat od 13. června 2014, tedy až téměř 6 měsíců poté, co nový občanský zákoník nabude účinnosti. Toto má význam na běh lhůty pro spotřebitele vykonat své právo odstoupení od smlouvy v případech, kdy podnikatel opomene splnit svoji poučovací povinnost o tomto právu. Dosud Soudní dvůr judikoval, že dokud podnikatel svoji poučovací povinnost nesplní, tato lhůta spotřebiteli nezačne běžet a spotřebitel tak své právo může vykonat kdykoli. Soudní dvůr své rozhodnutí odůvodnil tím, že spotřebitel by neměl možnost své právo vykonat, protože bez výslovného poučení podnikatele by o takovém svém právu vůbec nemusel vědět. Podnikatel by se tak svým opomenutím mohl i úmyslně vyhnout případným potížím a nákladům spojeným s odstoupením spotřebitele od smlouvy. V zájmu právní jistoty však byl názor na tuto záležitost korigován a právo spotřebitele odstoupit od smlouvy tak podle směrnice 2011/83/EU o právech spotřebitelů i podle nového občanského zákoníku má zaniknout uplynutím dodatečné lhůty 12 měsíců dané navíc ke lhůtě, kterou by spotřebitel jinak měl, byl-li by podnikatelem o svém právu řádně informován. Určitý, nicméně jen dočasný problém vidím v tom, že podle nového občanského zákoníku se podle transponovaných ustanovení směrnice 2011/83/EU o právech spotřebitelů bude postupovat o půl roku dřív, což může být shledáno jako rozpor s principem plné harmonizace, když směrnice staví datum použití předvídaných postupů pevným (a pozdějším) datem.

V některých případech však zákon spotřebiteli neumožňuje od smlouvy odstoupit. Jako příklady lze uvést situaci, kdy podnikatel s předchozím výslovným souhlasem spotřebitele poskytne služby ve lhůtě pro odstoupení dané spotřebiteli zákonem, nebo tehdy, kdy cena dodávky nebo služby závisí na výchylných finančního trhu nezávisle na vůli podnikatele a k němuž může dojít během lhůty pro odstoupení od smlouvy.

Pokud spotřebitel od smlouvy odstoupí, odpovídá podnikateli pouze za snížení hodnoty zboží, které vzniklo v důsledku nakládání s tímto zbožím jinak, než by se se zbožím s ohledem na jeho povahu a vlastnosti nakládat mělo.

V dalších ustanoveních provádí nový občanský zákoník transpozici směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb

pro spotřebitele na trh na dálku¹⁰⁷; zejména jde o služby bankovní, služby platební povahy, služby investiční a služby pojišťovací. Obdobná úprava je obsažena již ve stávajícím občanském zákoníku. Podobně jako i v jiných „spotřebitelských“ směrniciích i zde je stanovena podnikateli rozsáhlá informační povinnost. V případě finančních služeb je tato povinnost rozšířena o poskytnutí informace o existenci garančního fondu, který by do určité výše kryl ztráty spotřebitele v případě selhání podnikatele.

Obdobně je i upraveno právo spotřebitele odstoupit od smlouvy. Opět má na rozmyšlenou danu lhůtu 14 dnů (v případě životního pojištění nebo penzijního připojištění je stanovena lhůta 30 dnů) ode dne uzavření smlouvy, případně od okamžiku, kdy podnikatel splní svou informační povinnost vůči spotřebiteli; podle toho, který okamžik nastane později. Poskytne-li podnikatel klamavý údaj, má spotřebitel právo odstoupit od smlouvy do 3 měsíců ode dne, kdy se o tom dozvěděl měl nebo mohl.

Spotřebitel zde nemůže odstoupit od smlouvy ve dvou případech. Prvním je opět případ, kdy cena finanční služby je určena finančním trhem a není tedy závislá na vůli podnikatele. Druhým případem je krátkodobé pojištění. Zde se text zákona zdá být nepřesný; podle zákona nelze odstoupit od smlouvy o cestovním pojištění nebo o pojištění zavazadel nebo o podobném krátkodobém pojištění s pojistnou dobou kratší než 1 měsíc. Není zřejmé, zda hodnotícím kritériem je doba pojištění pro všechny vyjmenované případy shodně 1 měsíc (ale pak by stačilo do textu uvést jen to, že nelze odstoupit od pojistné smlouvy s pojistnou dobou kratší než 1 měsíc), nebo zda měl zákonodárce na mysli kromě krátkodobých pojištění do 1 měsíce i všechna pojištění cestovní a zavazadel bez ohledu na délku trvání pojistné doby; cesta může trvat i déle než je doba občanským zákoníkem stanovená.

V oddíle 3 je provedena ještě úprava dočasného užívání ubytovacího zařízení a jiné rekreační služby. Jde o transpozici směrnice 2008/122/ES ze dne 14. ledna 2009 o ochraně spotřebitele ve vztahu k některým aspektům smluv o dočasném užívání ubytovacího zařízení (timeshare), o dlouhodobých rekreačních produktech, o dalším prodeji a výměně.

Určitou ochranu spotřebitele upravuje i **zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů**. Tento zákon jednak stanoví obchodníkovi s cennými papíry minimální výši počátečního kapitálu (§ 8a zákona), a to v závislosti na typu investičních služeb poskytovaných obchodníkem. Pokud obchodník uzavře pojištění pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování investičních

---

¹⁰⁷ Tato směrnice byla později ještě dvakrát změněna, a to směrnici 2005/29/ES a směrnici 2007/64/ES.

služeb, připouští zákon o podnikání na kapitálovém trhu i nižší počáteční kapitál. Těmito ustanoveními zákona se klientovi obchodníka snižuje riziko selhání obchodníka.

Další ochranou majetku klienta je povinnost obchodníka nepoužívat majetku klienta k obchodům na vlastní účet nebo na účet jiného klienta; to neplatí, pokud klient s takovým postupem vyslovil souhlas. Do 1. července 2007, kdy zákonem č. 120/2007 Sb. byla provedena změna zákona o podnikání na kapitálovém trhu, měl obchodník výslovně stanovenou povinnost vést své peněžní prostředky odděleně od peněžních prostředků klienta, a zároveň měl povinnost zabezpečit jednoznačnou identifikaci majetku klienta¹⁰⁸.

V zájmu ochrany klienta má obchodník s cennými papíry uloženu rozsáhlou informační povinnost. Nabízené služby musí obchodník poskytovat na profesionální úrovni, s odbornou péčí, jednat čestně, spravedlivě a v nejlepším zájmu svých klientů. V rámci řídicího a kontrolního systému musí mít obchodník, mimo jiné, zavedeny postupy předcházející střetu zájmů mezi obchodníkem, jeho vedoucími osobami, vázanými zástupci a zaměstnanci obchodníka a jeho klienty.

Obchodníkovi je dále zákonem o podnikání na kapitálovém trhu uložena povinnost uchovávat komunikaci s klientem po dobu nejméně 5 let od okamžiku poskytnutí investiční služby nebo provedení obchodu. Obdobnou povinnost má nyní i investiční zprostředkovatel¹⁰⁹.

V zájmu klienta samého je však i poskytnout obchodníkovi nezbytné informace o svých odborných znalostech a zkušenostech v oblasti investic, finančním zázemí a investičních cílech. Na základě těchto informací obchodník vyhodnotí, zda klientovi smí nabídnout a poskytovat některou z investičních služeb, konkrétně službu investičního poradenství týkajícího se investičních nástrojů, a službu obhospodařování majetku klienta (tuto službu poskytuje obchodník v sice mezích smluvního ujednání s klientem, nicméně na základě vlastní volné úvahy). Uvedené služby nesmí obchodník poskytnout v případě, kdy informace od klienta nejsou dostatečné pro kvalifikované posouzení klienta, nebo tehdy, kdy poskytnutí investiční služby neodpovídá finančnímu zázemí klienta, jeho investičním cílům, znalostem nebo zkušenostem. Nutno podotknouti, že údaje poskytnuté klientem nejsou obchodníkem prověřovány (např. testem znalostí klienta); za poskytnutí pravdivých a úplných informací je tedy odpovědný klient sám. Neposkytnutí informací však v zásadě neznamená, že by klient

---

¹⁰⁸ Takto stanovená ochrana klienta vypadá hezky, nicméně na příkladu MF Global je dobře vidět, že se teorie může rozejít s objektivní realitou.

¹⁰⁹ Povinnost uchovávat záznamy komunikace byla uložena zákonem k ochraně klientů, a to z důvodu možnosti dohledového orgánu prokázat a následně postihnout např. nestandardní postupy obchodníků nebo investičních zprostředkovatelů, kteří „motivovali“ klienty k nadměrnému obchodování za účelem inkasa komisních poplatků a provizí.

nemohl podávat příkazy k nákupu či prodeji investičního nástroje, a obchodník by takové příkazy nesměl přijímat a provádět. Odpovědnost za případnou majetkovou újmu zde však plně nese jen a pouze klient sám – což čas od času někteří z nich nejsou ochotni akceptovat.

V této souvislosti by dle mého názoru bylo vhodné, aby klient jako součást smluvní dokumentace podepsal výslovné varování, že investicemi na kapitálovém trhu může přijít o část nebo o celou svou investici, a že minulé výnosy nejsou zárukou výnosů budoucích. Podepisování takových disclaimerů je běžnou součástí dokumentace brokerských domů v USA. Obchodníci sice ve svých dokumentech na rizika spojená s investováním upozorňují¹¹⁰, nicméně pokud např. nový občanský zákoník, jak uvedeno dříve v tomto textu, požaduje, aby obchodník prokázal, že druhé smluvní straně byla vysvětlena obchodní doložka nebo podmínka, bylo by vhodné v zájmu ochrany klienta samého uzákonit i povinnost obchodníka prokázat, že klienta výslovně poučil o rizicích spojených s investováním.

Shrnutí kapitoly

Tato část práce pojednává o právních předpisech České republiky, které obsahují úpravu ochrany spotřebitele. Tato úprava je provedena jednak v občanském zákoníku jako hlavní normě soukromého práva, tak i ve speciálních dílčích zákonech, jako je zákon o spotřebitelském úvěru nebo zákon o ochraně spotřebitele.

Pozornost byla věnována i zákonu o podnikání na kapitálovém trhu, který upravuje poskytování služeb v oblasti kapitálového trhu, ochranu kapitálového trhu a investorů a veřejnou nabídku cenných papírů.

Za vhodnou ochranu neprofesionálních investorů považuji zavedení zákonné povinnosti těchto neprofesionálních investorů provést prohlášení o tom, že jsou si vědomi rizik, která jsou s investicemi na kapitálovém trhu spojena, že je berou na vědomí a že jsou srozuměni s tím, že mohou přijít o část investice nebo o celou investici. Pouhé poskytnutí informací investorem obchodníkovi takovou funkci neplní, neboť neposkytnutí informací není a ani do budoucna by nemělo být překážkou investování na kapitálových trzích. Uvedené prohlášení neprofesionálního investora sleduje cíl upozornit investora na rizika, jimž se hodlá dobrovolně vystavit.

---

¹¹⁰ Např. zde: http://www.fio.cz/docs/cz/I_Investicni_nastroje_a_ochrana.pdf

5. Ochrana spotřebitele v právu Evropských společenství a Evropské unie

Po vstupu České republiky do tehdejších Evropských společenství je české právo do značné míry ovlivňováno právem Společenství. Úprava ochrany spotřebitele je provedena v sekundárních právních předpisech Společenství, a to především ve směrnících. Z důvodu povinné transpozice směrnic dochází k harmonizaci práva jednotlivých členských států Společenství. V důsledku nového trendu tzv. úplné harmonizace tam, kde byla taková harmonizace použita, je právo členských států Společenství prakticky totožné.

Právo nynější Evropské unie se spotřebiteli věnovalo již ve smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství uzavřené dne 25. března 1957 v Římě. Smlouva měla za cíl pozvednout hospodářství zúčastněných zemí, odstranit překážky ve vzájemném obchodování a společnou obchodní politikou přispět i k uvolnění mezinárodního obchodu a v neposlední řadě tím zlepšit životní a pracovní podmínky svých občanů. Spotřebitel jako účastník ekonomického života zde je zmíněn v souvislosti s těmito ekonomickými úkoly, kdy např. jedním z cílů zemědělské politiky je zajistit spotřebitelům dodávky za rozumné ceny¹¹¹. V části upravující pravidla hospodářské soutěže smlouva přes zákaz některých příkladmo uvedených dohod mezi podniky na společném trhu některé jinak zakázané dohody připouští, pokud by přispěly ke zlepšení výroby nebo distribuce výrobků anebo k podpoře technického či hospodářského pokroku, přičemž spotřebiteli náleží přiměřený podíl na z toho vyplývajících výhodách. Smlouva rovněž klade požadavek nediskriminovat výrobce nebo spotřebitele uvnitř Společenství.

Zakládací smlouvy však původně se spotřebitelem nepočítaly¹¹². V evropském právu byl spotřebitel chápán jako objekt a prvek trhu. Smlouvy byly sestaveny především s ohledem na vytvoření společného trhu, a čtyři základní svobody tak znamenaly především práva přístupu na trh.

První kroky ve věci ochrany spotřebitele byly tehdejším Evropským hospodářským společenstvím učiněny v r. 1975, kdy byl usnesením Rady ze dne 14. dubna 1975 přijat předběžný program Společenství na ochranu spotřebitele. Usnesení vycházelo ze schůzky šéfů států a vlád konané 19. a 20. října 1972 v Paříži, která potvrdila požadavek zesílit

---

¹¹¹ Čl. 39 odst. 1 písm. e) Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství.

¹¹² Tichý, L., Arnold, R., Zemánek, J., Král, R., Dumbrovský, T.: Evropské právo, C.H.Beck 2011, str. 752 a následující.

a koordinovat opatření k ochraně spotřebitele. Program stanovil pět základních práv spotřebitele:

- právo na ochranu zdraví a bezpečnost,
- právo na ochranu ekonomických zájmů,
- právo na náhradu škody,
- právo na informace a vzdělání,
- právo na zastoupení, resp. právo být slyšen.

Do primárního práva Společenství se spotřebitel dostal až v r. 1986 Jednotným evropským aktem¹¹³, kdy do Smlouvy o založení EHS byl vložen nový článek 100a, který doplňuje původní čl. 100 Smlouvy o založení EHS upravující sblížení právních a správních předpisů členských států. Nový čl. 100a ukládá Komisi, aby ve svých návrzích týkajících se zdraví, bezpečnosti, ochrany životního prostředí a ochrany spotřebitele vycházela z vysoké úrovně ochrany.

Maastrichtská smlouva¹¹⁴ rozšířila poslání Společenství vyjádřené v původním znění Smlouvy o založení EHS o aspekt ochrany životního prostředí a o prvek sociální ochrany, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářskou a sociální soudržnost a solidaritu mezi členskými státy. V následujícím, rovněž nově vloženém článku, je jednou z činností Společenství jmenován i přínos k posílení ochrany spotřebitele. Ochrana spotřebitele pak byla výslovně upravena článkem 129a, kdy k dosažení vysoké úrovně ochrany spotřebitele má dojít jednak jednomyslným přijímáním směrnic o sblížení právních a správních předpisů členských států, které mají přímý vliv na vytváření nebo fungování společného trhu, a to Radou na návrh Komise po konzultaci s Evropským parlamentem a s Hospodářským a sociálním výborem. Tuto právní stránku věci mají doplnit specifické činnosti podporující a doplňující politiku členských států v oblasti ochrany zdraví, bezpečnosti a hospodářských zájmů spotřebitelů a poskytování odpovídajících informací spotřebitelům.

Článek 129a Smlouvy o založení EHS o ochraně spotřebitele byl následně reformulován Amsterodamskou smlouvou¹¹⁵.

Ochranu spotřebitele upravoval i návrh Smlouvy o Ústavě pro Evropu¹¹⁶ v článku III-235. Obsah tohoto textu je však převzat téměř doslova z Amsterodamské smlouvy. Odmítnutím této smlouvy referendy ve Francii a v Nizozemí nedošlo k jejímu přijetí.

---

¹¹³ Jednotný evropský akt, uzavřený v Lucemburku 17. února 1986 a v Haagu 28. února 1986.

¹¹⁴ Smlouva o Evropské unii, Maastricht 7. února 1992.

¹¹⁵ Amsterodamská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty, Amsterodam, 2. října 1997.

¹¹⁶ Smlouva o Ústavě pro Evropu, Řím, 29. října 2004.

Podstatné části textu byly poté převzaty Lisabonskou smlouvou¹¹⁷. Kromě uvedeného článku této smlouvy byla ochrana spotřebitele zapracována i do Listiny základních práv Evropské unie¹¹⁸ do článku II- 8, který proklamuje „V politikách Unie je zajištěna vysoká úroveň ochrany spotřebitele.“

Provedením konsolidací základních Smluv se úprava ochrany spotřebitele měnila¹¹⁹, nyní je provedena v článku 169.

Ustanovení obsažená v primárním právu Společenství jsou průřezového charakteru a nezakládají spotřebiteli žádná oprávnění.

Vlastní ochrana spotřebitele je upravena předpisy sekundárního práva Společenství, nařízením nebo směrnicí.

Nařízení¹²⁰ je závazné ve všech svých částech a platí v okamžiku vstupu v platnost bezprostředně ve všech členských státech. Všechny orgány členského státu, správní orgány i soudy jsou povinny je aplikovat. Nařízení vytlačuje veškeré vnitrostátní právo, které je s ním v rozporu. Nařízení nepotřebuje transformaci do vnitrostátního právního řádu a není ani třeba je podle vnitrostátního práva oznámit. Nicméně, je-li toho k aplikaci nařízení třeba, mají členské státy povinnost vydat veškeré potřebné vnitrostátní předpisy.

Směrnice formuluje pravidla, která následně musí být členskými státy ve směrnicí stanovené lhůtě provedena (transponována) do vnitrostátního práva. Směrnice může stanovit pouze rámcovou úpravu, kterou členské státy obsahově vyplní. Členské státy se v těchto případech mohou v rámci cíle sledovaného směrnicí odchýlit od pravidel stanovených směrnicí, je-li to ku prospěchu spotřebitele a poskytuje-li se spotřebiteli lepší ochrana (princip minimální harmonizace).

Směrnice však může stanovit velmi podrobná pravidla již na evropské úrovni a členské státy pak tuto úpravu pouze převezmou a obsahově reprodukují vlastními prostředky. Dává-li směrnice možnost nebo nutnost podrobnější úpravy, mohou členské státy tyto bližší podrobnosti stanovit, vždy však musí respektovat rámec transponované směrnice.

---

¹¹⁷ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, Lisabon, 13. prosince 2007.

¹¹⁸ Listiny základních práv Evropské unie, Štrasburk, 12. prosince 2007. Tato Listina nahradila ode dne vstupu Lisabonské smlouvy v platnost listinu vyhlášenou dne 7. prosince 2000.

¹¹⁹ Konsolidované znění Smlouvy o založení Evropského společenství, Úřední věstník 24. prosince 2002, čl. 153, Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropského společenství, Úřední věstník 29. prosince 2006, čl. 153, Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, Úřední věstník 9. května 2008, čl. 169, Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, Úřední věstník 30. března 2010 čl. 169.

¹²⁰ Tichý, L., Arnold, R., Zemánek, J., Král, R., Dumbrovský, T.: Evropské právo, C.H.Beck 2011, str. 247 až 249.

Některé směrnice však stanoví úplnou harmonizaci¹²¹ a členské státy tak nemohou přijmout jiná než směrnici stanovená opatření, a to ani s cílem dosáhnout vyšší úrovně ochrany spotřebitelů. Tyto směrnice však při transpozici mohou působit problémy, neboť z nich nemusí být zcela zřejmé, kdy evropský zákonodárce zamýšlel některé pravidlo záměrně nestanovit, např. z důvodu vůle evropského zákonodárce ponechat takové pravidlo na *ad hoc* smluvní úpravě zúčastněných osob. V tomto případě by členský stát, s ohledem na princip úplné harmonizace, nesměl žádnou vlastní vnitrostátní úpravu stanovit. Druhou možností je, že evropský zákonodárce nemlčí záměrně a nestanoví tak jakési negativní pravidlo, ale mlčí proto, že nemá žádný zájem na existenci či neexistenci pravidla nebo neví, že by chtěl nějaké takové pravidlo stanovit, a ponechává tak vnitrostátnímu právu možnost vlastní úpravy¹²².

Směrnice zavazuje pouze členské státy a nemá tzv. horizontální působnost (nepůsobí tedy mezi soukromými subjekty práva navzájem¹²³). Směrnice je pro členské státy závazná pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo. Volba prostředků, kterými má být stanoveného cíle dosaženo, zůstává na členském státu. Závaznost směrnice pro členský stát tak spočívá v povinnosti členského státu transponovat obsah směrnice ve stanovené lhůtě tak, aby bylo dosaženo směrnici sledovaného cíle.

Důležité však je, že vydaná směrnice má určité dopady již od okamžiku její platnosti. Jak rozhodl Soudní dvůr, orgány členského státu musí ode dne platnosti směrnice vykládat a aplikovat vnitrostátní právo tak, aby tento výklad a aplikace nemohly mařit cíle sledované směrnici a způsobit tak obtíže při její pozdější transpozici do vnitrostátního právního řádu¹²⁴.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že členské státy nesou podle judikatury Soudního dvora nejen odpovědnost za škodu způsobenou neprovedením směrnice do vnitrostátního práva, ale i odpovědnost za porušení komunitárního práva v soudní praxi¹²⁵. V rozsudku Köbler Soudní dvůr konstatoval, že „Zásada, podle níž jsou členské státy povinny nahradit

---

¹²¹ Např. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004.

¹²² K věcem známým a k věcem neznámým formuloval Donald Rumsfeld na tiskové konferenci ministerstva obrany USA, 12. února 2002 toto: “Reports that say that something has not happened are always interesting to me, because as we know, there are known knowns; there are things we know we know. We also know there are known unknowns; that is to say we know there are some things we do not know. But there are also unknown unknowns – the ones we do not know we do not know.”

¹²³ Rozsudek ze dne 14. července 1994, Paola Faccini Dori proti Recreb Srl, věc C-91/92, rozsudek ze dne 26. února 1986, Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Health Authority, věc C-152/84.

¹²⁴ Např. rozsudek ze dne 23. dubna 2009 ve spojených věcech VTB-VAB NV, věc C-261/07, a Galatea BVBA proti Total Belgium NV, věc C-299/07, nebo rozsudek ze dne 14. ledna 2010, Centrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV (ZBW) proti Plus Warenhandels-gesellschaft GbmH, věc C-304/08.

¹²⁵ Rozsudek ze dne 30. září 2003, Gerhard Köbler proti Rakousku, věc C-224/01, nebo rozsudek ze dne 13. června 2006, Traghetti del Mediterraneo SpA proti Itálii, věc C-173/03.

škodu způsobenou jednotlivcům porušením práva Společenství, jež jsou jim přičitatelná¹²⁶, je použitelná i v případě, že dotčené porušení vyplývá z rozhodnutí soudu, které nelze napadnout opravnými prostředky, jestliže porušené pravidlo práva Společenství přiznává práva jednotlivcům, porušení je dostatečně závažné a existuje přímá příčinná souvislost mezi tímto porušením a škodou utrpěnou poškozenými osobami. Za účelem určení, zda je porušení dostatečně závažné v případě, že vyplývá z takového rozhodnutí, musí příslušný vnitrostátní soud s přihlédnutím k zvláštní povaze funkce soudu zjistit, zda má toto porušení zjevnou povahu. ...“

V rozsudku *Traghetti* pak Soudní dvůr uvedl, že „Právo Společenství brání vnitrostátním právním předpisům, které obecně vylučují odpovědnost členského státu za škody způsobené jednotlivcům porušením práva Společenství přičitatelným soudem rozhodujícím v poslední instanci z důvodu, že dotčené porušení vyplývá z výkladu právních pravidel nebo z posouzení skutkových okolností a důkazů uskutečňovaných tímto soudem. Právo Společenství rovněž brání vnitrostátním právním předpisům, které omezují založení této odpovědnosti pouze na případy úmyslu nebo hrubé nedbalosti soudce, pokud by takové omezení vedlo k vyloučení založení odpovědnosti dotčeného členského státu v ostatních případech, kdy došlo ke zjevnému porušení použitelného práva ...“

Komise Evropských společenství v návaznosti na zahájení přezkumu spotřebitelského *acquis* v r. 2004 zveřejnila v Zelené knize ze dne 8. února 2007 o přezkumu spotřebitelského *acquis*¹²⁷ problémy zjištěné v souvislosti s tímto přezkumem. Záměrem tohoto přezkumu bylo zlepšit a zjednodušit právní úpravu a dokončit stávající právní rámec ochrany spotřebitele. Cílem Společenství je přitom dosažení skutečného spotřebitelského trhu v rámci Společenství, zároveň však zachování konkurenceschopnosti soutěžitelů na tomto trhu. Pro takový vnitřní trh by nemělo záležet na místě, kde spotřebitel uspokojuje své potřeby pořízením zboží nebo služeb, protože jeho základní práva by měla být všude stejná. Tato shoda v základních právech spotřebitele by přitom měla zahrnovat i možnost použít stejné opravné prostředky. Komise tak navazuje na svůj předchozí dokument „Program pro občany přinášející výsledky pro Evropu“¹²⁸.

---

¹²⁶ Viz např. rozsudek ze dne 19. listopadu 1991, *Andrea Francovich a Danila Bonifaci proti Itálii*, věc C-6/90 a C-9/90: Členský stát odpovídá za škodu způsobenou jednotlivci porušením své povinnosti transponovat směrnici do svého vnitrostátního práva.

¹²⁷ CELEX 52006DC0744.

¹²⁸ CELEX 52006DC0211

V Zelené knize Komise ukázala i na nesourodost pravidel. Ta je způsobena jednak legislativní technikou, kdy směrnice na bázi minimální harmonizace umožnily členským státům zavést do svého vnitrostátního práva i přísnější pravidla než ta požadovaná směrnicemi (již výše uvedený princip minimální harmonizace). Druhým zjištěným nedostatkem je nedůsledná regulace (případně zcela chybějící regulace).

Další významnou překážkou na cestě k vytvoření jednotného vnitřního trhu v rámci Společenství je nízká důvěra spotřebitelů k uzavírání smluv na zboží a služby s podniky z jiných členských států. Obavy spotřebitelů spočívaly v tom, že v případě přeshraničních transakcí podniky z jiných členských států nebudou respektovat právní předpisy na ochranu spotřebitele, případně že uplatnění jejich práv bude obtížnější.

Komise zvážila i své dosavadní přístupy k tvorbě spotřebitelského práva. Do té doby byl uplatňován způsob vertikálního přístupu, kdy jednotlivé směrnice upravující specifické oblasti spotřebitelského práva měly definovány své vlastní instituty (např. definice pojmů „spotřebitel“, pojem „profesionál“ jako dodavatel, obchodník, poskytovatel, délka lhůty na rozmyšlenou, uplatnění práva na odstoupení od smlouvy). Vertikálním přístupem tak byla poskytována řešení pro konkrétní problémy; tato individuální řešení však působila nesrovnalosti mezi různými směrnicemi. Horizontální přístup spočívá v tom, že by shodné instituty byly ze stávajících směrnic vyňaty a byly by systematicky upraveny horizontálním nástrojem, který by se jako obecný nástroj vztahoval na všechny směrnice upravující spotřebitelské smlouvy¹²⁹.

Komise Evropských společenství rovněž pravidelně připravuje sdělení pro Radu, Evropský parlament a pro Evropský hospodářský a sociální výbor, ve kterém se vyjadřuje ke strategii hospodářské politiky. V dokumentu Komise Strategie spotřebitelské politiky EU 2007 - 2013¹³⁰ je stanoven hlavní cíl Komise pro toto období, a to posílit postavení spotřebitelů, zvýšit jejich blahobyt a účinně je chránit. Za úspěch Společenství na poli ochrany spotřebitele bude považováno to, že „... všichni občané EU mohou nakupovat kdekoli v EU, že mohou nakupovat v obchůdku na rohu stejně jako na internetových stránkách a důvěřovat, že jsou stejně účinně chráněni ať už před nebezpečnými výrobky nebo nepoctivými obchodníky; a bude-li schopna prokázat všem maloobchodníkům, ale zvláště

---

¹²⁹ Tento přístup již byl aplikován v případě směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES.

¹³⁰ CELEX 52007DC0099.

malým a středním podnikům, že mohou prodávat kdekoli na základě jednoho jednoduchého souboru pravidel...¹³¹.

Z uvedeného cíle je zřejmé, že v uvedeném (a aktuálním) období hodlá Společenství v oblasti ochrany spotřebitele zohlednit rozvoj komunikačních prostředků (hlavně internetu). Elektronické obchodování tak zvýší dostupnost většího množství výrobků a služeb, podpoří cenovou konkurenci a podpoří rozvoj trhů. S ohledem na (tehdejší?) existenci společné měny v 17 státech Společenství má spotřebitel i lepší možnost porovnat cenu nabízeného zboží nebo služeb i na trzích jiných členských států Společenství. Úlohou spotřebitelské politiky Společenství na tomto v mnoha aspektech novém trhu je dbát o to, aby trh byl spravedlivý a transparentní, aby spotřebitelé mohli provádět informovanou volbu a nepoctiví obchodníci aby byli vyloučeni.

Pro období 2007 – 2013 si Společenství stanovilo tři hlavní cíle:

- posílit postavení spotřebitelů, kteří mají mít možnost získat přesné informace a tím mít skutečnou možnost volby,
- zvýšit blahobyt spotřebitelů z hlediska ceny, kvality, různorodosti, dostupnosti a bezpečnosti,
- účinně chránit spotřebitele před závažnými riziky a hrozbami, se kterými si jako jednotlivci nemohou poradit.

Mezi priority Společenství v oblasti ochrany spotřebitele v uvedeném období patří zlepšení právních předpisů v oblasti ochrany spotřebitele. Tyto předpisy nyní zajišťují základní ochranu spotřebitele ve všech členských státech. Dosavadní právní úprava však byla založena na principu minimální harmonizace. Tento přístup měl své opodstatnění v době, kdy se práva spotřebitelů v jednotlivých členských státech Společenství lišila. Pro další cestu se Komise opřela o výše uvedenou Zelenou knihu, která navrhla tři hlavní možnosti:

- úplnou harmonizaci, případ od případu doplněnou ustanovením umožňujícím vzájemné uznávání u určitých aspektů upravených navrhovanými právními předpisy,
- kombinaci minimální harmonizace s ustanovením o vzájemném uznávání,
- minimální harmonizace kombinovaná s přístupem země původu.

Podle mého názoru, sleduje-li Společenství jako cíl vytvoření jednoho společného trhu, mělo by usilovat o to, aby na celém trhu platila stejná pravidla. Potom spotřebiteli postačí seznámit se s vlastní domácí právní úpravou ve své mateřštině s tím, že může reálně

---

¹³¹ Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru. Strategie spotřebitelské politiky EU 2007 – 2013, str. 3.

očekávat, že obdobná, ne-li totožná právní úprava platí i ve všech ostatních státech vytvářejících tak společný vnitřní trh. Takového stavu lze dosáhnout úplnou harmonizací.

Následným krokem po přijetí odpovídající právní úpravy je i reálná možnost efektivního vymáhání práv a povinností, které tyto předpisy ukládají. Z hlediska spotřebitele je však rovněž důležitá možnost účinně se domoci svých práv. Zde Komise upozornila na svá předchozí doporučení¹³² týkající se alternativního řešení sporů. Kromě těchto doporučených alternativních způsobů řešení sporů jsou zájmy spotřebitelů hájeny spotřebitelskými organizacemi, kterým právní předpisy Společenství přiznávají aktivní legitimaci ke kolektivnímu domáhání se práv pro spotřebitele.

Sekundární předpisy Společenství upravující ochranu spotřebitele jsou podle Rejstříku platných právních předpisů Evropské unie (15.20 Spotřebitelé) rozděleny na předpisy obecné, předpisy upravující oblast informování, vzdělávání a zastupování spotřebitelů, dále předpisy upravující ochranu, zdraví a bezpečnost spotřebitelů, a konečně předpisy týkající se ochrany hospodářských zájmů spotřebitelů.

Ochrana spotřebitele na finančním trhu spadá do kategorie ochrany hospodářských zájmů, proto se budu dále zabývat jen těmito sekundárními předpisy Společenství.

5.1 Sekundární předpisy Společenství upravující ochranu spotřebitele

S cílem posílení ekonomických zájmů spotřebitelů a ke koordinaci ochrany spotřebitele mezi členskými státy Společenství bylo přijato **nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 ze dne 27. října 2004 o spolupráci mezi vnitrostátními orgány příslušnými pro vymáhání dodržování zákonů na ochranu zájmů spotřebitele**. Spolupráce orgánů členských států určených k zajištění řádného fungování vnitřního trhu a ochrany spotřebitele napomáhá vymáhání a dodržování zákonů na ochranu spotřebitelů. Obtíže s vymáháním dodržování zákonů zejména v přeshraničních případech jsou překážkou společnému trhu, jehož vytvoření je jedním ze základních cílů Společenství. Zájmem Společenství je však i ochrana před nepoctivými obchodníky usazenými v zemích stojících mimo Společenství; zde lze však postupovat jen na základě uzavřených mezinárodních smluv.

---

¹³² Doporučení Komise 98/257/ES ze dne 30. března 1998 o zásadách pro orgány příslušné pro mimosoudní urovnávání spotřebitelských sporů. Doporučení Komise 2001/310/ES ze dne 4. dubna 2001 o zásadách, jež se týkají mimosoudních orgánů.

Vzájemná pomoc spočívá ve výměně informací týkajících se zjištění, zda došlo k protiprávnímu jednání uvnitř Společenství nebo zda existuje důvodné podezření, že k takovému jednání může dojít. Informace jsou sdíleny na žádost, ale i bez takové žádosti.

Další možností spolupráce členských států je provedení donucovacího opatření k ukončení nebo k zákazu protiprávního jednání dožádaným orgánem na žádost příslušného orgánu jiné země Společenství.

Vzájemná výměna informací je rovněž nezbytná pro koordinaci dohledu nad trhem a pro vymáhání práva. Jedním z důležitých nástrojů zde je i shromažďování a hodnocení stížností spotřebitelů; analýzou dostatečně velkého vzorku stížností lze usoudit, zda stávající úroveň ochrany spotřebitele je již dostatečná, případně které záležitosti je třeba zvážit a případně i přijmout další nebo změnit stávající úpravu¹³³. Nicméně, tyto úvahy je žádoucí klást i do souvislostí s činností podnikatele, který stojí na druhé straně spotřebitelské smlouvy. Přehnanou ochranou a regulací může naopak dojít k efektům pro spotřebitele negativním, jako např. značné zdražení výrobku nebo poskytované služby, jejich nedostatek a případně i faktická nedosažitelnost. Zvýšení rizik spojených s regulací podnikatelské činnosti může vést ze strany podnikatelů k ukončení činnosti a k přesunu do jiné sféry podnikání; to může vést ke zvýšení ceny z důvodu menší konkurence na trhu a v konečném efektu to může mít vliv na ekonomické zájmy spotřebitele.

V příloze nařízení jsou uvedeny sekundární předpisy Společenství, které spadají do oblasti působnosti tohoto nařízení.

Otázkou podomního prodeje se zabývá **směrnice Rady 85/577/EHS ze dne 20. prosince 1985 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory**. Tato směrnice (obdobně jako dále uvedená směrnice 97/7/ES) již sice byla zrušena směrnicí 2011/83/EU, nicméně vzhledem ke lhůtě stanovené pro její transpozici¹³⁴ a k judikatuře Soudního dvora zde obě zrušené směrnice ještě zmiňují.

Směrnice 85/577/EHS spadá do kategorie směrnic stanovících minimální harmonizaci. Členský stát proto může v oblasti působnosti směrnice vydat nebo ponechat v platnosti i ustanovení na ochranu spotřebitele, jsou-li pro spotřebitele příznivější¹³⁵.

---

¹³³ Např. v oblasti ochrany spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory nebo v případě smluv uzavřených na dálku byly směrnice 85/577/EHS a směrnice 97/7/ES zrušeny a nahrazeny směrnicí 2011/83/EU.

¹³⁴ Podle čl. 28 směrnice 2011/83/EU má být tato směrnice provedena do 13. prosince 2013.

¹³⁵ Tato minimální harmonizace byla však jedním z důvodů pro zrušení směrnice 85/577/EHS; směrnice 2011/83/EU podává úplnou harmonizaci v oblasti své úpravy (čl. 4 směrnice 2011/83/EU)

Směrnice se vztahuje na smlouvy na dodání zboží nebo na poskytnutí služby spotřebiteli, které byly uzavřeny v průběhu zájezdu organizovaného dodavatelem mimo jeho obchodní prostory, nebo pokud se tak stalo v průběhu návštěvy dodavatele, neuskutečnila-li se tato návštěva na výslovnou žádost spotřebitele. Z takto obecně vymezeného okruhu smluv jsou stanoveny výjimky, kdy směrnice se nevztahuje¹³⁶ na smlouvy o pojištění a na smlouvy o cenných papírech.

U smluv spadajících pod působnost této směrnice musí dodavatel spotřebitele písemně poučit o jeho právu odstoupit od smlouvy. Lhůta pro uplatnění práva musí činit alespoň sedm dnů po datu, ke kterému bylo poučení vydáno. Dodavatel musí současně spotřebiteli sdělit jméno a adresu osoby, vůči které může toto své právo uplatnit. Pro zachování lhůty postačí, je-li oznámení o odstoupení od smlouvy odesláno před uplynutím lhůty.

Při posuzování spotřebitelských sporů často dochází k tomu, že na konkrétní případ dopadá úprava více směrnic chránících spotřebitele. V následující věci šlo o ochranu poskytovanou spotřebiteli směrnicí 85/577/EHS a směrnicí 87/102/EHS, rozsudek ze dne 13. prosince 2001, Georg a Helga Heiningerovi proti Bayerische hypo und Vereinsbank AG, věc C-481/99.

Manželé Heiningerovi v r. 1993 uzavřeli smlouvu o půjčce za účelem nákupu nemovitosti. V r. 1998 následně podle práva upravujícího odstoupení od smluv uzavřených při podomním prodeji odvolali svůj projev vůle uzavřít smlouvu o půjčce. K tomu uvedli, že byli v místě svého bydliště kontaktováni jim známým realitním makléřem samostatně činným jako agent banky. Tento makléř jim, aniž byl pozván, navrhl koupi bytu financovanou půjčkou. Manželé dále uvedli, že nebyli poučeni o svém právu odstoupit od smlouvy. Banka následně žádala vrátit zpět půjčenou částku včetně úroků a náhradu nákladů spojených se smlouvou o půjčce.

V následném soudním sporu předkládající soud konstatoval, že manželé Heiningerovi nemají právo odstoupit od smlouvy podle zákona o spotřebitelském úvěru, protože tento zákon se nevztahuje na zajištěné úvěry (zde úvěr zajištěný nemovitostí). Dále, manžely uplatněné právo odstoupit od smlouvy podle práva upravujícího odstoupení od smluv uzavřených při podomním prodeji je dle vnitrostátního soudu vyloučeno v případech, které spadají do působnosti zákona o spotřebitelském úvěru.

---

¹³⁶ Vzhledem k tématu práce, kterým je ochrana spotřebitele na finančním trhu, se budu zmiňovat především o smlouvách týkajících se aktivit spotřebitele na finančním trhu, a nebudu zmiňovat povětšinou smlouvy týkající se jiných ekonomických aktů spotřebitele. Vybrané rozsudky Soudního dvora jsou pak zařazeny pro ilustraci výkladu směrnic Soudním dvorem, i když vlastní causa se nemusí finančního trhu týkat.

Předkládající soud měl nicméně pochybnosti o tom, zda by s ohledem na dotčenou směrnici, pokud by manželům Heiningerovým svědčilo právo odstoupit od smlouvy, nedošlo k zániku tohoto práva marným uplynutím doby jednoho roku od uzavření smlouvy, jak stanovil vnitrostátní zákon o spotřebitelském úvěru, nebo zda by, v souladu s právem upravujícím odstoupení od smluv uzavřených při podomním prodeji, toto právo trvalo neomezeně, pokud by spotřebitel nebyl řádně poučen o svém právu odstoupit od smlouvy.

Předkládající soud proto nejprve formuloval otázku, zda se dotčená směrnice 85/577/EHS týká i smluv o úvěru, který je zajištěn zástavním právem k nemovitosti. K tomu Soudní dvůr uvedl, že dotčená směrnice se v zásadě týká všech smluv uzavřených v rámci podomního prodeje uvedených v jejím čl. 1, zvláště pak v případě návštěvy obchodníka v domově spotřebitele. V těchto případech podle směrnice podnět k uzavření smlouvy vychází od obchodníka a směřuje vůči spotřebiteli, který není připraven o smlouvě jednat a často není schopen porovnat kvalitu a cenu nabídky s jinými nabídkami. Tento faktor překvapení obecně existuje nejen při podomním prodeji, ale i v jiných případech, kdy je smlouva uzavírána mimo obchodní prostory. S ohledem na právě uvedené směrnice 85/577/EHS umožňuje spotřebiteli odstoupit od takto uzavřené smlouvy, a to ve lhůtě nejméně sedmi dnů.

Směrnice 85/577/EHS dále taxativním výčtem uvádí, na které typy smluv se dotčená směrnice nepoužije. Otázkou je, zda i smlouva o úvěru zajištěném zástavním právem spadá pod výlukou uvedenou ve směrnici, která se tak nepoužije na smlouvy o výstavbě, prodeji nebo nájmu nemovitostí nebo smluv týkajících se jiných práv k nemovitostem.

Soudní dvůr nejprve poznamenal, že derogace práva Společenství v oblasti ochrany spotřebitele musí být vykládána úzce. Dále, i když úvěr zajištěný zástavním právem, který je předmětem hlavního řízení, je spojen s právem vztahujícím se k nemovitosti, kterou je zajištěn, není tato skutečnost dostatečná pro to, aby taková smlouva byla nahlížena jako právo vztahující se k nemovitosti ve smyslu čl. 3 odst. 2 písm. a) směrnice 85/577/EHS. Jak spotřebitel, kterému tato směrnice poskytuje ochranu, tak věřitel jsou stranami smlouvy, kde poskytnutí peněžních prostředků je vázáno na závazek vrátit poskytnutou částku spolu s úroky. Skutečnost, že půjčka je zajištěna zástavním právem k nemovitosti nesnižuje ochranu jinak poskytovanou směrnicí 85/577/EHS spotřebitelům uzavírajícím smlouvu mimo obchodní prostory. Lze dodat, že ačkoli posuzovaná smlouva spadá do působnosti této směrnice, účinky odstoupení od smlouvy učiněného podle této směrnice se řídí vnitrostátním právem.

Konečně je třeba rozhodnout, zda směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru, která byla přijata až po směrnici 85/577/EHS, omezuje použití této směrnice ve vztahu ke smlouvám se zajištěným úvěrem. V tomto ohledu směrnice o spotřebitelském úvěru má přednost podle pravidla *lex specialis derogat legi generali*. Skutečnost, že směrnice 87/102/EHS na rozdíl od směrnice 85/577/EHS jen doporučuje stanovit právo na odstoupení od smlouvy o úvěru, namísto aby ukládala takovou povinnost zavést, ukazuje, že ve vztahu k zajištěnému úvěru je směrnice o spotřebitelském úvěru detailnější. Směrnice o spotřebitelském úvěru tak bere v úvahu, že odstoupení od smlouvy může u smlouvy o úvěru způsobit těžkosti, zvláště pak u zajištěného úvěru. Lze tedy konstatovat, že směrnice 85/577/EHS chrání spotřebitele v případě uzavření smlouvy mimo obchodní prostory, přičemž tato ochrana spočívá v právu spotřebitele od takové smlouvy odstoupit.

Naproti tomu, preambule ani vlastní ustanovení směrnice o spotřebitelském úvěru neomezují působnost směrnice o podomním prodeji tím, že by z ochrany touto směrnicí poskytované vyloučila smlouvy o zajištěném úvěru.

Druhá otázka formulovaná předkládajícím soudem směřuje k tomu, zda směrnice 85/577/EHS brání vnitrostátní právní úpravě použít ustanovení, které časově omezuje právo na odstoupení od smlouvy¹³⁷. Soudní dvůr konstatoval, že směrnice 85/577/EHS stanoví, že dodavateli má být uložena povinnost písemně informovat spotřebitele o jeho právu na odstoupení od smlouvy ve lhůtě nejméně sedmi dnů. Směrnice dále ukládá členským státům přijmout taková opatření, která spotřebiteli v případě, kdy dodavatel tuto stanovenou povinnost nesplní, zajistí dostatečnou ochranu. Směrnice dále výslovně stanoví, že tato lhůta minimálně sedmi dnů počíná doručením takového poučení spotřebiteli. Potřeba takového ustanovení plyne z toho, že není-li spotřebitel o svých právech informován, nemůže je ani využít. Vzhledem k formulaci směrnice tak není možné, aby vnitrostátní právní úprava omezila právo spotřebitele odstoupit od smlouvy nejdéle do jednoho roku od jejího uzavření (jak tomu bylo v tomto případě), a to i tehdy, když se spotřebitel o tomto svém právu nedozvěděl. Právo odstoupit od smlouvy, které je spotřebiteli dotčenou směrnicí výslovně přiznáno, nelze omezit ani z důvodu požadavku právní jistoty. Pokud si již obchodník pro prodej svého zboží nebo služeb vybral podomní způsob prodeje, může své zájmy i zájmy

---

¹³⁷ Vnitrostátní právní úprava stanovila, že v případě, kdy dodavatel nesplní svoji poučovací povinnost, právo na odstoupení od smlouvy nevyprší, dokud obě strany plně nesplní své smluvní závazky, nejpozději však po uplynutí jednoho roku od uzavření smlouvy.

spotřebitele v zájmu právní jistoty chránit tím, že splní svou povinnost informovat spotřebitele o jeho právech.

Vzhledem ke všemu uvedenému Soudní dvůr na druhou otázku odpověděl tak, že směrnice 85/577/EHS brání vnitrostátní úpravě, která časově omezuje právo spotřebitele odstoupit od smlouvy v těch případech, kdy spotřebitel nebyl poučen o tomto svém právu, jak ukládá dotčená směrnice.

Vztahem smlouvy o úvěru k ochraně poskytované směrnicí 85/577/EHS se Soudní dvůr, v situaci obdobné předchozí věci *Heininger*, zabýval i v následujícím rozsudku ze dne 25. října 2005, *Schulte proti Deutsche Bausparkasse Badenia AG*, věc C-350/03. Ve věci šlo o vnitrostátní spor o důsledcích odstoupení od smlouvy o hypotečním úvěru na základě vnitrostátního práva použitelného v oblasti podomního prodeje. Soudní dvůr vyložil směrnici ve třech ohledech. Nejprve, směrnice 85/577/EHS se vztahuje i na smlouvy o hypotečním úvěru, tedy smlouvy o úvěru určeném k financování nabytí nemovitosti. I když se taková smlouva týká práva k nemovitosti, protože poskytnutá půjčka musí být zajištěna zástavním právem k nemovitosti, nestačí tato skutečnost k tomu, aby šlo o smlouvu týkající se práva k nemovitostem ve smyslu čl. 3 odst. 2 písm. a) směrnice 85/577/EHS. Dále, ačkoli smlouva o hypotečním úvěru uzavřená při podomním prodeji spadá pod tuto směrnici, důsledky odstoupení od takové smlouvy o hypotečním úvěru na smlouvu o koupi nemovitosti a zřízení zástavního práva k nemovitosti se řídí vnitrostátním právem. Konečně, lhůta sedmi dnů stanovená za účelem uplatnění práva odstoupit od smlouvy se musí počítat od okamžiku, kdy byl spotřebitel dodavatelem o tomto svém právu poučen. Zároveň směrnice 85/577/EHS brání vnitrostátní úpravě stanovící zánik takového práva spotřebitele, pokud o něm spotřebitel nebyl poučen.

Manželé Schulteovi byli kontaktováni zástupcem společnosti *Heinen & Biege GmbH*, jejímž předmětem činnosti je zprostředkování realitních a finančních služeb. Tato společnost manželům Schulteovým nabídla finanční investici, která spočívala v koupi nemovitosti (byt) financované úvěrem. Úvěr byl zajištěn jednak zástavním právem k pořízené nemovitosti, jednak se manželé Schulteovi zavázali k osobnímu ručení za splacení dluhu a souhlasili i s možností přímého nuceného výkonu smlouvy o půjčce vůči jejich veškerému majetku. Na žádost banky rovněž přistoupili k systému společné správy nájemného, který měl zaručovat rovnoprávné rozdělení veškerého nájemného z komplexu nemovitostí, kde se byt nacházel. Vedle těchto smluv se rovněž zavázali s bankou uzavřít dvě smlouvy o stavebním spoření, každá ze smluv zněla na polovinu vypůjčené částky. Bylo dohodnuto, že ke splacení

půjčky dojde až po přidělení částky z první smlouvy o stavebním spoření. Smlouva o půjčce neobsahovala žádné poučení o právu od ní odstoupit.

Manželé Schulteovi však nesplnili svou povinnost měsíčních splátek v souladu se smlouvou o půjčce. Banka proto od této smlouvy odstoupila, požadovala okamžité splacení půjčky, a z důvodu jejího nesplacení přistoupila k nucenému výkonu zástavního práva ke koupenému bytu. Manželé Schulteovi následně odstoupili od smlouvy o půjčce a zahájili řízení proti nucenému výkonu zástavního práva. Zde manželé Schulteovi tvrdili, že veškeré smlouvy byly uzavřeny v jejich bydlišti, a že banka je odpovědná za podomní prodej, neboť se zprostředkovatelskou společností několik let úzce spolupracuje a veškerá jednání o smlouvách byla uskutečňována na účet banky. Dále konstatovali, že kupní smlouva i smlouva o půjčce musí být považovány za hospodářský celek, takže podle vnitrostátního práva, které je třeba *per analogiam* použít, jsou povinni pouze převést zpět vlastnické právo k bytu. Banka zpochybnila, že smlouva o půjčce byla uzavřena při podomním prodeji. Banka dále tvrdila, že nemůže být činěna právně odpovědnou, neboť zástupce byl spolupracovníkem zprostředkovatelské společnosti, která v případě smlouvy o půjčce jen pomáhala s přípravou spisů a předala potřebné údaje. Banka dále požadovala splatit poskytnutou půjčku, odškodnění za užívání finančních prostředků ve výši smluvně dohodnutých úroků nebo ve výši běžné na trhu.

Předmětem výkladu Soudního dvora tedy mělo být to, zda se banka po odstoupení manželů Schulteových od smlouvy o úvěru může dovolávat práva na okamžité splacení půjčky, ačkoli je tento důsledek pro spotřebitele tvrdý, nebo zda lze na základě vnitrostátního práva uplatnit jiné řešení. Takové řešení by konkrétně spočívalo v posouzení smlouvy o úvěru a smlouvy kupní jako hospodářského celku, takže po odstoupení od smlouvy o úvěru by dlužník nebyl vázán smlouvou o koupi nemovitosti, a bance by tak náležela práva a povinnosti prodávajícího. Podle vnitrostátní judikatury s ohledem na vnitrostátní právo nicméně hypoteční úvěr a koupě nemovitosti financované tímto úvěrem nejsou považovány za spojené smlouvy tvořící hospodářský celek. V důsledku toho se odstoupení od smlouvy o hypotečním úvěru nedotýká platnosti smlouvy o koupi nemovitosti. Předkládající soud nicméně pochybuje o správnosti takové judikatury a o jejím souladu s právem Společenství, neboť z toho vyplývající právní důsledky nepovažuje za slučitelné s ochranným účelem práva odstoupit od smlouvy. V případě odstoupení jen od smlouvy o úvěru by spotřebiteli vznikla povinnost splatit půjčku, což by pro spotřebitele, který takovou smlouvu uzavřel, aniž by byl poučen o svém právu odstoupit od smlouvy, a který by nyní toto právo (které v souladu s rozsudkem Heininger není omezeno v čase) uplatnil, byl by v situaci

ekonomicky méně příznivé než při zachování platnosti smlouvy o půjčce. Protože splnění povinnosti okamžitého a úplného splacení může způsobit platební neschopnost spotřebitelů, tato povinnost může odrazovat spotřebitele od uplatnění práva odstoupit od smlouvy podle čl. 5 směrnice 85/577/EHS.

Tato směrnice podle svého čl. 3 odst. 2 písm. a) se nevztahuje na smlouvy o výstavbě, prodeji/koupi nebo nájmu nemovitosti nebo smlouvy týkající se jiných práv k nemovitostem. Předkládající soud nicméně měl pochybnosti, zda i přes právě uvedené nelze směrnici na posuzovaný případ použít, neboť nemovitost zde byla pořizována jako forma finanční investice a poskytnutý úvěr by bez této koupě nebyl poskytnut.

Při zkoumání použitelného práva Společenství Soudní dvůr připomenul základní teze z rozsudku Heininger, podle kterých je cílem směrnice chránit spotřebitele před rizikem plynoucím z okolností vlastních uzavření smlouvy mimo prostory dodavatele, přičemž tato ochrana je uskutečněna zavedením práva na odstoupení od smlouvy; důsledky takového odstoupení (např. i na smlouvu o koupi nemovitosti a zřízení zástavního práva k nemovitosti) se pak řídí vnitrostátním právem. Členské státy však musí svoji pravomoc spočívající v úpravě právních účinků odstoupení vykonávat za dodržování práva Společenství, konkrétněji dodržováním pravidel směrnice vykládaných s přihlédnutím k cíli směrnice a tak, aby byly zajištěny její užitečné účinky. Soudní dvůr již dříve rozhodl¹³⁸, že směrnice sama o sobě nemůže zakládat jednotlivci povinnosti, a není tudíž možno se jí jako takové vůči jednotlivci dovolávat. Vnitrostátní soud, jemuž byl předložen spor probíhající výlučně mezi jednotlivci, je však při použití ustanovení vnitrostátního práva přijatých za účelem provedení povinností stanovených směrnicí povinen přihlídnout k veškerým pravidlům vnitrostátního práva a vykládat je v co možná největším rozsahu ve světle znění, jakož i účelu této směrnice, aby tak mohlo být dosaženo rozhodnutí, které je v souladu s cílem sledovaným směrnicí.

Soudní dvůr nejprve konstatoval, že dotčená směrnice výslovně a jednoznačně vylučuje ze svého rozsahu působnosti smlouvy o koupi nemovitosti. Dále uvedl, že ačkoli jiné směrnice Společenství, které mají chránit zájmy spotřebitele, obsahují pravidla ohledně spojených smluv, směrnice 85/577/EHS žádné takové pravidlo neobsahuje ani neposkytuje žádný základ pro předpoklad implicitní existence takových pravidel. Soudní dvůr tedy s ohledem na výše uvedené rozhodl, že směrnice 85/577/EHS se v souladu se svým čl. 3 odst. 2 písm. a) nevztahuje ani na případ smlouvy o nákupu nemovitosti jako součásti

---

¹³⁸ Např. rozsudek ze dne 14. července 1994, Faccini Dori, věc C-91/92, nebo rozsudek ze dne 5. října 2004, Pfeiffer a další, C-397/01 až C-403/01.

finanční investice, jejíž financování je zajištěno úvěrem, i když se smluvní ujednání, která se týkala jak smlouvy o koupi nemovitosti, tak i smlouvy o úvěru sloužící výlučně k financování, uskutečnila při podomním prodeji. Směrnice dále podle Soudního dvora nebrání vnitrostátním předpisům, které stanoví jako jediný důsledek odstoupení od smlouvy o půjčce zrušení této smlouvy, i když se jedná o finanční investice, pro které by půjčka nebyla poskytnuta, pokud by nebyla nabyta nemovitost.

V dalším řízení se Soudní dvůr musel vypořádat s námitkou, že v případě transakce tvořící hospodářský celek, která byla uměle rozdělena na koupi a finanční operaci, by právo odstoupit od smlouvy přiznané směrnicí bylo neúčinné, pokud by zrušení transakce bylo omezeno pouze na jednu z těchto operací. Spotřebitel dále z důvodu koncepce celé transakce údajně nezískal vypůjčené peníze ani neměl žádný vliv na vyplacení této částky. V takovém případě je tedy v rozporu se zásadou užitečného účinku, aby byl spotřebitel povinen splatit bance půjčku, jejíž platba nemohla být v žádném případě čerpána ve prospěch spotřebitele.

K tomu Soudní dvůr uvedl, že použití půjčky výlučně k financování nabytí nemovitosti a její čerpání přímo ve prospěch prodávajícího odpovídá rozšířené praxi. Kromě toho nelze vypůjčenou částku považovat za nečerpanou ve prospěch dlužníka, když tato půjčka byla poskytnuta půjčující bankou přímo prodávajícímu nemovitosti, neboť banka zde jednala na pokyn spotřebitelů, kteří za poskytnutí vypůjčených prostředků mohli nabýt vlastnické právo k nemovitosti. Proto i když půjčka slouží výlučně k financování nabytí nemovitosti a je čerpána přímo ve prospěch prodávajícího této nemovitosti, nebrání směrnice tomu, aby byl spotřebitel povinen půjčku splatit.

Dále, podle směrnice 85/577/EHS oznámení o odstoupení od smlouvy zprošťuje spotřebitele všech závazků vyplývajících ze smlouvy, od které odstoupil. Takové zrušení závazků znamená jak pro spotřebitele, tak i pro věřitele obnovení původní situace. S ohledem na to směrnice nebrání uložit spotřebiteli, který odstoupil od smlouvy o hypotečním úvěru, splatit okamžitě věřiteli částku, kterou si vypůjčil. Požadavek směrnice uvést věci v případě odstoupení od smlouvy do jejich původního stavu rovněž nijak nebrání, aby vnitrostátní právní úprava stanovila spotřebiteli povinnost splatit věřiteli kromě půjčené částky i úroky ve výši běžné na trhu.

Nicméně, za situace, kdy spotřebitel v rozporu se směrnicí nebyl řádně poučen o svém právu ve lhůtě sedmi dnů od smlouvy odstoupit (jako tomu bylo v tomto případě), čímž byl vystaven riziku spojenému s realizací takové smlouvy, ukládá směrnice členským státům povinnost přijmout vhodná opatření, která zabrání tomu, aby nepoučení spotřebitelé nesli důsledky naplnění takových rizik.

Další obdobnou situací se Soudní dvůr zabýval i ve svém rozsudku ze dne 10. dubna 2008, Annelore Hamilton proti Volksbank Filder eG, ve věci C-412/06, a to konkrétně otázkou, zda může vnitrostátní právní úprava časově omezit právo na odstoupení od smlouvy. Žalobkyně ve svém bydlišti uzavřela s bankou za účelem financování nabytí podílů ve fondu nemovitostí smlouvu o úvěru. Žalobkyně byla v souladu s vnitrostátní úpravou spotřebitelského úvěru poučena o právu na odstoupení od smlouvy, podle něhož přijal-li dlužník půjčku, má se za to, že k odstoupení od smlouvy nedošlo, ledaže splatí půjčku během dvou týdnů následujících buď po oznámení o odstoupení od smlouvy nebo po vyplacení půjčky. Žalobkyně uzavřela smlouvu o úvěru a začala splácet úroky z této půjčky. Po úpadku nemovitostního fondu, z jehož výnosů žalobkyně úroky převážně splácela, došlo ke změně splátkových termínů původní úvěrové smlouvy prostřednictvím uzavření smlouvy o stavebním spoření a přijetí překlenovacího úvěru, později byl původní úvěr plně splacen (duben 1998). Po vydání rozsudku ze dne 13. prosince 2001 Heininger (C-481/99) žalobkyně v r. 2002 odstoupila od (tehdy již splněné) smlouvy o úvěru. Následně žalobkyně podala na banku žalobu požadující vrácení zaplacených úroků z dotčené smlouvy, jakož i půjčené částky, které na základě této úvěrové smlouvy zaplatila, a dále na náhradu škody spočívající v platbě úroků ze smlouvy o stavebním spoření.

Předkládající soud formuloval otázku, zda může vnitrostátní právní úprava časově omezit právo na odstoupení od smlouvy podle čl. 5 směrnice 85/577/EHS tak, že toto právo zanikne po uplynutí jednoho měsíce od úplného splnění závazku vyplývajícího ze smlouvy oběma smluvními stranami, a to i v případě nesprávného poučení spotřebitele o právu na odstoupení.

Soudní dvůr konstatoval, obdobně jako ve věci Heininger, že směrnicí stanovená lhůta sedmi dnů umožňuje spotřebiteli ještě jednou posoudit závazky plynoucí mu z uzavřené smlouvy, přičemž tato lhůta nemůže začít běžet, není-li o tomto právu spotřebitel řádně poučen tak, aby je mohl využít. Z údajů poskytnutých předkládajícím soudem je patrné, že jednak žalobkyně byla o svém právu odstoupit od smlouvy o úvěru poučena nesprávně, takže byla podle svého písemného vyjádření zbavena možnosti toto právo vykonat, nicméně patrné bylo i to, že účastníci tuto smlouvu řádně splnili.

Soudní dvůr se dále zabýval přípustností omezení práva na odstoupení od smlouvy, pokud nebyl spotřebitel o svém právu poučen, nebo pokud toto poučení bylo nesprávné. Podle čl. 4 odst. 3 směrnice 85/577/EHS mají vnitrostátní předpisy stanovit vhodná opatření na ochranu spotřebitele. Zákonodárce Společenství tak sice zamýšlel dát těmto opatřením jednotný dosah na úrovni Společenství, na druhou stranu však tato opatření nemají vést

k absolutní ochraně spotřebitelů; tato ochrana tak má určité meze. Podle čl. 5 odst. 2 směrnice 85/577/EHS má zaslání oznámení o odstoupení od smlouvy za následek, že spotřebitel je zproštěn všech závazků vyplývajících ze smlouvy, od které odstoupil. Existence uvedených důsledků předpokládá, že spotřebitel vykonal své právo na odstoupení od smlouvy, která byla plněna, zatímco po úplném splnění smlouvy již žádné závazky neexistují. Soudní dvůr tak považuje opatření, které stanoví, že úplné splnění závazků vyplývajících ze smlouvy o dlouhodobém úvěru vede k zániku práva na odstoupení od smlouvy za ono vhodné opatření ve smyslu čl. 4 směrnice 85/577/EHS; vnitrostátní zákonodárce tak byl oprávněn stanovit, že právo na odstoupení od smlouvy stanovené dotčenou směrnicí může být vykonáno nejpozději do jednoho měsíce od úplného splnění závazků, a to i tehdy, pokud byl spotřebitel nesprávně poučen o podmínkách výkonu uvedeného práva.

Soudní dvůr se v další věci zabýval otázkou, zda se ochrana poskytovaná spotřebitelským právem vztahuje i na investora. Učinil tak v rozsudku ze dne 15. dubna 2010, E. Fritz GmbH proti Carstenu von der Heydenovi, věc C-215/08.

Žalovaný uzavřel v místě svého bydliště s obchodním zástupcem společnosti Roland Steuerberatungs GmbH smlouvu, která spočívala v přistoupení žalovaného k uzavřenému nemovitostnímu fondu. V době uzavření smlouvy společnost Roland byla jednatel fondu. Po 11 letech žalovaný bez výpovědi ukončil svou účast ve fondu a odvolal svůj projev vůle směřující k přistoupení k fondu. Z důvodu záporné hodnoty vypořádacího podílu jednatel fondu, společnost Fritz, požádala žalovaného o zaplacení částky odpovídající rozdílu mezi hodnotou původního vkladu žalovaného ke dni přistoupení k fondu, a jeho podílem na ztrátách fondu, které vznikly do data odvolání projevu vůle směřujícího k tomuto přistoupení. Předkládající soud položil Soudnímu dvoru dvě otázky. V první otázce se táže, zda čl. 1 odst. 1 směrnice 85/577/EHS zahrnuje i přistoupení spotřebitele k osobní společnosti (ale obecně k jakékoli společnosti), jestliže hlavním účelem takového přistoupení není členství ve společnosti, ale účast společníka představuje pouze jiný způsob finanční investice. Druhá otázka směřovala na nárok odstupujícího spotřebitele na vypořádací podíl vůči společnosti a na hodnotu takového nároku, zda tato hodnota může být menší než hodnota původní, nebo zda v případě záporné hodnoty vypořádacího podílu musí spotřebitel uhradit vzniklou ztrátu.

Soudní dvůr nejprve konstatoval, že společnost Roland v pozici jednatel fondu pobírala od fondu provizi za každou smlouvu uzavřenou s novým společníkem fondu. Tato činnost

společnosti Roland odpovídá definici dodavatele podle čl. 2 směrnice 85/577/EHS¹³⁹; přistoupení žalovaného k fondu za popsanych okolností odpovídá jedné z objektivních situací čl. 1 dotčené směrnice, a tedy spadá do působnosti této směrnice. Soudní dvůr rovněž připomněl, že odchylky od pravidel práva Unie, která mají chránit spotřebitele, musí být vykládány restriktivně.

V odpovědi na druhou otázku Soudní dvůr konstatoval, že podmínkou nutnou pro počátek běhu lhůty pro využití práva odstoupit od smlouvy je to, aby byl spotřebitel poučen o svém právu na odstoupení. Pokud spotřebitel poučení neobdržel, může svého práva odstoupit od smlouvy využít kdykoli. Podle čl. 7 směrnice 85/577/EHS jsou právní účinky vztahující se na výkon práva odstoupit od smlouvy upraveny v souladu s vnitrostátním právem. Soudní dvůr však dále konstatoval i to, že i když směrnice nepochybně má za cíl ochranu spotřebitelů, neznamená to, že je tato ochrana absolutní, ale naopak podléhá určitým mezím¹⁴⁰. Soudní dvůr připustil, že oznámení o odstoupení má pro spotřebitele i pro dodavatele účinek obnovy původní situace, to však nevylučuje, že spotřebitel může mít v některých zvláštních případech vůči dodavateli závazky a být případně nucen nést určité důsledky vyplývající z výkonu svého práva odstoupit od smlouvy¹⁴¹. Vnitrostátní pravidlo¹⁴² má za cíl zajistit v souladu s obecnými zásadami občanského práva uspokojivou rovnováhu, jakož i spravedlivé rozdělení rizik mezi jednotlivé zúčastněné strany. V posuzovaném případě tak vnitrostátní pravidlo dává odstupujícímu spotřebiteli možnost získat zpět obnos odpovídající jeho podílům, přičemž spotřebitel zároveň přebírá část rizik vlastních každému investování. V opačném případě by společníci a třetí věřitelé museli sami nést finanční důsledky odvolání projevu vůle směřujícího k přistoupení, ke kterému dochází po podpisu smlouvy, jejímiž smluvními stranami společníci ani třetí věřitelé nebyli. Soudní dvůr tedy druhou otázku uzavřel s tím, že směrnice nebrání uplatnění vnitrostátního pravidla, podle kterého může spotřebitel v případě odvolání projevu vůle směřujícího k přistoupení k uzavřenému nemovitostnímu fondu učiněnému v rámci nevyžádaného podomního prodeje vůči společnosti uplatňovat nárok na vypořádací podíl vypočtený v závislosti na hodnotě jeho podílu k datu vystoupení. Podle této aktuální hodnoty vypořádacího podílu tak odstoupivší

---

¹³⁹ Dodavatelem je jakákoli fyzická nebo právnická osoba, která jedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo výkonu povolání, jakož i osoba, která jedná jménem nebo na účet dodavatele.

¹⁴⁰ Rozsudek ze dne 10. dubna 2008, Hamilton, věc C-412/06.

¹⁴¹ Rozsudek ze dne 25. října 2005, Sculte, C-350/03, bod 93.

¹⁴² Pravidlo zní: „V případě odstoupení je každá strana povinna vrátit druhé straně získaná plnění. Odstoupení není vyloučeno v případě poškození nebo ztráty předmětu nebo jiné nemožnosti získaný předmět vrátit. Jestliže je zákazník odpovědný za poškození, ztrátu nebo jinou nemožnost předmět vrátit, je povinen částku, o kterou se hodnota předmětu snížila, nebo hodnotu předmětu druhé smluvní straně uhradit.“

spotřebitel může získat zpět i menší obnos než byl jeho vklad, případně může být i povinen nést podíl na ztrátě.

Další zajímavou otázkou je to, zda ustanovení směrnice jsou závazná přímo i mezi obchodníkem a spotřebitelem za situace, kdy směrnice dosud nebyla transponována do vnitrostátního práva; jde o tzv. horizontální závaznost směrnice. Touto věcí se Soudní dvůr zabýval např. v rozsudku ze dne 14. července 1994, Paola Faccini Dori proti Recreb Srl, věc C-91/92.

Paní Dori si u společnosti Recreb objednala jazykový kurs, později však od smlouvy odstoupila s odvoláním na ustanovení uvedené směrnice 85/577/EHS. Recreb následně podal žalobu a rozsudek nařídil paní Dori uhradit cenu kurzu a náklady řízení. Paní Dori s odkazem na ustanovení dotčené směrnice se proti rozsudku odvolala. Vnitrostátní soud si nebyl jist, zda může ustanovení směrnice použít, neboť v době projednávání věci nebyla směrnice 85/577/EHS dosud transponována. S ohledem na to předkládající soud formuloval otázku, zda ustanovení směrnice 85/577/EHS jsou dostatečně přesná a detailní, a pokud ano, zda lze v době vymezené datem, ke kterému nejpozději měla být směrnice transponována, a datem, kdy skutečně transponována byla, uplatnit ustanovení směrnice mezi jednotlivcem a státem, případně i mezi jednotlivci.

Podle preambule směrnice 85/577/EHS je zřejmé, že jejím cílem je zlepšit ochranu spotřebitele a eliminovat rozdíly mezi vnitrostátními právy poskytujícími takovou ochranu, a to s ohledem na funkčnost společného trhu. Podle směrnice, jestliže smlouvy byly uzavřeny mimo obchodní prostory a z iniciativy obchodníka, má být spotřebitel chráněn, a to z důvodu své nepřipravenosti a neschopnosti porovnat kvalitu a cenu nabídky obchodníka.

Ustanovení směrnice vymezují případy, kdy se má směrnice použít, a rovněž definují osobu spotřebitele. Soudní dvůr proto konstatoval, že v tomto ohledu není třeba zavádět nějaká další ustanovení. Směrnice 85/577/EHS dále stanoví písemnou poučovací povinnost obchodníka o právu spotřebitele odstoupit od smlouvy, a to v době uzavření smlouvy. Členské státy pak mají upravit ochranná opatření pro případy, kdy spotřebitel poučen nebyl. Směrnice konečně stanoví, že spotřebitel má mít právo odstoupit od smlouvy ve lhůtě ne kratší sedmi dnů od okamžiku, kdy jej obchodník o tomto právu poučil. Takové odstoupení má způsobit to, že spotřebitel je zbaven všech svých závazků ze smlouvy, od které odstoupil. S ohledem na právě uvedené Soudní dvůr konstatoval, že dotčená ustanovení směrnice jsou nepodmíněná a dostatečně přesná.

V posouzení otázky, zda lze ustanovení směrnice použít přímo i na právní vztahy mezi jednotlivci, se Soudní dvůr nejprve odvolal na své dřívější rozhodnutí Marshall¹⁴³, podle kterého směrnice nemůže uložit povinnosti jednotlivci. Ačkoli jsou ustanovení netransponované směrnice nepodmíněná a dostatečně přesná, mají být jejich účinky omezeny pouze na vztah mezi státem a jednotlivcem. I když je stát podle moderních právních pravidel chápán jako jakýkoli jiný právní subjekt (tedy jednotlivec), neznamená to, že lze netransponovanou směrnici použít přímo i mezi jednotlivci (z nichž jeden není státem). Podle čl. 189 Smlouvy o založení EHS je směrnice závazná pouze pro členský stát, jemuž je určena. Uvedené tedy má odradit členský stát od získání výhody z porušení práva Společenství.

Jestliže není směrnice transponována v předepsané lhůtě, nemůže spotřebitel odvozovat své právo odstoupit od smlouvy přímo ze směrnice a uplatňovat je proti obchodníkovi, případně je vymáhat soudně.

Soudní dvůr současně připomněl, že podle jeho dřívějších rozhodnutí¹⁴⁴ mají členské státy směrnicí uloženou povinnost dosáhnout výsledku předvídaného směrnicí splnit přijetím odpovídajících opatření, ať už obecného nebo specifického charakteru tak, aby byla závazná pro všechny orgány státu ve věcech spadajících do působnosti těchto orgánů. Dále, při aplikaci vnitrostátního práva, ať již bylo toto právo přijato před nebo po přijetí směrnice, musí být toto právo vykládáno, jak jen možno, s ohledem na formulace a na účel sledovaný směrnicí¹⁴⁵. Nemůže-li být výkladem dosaženo cíle sledovaného směrnicí, odpovídá stát za škodu způsobenou jeho pochybením při transponování směrnice do vnitrostátního práva¹⁴⁶, pokud jsou splněny tři následující předpoklady:

- a) účelem směrnice je poskytnout jednotlivci nějaká práva,
- b) musí být možné určit obsah takových práv podle ustanovení směrnice,
- c) musí být příčinná spojitost mezi způsobenou škodou a porušení povinnosti ze strany státu směrnicí transponovat.

V posuzovaném případě je zřejmé, že dotčená směrnice zamýšlí poskytnout jednotlivci nějaké právo, a toto právo dostatečně přesně formuluje. Vnitrostátnímu soudu pak přísluší zjistit, zda byla způsobena škoda, a zda tato škoda vznikla porušením povinnosti uložené členskému státu.

---

¹⁴³ Rozsudek ze dne 26. února 1984, Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Health Authority, věc C-152/84.

¹⁴⁴ Rozsudek ze dne 10. dubna 1984, Von Colson and Kamann proti Land Nordrhein-Westfalen, věc C-14/83.

¹⁴⁵ Rozsudek ze dne 13. listopadu 1990, Marleasing proti La Comercial Internacional de Alimentación, věc C-106/89, rozsudek ze dne 16. prosince 1993, Wagner Miret proti Fondo de Garantía Salarial, věc C-334/92.

¹⁴⁶ Rozsudek ze dne 9. listopadu 1995, Francovich and Others proti Italy, věc C-479/93.

Otázkou vhodnou zřetele je i to, zda se spotřebitel musí ochrany poskytované směrnicemi dovolat, nebo zda k takové ochraně musí vnitrostátní soud přihlížet z úřední povinnosti. Věci se zabýval Soudní dvůr v rozsudku ze dne 17. prosince 2009, Eva Marín Martín proti EDP Editores SL, věc C-227/08, jako předběžnou otázkou výkladu čl. 4 směrnice 85/577/EHS.

Paní Martín uzavřela v místě svého bydliště smlouvu na nákup knih, DVD a přehrávače DVD. Poté, co společnost EDP objednané zboží dodala a nedostala za ně zaplacení, byla paní Martín žalována u soudu na zaplacení smluvené částky zvýšené o zákonné úroky a o náklady. Paní Martín zřejmě nebyla společností EDP dostatečně poučena o svém právu vzít zpět svůj souhlas se smlouvou ve lhůtě 7 dnů od dodání zboží, jakož i o podmínkách a následcích výkonu tohoto práva. Paní Martín nicméně ani v řízení v I. stupni ani v odvolacím řízení nenamítla žádný důvod neplatnosti smlouvy. Španělské civilní řízení se řídí dispoziční zásadou, podle které nemůže soud bez návrhu posoudit skutkový stav ani důkazy a nároky stranami nevznesené. S ohledem na čl. 38 Listiny základních práv Evropské unie a čl. 4 směrnice 85/577/EHS tak byla Soudnímu dvoru předložena otázka, zda může předkládající soud prohlásit smlouvu uzavřenou v oblasti úpravy směrnice 85/577/EHS za neplatnou i bez návrhu, jestliže tato neplatnost nebyla žalovaným spotřebitelem namítána v žádném okamžiku z vedených řízení.

Soudní dvůr nejprve konstatoval, že právo Společenství v zásadě od vnitrostátních soudů nepožaduje, aby uplatnily i bez návrhu důvod vycházející z porušení právních předpisů Společenství, jestliže by je přezkum takového důvodu donutil vykročit z rámce sporu vymezeného účastníky řízení a opřít se o jiné skutečnosti a okolnosti, než na kterých účastník řízení, který má zájem na uplatnění uvedených ustanovení, založil svoji žalobu¹⁴⁷. Soud tak může jednat i bez návrhu pouze ve výjimečných případech, např. když veřejný zájem vyžaduje jeho zásah. V posuzovaném případě Soudní dvůr uvedl, že cílem směrnice je chránit spotřebitele před riziky plynoucími z okolností vlastních uzavření smlouvy mimo obchodní prostory, neboť pro tyto smlouvy je charakteristické, že podnět ke smluvnímu jednání zpravidla přichází od dodavatele a spotřebitel není na takový prodej připraven. Vzhledem k uvedené nerovnováze směrnice zajišťuje ochranu spotřebitele tím, že v jeho prospěch zavádí právo na odstoupení; spotřebiteli je tak umožněno ve lhůtě alespoň 7 dnů posoudit závazky vyplývající ze smlouvy, a případně od smlouvy odstoupit. Lhůta se přitom počítá od data, ke kterému bylo poučení (písemně) vydáno, neboť pokud spotřebitel o existenci práva na odstoupení od smlouvy neví, nemůže je ani vykonat. Povinnost uvést

---

¹⁴⁷ Rozsudek ze dne 14. prosince 1995, van Schijndel a van Veen, C-430/93.

poučení je tak nezbytnou zárukou efektivního výkonu práva na odstoupení od smlouvy, a tudíž užitečného účinku ochrany spotřebitele zamýšleného zákonodárcem Společenství. Vzhledem k právě uvedenému lze ustanovení o povinnosti poučit spotřebitele o právu na odstoupení od smlouvy podřadit pod pojem veřejného zájmu, který může odůvodnit pozitivní zásah vnitrostátního soudu za účelem odstranění nerovnováhy mezi spotřebitelem a dodavatelem v rámci smluv uzavřených mimo obchodní prostory.

Konečně v rozsudku ze dne 1. března 2012 se Soudní dvůr zabýval otázkou, zda lze uplatnit ochranu poskytovanou směrnicí 85/577/EHS uplatnit i na pojistnou smlouvu, a to ve věci *Ángel Lorenzo González Alonso proti Nationale Nederlanden Vida Cia De Seguros y Reaseguros SAE*, věc C-166/11¹⁴⁸. Ve věci tedy šlo o zodpovězení otázky, zda smlouva o pojištění, která nabízí životní pojištění za měsíční platbu pojistného určeného k tomu, aby bylo použito na investice, spadá pod výluky čl. 3 odst. 2 písm. b) uvedené směrnice. Podle španělského soudu bylo charakteristickým znakem posuzované smlouvy to, že pojišťovna nese pouze riziko vyplývající z pojištění, zatímco riziku spojenému s investicí čelí pojistník. Podle předkládajícího soudu plnění z posuzované smlouvy o pojištění jsou kombinována s plněními, která odpovídají skutečnému investičnímu produktu, a tím je pojistná smlouva přeměněna na smlouvu smíšenou.

Soudní dvůr konstatoval¹⁴⁹, že ochrana nabízená směrnicí 85/577/EHS není absolutní a že podléhá určitým omezením; příliš úzký výklad vynětí by měl za následek zbavení těchto vynětí jejich užitečného účinku. Určení pojistného k investicím s pevně stanoveným výnosem nebo i s výnosem proměnlivým, nebo na investice do finančních produktů, přičemž investiční riziko spjaté s těmito investicemi nese pojistník, považuje Soudní dvůr za ujednání obvyklá a v pojišťovacím právu běžná. Soudní dvůr tak došel k závěru, že výše popsaná smlouva je smlouvou o pojištění, a proto na ni s ohledem na čl. 3 odst. 2 písm. d) směrnice 85/577/EHS tuto směrnici nelze aplikovat.

Oblasti podomního prodeje je podobná oblast uzavírání smluv na dálku, kterou se zabývá **směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku**. Podobně jako směrnice 85/577/EHS i tato směrnice již byla zrušena směrnicí 2011/83/EU, a to k 13. prosinci 2013. Rovněž tato

---

¹⁴⁸ Došlo Soudnímu dvoru 5.4.2011.

¹⁴⁹ Rozsudek ze dne 10. dubna 2008, *Hamilton*, C-412/06 bod 39 a 40, nebo rozsudek z 15. dubna 2010, *Fritz*, C-215/08, bod 32.

směrnice je směrnicí stanovující minimální harmonizaci. Pro dotvoření a fungování vnitřního trhu Společenství bylo žádoucí, aby spotřebitelé byli schopni vést jednání s dodavatelem i mimo území svého státu, a to i tehdy, má-li dodavatel pobočku v zemi trvalého pobytu spotřebitele. Rovněž s ohledem na (tehdy nové) technologie roste počet způsobů, jakými mohou spotřebitelé získávat informace o nabídkách a činit objednávky. Cílem směrnice rovněž bylo zavést minimální soubor společných pravidel v oblasti ochrany spotřebitele v případě prodeje na dálku, neboť v mezidobí již některé členské státy taková opatření zavedly. Po transpozici směrnice by tak spotřebitel měl mít jistotu alespoň minimálního standardu ochrany svých práv. Důležitým aspektem je rovněž ochrana spotřebitele před vynucováním zaplacení neobjednaného zboží a před vysoce nátlakovými metodami prodeje.

S ohledem na některé charakteristiky uzavírání smluv na dálku klade směrnice požadavek na včasné písemné oznámení dodavatele o informacích nezbytných pro řádné plnění smlouvy. Z důvodu, že spotřebitel nemá možnost před uzavřením smlouvy výrobek skutečně vidět nebo se ujistit o charakteru poskytované služby, zavádí směrnice ustanovení o právu spotřebitele ve vymezené lhůtě odstoupit od smlouvy. Spotřebitel by přitom měl nést jen skutečně vynaložené náklady spojené s vrácením zboží, a to v zájmu zamezení toho, aby právo na odstoupení mělo jen formální charakter.

Směrnice se mj. nevztahuje na smlouvy o finančních službách¹⁵⁰ a na smlouvy uzavřené za účelem výstavby a prodeje nemovitostí nebo na smlouvy týkající se jiných práv k nemovitostem, s výjimkou nájmu.

Směrnice uvádí výčet informací, které musí být spotřebiteli s dostatečným časovým předstihem poskytnuty. Tyto informace musí být poskytnuty jasně a srozumitelně, způsobem odpovídajícím použitým komunikačním prostředkům na dálku a s náležitým ohledem zejména na zásady dobré víry v obchodních jednáních a zásady na ochranu osob podle práva členských států nezpůsobilých udělit svůj souhlas. Informace musí být v zásadě potvrzeny dodavatelem písemnou formou; mezi povinně sdělované údaje patří informace o podmínkách a postupu při uplatnění práva odstoupit od smlouvy a adresa místa podnikání dodavatele, na kterou může spotřebitel zaslat případnou stížnost.

Spotřebiteli musí být dále zajištěno právo ve lhůtě alespoň sedmi pracovních¹⁵¹ dnů odstoupit od smlouvy, a to bez sankcí a bez uvedení důvodu. Jestliže dodavatel nesplní svoji informační povinnost, má spotřebitel pro odstoupení od smlouvy lhůtu 3 měsíce, která počíná

---

¹⁵⁰ Neúplný seznam smluv o finančních službách vyňatých z působnosti této směrnice, uvádí směrnice v příloze II.

¹⁵¹ Lhůta je stanovena na sedm pracovních dnů, na rozdíl od směrnice 85/577/EHS, která lhůtu pro odstoupení od smlouvy stanoví na sedm (kalendářních) dnů.

běžet dnem převzetí zboží spotřebitelem nebo dnem uzavření smlouvy o poskytnutí služby. Je-li informační povinnost splněna dodatečně v této lhůtě, běží lhůta sedmi pracovních dnů od okamžiku tohoto dodatečného splnění. Tato úprava tak je odlišná od úpravy obsažené ve směrnici 85/577/EHS, u které Soudní dvůr několikrátě judikoval, že není-li informační povinnost splněna, může spotřebitel od smlouvy odstoupit kdykoli, a to i po úplném splnění smlouvy. Směrnice 2011/83/EU, která ruší jak tuto směrnici, tak směrnici 85/577/EHS, úpravu lhůt pro odstoupení od smlouvy sjednocuje na 14 dnů, je-li spotřebitel řádně informován. V případě nesplnění této informační povinnosti dodavatelem směrnice 2011/83/EU v zájmu právní jistoty stanoví, že lhůta pro odstoupení od smlouvy vyprší uplynutím 12 měsíců od uplynutí původní lhůty pro odstoupení od smlouvy, pokud by byl spotřebitel řádně o svém právu informován. Tuto úpravu lhůt převzal i nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.). Nutno poznamenat, že Soudní dvůr ve svých rozsudcích před právní jistotou upřednostňoval ochranu spotřebitele.

Směrnice 97/7/ES rovněž ukládá členským státům přijmout opatření, která zakáží dodávky zboží nebo služeb spotřebiteli, aniž byly spotřebitelem předem objednány, zahrnují-li takové dodávky požadavek zaplatit cenu. Rovněž mají členské státy přijmout úpravu, která umožní spotřebiteli zprostit se povinnosti zaplatit cenu v případech nevyžádané dodávky, přičemž neexistence akceptace neznamena souhlas.

V zájmu ochrany spotřebitele poskytované touto směrnicí musí členské státy přijmout i nezbytná opatření k zajištění toho, aby spotřebitel nebyl zbaven ochrany poskytované touto směrnicí a nebyl tak poškozen volbou práva třetího státu jako práva rozhodného pro smlouvu, má-li tento stát úzké spojení s územím jednoho nebo více členských států. Spotřebitel se dále nemůže vzdát svých práv, která mu vznikají provedením této směrnice.

Otázkou nákladů a náhrad, které může dodavatel po spotřebiteli požadovat, se zabýval Soudní dvůr např. v rozsudku ze dne 3. září 2009, Pia Messner proti Firma Stefan Krüger, věc C-489/07.

Paní Messner si uzavřením smlouvy po internetu od firmy Krüger zakoupila použitý notebook. Po několika měsících se na notebooku objevila závada, kterou prodejce odmítl bezplatně odstranit. Následně paní Messner oznámila prodejci, že odstupuje od kupní smlouvy, a navrhla vrácení notebooku za vrácení kupní ceny. Paní Messner nebyla, v rozporu s vnitrostátním právem, informována o tom, kdy počíná běžet lhůta pro odstoupení od smlouvy. Současně se soudně domáhala vrácení kupní ceny. Firma Krüger proti žalobě namítla, že kupující je povinna jí zaplatit kompenzační náhradu za cca osmiměsíční užívání

notebooku, a podle průměrně dosahované ceny za pronájem na trhu stanovila tuto kompenzaci na částku převyšující kupní cenu zaplacenou paní Messner. V tomto stavu věci formuloval předkládající soud otázku, zda ustanovení čl. 6 odst. 2 ve spojení s čl. 6 odst. 1 větou druhou směrnice 97/7/ES mají být vykládány v tom smyslu, že brání vnitrostátní právní úpravě, která stanoví, že prodejce v případě odstoupení od smlouvy ve stanovené lhůtě ze strany spotřebitele může požadovat kompenzační náhradu za užívání dodaného zboží.

Soudní dvůr nejprve shrnul obecné principy směrnice 97/7/ES. Směrnice v čl. 6 odst. 1 umožňuje po spotřebiteli v souvislosti s uplatněním jeho práva na odstoupení od smlouvy požadovat jen skutečně vynaložené náklady spojené s vrácením zboží. V případě smlouvy uzavřené na dálku spotřebitel před uzavřením smlouvy nemá možnost výrobek skutečně vidět nebo se ujistit o charakteru poskytované služby. Tato nevýhoda má být vyvážena tím, že spotřebiteli je poskytnuta přiměřená doba na rozmyšlenou, během níž má možnost nabyté zboží přezkoumat a vyzkoušet. To, že po spotřebiteli nelze žádat jiné platby než náklady spojené s vrácením zboží, má chránit právo spotřebitele od smlouvy odstoupit a zboží vrátit. Pokud by odstoupení od smlouvy bylo spojeno s negativními finančními důsledky, mohl by tím být spotřebitel odrazen od uplatnění svého práva. Obecné uložení kompenzační náhrady za užívání zboží nabytého na základě smlouvy uzavřené na dálku tak je neslučitelné s cíli směrnice 97/7/ES.

Soudní dvůr nicméně dále konstatoval, že i když má dotčená směrnice chránit spotřebitele ve zvláštní situaci koupě na dálku, není cílem směrnice přiznat spotřebiteli práva, která jdou nad rámec toho, co je nezbytné k tomu, aby bylo spotřebiteli umožněno užitečně uplatnit jeho právo odstoupit od smlouvy. V důsledku toho směrnice v zásadě nebrání tomu, aby vnitrostátní právní úprava ukládala spotřebiteli povinnost zaplatit přiměřenou kompenzační náhradu, pokud spotřebitel používal zboží nabyté na základě smlouvy uzavřené na dálku způsobem, který je neslučitelný se zásadami občanského práva, jako jsou zásady dobré víry nebo bezdůvodného obohacení. Směrnice tedy nebrání členským státům, aby stanovily další podmínky a opatření pro uplatnění práva odstoupit od smlouvy. Tyto podmínky však nesmějí zejména ohrozit účinnost a efektivitu práva odstoupit od smlouvy. Tak by tomu bylo např. tehdy, pokud by výše kompenzační náhrady byla zjevně nepřiměřená kupní ceně dotčeného zboží, nebo pokud by vnitrostátní právní úprava spotřebiteli ukládala důkazní břemeno, že toto zboží během lhůty pro odstoupení od smlouvy nepoužíval způsobem, který by šel nad rámec toho, co je nezbytné k užitečnému uplatnění práva

odstoupit od smlouvy. Posouzení okolností konkrétního případu je však věcí vnitrostátního soudu.

Jak jsem uvedl již výše, směrnice 85/577/EHS o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory a směrnice 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku byly zrušena a nahrazeny **směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES**. Tato směrnice předně ukládá členským státům, aby do 13. prosince 2013 přijaly a zveřejnily právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí a používaly tyto nové předpisy od 13. června 2014¹⁵². Směrnice představuje úplnou harmonizaci předmětu své úpravy; členské státy se při její transpozici proto ve své vnitrostátní úpravě nesmějí od textu směrnice odchýlit. Nesmějí tak ponechat v platnosti ani zavádět ustanovení odchylná od této směrnice, včetně více či méně přísných ustanovení za účelem zajištění odlišné úrovně ochrany spotřebitele.

Směrnice z oblasti své působnosti mj. vyjímá smlouvy týkající se finančních služeb¹⁵³.

Tam, kde již existuje v oblasti úpravy směrnice jiný právní předpis Unie, který upravuje zvláštní odvětví, má tento předpis ke směrnici 2011/83/EU povahu *lege specialis* a na toto odvětví se tak použije přednostně.

Směrnice 2011/83/EU uvádí rozsáhlý výčet informačních povinností obchodníka a formální požadavky na smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory a na smlouvy uzavřené na dálku. Pro uplatnění práva odstoupit od smlouvy směrnice nyní nově stanoví jednotnou lhůtu 14 dní, pokud obchodník splní svou informační povinnost. V případě, že obchodník opomene tuto informační povinnost vůči spotřebiteli splnit, má spotřebitel právo od smlouvy odstoupit jen ve lhůtě prodloužené o 12 měsíců od uplynutí původní lhůty pro odstoupení od smlouvy. Nová úprava tak v zájmu právní jistoty zruší dosavadní judikaturu Soudního dvora, podle které lhůta pro odstoupení od smlouvy v případě, že spotřebitel nebyl o svém právu řádně poučen, vůbec nezačne běžet. Pro účely odstoupení od smlouvy obsahuje

---

¹⁵² V této souvislosti je třeba poznamenat, že zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který mj. upravuje i lhůtu pro odstoupení od spotřebitelských smluv (§ 1810 až 1867) nabývá účinnosti již dnem 1. ledna 2014. Je tedy otázkou, zda je přípustné, aby v ČR po dobu 5,5 měsíce platila v případě lhůty uplatnit právo na odstoupení od smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory podnikatele, který nesplní svou informační povinnost, úprava pro spotřebitele méně příznivá.

¹⁵³ Finanční služby upravuje Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

směrnice ve své příloze vzorový formulář, spotřebiteli však postačí učinit i jakékoli jiné jednoznačné prohlášení o svém rozhodnutí odstoupit od smlouvy. Obchodník může spotřebiteli poskytnout i možnost uplatnit právo na odstoupení od smlouvy elektronickou cestou, a to buď vyplněním a odesláním vzorového formuláře, nebo učinit jakékoli jiné jednoznačné prohlášení na internetových stránkách obchodníka. V těchto případech je obchodník povinen zaslat spotřebiteli na trvalém nosiči potvrzení o přijetí jeho oznámení. Pro zachování lhůty postačí spotřebiteli odeslání sdělení o uplatnění svého práva odstoupit od smlouvy. Důkazní břemeno o uplatnění práva nese spotřebitel.

Uplatněním práva odstoupit od smlouvy jsou ukončeny závazky stran pokud jde o plnění uzavřené smlouvy, stranám nicméně trvají závazky spojené s ukončením smlouvy (vrácení zboží obchodníkovi, vrácení plateb spotřebiteli). Spotřebitel v zásadě nese přímé náklady na vrácení zboží; za případné snížení hodnoty zboží odpovídá pouze tehdy, pokud se zbožím zacházel jiným způsobem než je nutné k tomu, aby se obeznámil s povahou, vlastnostmi a funkcí zboží.

Spotřebitel nemá právo odstoupit od smlouvy o službách poté, co byly tyto služby v plném rozsahu poskytnuty, pokud plnění těchto smluv začalo s předchozím výslovným souhlasem spotřebitele a s jeho vědomím, že jakmile obchodník své závazky ze smlouvy zcela splní, ztratí spotřebitel své právo odstoupit od smlouvy. Dále např. nelze odstoupit od smlouvy na dodání zboží nebo poskytnutí služeb, jejichž cena závisí na kolísání cen na finančním trhu, které obchodník nemůže ovlivnit a k němuž může dojít během lhůty pro odstoupení od smlouvy.

S uplatněním práva spotřebitele odstoupit od smlouvy podle této směrnice dochází i k automatickému ukončení všech smluv souvisejících se smlouvou, od které spotřebitel odstoupil. Spotřebiteli přitom nevzniknou jiné náklady než ty, které mu mohou vzniknout v souvislosti s odstoupením od „hlavní“ smlouvy.

K účinné aplikaci směrnice musejí členské státy zajistit i existenci přiměřených a účinných prostředků pro její vymáhání. Směrnice tak ukládá, aby byla zajištěna aktivní legitimace k soudnímu řízení orgánům veřejné správy, organizacím spotřebitelů s oprávněným zájmem na ochraně spotřebitelů nebo profesním organizacím, které mají oprávněný zájem konat. Tato legitimace je však směrnici formulována jen jako právo, nikoli jako povinnost.

Zajímavý je požadavek aktivní legitimace pro orgány veřejné správy. V podmínkách České republiky mohou správní orgány ustanovení transponovaná ze směrnice vymáhat cestou správního práva, např. ukládat opatření k nápravě, případně formou správního trestání.

Orgány státní správy by tak měly bdít z pozice práva veřejného nad dodržováním povinností uložených podnikatelům; k plnění této funkce jim správní právo poskytuje dostatek nástrojů. Soudům potom přísluší ochrana soukromoprávních nároků spotřebitele, např. rozhodnout o náhradě škody, kterou spotřebitel utrpěl. Aktivní legitimace by tak měla svědčit spíše jen organizacím spotřebitelů, případně profesním organizacím, aby např. formou hromadných žalob chránily práva spotřebitelů v případech, kdy je taková obrana pro samostatného spotřebitele příliš obtížná nebo drahá.

Pokud jde o sankce, směrnice požaduje, aby byla přijata všechna nezbytná opatření k zajištění uplatňování směrnice a aby stanovené sankce byly účinné, přiměřené a odrazující.

V oblasti spotřebitelského úvěru byly přijaty dvě směrnice, a to **směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru**, která byla později nahrazena **směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008, o smlouvách o spotřebitelském úvěru**.

Směrnice 87/102 EHS byla přijata v zájmu vytváření společného vnitřního trhu v rámci Společenství, neboť v oblasti předpisů upravujících spotřebitelský úvěr byly zaznamenány významné rozdíly, které by mohly vést k narušení hospodářské soutěže mezi poskytovateli úvěru uvnitř společného trhu a mohly by rovněž omezit možnosti spotřebitele získat úvěr v jiných členských státech. Rozdíly v právní úpravě spotřebitelského úvěru následně mohou ovlivnit i volný pohyb zboží a služeb, které by si spotřebitel mohl na základě poskytnutého úvěru opatřit; rovněž tento jev tak má přímý dopad na fungování společného trhu. Dalším důvodem pro přijetí (zde zatím jen minimální) harmonizace byly programy Společenství pro politiku ochrany a informovanosti spotřebitele. Spotřebitel má být chráněn proti nevýhodným úvěrovým podmínkám, a dále by měl mít dostatečné informace o nákladech úvěru a o svých dalších závazcích. Spotřebitel by tak měl znát roční sazbu v procentech za daný úvěr, případně celkovou částku, kterou za úvěr musí zaplatit. Poskytování informací o nákladech úvěru (např. v reklamě) usnadní spotřebiteli porovnávat různé nabídky.

Směrnice však ze své působnosti vyjímá úvěry, které přesáhnou směrnicí stanovenou maximální částku (směrnice stanoví 20.000 ECU, nyní 20.000 eur), a dále z důvodů zbytečné administrativní zátěže i ty úvěry, které naopak nedosáhnou minimální stanovenou částku (200 ECU, resp. 200 eur).

Směrnice ze své působnosti dále vyjímá (nicméně tím, že je vyjímá, nestanoví, že nejde o spotřebitelské úvěry) např. úvěry určené především k získání nebo zachování vlastnických

práv k pozemkům nebo k budově, případně určené k obnově nebo rekonstrukci budovy. Dále jsou vyňaty nájemní smlouvy s výjimkou těch smluv, které stanoví, že vlastnické právo v konečném důsledku připadne nájemci, nebo úvěr poskytnutý bez placení úroků nebo jakýchkoli jiných poplatků. Směrnice se nevztahuje ani na úvěry poskytnuté přečerpáním běžného účtu poskytnutého úvěrovou nebo finanční institucí; to však neplatí pro přečerpání účtů úvěrových karet. Další výlučka je dána i pro úvěry splatné nejdéle do tří měsíců nebo nejvýše 4 splátkami nejdéle do jednoho roku.

Důležitým požadavkem směrnice je, aby členské státy zajistily ochranu spotřebitelů, pokud v souvislosti se smlouvami o úvěru umožňují spotřebitelům používat směnky, dlužní úpisy nebo šeky.

Směrnice dále předpokládá, že pokud za prostředky získané spotřebitelským úvěrem je nakoupeno zboží nebo služby, přičemž tento úvěr je poskytnut na základě dříve uzavřené výhradní smlouvy mezi poskytovatelem úvěru a dodavatelem zboží nebo služby, měl by mít spotřebitel ke svým běžným smluvním právům vůči uvedeným osobám i další práva. Existence smlouvy o úvěru nesmí žádným způsobem ovlivnit práva spotřebitele vůči dodavateli zboží nebo služeb zakoupených pomocí smlouvy o úvěru v případech, kdy zboží nebo služby nejsou dodány nebo neodpovídají smlouvě spotřebitele s jejich dodavatelem. Pokud z tohoto titulu spotřebitel uplatnil svá práva vůči dodavateli, ale nedosáhl uspokojení svých nároků, má mít podle směrnice právo uplatnit tato práva vůči poskytovateli úvěru.

Členské státy musí zajistit, aby osoby poskytující úvěr nebo osoby zprostředkující poskytnutí úvěru tyto činnosti vykonávaly jen na základě uděleného povolení buď jako poskytovatelé úvěru nebo jako dodavatelé zboží a služeb, případně aby osoby poskytující nebo zprostředkovávající úvěr podléhaly kontrole nebo dohledu (v podmínkách ČR je tato působnost rozdělena mezi Českou národní banku a Českou obchodní inspekci).

Otázkou vzájemné návaznosti smluv se Soudní dvůr zabýval v rozsudku ze dne 4. října 2007, Max Rampion, Marie-Jeanne Godard proti Franfinance SA, K par K SAS, věc C- 429/05.

Manželé Rampionovi si v rámci podomního prodeje u výrobce oken objednali zboží, které financovali prostřednictvím úvěru poskytnutého společností Franfinance. Smlouva byla otevřena s limitem ve výši ceny prodávaného zboží, uvádí totožnost prodejce, ale nezmiňuje financované zboží. Z důvodu vadného plnění výrobce vypověděli Rampionovi smlouvu s výrobcem, s časovým odstupem následně zrušili i smlouvu o úvěru. V následném sporu žalované společnosti zejména uplatňovaly, že mezi oběma smlouvami neexistuje žádná

vzájemná souvislost, neboť v rozporu se spotřebitelským zákoníkem nebylo v nabídce úvěru zmíněno financované zboží. Navíc se jednalo o otevření úvěru, nikoli o úvěr vázaný na financování prodeje. Předkládající soud formuloval dvě otázky; první otázka byla Soudním dvorem reformulována¹⁵⁴, a to tak, zda musejí být čl. 11 a čl. 14 směrnice 87/102/EHS vykládány tak, že umožňují soudci použít pravidla vzájemné závislosti mezi smlouvou o úvěru a smlouvou o dodávce zboží nebo služeb financovanou tímto úvěrem, když smlouva o úvěru nezmiňuje financované zboží nebo byla uzavřena ve formě otevření úvěru bez zmínky o financovaném zboží. V druhé otázce pak šlo o to, zda má dotčená směrnice širší účel než pouhou ochranu spotřebitelů sahající až po organizaci trhu a umožňující soudci uplatnit bez návrhu ustanovení, která ze směrnice 87/102/EHS vyplývají.

Soudní dvůr se nejprve zabýval použitelností směrnice 87/102/EHS na posuzovaný případ. Směrnice definuje pojem smlouvy o úvěru jako smlouvy, na jejichž základě věřitel poskytuje nebo slibuje poskytnout spotřebiteli úvěr ve formě odložené platby, půjčky nebo jiné obdobné finanční služby. Tato široká definice úvěru umožňuje docílit lepší ochrany spotřebitele přijetím jistých požadavků vztahujících se na všechny formy úvěru. Směrnice však zároveň některé smlouvy nebo transakce ze své působnosti částečně nebo zcela vylučuje. Otevření úvěru ani otevřený úvěr, jehož jediným cílem je poskytnout spotřebiteli úvěr vícekrát, není z působnosti dotčené směrnice vyloučeno ani částečně.

Společnost Franfinance dále namítala, že čl. 11 dotčené směrnice se nevztahuje na otevření úvěru, neboť poskytovatel úvěru nemůže převzít veškerá hospodářská rizika spojená s každým nákupem. K tomu Soudní dvůr odpověděl, že nutným předpokladem uplatnění práva spotřebitele vůči poskytovateli podle dotčené směrnice je existence dříve uzavřené smlouvy mezi poskytovatelem úvěru a dodavatelem zboží nebo služeb, na základě které poskytovatel úvěru poskytuje úvěr výhradně zákazníkům uvedeného dodavatele za účelem odběru jeho zboží nebo služeb, a pokud spotřebitel získal úvěr na základě této smlouvy. V případě opakovaného čerpání úvěru Soudní dvůr doplnil, že skutečnost, že jeden mezi několika nákupy financovanými tímto otevřením úvěru by podle směrnice mohl spotřebiteli umožnit obrátit se na poskytovatele úvěru neznamená nezbytně, že takové uplatnění práv se týká otevření úvěru jako celku. Směrnice umožňuje formovat ochranu spotřebitele odlišně za účelem zohlednění zvláštností otevření úvěru ve vztahu k úvěru

---

¹⁵⁴ Soudní dvůr se opřel o čl. 234 ES, podle kterého přísluší Soudnímu dvoru případně přeformulovat otázky tak, aby mohl poskytnout vnitrostátnímu soudu užitečnou odpověď, která mu umožní rozhodnout spor, který mu byl předložen např. rozsudek ze dne 28. listopadu 2000, *Roquette Frères*, C-88/99 nebo rozsudek ze dne 20. května 2003, *Ravil*, C-469/00).

poskytnutému za účelem jediného nákupu. Směrnice se tak vztahuje jak na úvěr za účelem financování jediné transakce, tak na otevření úvěru umožňujícího spotřebiteli využít poskytnutý úvěr vícekrát.

K nedostatku uvedení financovaného zboží nebo služby ve smlouvě o úvěru Soudní dvůr uvedl, že směrnice takovým uvedením nepodmiňuje možnost spotřebitele uplatnit svá práva daná mu dotčenou směrnicí. I když směrnice dále stanoví, že členské státy stanoví rozsah a podmínky uplatnění těchto práv, neznamená to, že by tyto státy mohly podřídit právo spotřebitele uplatňovat svá práva vůči poskytovateli úvěru dalším podmínkám kromě podmínek taxativně uvedených ve směrnicí. Umožnit státům, aby právo spotřebitele uplatňovat svá práva vůči poskytovateli úvěru bylo podřízeno nějaké další formální podmínce by bylo v rozporu s cílem směrnice 87/102/EHS, kterým je zajistit dodržování minimálního standardu ochrany práv spotřebitelů týkajících se spotřebitelského úvěru ve všech členských státech. V pojednávané věci by jinak mohla vnitrostátní právní úprava umožnit poskytovateli služeb pouhým opomenutím zmínit financované zboží nebo služby zabránit případnému uplatnění práv spotřebitele ve smyslu čl. 11 odst. 2 směrnice 87/102/EHS.

Druhá otázka se týkala toho, zda podle směrnice 87/102/EHS může vnitrostátní soud uplatnit i bez návrhu ustanovení provádějící do vnitrostátního práva čl. 11 odst. 2 dotčené směrnice, zejména z toho důvodu, že má širší účel než pouhou ochranu spotřebitelů vztahující se až na organizaci trhu. Soudní dvůr již dříve při výkladu směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách rozhodl, že vnitrostátní soud může i bez návrhu uplatnit ustanovení transformující ustanovení směrnice¹⁵⁵. V rozsudku *Océano Grupo Editorial a Salvat Editores* Soudní dvůr určil, že ochrana spotřebitele před nepřiměřenými smluvními podmínkami nemůže být dosažena, pokud by byla spotřebitelům stanovena povinnost, aby sami uplatnili nepřiměřený charakter podmínek. Důvodem upuštění od této potenciální povinnosti spotřebitele je např. hodnota sporu (často omezená), nebo to, že odměna advokáta může být vyšší než hodnota dotčeného zájmu, což může spotřebitele odradit od obrany proti uplatnění nepřiměřených podmínek. Rovněž procesní pravidla některých států umožňují jednotlivcům hájit se sami, čímž existuje nezanedbatelné nebezpečí, že spotřebitel, zejména z důvodu nevědomosti, neuplatní nepřiměřený charakter podmínky, která je vůči němu uplatňována. Z toho dle názoru Soudního dvora plyne, že účinné ochrany spotřebitele lze dosáhnout jen

---

¹⁵⁵ Např. rozsudek ze dne 27. června 2000, *Océano Grupo Editorial a Salvat Editores*, C-240/98 až C-244/98, nebo rozsudek ze dne 21. listopadu 2002, *Cofidis*, C-473/00.

tehdy, je-li vnitrostátnímu soudu přiznána možnost takové podmínky posoudit i bez návrhu; tedy i čl. 11 odst. 2 směrnice 87/102/EHS musí být vykládán v tom smyslu, že umožňuje vnitrostátnímu soudu jej uplatnit i bez návrhu.

Obdobnou otázkou se Soudní dvůr zabýval v rozsudku ze dne 23. dubna 2009, Luigi Scarpelli proti NEOS banca SpA, věc C-509/07.

Žalobce uzavřel s prodejcem kupní smlouvu na automobil. Kupní cena měla být uhrazena částečně formou úvěru poskytnutého jinou společností (odlišnou od prodejce). Tato společnost později postoupila pohledávku žalované bance. Po dvou letech, kdy stále nebyl automobil dodán, byl na prodejce prohlášen konkurs. Žalobce odmítl bance doplatit zbývající dlužnou částku a naopak požadoval vrácení již zaplacené částky navýšené o zákonné úroky a o inflaci. Banka požadavky žalobce odmítla s tím, že čl. 11 směrnice 87/102/EHS stanoví zproštění odpovědnosti poskytovatele úvěru ve všech případech, kdy neexistuje výhradní vztah mezi poskytovatelem úvěru a dodavatelem. Banka dále uvedla, že vzhledem k tomu, že mezi prodejcem a poskytovatelem úvěru nebyl dán vztah výhradnosti, je žaloba proti poskytovateli úvěru vyloučena. V tomto stavu věci předkládající soud formuloval otázku, zda čl. 11 odst. 2 směrnice 87/102/EHS je třeba vykládat tak, že dohoda mezi prodejcem a finančním ústavem, na základě které tento poskytovatel úvěru poskytuje úvěr výhradně zákazníkům tohoto prodejce, je (v případě, že prodejce své povinnosti neplní) nezbytným předpokladem možnosti spotřebitele uplatňovat svá práva vůči poskytovateli úvěru, a to i v případě, jehož se spotřebitel soudní cestou domáhá, je

- a) jen právem na zrušení smlouvy o úvěru, nebo
- b) právem na zrušení a následné vrácení již zaplacených částek.

Soudní dvůr ve svém rozsudku nejprve konstatoval, že směrnice 87/102/EHS sleduje dva cíle. Jedním z nich je vytvoření společného trhu v oblasti spotřebitelského úvěru, druhým cílem je ochrana spotřebitelů, kterým jsou takové úvěry poskytovány¹⁵⁶. Čl. 11 směrnice 87/102/EHS dává spotřebiteli určitá práva vůči poskytovateli úvěru v případě, kdy dodavatel zboží nebo služby povinnosti ze smlouvy se spotřebitelem nesplní nebo je splní vadně. Tato práva spotřebitele vůči poskytovateli úvěru jsou však vázána na řadu podmínek, mezi které patří i existence výhradního vztahu mezi poskytovatelem úvěru a dodavatelem. Toto ustanovení je však třeba vykládat v kontextu s odůvodněním směrnice (zde bod 21), podle kterého je mj. třeba, aby poskytovatel úvěru a dodavatel již dříve uzavřeli smlouvu,

---

¹⁵⁶ Rozsudek ze dne 23. března 2000, Berliner Kindl Brauerei, věc C-208/98.

na jejímž základě je úvěr nabízen výhradně uvedeným poskytovatelem úvěru zákazníkům tohoto dodavatele, aby od něj mohli získat zboží nebo služby. Právo obsažené v čl. 11 odst. 2 směrnice 87/102/EHS tak představuje dodatečnou ochranu, kterou tato směrnice poskytuje spotřebiteli vůči poskytovateli úvěru, doplňující regresní práva, kterých může spotřebitel využít již na základě vnitrostátních ustanovení použitelných na veškeré smluvní vztahy. V důsledku toho může být splnění různých podmínek uvedených v tomto článku vyžadováno jen u žalob podaných z titulu této dodatečné ochrany. Směrnice 87/102/EHS navíc představuje jen minimální harmonizaci v oblasti spotřebitelského úvěru. Členské státy tak mají možnost přijmout právní úpravu, která je pro spotřebitele příznivější. Naopak, čl. 14 odst. 1 směrnice 87/102/EHS ukládá členským státům povinnost zajistit, že se smlouvy o úvěru nebudou odchylovat ke škodě spotřebitele od vnitrostátních předpisů provádějících tuto směrnici nebo odpovídajících této směrnici¹⁵⁷. Dále je třeba konstatovat, že spotřebitel nemá žádný vliv na vztah mezi dodavatelem a poskytovatelem úvěru, takže musí přijmout takové smluvní podmínky, jaké byly vyjednány mezi těmito dvěma podnikateli. Pro uzavření úvěru jsou spotřebiteli předkládány často předtištěné formuláře, takže spotřebitel nemá možnost navrhnout v textu úvěrové smlouvy žádné změny. Soudní dvůr proto rozhodl, že podmínka existence výhradnosti mezi poskytovatelem úvěru a dodavatelem pro uplatnění práva spotřebitele na regres vůči poskytovateli úvěru porušuje cíl dotčené směrnice, kterým je primárně ochrana spotřebitele jako nejslabší smluvní strany. Soudní dvůr doplnil, že splnění podmínky výhradnosti může být naopak vyžadováno za účelem uplatnění jiných práv, která nejsou předvídána vnitrostátními ustanoveními v oblasti smluvních vztahů, jako je právo na náhradu škody způsobené nesplněním povinností dodavatele dotyčného zboží nebo služeb.

Uvedená směrnice byla zrušena a nahrazena s účinností od 12. května 2010 **směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008, o smlouvách o spotřebitelském úvěru**. V letech 1995 až 1997 Komise zpracovala a předložila zprávy o uplatňování předchozí směrnice 87/102/EHS a vedla k ní rozsáhlé konzultace. Tyto aktivity vedly Komisi k závěru, že i nadále přetrvávají rozsáhlé rozdíly v právní úpravě spotřebitelského úvěru v členských státech Společenství. Rovněž byl zaznamenán vývoj v druzích úvěrů nabízených spotřebitelům. Vzhledem k uvedeným zjištěním navrhla Komise novou směrnici upravující spotřebitelský úvěr, která by nahradila tehdejší směrnici

---

¹⁵⁷ Rozsudek ze dne 4. října 2007, Rampion a Godard, věc C-429/05.

87/102/EHS, a tentokrát již byla dána v režimu úplné harmonizace, která je nezbytná pro zajištění vysoké a rovnocenné úrovně ochrany zájmů všech spotřebitelů ve Společenství. Směrnice zvedla horní limit úvěru z 20.000 na 75.000 eur.

Členským státům by mělo být umožněno zachovat nebo zavádět vnitrostátní předpisy zakazující věřiteli požadovat od spotřebitele v souvislosti s úvěrovou smlouvou otevření bankovního účtu nebo uzavření smlouvy o jiné doplňkové službě nebo požadovat zaplacení nákladů nebo poplatků s takovými účty nebo službami souvisejícími. Tam, kde tyto kombinované nabídky jsou povoleny, měli by spotřebitelé být před uzavřením úvěrové smlouvy o těchto skutečnostech informováni; náklady na tyto doplňkové služby by však měly být zahrnuty do celkových nákladů úvěru.

Spotřebitelé by měli obdržet dostatečné předmluvní informace, a to včetně upozornění na rizika spojená s prodlením při splátkách a s nadměrným zadlužením. S tím souvisí i povinnost věřitele prověřit bonitu spotřebitele, za tím účelem by měl věřitel vyhledávat (a tedy mít přístup) v databázích, které mu toto posouzení umožní.

Směrnice rovněž v otázce odstoupení od smlouvy počítá s tím, že s výkonem takového práva by neměly být spojeny žádné sankce a spotřebitel by neměl mít povinnost uvádět důvody, pro které od smlouvy odstoupil; taková úprava má odpovídat i úpravě obsažené ve směrnici 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku.

Vzhledem k tomu, že prostředky získané spotřebitelským úvěrem jsou zpravidla použity na nákup zboží nebo služeb, existuje mezi těmito smlouvami určitý vztah; jde zde o vázaný úvěr. V případech vázaného úvěru, pokud spotřebitel podle práva Společenství odstoupí od kupní smlouvy, neměl by být nadále vázán ani smlouvou o vázaném úvěru. Tímto požadavkem by nicméně neměla být dotčena vnitrostátní úprava vázaného úvěru, pokud spotřebitel odstoupí od kupní smlouvy podle vnitrostátního práva.

Směrnice zachovává právo spotřebitele předpokládané již v předchozí směrnici o spotřebitelském úvěru, a to uplatnit prostředky nápravy i vůči věřiteli v případě problémů souvisejících s kupní smlouvou. Předpokladem takového oprávnění spotřebitele však je, aby svá práva nejprve uplatnil u dodavatele zboží nebo služby, a v případě neúspěchu až následně u věřitele.

Ustanovení této směrnice byla do českého práva transponována zákonem č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

Směrnice 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku se sice nevztahuje na smlouvy o finančních službách, nicméně pokud spotřebitel takovou smlouvu uzavírá, je chráněn jinou směrnicí. Touto směrnicí je **směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES.**

Uvádění finančních služeb na trh na dálku je další etapou v procesu budování vnitřního trhu Společenství. Účelem směrnice je umožnit spotřebitelům přístup k co nejširšímu možnému rozsahu finančních služeb ve Společenství. Důležitou hodnotou je zde svoboda volby, která je chápána jako základní právo spotřebitele; vysoká míra ochrany spotřebitele pak zvýší i jeho důvěru při prodeji na dálku. Principem takového prodeje je dát spotřebitelům možnost projednávat a uzavírat smlouvy s poskytovateli usazenými v jiných státech. Finanční služba vzhledem ke své nehmotné povaze je pro takovýto způsob prodeje zvláště vhodná. Důležitá je zde však i bezpečnost nových technologií pro spotřebitele.

Vzhledem k tomu, že finanční služby lze na trh efektivně uvádět i formou elektronického obchodu, počítá tato směrnice s tím, že by měla být uplatňována v souladu i se směrnicí 2000/31ES o elektronickém obchodu¹⁵⁸, která se vztahuje na transakce ve své působnosti.

Směrnice 2002/65/ES spadá do kategorie směrnic zavádějících úplnou harmonizaci; členské státy tedy při její transpozici nesmějí přijímat jiná ustanovení než ta formulovaná směrnicí.

Směrnice se vztahuje na veškeré finanční služby, jež mohou být poskytovány na dálku. Vzhledem k již zmíněné možnosti poskytovat tyto služby elektronicky, bude třeba vzít v úvahu při řešení možných sporů mezi smluvními stranami i nutnost postupu podle nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, a dále je zde použitelná i Římská úmluva z roku 1980 o rozhodném právu u smluvních závazků na uvádění finančních služeb pro spotřebitele na dálku. Nicméně, některé finanční služby mají i své zvláštní právní předpisy v rámci Společenství, a tyto předpisy se na ně i nadále vztahují.

Finanční službou se podle směrnice 2002/65/ES rozumí jakákoli služba bankovní, úvěrové, pojistné, osobní důchodové, investiční nebo platební povahy. Smlouvou uzavřenou na dálku je míněna jakákoli smlouva o finančních službách uzavřená mezi poskytovatelem a spotřebitelem při použití alespoň jednoho prostředku komunikace na dálku, a to po celou dobu komunikace mezi stranami takové smlouvy až do a včetně okamžiku uzavření smlouvy.

---

¹⁵⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31ES ze dne 8. června o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu)

Před uzavřením smlouvy je třeba spotřebiteli poskytnout informace o poskytovateli služby, dále o finanční službě, která je předmětem smlouvy, o smlouvě samé, a konečně o opravných prostředcích. Další informace je třeba poskytnout tehdy, pokud jsou na některé finanční služby dalšími předpisy Společenství kladeny požadavky na poskytnutí informací nad rámec této směrnice.

Směrnice 2002/65/ES, obdobně jako jiné předpisy k ochraně spotřebitele, ukládá členským státům zajistit spotřebiteli právo na odstoupení od smlouvy bez smluvní pokuty a bez uvedení důvodu. Tato lhůta činí 14 kalendářních dní, v případě smluv uzavřených na dálku souvisejících se životním pojištěním, na něž se vztahuje směrnice 90/619/EHS¹⁵⁹, a u operací týkajících se osobních penzí se lhůta prodlužuje na 30 dní. Lhůta pro odstoupení začne běžet v zásadě¹⁶⁰ dnem uzavření smlouvy nebo dnem, k němuž spotřebitel obdržel smluvní podmínky a směrnici stanovené informace, pokud tento den nastal později. Kromě uvedeného práva na odstoupení od smlouvy směji členské státy stanovit, že se na stejnou dobu pozastavuje účinnost smluv uzavřených na dálku týkajících se investičních služeb.

Právo na odstoupení od smlouvy je však v případech některých finančních služeb směrnici výslovně vyloučeno. Logicky je tak tomu u těch finančních služeb, u nichž cena závisí na kolísání finančního trhu a na kterou poskytovatel služby nemá vliv. Pokud by tomu tak nebylo, bylo by riziko spojené s vývojem situace na finančním trhu po dobu trvajícího práva spotřebitele na odstoupení od smlouvy plně přeneseno na poskytovatele¹⁶¹.

Právo spotřebitele odstoupit od smlouvy uzavřené na dálku má vliv i na počátek plnění smlouvy. Poskytovatel služby může zahájit plnění smlouvy již před uplynutím lhůty dané spotřebiteli k dispozici pro výkon práva odstoupení od smlouvy. Pokud je služba v této lhůtě poskytnuta bez předchozí žádosti spotřebitele, nemůže poskytovatel služby požadovat zaplacení takto poskytnuté služby. Pokud však spotřebitel požádal o poskytnutí služby již před uplynutím stanovené lhůty pro uplatnění práva odstoupit od smlouvy, může po něm poskytovatel služby žádat zaplacení již poskytnuté služby.

Směrnice 2002/65/ES také pamatuje na ochranu spotřebitele před poskytnutím nevyžádaných služeb. Spotřebitel má být chráněn před poskytováním finančních služeb bez

---

¹⁵⁹ Jde o ta životní pojištění, na něž se vztahuje směrnice Rady 90/619/EHS ze dne 8. listopadu 1990 o koordinaci práva, právních a správních předpisů týkajících se životního pojištění k uplatnění účinného uplatnění svobody poskytovat služby, a o doplnění směrnice 79/267/EHS.

¹⁶⁰ Výjimkou je životní pojištění podle směrnice 90/619/EHS, kde lhůta započne běžet okamžikem, v němž je spotřebitel informován, že byla uzavřena smlouva na dálku.

¹⁶¹ Je třeba však mít na zřeteli i čl. 1 odst. 2 této směrnice, podle které se směrnice použije v případě postupné operace nebo série samostatných operací stejné povahy, které na sebe v čase navazují, jen na první dohodu o finanční službě.

své předchozí žádosti, pokud tato dodávka zahrnuje požadavek na okamžitou nebo odloženou platbu. Neexistence odpovědi nesmí být vykládána jako souhlas a spotřebitel musí být zproštěn všech závazků v případě nevyžádaných poskytnutí služby.

Postavení a ochrana spotřebitele je významně posílena i tím, že spotřebitel se nemůže vzdát svých práv, která mu jsou přiznána touto směrnicí. Rovněž nesmí být spotřebitel zbaven ochrany poskytované směrnicí tím, že by jako rozhodné právo smlouvy bylo vybráno právo třetí země, pokud má smlouva úzký vztah k území jednoho nebo více členských států.

Rovněž tato směrnice ukládá členským státům zajistit, aby v případných soudních sporech byly aktivně legitimovány spotřebitelské organizace, v jejichž legitimním zájmu je chránit spotřebitele, a profesní organizace, v jejichž legitimním zájmu je konat.

Členské státy rovněž mají podporovat možnost mimosoudního řešení spotřebitelských sporů souvisejících s finančními službami poskytovanými na dálku. V případě přeshraničních sporů mají tyto orgány členských států na řešení sporů spolupracovat.

Směrnice umožňuje členským státům stanovit, že důkazní břemeno ohledně plnění povinností poskytovatele informovat spotřebitele a souhlasu spotřebitele s uzavřením smlouvy a případně s plněním smlouvy leží na poskytovateli. To je ostatně logické, neboť pro spotřebitele může být objektivně nemožné prokázat neexistenci směrnici předepsaného úkonu poskytovatele a obsahu tohoto úkonu (např. řádné splnění informační povinnosti poskytovatele), zatímco poskytovatel může řádné splnění své povinnosti dokázat mnohem snadněji.

Směrnice 2002/65/ES se však dotýká i činnosti jiných osob; poskytovatelé prostředků dálkové komunikace mají ukončit svou dosavadní praxi, pokud byla rozhodnutím soudu nebo rozhodnutím správního orgánu nebo dozorčího orgánu prohlášena za neslučitelnou s touto směrnicí.

Spotřebitel by dále měl být chráněn před takovými smluvními podmínkami, jejichž sjednání mohl ovlivnit jen málo nebo vůbec. Takovou ochranu poskytuje spotřebiteli **směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.**

I tato směrnice spadá do kategorie směrnic ukládajících minimální harmonizaci; členské státy tak mohou přijmout nebo ponechat v platnosti přísnější ustanovení v oblasti působnosti této směrnice, aby zajistily vyšší stupeň ochrany spotřebitele.

Směrnice 93/13/EHS byla přijata v zájmu postupného vytvoření vnitřního trhu jako oblasti bez vnitřních hranic, ve které se volně pohybuje zboží, osoby, služby a kapitál.

Pro společný trh je však žádoucí mít i alespoň minimální společnou úroveň právní úpravy, a to jednak v zájmu dobrého fungování hospodářské soutěže mezi prodávajícími a poskytovateli služeb, ale i v zájmu prodeje zboží nebo poskytování služeb za hranice státu, ve kterém je obchodník nebo poskytovatel služeb usazen. Neznalost právní úpravy v jiném členském státě může spotřebitele odradit od uzavření smlouvy s obchodníkem nebo poskytovatelem služby v tomto jiném státě. Směrnice 93/13/EHS tedy má přispět k vytvoření vnitřního trhu a poskytnout ochranu spotřebiteli při nákupu zboží a služeb prostřednictvím smluv, na které se vztahují právní předpisy jiných členských států; jednou z cest je proto i odstranění nepřiměřených podmínek z těchto smluv.

Nepřiměřenou podmínkou je podle směrnice 93/13/EHS taková podmínka, která nebyla sjednána individuálně, a která v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, a to v neprospěch spotřebitele. Podmínka je vždy považována za podmínku nesjednanou individuálně, jestliže byla sepsána předem a spotřebitel proto nemohl mít žádný vliv na obsah podmínky. Je-li některá konkrétní podmínka sjednána individuálně, nebo jestliže některé aspekty podmínky nasvědčují jejímu individuálnímu sjednání, nejsou ustanovení o nepřiměřených podmínkách nepoužitelná pro zbytek smlouvy, pokud celkové posouzení smlouvy ukazuje, že jde o předem sepsanou běžnou smlouvu. V případě sporu nese důkazní břemeno o tom, že podmínka byla sjednána individuálně, obchodník nebo poskytovatel.

Nepřiměřenost smluvní podmínky se posuzuje s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a na další okolnosti spojené s uzavřením smlouvy. Posouzení nepřiměřené povahy podmínek se netýká definice hlavního předmětu smlouvy, přiměřenosti ceny a odměny na straně jedné, ani služeb nebo zboží dodávaných výměnou na straně druhé, pokud jsou tyto podmínky sepsány jasným a srozumitelným jazykem. Při pochybnostech o významu některé podmínky je třeba použít takový výklad, který je pro spotřebitele nejpriznivější.

Smlouva obsahující nepřiměřené podmínky však zůstává pro strany závaznou, pokud může i nadále existovat bez těchto nepřiměřených podmínek. Nepřiměřené podmínky použité ve smlouvě je třeba prohlásit za nezávazné pro spotřebitele.

Směrnice 93/13/EHS ve své příloze uvádí informativní a nevyčerpávající seznam podmínek, které mohou být považovány za nepřiměřené podmínky.

V zájmu společného trhu však není jen učinit v tom kterém případě nepřiměřené podmínky nezávaznými. Společenství tady jde i cestou prevence a ukládá tak členským státům, aby přijaly jak v zájmu spotřebitelů, tak i v zájmu konkurentů na společném trhu

přiměřené a účinné prostředky, které zabrání používání nepřiměřených podmínek ve spotřebitelských smlouvách i do budoucna. Mezi tato opatření má spadat i aktivní legitimace organizací, které mají oprávněný zájem na ochraně spotřebitelů, aby mohly požádat soud nebo příslušný správní orgán o rozhodnutí, zda smluvní podmínky sepsané pro obecné použití jsou nepřiměřené, a aby tak mohly použít vhodné a účinné prostředky k zabránění dalšímu použití takových podmínek.

Otázce, zda předkládající soud má posoudit charakter klauzule i bez návrhu, se věnoval např. následující rozsudek ze dne 27. června 2000, Océano Grupo Editorial SA proti Rocio Murciano Quintero, věc C-240/98, a dále Salvat Editores SA proti José M. Sánchez Alcón Prades (C-241/98), José Luis Copano Badillo (C-242/98), Mohammed Berroane (C-243/98) a Emilio Viñas Feliu (C-244/98).

Ve dnech 4. května 1995 až 16. října 1996 všichni žalovaní uzavřeli s žalobci kupní smlouvu na encyklopedii. Jedno ze smluvních ujednání určovalo, že v případě sporu z uzavřené smlouvy bude příslušným soudem soud v Barceloně, kde oba žalobci měli svá sídla. Z důvodu neplacení kupní ceny žalovanými podali žalobci žalobu na zaplacení. Vnitrostátní soud měl pochybnosti o své příslušnosti, neboť v několika věcech již byly klauzule upravující příslušnost soudu prohlášeny za zneužívající. Vzhledem k těmto pochybnostem formuloval předkládající soud otázku, zda účel ochrany spotřebitele poskytované dotčenou směrnicí zahrnuje to, aby vnitrostátní soud v rámci předběžného posouzení, zda řízení má být vedeno před běžným soudem, z vlastního podnětu určil, že smluvní klauzule jsou zneužívající.

Soudní dvůr předně konstatoval, že klauzule stanovící pro případ sporu vzešlého z uzavřené smlouvy výlučnou příslušnost soudu primárně v místě sídla dodavatele nebo poskytovatele služby může založit výlučnou příslušnost soudu vzdáleného od místa bydliště spotřebitele, což může spotřebiteli způsobit obtíže. V případě sporů týkajících se jen omezené částky mohou být náklady spotřebitele spojené s vedením sporu odrazující od uplatnění jeho práv. Takové klauzule proto spadají do kategorie ujednání znemožňujících nebo ztěžujících uplatnění práv spotřebitele podle přílohy směrnice 93/13/EHS. Z hlediska dodavatele nebo poskytovatele služby takové ujednání naopak usnadňuje vedení sporu. Směrnice 93/13/EHS stanoví, že pokud smluvní klauzule spotřebitelské smlouvy není individuálně sjednaná a stanoví výlučnou příslušnost soudu v místě sídla dodavatele nebo poskytovatele služby, musí být považována za zneužívající ve smyslu čl. 3 dotčené směrnice, neboť v rozporu s požadavkem dobré víry způsobuje významnou nerovnováhu v právech

a povinnostech smluvních stran založených spotřebitelskou smlouvou, a to v neprospěch spotřebitele.

Směrnice 93/13/EHS ukládá členským státům, aby přijaly takovou úpravu, podle které zneužívající klauzule ve spotřebitelských smlouvách nebudou pro spotřebitele závazné. Ve spotřebitelských sporech jde často jen o malou částku a platby advokátům tak mohou být vyšší než tato částka, což může spotřebitele odradit od vedení sporu. Možnost obrany spotřebitele proti zneužívajícím klauzulím může být rovněž omezena z toho důvodu, že spotřebitel nezná svá práva. Účinná ochrana spotřebitele tak může být zajištěna jen tehdy, bude-li mít vnitrostátní soud pravomoc posoudit charakter smluvních klauzulí i z vlastního podnětu. Navíc, nerovnováha v postavení smluvních stran může být odstraněna jen pozitivním aktem, bez spojení s konkrétními stranami smlouvy. To je důvodem požadavku směrnice, aby členské státy přijetím odpovídajících opatření zamezily používání zneužívajících klauzulí i do budoucna. Vzhledem k tomu směrnice přiznává aktivní legitimaci ve sporech týkajících se rozhodnutí, že smluvní klauzule je zneužívající, i jiným osobám, např. sdružením spotřebitelů.

Francouzská vláda k věci poznamenala, že je stěží myslitelné, aby systém vyžadující přijetí specifických žalob k prevenci používání zneužívajících klauzulí umožnil vnitrostátnímu soudu nebrat zřetel na zneužívající klauzule jen proto, že spotřebitel tento charakter smluvních klauzulí ve sporu neuplatnil. Naopak, takové oprávnění soudu nahlédnout na smluvní klauzuli jako zneužívající směřuje k naplnění účelu dotčené směrnice.

Vzhledem k uvedenému uvažoval Soudní dvůr věc tak, že vnitrostátní soud je povinen posoudit i bez návrhu zneužívající charakter smluvní klauzule.

Obdobnou věcí, totiž vztahem vnitrostátní právní úpravy a úpravy na úrovni Společenství se Soudní dvůr věnoval i v rozsudku ze dne 21. listopadu 2002, Cofidis SA proti Jean-Luis Fredout, věc C-473/00.

Společnost Cofidis poskytla panu Fredoutovi úvěr. Když úvěr nebyl splácen, zažaloval Cofidis platbu u soudu. Soud konstatoval, že nabídka úvěru byla učiněna letákem potištěným z obou stran, přičemž na jeho přední straně byla velkými písmeny uvedena informace o tom, že žádost o úvěr je zdarma, zatímco údaje o úrokové sazbě a o sankcích byly uvedeny malým písmem na druhé straně letáku. Soud konstatoval, že finanční ujednání, v porovnání se slovem „zdarma“ jsou hůře čitelná, a v důsledku toho může být spotřebitel uveden v omyl. Vnitrostátní právo však stanovilo, že spory týkající se zneužívajících klauzulí ve spotřebitelských úvěrech lze zažalovat jen ve lhůtě dvou let od skutečnosti, která jim dala

vzniknout. Za těchto okolností předkládající soud formuloval otázku, zda požadavek vykládat ochranu spotřebitele v souladu se směrnicí vyžaduje, aby vnitrostátní soud při rozhodování o žalobě dodavatele nebo poskytovatele služby proti spotřebiteli, brání uplatnění vnitrostátních procesních pravidel, podle kterých by vnitrostátní soud nemohl anulovat zneužívající klauzule obsažené ve smlouvě.

Cofidis namítla, že ujednání napadená vnitrostátním soudem nespadají pod rozsah úpravy směrnice 93/13/EHS, neboť se týkají pouze finančních ujednání. Dále uvedla, že vzhledem k tomu, že smlouva byla vypracována podle modelu navrženého vnitrostátní právní úpravou, nemůže trpět nedostatkem srozumitelnosti.

Soudní dvůr připomněl, že již v rozsudku *Océano Grupo* konstatoval, že vnitrostátní soud je oprávněn rozhodnout i z úřední povinnosti, zda klauzule je zneužívající a zda takové prohlášení je prostředkem k dosažení účelu stanoveného dotčenou směrnicí, a jmenovitě zda v konkrétním posuzovaném případě je spotřebitel smlouvou obsahující takové klauzule i nadále vázán. Takové rozhodnutí soud smí učinit, a to v zájmu odstrašení a prevence budoucího použití zneužívajících klauzulí ve spotřebitelských smlouvách. Toto oprávnění soudu je považováno za nezbytné v zájmu poskytnutí účinné ochrany spotřebiteli pro případ, že by si spotřebitel nebyl svých práv na takovou ochranu vědom nebo by byl odrazován od jejich uplatnění. Je tedy zřejmé, že v řízeních směřujících k vynucení zneužívající klauzule by časové omezení oprávnění soudu nebrat zřetel na takové zneužívající klauzule mohlo ohrozit cíl sledovaný směrnicí 93/13/EHS. Dodavatel nebo poskytovatel služby by tak za účelem zbavit spotřebitele ochrany mohl s podáním žaloby uplatňující zneužívající klauzule vyčkat na uplynutí lhůty pro poskytování ochrany před zneužívajícími klauzulemi. Procesní pravidlo, které vnitrostátnímu soudu zakazuje po uplynutí stanovené lhůty prohlásit ustanovení smlouvy za zneužívající klauzule, tudíž může v případech, kdy spotřebitel je v postavení žalovaného, znemožnit poskytnout spotřebiteli ochranu zamýšlenou dotčenou směrnicí. Tento výklad není v rozporu s předchozími rozhodnutími Soudního dvora, podle kterých ani kratší lhůta než tato není neslučitelná s ochranou práv spotřebitele podle práva Společenství. Každý případ, kdy je řešena otázka, zda vnitrostátní procesní pravidlo nebrání uplatnění práva Společenství, je třeba posoudit individuálně s ohledem na účel takového pravidla, jeho vývoj a jeho charakteristické znaky posuzované jako celek. Je tedy třeba u každého posuzovaného případu přihlížet k jeho faktickým i právním souvislostem. Daná pravidla tak nelze aplikovat mechanicky i na jiné případy, než na které byla vytvořena. Směrnicí 93/13/EHS je tedy třeba vyložit tak, že brání aplikaci těch vnitrostátních pravidel, která v případech žalob dodavatele nebo poskytovatele služby proti spotřebiteli brání

vnitrostátnímu soudu, aby z úřední povinnosti posoudil ustanovení smlouvy jako zneužívající klauzuli. Rady 93/13/EHS

I v další věci se Soudní dvůr zabýval otázkou, co smí a co má vnitrostátní soud při ochraně spotřebitele činit i bez návrhu. V rozsudku ze dne 26. října 2006, Elisa Maria Mostaza Claro proti Centro Móvil Milenium SL, věc C-168/05 šlo o posouzení charakteru klauzule stanovící příslušnost rozhodčího soudu k řešení sporu mezi stranami smlouvy, a tedy i platnosti rozhodčí doložky použité v uzavřené smlouvě.

Smluvní strany uzavřely smlouvu k lince mobilní telefonie. Tato smlouva obsahovala rozhodčí doložku podřizující jakýkoli spor týkající se uvedené smlouvy rozhodčímu řízení před Evropskou asociací pro rozhodčí a smírčí řízení. Mostaza Claro nedodržela minimální délku trvání účastnické smlouvy, načež společnost Móvil zahájila rozhodčí řízení. Asociace stanovila Mostaza Claro lhůtu 10 dnů k odmítnutí rozhodčího řízení s tím, že v případě odmítnutí je možné zahájit soudní řízení. Mostaza Claro předložila argumenty k věci samé, ale nezpochybnila rozhodčí řízení ani neuplatnila neplatnost rozhodčí dohody. Následně byl spor rozhodnut v její neprospěch. Rozhodčí nález byl poté napaden Mostaza Claro s tvrzením, že zneužívající charakter rozhodčí doložky způsobuje neplatnost rozhodčí smlouvy. Předkládající soud neměl žádných pochyb o tom, že rozhodčí smlouva obsahuje zneužívající smluvní klauzuli, a je tedy stížena neplatností. Předkládající soud proto formuloval předběžnou otázku, zda ochrana spotřebitelů podle směrnice 93/13/EHS vyžaduje, aby soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, posoudil neplatnost rozhodčí smlouvy a zrušil nález v důsledku toho, že uvedená smlouva obsahuje zneužívající klauzuli, jestliže spotřebitel uplatnil tuto neplatnost až v rámci řízení o žalobě na neplatnost, ale nikoli v rámci rozhodčího řízení.

Soudní dvůr vyšel ze zásady rovnocennosti (neexistuje-li v některé oblasti právní úprava Společenství, přísluší vnitrostátnímu právnímu řádu každého členského státu na základě zásady procesní autonomie upravit procesní podmínky směřující k zajištění ochrany práv, která procesním subjektům vyplývají z práva Společenství tak, aby tyto podmínky nebyly méně příznivé než podmínky týkající se obdobných situací na základě vnitrostátního práva. Výkon práv přiznaných právním řádem Společenství přitom nesmí být znemožněn ani nadměrně ztížen (zásada efektivity). Dále bylo konstatováno, že spotřebitel jako slabší smluvní strana prakticky musí přistoupit k podmínkám předem vyhotoveným prodávajícím nebo poskytovatelem služby, aniž by mohl ovlivnit jejich obsah. Soudní dvůr proto rozhodl, že možnost soudu přezkoumat zneužívající charakter klauzule z úřední povinnosti

představuje prostředek vhodný zároveň k dosažení výsledku stanoveného v čl. 6 směrnice 93/13/EHS, tedy zabránit tomu, aby jednotlivý spotřebitel nebyl vázán zneužívající klauzulí, a k přispění cíle stanoveného v jejím čl. 7, neboť takový přezkum může mít odrazující účinek napomáhající zabránit dalšímu používání zneužívajících klauzulí ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli. Ochrana, kterou směrnice 93/13/EHS přiznává spotřebitelům, se tak vztahuje na případy, ve kterých spotřebitel, který uzavřel smlouvu obsahující zneužívající klauzuli, neuplatní zneužívající charakter této klauzule buď proto, že o svých právech neví, nebo proto, že je odrazen od jejich uplatnění z důvodu nákladů, které by vyvolalo soudní řízení. Kdyby soud, jemuž byla předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, nemohl posoudit neplatnost tohoto nálezu pouze z důvodu, že spotřebitel neuplatnil neplatnost rozhodčí smlouvy v rámci rozhodčího řízení, nemohl by být dosažen cíl sledovaný směrnicí, totiž že zneužívající klauzule nejsou pro spotřebitele závazné. Uvedené ustanovení směrnice je ustanovení kogentní a směřuje k nahrazení formální rovnováhy, kterou smlouva zavádí v právech a povinnostech smluvních stran, rovnováhou reálnou. Musí-li vnitrostátní soud podle svých vnitrostátních procesních pravidel vyhovět návrhu na zrušení rozhodčího nálezu založeného na nedodržení vnitrostátních kogentních pravidel, musí podle Soudního dvora rovněž vyhovět takovému návrhu založenému na nedodržení pravidel Společenství tohoto druhu. Soudní dvůr tedy vyložil, že směrnice musí být vykládána v tom smyslu, že vnitrostátní soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, musí posoudit neplatnost rozhodčí smlouvy a zrušit tento nálezný v důsledku toho, že uvedená smlouva obsahuje zneužívající klauzuli, a to i tehdy, když spotřebitel neplatnost rozhodčí smlouvy neuplatnil v rámci rozhodčího řízení, nýbrž pouze v rámci žaloby na neplatnost.

Obdobnou otázkou jako v předchozím případě se Soudní dvůr zabýval i v rozsudku ze dne 6. října 2009, *Asturcom Telecomunicaciones SL proti Cristina Rodriguez Nogueira*, věc C-40/08; v tomto případě však žalovaná zůstala zcela nečinná.

Součástí uzavřené smlouvy o mobilních telekomunikačních službách byla i rozhodčí doložka, která pro každý případný spor z uzavřené smlouvy stanovila příslušnost rozhodčího soudu. Žalovaná neuhradila společnosti Asturcom několik faktur a smlouvu předčasně vypověděla. Rozhodčím nálezem ve věci vydaným byla žalované uložena povinnost uhradit částku 669,6 euro. Žalovaná proti rozhodčímu nálezem nepodala žalobu na neplatnost a nálezný tak nabyl právní moci. Soud rozhodující o návrhu na výkon rozhodčího nálezu však konstatoval, že rozhodčí doložka obsažená ve smlouvě má nepřiměřenou povahu,

neboť náklady spotřebitele na přepravu do sídla rozhodčího soudu byly vyšší než částka, která byla předmětem sporu v původním řízení, dále že sídlo soudu nebylo ve smlouvě uvedeno a bylo značně vzdáleno od bydliště spotřebitele, a konečně orgán, který spor rozhodl, byl sám autorem uzavřené smlouvy. Za těchto okolností předkládající soud formuloval otázku, zda ochrana spotřebitele podle směrnice 93/13/EHS znamená, že soud, který rozhoduje o návrhu na nucený výkon pravomocného rozhodčího nálezu vydaného bez účasti spotřebitele přezkoumá neplatnost rozhodčí smlouvy i bez návrhu, a v důsledku toho zruší nález z důvodu, že uvedená smlouva obsahuje nepřiměřenou rozhodčí doložku v neprospěch spotřebitele. Soudní dvůr zopakoval své teze o ochraně spotřebitele jako slabší smluvní strany a teze o nezávaznosti nepřiměřených podmínek pro spotřebitele. Dotčená směrnice nicméně chápe ochranu poskytovanou spotřebiteli jako pozitivní zásah, který je ve vztahu k smluvním stranám vnějším. Na základě těchto tezí Soudní dvůr již dříve rozhodl, že vnitrostátní soud musí posuzovat nepřiměřenost smluvní klauzule i bez návrhu. Na rozdíl od jiných, v posuzovaném případě žalovaná zůstala zcela nečinná, neúčastnila se rozhodčího řízení ani nepodala žalobu na neplatnost rozhodčího nálezu; ten se tak stal pravomocným a vytvořil tak překážku věci rozsouzené. Podle judikatury Soudního dvora právo Společenství neukládá vnitrostátnímu soudu nepoužít vnitrostátní procesní pravidla spojující s určitým rozhodnutím překážku věci rozsouzené, i kdyby to umožňovalo napravit porušení ustanovení práva Společenství. Právo Společenství nemá úpravu podmínek naplňování zásady překážky věci rozsouzené; s ohledem na zásadu procesní autonomie tyto podmínky spadají do působnosti vnitrostátních právních řádů. Vnitrostátní podmínky uplatnění práva Společenství však nesmějí být méně příznivé než podmínky, kterými se řídí obdobné situace při uplatnění vnitrostátních pravidel (zásada rovnocennosti), ani nesmějí být upraveny tak, že by v praxi nadměrně zatěžovaly nebo znemožňovaly výkon práv přiznaných právním řádem Společenství (zásada efektivity). Posouzení toho, zda vnitrostátní procesní ustanovení znemožňují nebo nadměrně ztěžují použití práva Společenství musí být učiněno s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem posuzované věci. V posuzovaném případě se tedy Soudní dvůr zabýval otázkou, zda vnitrostátní právo předkládajícího soudu umožňuje žalované vést svoji obranu efektivně, a došel k závěru, že zásada efektivity porušena nebyla. Soudní dvůr konstatoval, že dodržování zásady efektivity v posuzovaném případě nemůže vést k tomu, aby bylo po vnitrostátním soudu požadováno, aby nejenže vyvážil procesní opomenutí spotřebitele, který nebyl seznámen se svými právy, ale aby rovněž zcela zastoupil úplnou nečinnost dotčeného spotřebitele.

Z hlediska zásady rovnocennosti, vzhledem k povaze a významu veřejného zájmu, který je dotčenou směrnicí chráněn, je třeba, aby byl článek 6 směrnice 93/13/EHS jako kogentní ustanovení považován za normu rovnocennou vnitrostátním pravidlům, která mají uvnitř vnitrostátního právního řádu status kogentních norem, které soud musí nebo může uplatnit i bez návrhu. Vzhledem k tomu, pokud musí vnitrostátní soud, k němuž byl podán návrh na nucený výkon pravomocného rozhodčího nálezu, podle vnitrostátního práva posoudit i bez návrhu rozpor rozhodčí doložky s vnitrostátními kogentními pravidly, musí rovněž i bez návrhu posoudit nepřiměřenost této doložky s ohledem na čl. 6 dotčené směrnice, pokud má za tímto účelem k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu. Taková povinnost vnitrostátnímu soudu přísluší i tehdy, je-li právem dána pouze možnost takového posouzení.

V rozsudku ze dne 3. června 2010 Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid proti Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc), věc C-484/08 se Soudní dvůr zabýval otázkou, zda při transpozici může vnitrostátní právo rozšířit pojetí zneužívající klauzule nad to, jak je toto pojetí vymezeno na úrovni práva Společenství.

Caja de Madrid ve svých úvěrových smlouvách používala klauzuli, podle které se smluvně sjednaná základní úroková sazba periodicky měnila podle dohodnutého referenčního pásma, a od první úpravy byla sazba zaokrouhlována o čtvrt procentního bodu nahoru. Tuto zaokrouhlovací klauzuli napadl Ausbanc žalobou. Klauzule se tedy sice týká předmětu smlouvy; směrnice 93/13/EHS však v čl. 4 odst. 2 vylučuje takové klauzule posuzovat. Španělské vnitrostátní právo čl. 4 směrnice 93/13/EHS netransponovalo (čl. 8 téže směrnice umožňuje členským státům ponechat v platnosti přísnější ustanovení slučitelná se Smlouvou o EHS v oblasti působení dotčené směrnice, a to z důvodu zajištění nejvyšší stupně ochrany spotřebitele), a umožnilo tak posoudit celou smlouvu. Soudní dvůr měl rozhodnout, zda čl. 8 směrnice 93/13/EHS je třeba vykládat tak, že lze ve vnitrostátních právních předpisech zavést ve prospěch spotřebitelů přezkum i těch klauzulí, jejichž přezkum čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13/EHS vylučuje.

Soudní dvůr rozhodl, že znění čl. 4 odst. 2 směrnice nelze chápat jako vymezení věcné působnosti směrnice. Článek pouze stanoví, že klauzule spadající do oblasti působnosti směrnice jsou vyňaty z posouzení jejich zneužívajícího charakteru jen v rozsahu, ve kterém má vnitrostátní soud za to, že klauzule v konkrétním posuzovaném případě byly sepsány jasným a srozumitelným jazykem. Klauzule uvedené v čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13/EHS tak spadají do oblasti působnosti směrnice, a proto se její čl. 8 vztahuje i na čl. 4 odst. 2 dotčené

směrnice. V tomto případě španělské právo tím, že neprovedlo čl. 4 odst. 2 směrnice, připustilo soudní přezkum zneužívajícího charakteru i těch smluvních klauzulí, které jsou jinak směrnicí z přezkoumání vyňaty, a umožnilo tak v souladu s čl. 8 směrnice zajistit spotřebiteli účinnější ochranu.

V rozsudku ze dne 26. dubna 2012, *Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság proti Invitel Távközlési Zrt*, věc C-472/10, se Soudní dvůr zabýval závazností zneužívající smluvní klauzule v případě podání žaloby *actio popularis* a otázkou jednostranné změny smluvních podmínek.

Spotřebitelská organizace NFH v rámci žaloby ve veřejném zájmu zpochybnila postup společnosti Invitel, která u smluv uzavřených na dobu určitou po jejich uzavření požadovala, aby spotřebitel nesl náklady, které původně nebyly mezi smluvními stranami sjednány. Invitel s účinností od 1. ledna 2008 zavedla klauzuli, že v případě placení faktur poštovní poukázkou má Invitel jako poskytovatel služeb právo fakturovat dodatečné náklady, které se službou souvisejí, např. poštovné. Obchodní podmínky přitom neobsahovaly žádné ustanovení upřesňující způsob výpočtu těchto nákladů na platbu poštovní poukázkou.

Směrnice 93/13/EHS ve svém čl. 3 definuje pojem nepřiměřené smluvní podmínky. V příloze potom poskytuje informativní seznam podmínek, které mohou být pokládány za nepřiměřené. Jednou z těchto v seznamu uvedených podmínek je i podmínka zakládající prodávajícímu nebo poskytovateli možnost jednostranně měnit podmínky smlouvy, pokud k tomu nemá pádný důvod předvídaný smlouvou (Bod 1 písm. k) Přílohy). Takové ujednání je nicméně přípustné pro smlouvy uzavřené na dobu neurčitou, pokud podnikatel o takové změně informuje spotřebitele přiměřeným oznámením a spotřebitel má možnost smlouvu vypovědět (Bod 2 písm. b) Přílohy).

Soudní dvůr konstatoval, že seznam klauzulí, které mohou být prohlášeny za zneužívající, uvedených v příloze směrnice je sice pouze informativní a příkladný, nicméně pro vnitrostátní soud představuje zásadní prvek, na kterém může založit své posouzení zneužívajícího charakteru této klauzule. Pro Soudní dvůr se tak jeví podstatným to, zda byly uvedeny důvody nebo způsob změny nákladů souvisejících se službou, která má být poskytnuta, a zda spotřebitel měl právo od smlouvy odstoupit. Zásadní věcí pro Soudní dvůr tak je to, zda spotřebitel mohl na základě jasných a srozumitelných kritérií předvídat změnu obchodních podmínek provedenou poskytovatelem služby; tyto věci bude muset vnitrostátní soud v rámci svého posouzení ověřit.

Směrnice dále přikazuje členským státům zajistit existenci přiměřených a účinných prostředků, které by zabránily používání zneužívajících klauzulí ve smlouvách uzavíraných podnikateli a spotřebiteli. O takové rozhodnutí mohou požádat soud i organizace, které podle vnitrostátního práva mají oprávněný zájem na ochraně spotřebitelů.

Soudní dvůr v této věci konstatoval, že žaloba na zdržení se určitého jednání má preventivní povahu a odrazující účel. To vyžaduje, aby klauzule obchodních podmínek spotřebitelských smluv, které již byly prohlášeny za zneužívající v rámci takové žaloby na zdržení se jednání proti dotyčnému prodávajícímu nebo poskytovateli nebyly závazné pro ty spotřebitele, kteří jsou účastníky řízení o zdržení se jednání, ani pro spotřebitele, kteří uzavřeli smlouvu na kterou se vztahují stejné obchodní podmínky. Pokud tedy byl již zneužívající charakter klauzule uznán, jsou vnitrostátní soudy i bez návrhu povinny dovést z něj, a to i do budoucnosti, veškeré důsledky, které jsou stanoveny vnitrostátním právem, tak aby uvedená klauzule nebyla závazná pro spotřebitele, kteří s dotyčným podnikatelem uzavřeli smlouvu, na niž se použijí stejné obchodní podmínky.

Otázkou, zda po zjištění zneužívající klauzule ve spotřebitelské smlouvě tato smlouva nadále smluvní strany zavazuje, se Soudní dvůr zabýval v rozsudku ze dne 15. března 2012, Pereničová, Perenič proti S.O.S. financ, spol. s r.o., věc C-453/10.

V posuzované věci žalovaný v původním sporu poskytl žalobci úvěr. Smlouva o úvěru obsahovala několik klauzulí znevýhodňujících žalobce v postavení spotřebitele, a rovněž smlouva uvedla nižší RPSN než byla RPSN skutečná.

Soudnímu dvoru byly předloženy dvě otázky, a to

- 1) zda rozsah ochrany poskytované směrnicí 93/13/EHS umožňuje v případě zjištění zneužívajících klauzulí ve spotřebitelské smlouvě rozhodnout, že uzavřená smlouva spotřebitele nezavazuje, je-li to pro spotřebitele výhodnější,
- 2) zda lze za nekalou obchodní praktiku podle směrnice 2005/29/ES označit to, že dodavatel ve smlouvě uvedl nižší RPSN než tomu bylo ve skutečnosti.

Soudní dvůr nejprve připomněl, že ochrana spotřebitele spočívá především v obnovení rovnosti smluvních stran, neboť z hlediska vyjednávací síly a i z hlediska informovanosti se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli. To může vést spotřebitele k tomu, že přistoupí na podmínky předem připravené druhou smluvní stranou, aniž by mohl ovlivnit jejich obsah. Směrnice 93/13/EHS ukládá členským státům stanovit, že zneužívající klauzule nejsou podle vnitrostátních předpisů pro spotřebitele

závazné. Nicméně, smlouva sama zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat i bez. zneužívajících klauzulí. Při odpovědi na první otázku vyšel Soudní dvůr z principu směrnice 93/13/EHS, která má představovat minimální harmonizaci vnitrostátních předpisů, přičemž ponechává členským státům možnost zajistit spotřebitelům vyšší stupeň ochrany. Směrnice sama tak sice neumožňuje zrušit smlouvu obsahující zneužívající klauzule jako celek, je-li to pro jednu ze smluvních stran výhodné, ale nezakazuje členským státům přijmout vnitrostátní úpravu umožňující takovou smlouvu zrušit, pokud je taková neplatnost lepší ochranou pro spotřebitele¹⁶².

K druhé otázce Soudní dvůr uvedl, že uvedení nižší RPSN v úvěrové smlouvě, než ve skutečnosti je, představuje nesprávnou informaci o celkových nákladech úvěru, a tedy o ceně. Za klamavou praktiku ve smyslu směrnice 2005/29/ES tato nesprávná informace musí být označena tehdy, pokud vede nebo může vést k tomu, že průměrný spotřebitel učiní rozhodnutí o obchodní transakci, které by jinak neučinil. Nicméně, právě uvedenou podmínku je třeba přezkoumat ve vztahu ke konkrétním okolnostem posuzovaného případu¹⁶³, a toto ověření přísluší vnitrostátnímu soudu.

Úpravou obdobnou úpravě zneužívajících smluvních klauzulí je i úprava obsažená ve **směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004.**

I tato směrnice byla přijata z důvodu harmonizace práva členských států v oblasti nekalých obchodních praktik, které by mohly narušovat jednotný vnitřní trh Společenství tím, že by spotřebitelé neměli dostatečnou důvěru v opatření chránící jejich práva, čímž by mohly být poškozeny jejich ekonomické zájmy. V této oblasti obchodních praktik do té doby byla přijata pouze směrnice Rady 84/450/EHS ze dne 10. září 1984 o klamavé a srovnávací reklamě. Směrnice 2005/29/ES měla jak harmonizovat předpisy týkající se klamavé reklamy, tak upravit i problematiku nekalých obchodních praktik, které přímo poškozují ekonomické zájmy spotřebitelů, a tím nepřímo poškozují i soutěžitele. Směrnice si neklade za cíl chránit obchodování soutěžitelů mezi sebou.

---

¹⁶² Rozsudek ze dne 3. června 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, body 28 a 29.

¹⁶³ Rozsudek ze dne 1. dubna 2004, Freiburger Kommunalbauten, C-237/02, body 19 až 22, rozsudek ze dne 4. června 2009, Pannon GSM, C-243/08, bod 22.

Směrnice se nevztahuje ani na ustanovení směrnice 84/450/EHS o reklamě, která je klamavá pro podnikatele, ale není klamavá pro spotřebitele; nedotýká se ani uznávaných reklamních a obchodních praktik (např. product placement).

Směrnice upravuje ty praktiky, které přímo ovlivňují rozhodnutí spotřebitele, a to tím způsobem, že by praktikou neovlivněný spotřebitel své rozhodnutí neučinil.

Směrnice rozlišuje mezi nekalými praktikami ty praktiky, které je třeba bez dalšího posuzování považovat za nekalé. Seznam těchto praktik je uveden v Příloze I. směrnice a jde o výčet taxativní. Směrnice dále definuje znaky, na základě kterých může být praktika za určitých podmínek praktikou nekalou. V těchto případech (tedy nejde-li o praktiku podle Přílohy I.) je třeba posoudit, zda je v rozporu s požadavky náležité profesionální péče, a zda zároveň tato praktika podstatně narušuje nebo je schopná podstatně narušit ekonomické chování průměrného spotřebitele, který je jejím působení vystaven nebo kterému je praktika určena.

Nekalé obchodní praktiky směrnice dělí na praktiky klamavé a na praktiky agresivní. Pro posouzení jejich charakteru směrnice stanoví typické znaky takové praktiky. Ve stručnosti lze klamavou praktiku chápat jako praktiku, která uvádí nebo je schopna uvést průměrného spotřebitele v omyl (v terminologii směrnice jde o klamavé jednání); to platí i v případě, kdy je spotřebiteli poskytnuta informace věcně správná. Variantou klamavé praktiky je klamavé opomenutí, což míří na situace, kdy spotřebiteli není poskytnuta závažná informace, kterou v dané souvislosti průměrný spotřebitel pro své rozhodnutí potřebuje. Zákaz klamavého jednání i zákaz klamavého opomenutí tak má zamezit situaci, kdy průměrný spotřebitel nemá dostatek přesných a pravdivých informací pro to, aby mohl učinit kvalifikované rozhodnutí.

Agresivní obchodní praktikou je taková praktika, kterou lze ve věcných souvislostech a s přihlédnutím ke všem jejím rysům a okolnostem považovat za obtěžování, donucování (včetně použití fyzické síly) nebo nepatřičné ovlivňování, a která výrazně zhoršuje nebo může výrazně zhoršit svobodnou volbu nebo chování průměrného spotřebitele¹⁶⁴.

Následující věc ukazuje, že zákazu nekalých praktik se mohou dovolávat i takovou praktikou (i domněle) dotčení soutěžitelé. Rozsudek ze dne 23. dubna 2009 ve spojených

---

¹⁶⁴ Otázkou je, zda by právní úkon provedený za takových podmínek byl vůbec platným právním úkonem. V některých případech by použití agresivní obchodní praktiky mohlo (a mělo) být řešeno i prostředky trestního práva.

věcech C-261/07, VTB – VAB NV proti Total Belgium, NV, a věci C-299/07, Galatea BVBA proti Sanoma Magazines Belgium, NV.

Jádrem sporu bylo v jednom případě poskytnutí bezplatné asistenční služby motoristům v závislosti na množství odebraných pohonných hmot, v druhém případě šlo poskytnutí poukázek zakládajících v určitém časovém období nárok na slevy na výrobky prodávané v některých obchodech s prádlem ve vlámském regionu. Předkládající soud formuloval tuto předběžnou otázku: Brání čl. 49 Smlouvy o ES a směrnice 2005/29/ES zákazu učinit jakoukoli vázanou nabídku prodávajícího spotřebiteli, při které je úplatné nebo bezúplatné nabytí zboží či přijetí služeb, jiných výhod nebo poukázek opravňujících k jejich nabytí vázáno na koupi jiného, byť i totožného zboží nebo služby, a to bez ohledu na okolnosti konkrétního případu, zejména bez ohledu na vliv, který konkrétní nabídka může mít na průměrného spotřebitele, a bez ohledu na to, zda je na tuto nabídku třeba za konkrétních okolností nahlížet tak, že je v rozporu s povinností náležitě profesionální péče nebo poctivými obchodními zvyklostmi?

Soudní dvůr nejprve zkoumal, zda na vázané nabídky lze směrnicí o nekalých praktikách použít. Soud vyvodil již dříve, že vázané nabídky jsou komerčním jednáním, které je jednoznačně součástí obchodní strategie obchodníka a přímo směřuje k propagaci nebo prodeji. Vázané nabídky tak jsou obchodní praktikou ve smyslu čl. 2 písm. d) směrnice 2005/29/ES, a v důsledku toho spadají do působnosti této směrnice. Směrnice přitom provádí plnou harmonizaci pravidel týkajících se nekalých obchodních praktik, takže členské státy nemohou přijmout více omezující opatření, než jaká jsou stanovená směrnicí, a to ani s cílem dosáhnout vyšší úrovně ochrany spotřebitele. Dotčená směrnice stanoví zákaz nekalých obchodních praktik a uvádí kritéria umožňující určit takový nekalý charakter. Podle čl. 5 odst. 2 směrnice 2005/29/ES je obchodní praktika nekalá, pokud je v rozporu s požadavky náležitě profesionální péče a zhoršuje nebo může výrazně zhoršit ekonomické chování průměrného spotřebitele ve vztahu k produktu. Směrnice dále vymezuje dvě kategorie nekalých praktik, a to klamavé praktiky a agresivní praktiky. Takové praktiky jsou zakázány, pokud s ohledem na jejich charakteristické rysy a věcné souvislosti vedou nebo mohou vést k tomu, že průměrný spotřebitel učiní rozhodnutí o obchodní transakci, které by jinak neučinil. Směrnice v přílohách stanoví taxativní výčet obchodních praktik, které jsou považovány za nekalé za všech okolností, a není třeba provádět hodnocení jednotlivých případů.

Vázané nabídky nejsou uvedeny mezi taxativně jmenovanými nekalými praktikami. S ohledem na uvedené, a se zřetelem k tomu, že dotčená směrnice představuje plnou

harmonizaci, Soudní dvůr rozhodl tak, že směrnice o nekalých obchodních praktikách brání takové vnitrostátní právní úpravě, která zakazuje jakoukoli vázanou nabídku učiněnou prodávajícím spotřebiteli.

Následující rozsudek je důležitý i z důvodu pohledu na závaznost směrnice pro vnitrostátní orgány členských států v době od účinnosti směrnice do její transpozice do práva členských států Společenství. V rozsudku ze dne 14. ledna 2010, *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV (ZBW) proti Plus Warenhandelsgesellschaft mbH*, věc C-304/08, se Soudní dvůr zabýval otázkou, zda lze za nekalou praktiku označit i takovou praktiku, která se ani nemusí dotknout zájmů spotřebitelů.

Ve věci šlo o výklad, zda čl. 5 odst. 2 směrnice 2005/29/ES brání vnitrostátní právní úpravě, podle níž je obchodní praktika, při které je účast spotřebitelů na soutěži o ceny nebo na výherní hře podmíněna koupí zboží nebo využitím služby, v zásadě protiprávní bez ohledu na to, zda jsou konkrétním reklamním opatřením dotčeny zájmy spotřebitelů.

K jednání, které bylo napadeno u vnitrostátního soudu, došlo v období od 16. září do 13. listopadu 2004, tedy před přijetím dotčené směrnice. ZBW v uvedené době v rámci reklamní kampaně umožnil spotřebitelům sbírat body za nákupy uskutečněné v obchodech ZBW. Po dosažení 20 bodů se spotřebitelé mohli bezplatně účastnit slosování národní loterie dne 6. nebo 27. listopadu 2004. Věc byla v prvním i v druhém stupni rozhodnuta v neprospěch Plus, poté tato společnost podala další opravný prostředek, kterým navrhla vydat soudní příkaz zdržet se protiprávního jednání. Předkládající soud k tomuto opravnému prostředku uvedl, že podle vnitrostátního práva tomuto prostředku může být vyhověno pouze tehdy, jestliže zdržení se protiprávního jednání se týká budoucích protiprávních jednání, a jestliže se lze tohoto zdržení se domáhat na základě práva platného v den vyhlášení jeho rozhodnutí.

Předně bylo třeba vypořádat se s tím, že ke skutečnostem, které ke sporu vedly, došlo před přijetím uvedené směrnice. Soudní dvůr poukázal na ustálenou judikaturu, podle které se soudy členského státu musejí od data, k němuž směrnice vstoupila v platnost, zdržet v co největším možném rozsahu takového výkladu vnitrostátního práva, který by mohl vážně ohrozit dosažení cíle sledovaného směrnicí po uplynutí lhůty pro její provedení¹⁶⁵. Předkládací rozhodnutí bylo přijato dne 5. června 2008. K tomuto datu uplynula již i lhůta

---

¹⁶⁵ Rozsudek ve věci C-261/07 a C-299/07 ze dne 23. dubna 2009, *VTB-VAB a Galatea*.

stanovená k transpozici směrnice, a proto zde byla dána povinnost zdržet se takového výkladu jak bylo právě uvedeno výše.

Další zvažovanou námitkou přípustnosti bylo to, že spor byl veden stranami usazenými v jednom členském státě (vnitrostátní spor), a že tedy ustanovení směrnice nejsou na tento spor použitelná. V této věci nicméně Soudní dvůr konstatoval, že podle ustálené judikatury spolupráce mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy podle čl. 234 Smlouvy o ES je věcí pouze vnitrostátních soudů, kterým byl původní spor předložen a které nesou odpovědnost za soudní rozhodnutí, které bude vydáno. Tyto soudy tedy s ohledem na konkrétní okolnosti každé věci musí posoudit nezbytnost předložit předběžnou otázku Soudnímu dvoru k rozhodnutí, a rovněž odpovídají za relevanci předložených otázek. Jestliže se předložená otázka týká výkladu práva Společenství, pak je Soudní dvůr v zásadě povinen rozhodnout.

Ve věci samé Soudní dvůr následně posoudil napadenou praktiku jako součást obchodní strategie obchodníka přímo směřující k propagaci nebo podpoře prodeje nebo dodání produktu spotřebitelům; proto usoudil, že tato praktika spadá pod působnost směrnice 2005/29/ES. Naopak, Soudní dvůr konstatoval širokou působnost směrnice 2005/29/ES, takže pod ni nespádají pouze vnitrostátní předpisy, které se týkají nekalých obchodních praktik poškozujících pouze ekonomické zájmy soutěžitelů nebo které se týkají obchodování mezi obchodníky. Směrnice 2005/29/ES provádí úplnou harmonizaci pravidel týkajících se nekalých praktik podniků vůči spotřebitelům, a členské státy nemohou přijmout více omezující opatření, a to ani s cílem dosáhnout vyšší úrovně ochrany spotřebitelů (čl. 4 směrnice). Směrnice rovněž ve své příloze I. stanoví taxativní výčet obchodních praktik, které jsou podle čl. 5 odst. 5 směrnice považovány za nekalé vždy. V tomto případě byla vnitrostátní úprava přísnější než požaduje směrnice. Soudní dvůr konstatoval, že směrnici 2005/29/ES je třeba vykládat tak, že brání vnitrostátní úpravě zakazující obchodní praktiku, při které je účast spotřebitele na soutěži o ceny nebo na výherní hře podmíněna koupí zboží nebo využitím služby.

V případě, že v jednom členském státě byla praktika posouzena jako praktika odporující předpisům Společenství, je vhodné zamezit tomu, aby taková praktika byla následně použita v jiném členském státě. Tomu má zamezit **směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/22/ES ze dne 23. dubna 2009 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů.**

Tato směrnice nahrazuje směrnici 98/27/ES ze dne 19. května 1998 s obdobným předmětem úpravy. Směrnice je významná v tom, že má zabránit praktikám, které jsou

v rozporu s platným vnitrostátním právem a které se projevují v jiném členském státě Společenství, než ze kterých pocházejí; tím může být omezena efektivita vnitrostátních opatření provádějících směrnice. Přemístěním zdroje protiprávní praktiky ze státu tuto praktiku omezujícího do jiného státu není v rámci společného vnitřního trhu problém vyřešen a může tak i nadále narušovat fungování trhu. Tato směrnice tedy má zajistit sblížení vnitrostátních předpisů členských států Společenství tak, aby bylo možné zamezit šíření těchto protiprávních praktik bez ohledu na to, v jakém členském státě se projevují. Směrnice tak má chránit před porušováním předpisů obsažených v dotčených směrnicích¹⁶⁶ a tím hájit kolektivní zájmy spotřebitelů; samostatné návrhy jednotlivců, kteří byli porušením předpisů poškozeni, zůstávají nedotčeny. Osobami, které podle směrnice mohou podat návrh na zahájení řízení, jsou osoby řádně zřízené podle práva členského státu s oprávněným zájmem chránit spotřebitele. Členské státy jsou povinny určit orgány příslušné k rozhodnutí o žalobách na zdržení se jednání, která poškozují spotřebitele. Celý proces má zajistit, aby došlo k co možná nejrychlejšímu zastavení porušování předpisů nebo k zákazu takového porušování. Dalším úkolem členských států je přijmout potřebná opatření s cílem zastavit pokračující účinek předchozího porušování předpisů.

Zamýšleným cílem podle této směrnice tedy je to, aby se oprávněné osoby hájící kolektivní zájmy spotřebitelů v jednom státě, kde se projeví negativní účinky praktik ve Společenství zakázaných, mohly přímo obrátit se zdržovací žalobou na předem určené rozhodovací orgány toho členského státu Společenství, na jehož území má tato zakázaná praktika původ. Jde tedy o jakousi zkratku, kdy nejsou řešeny jen negativní účinky ze zahraničí působící škodlivé praktiky, ale lze se se žádostí o ochranu obrátit přímo na ten členský stát, z jehož území zdroj oné škodlivé praktiky pochází.

Shrnutí kapitoly

Právo Evropských společenství a nyní právo Evropské unie významně ovlivňuje i právní úpravu v České republice. Společenství v rámci uskutečňování svého cíle, kterým je vybudování společného trhu, působí na to, aby právní předpisy členských států v odpovídající oblasti úpravy nevykazovaly významné a neočekávatelné rozdíly. Nástrojem sblížení práva se staly především směrnice, zpočátku pojaté jako minimální společná úprava oblasti dotčené směrnicí, později z důvodu přetrvávajících rozdílů v právní úpravě byla přijata

---

¹⁶⁶ Výčet směrnic je proveden v příloze I. směrnice 2009/22/ES.

koncepce plné harmonizace, to znamená takové úpravy, od které se členské státy nesmějí při transpozici směrnic nijak odklonit.

V této kapitole jsou uvedeny směrnice upravující spotřebitelské právo. Pro ilustraci jsem zařadil judikaturu Evropského soudního dvora týkající se způsobu výkladu evropského práva Soudním dvorem.

V závěru jsou uvedeny připravované sekundární předpisy Společenství týkající se spotřebitelského práva.

6. Pojištění vkladů a odškodnění spotřebitelů

6.1 Pojištění vkladů

Pojištění vkladů u úvěrových institucí je jednou z oblastí ochrany klienta v bankovníctví¹⁶⁷. V právu ES problematiku pojištění vkladů upravila směrnice 94/19/ES ze dne 21. prosince 1993 o systémech pojištění vkladů. Směrnice stanovila, že vklady musejí být pojištěny do minimální výše 20.000 ECU (dále jen „euro“; podle nařízení 1103/97/ES ze dne 17. června 1997, o některých ustanoveních týkajících se zavedení eura, platí, že 1 ECU je 1 euro), přičemž náhradu bylo možno omezit do výše 90% vkladu. Tedy, vkladatel musí dostat (s použitím právě uvedeného omezení, které však není členský stát povinen použít) nejméně 90% svého vkladu, nejvýše však členským státem stanovenou částku, která nesmí být nižší než 20.000 eur. Příloha I směrnice 94/19/ES stanoví, které vkladatele nebo které typy vkladů lze ze systému pojištění vyjmout zcela nebo jim omezit limit pojištění. Pojištěním jsou kryty prakticky všechny produkty nabízené úvěrovými institucemi¹⁶⁸ denominované v měnách členských států EU. Protože právní předpisy ES v bankovní oblasti se bez dalšího vztahují i na státy Evropského hospodářského prostoru (EHP)¹⁶⁹, jsou systémem pojištění kryty i vklady v norské a v islandské koruně a ve švýcarském franku¹⁷⁰.

Po přechodnou dobu, do 31. prosince 1999, bylo možno omezit krytí vkladu na 15.000 eur. Částku 20.000 eur Komise pravidelně, nejméně jednou za 5 let, přezkoumává, přičemž může navrhnout směrnici se změnou výše stanovené minimální částky, a to s ohledem na vývoj v bankovníctví a k hospodářské a měnové situaci ve Společenství.

Směrnice uvádějí jen minimální výši náhrady. Členské státy mohou tyto náhrady zvýšit, přičemž systém domácího pojištění vkladů se použije i pro pobočky bank v zahraničí.

Na základě druhé bankovní směrnice¹⁷¹ mohou banky volně poskytovat své služby i mimo svůj domovský stát. Pobočka se může na území hostitelského státu dobrovolně připojistit v systému pojištění v tomto hostitelském státě, podmínky připojištění nesmějí být diskriminační. Výše krytí vkladů by se tak mohla stát předmětem hospodářské soutěže.

---

¹⁶⁷ Dalšími oblastmi jsou ochrana klienta investičního bankovníctví, ochrana klienta úvěrových obchodů, ochrana klienta při platebním styku.

¹⁶⁸ Dále budu pro pojem „úvěrová instituce“ používat zkratku „banka“.

¹⁶⁹ Státy, které jsou členy EHP, ale nejsou členy EU, jsou Island, Lichtenštejnsko a Norsko.

¹⁷⁰ Na základě měnové unie mezi Lichtenštejnskem a Švýcarskem.

¹⁷¹ Směrnice 89/646/EHS ze dne 15. prosince 1989, o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti úvěrových institucí a jejího výkonu a o doplnění směrnice 77/780/EHS.

Vzhledem k tomu bylo stanoveno pravidlo, že systém nesmí garantovat vyšší náhradu než systém hostitelského státu. Toto pravidlo bylo časově omezeno do 31. prosince 1999. Směrnice stanoví i procesní postupy, jako např. lhůty výplaty nebo spouštěcí mechanismus výplat.

V současnosti je diskutována možná novelizace této směrnice. Jedním z problémů je, že v některých zemích mají domácí systémy přednostní postavení při úpadku úvěrové instituce (privilegování věřitelé), zatímco obdobné zahraniční systémy, v nichž může být banka připojištěna, toto zvýhodnění nemají. Diskutuje se proto potřeba společného pravidla v oblasti úpadkového (insolvenčního) práva za účelem zamezení diskriminace zahraničních systémů.

V ČR zákon č. 21/1992 Sb. v původní podobě zavedl garanci státu za vklady v tehdejších bankách¹⁷², a to do účinnosti právní úpravy pojištění vkladů. Touto úpravou byl zákon č. 156/1994 Sb., který zavedl garanci za vklady fyzických osob do výše 80% vkladu, nejvýše však 100.000 CZK. Limit byl postupně zvyšován na 80%, maximálně 300.000 CZK¹⁷³, resp. 90%, maximálně 400.000 CZK¹⁷⁴, rovněž byla rozšířena garance i na vklady právnických osob. Do r. 2009 pak platila úprava provedená zákonem č. 319/2001 Sb., která stanovila limit náhrady na 90% vkladu, nejvýše ekvivalent 25.000 eur. Stejná výše náhrady platila i pro vklady u spořitelních družstev. Česká náhrada tak byla mírně nad požadavky směrnic. Právní úprava neomezovala ani pojištění vkladů v jiných měnách než v měnách členských států ES (resp. EHP); ČR tedy nevyužila výjimky stanovené směrnicí 94/19/ES.

Podle zákona o bankách se pobočka zahraniční banky nemusí účastnit tuzemského systému pojištění pohledávek z vkladů, pokud je účastníkem systému pojištění zaručujícího nejméně stejný stupeň ochrany, jaký poskytuje právo ES. Banky však nesmějí v reklamě využívat rozdíly v pojištění pohledávek z vkladů mezi členskými státy EU.

V souvislosti s krizí byla částka v r. 2009 směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2009/14/ES ze dne 11. března 2009 zvýšena na 50.000 eur a od 31. prosince 2010 má být tato částka dále zvýšena; nyní se tedy na bankovní depozita v případě krachu banky vlastníkům

---

¹⁷² § 44 zákona č. 21/1992 Sb: ČSFR ručí plně za vklady v Komerční bance, ve Všeobecné úvěrové bance, Živnostenské bance a v Investiční bance. Za vklady v České spořitelně ručila ČR, za vklady ve Slovenské spořitelně ručila SR. Stejně ručení se vztahovalo i na úroky z těchto vkladů.

¹⁷³ Zákon č. 16/1998 Sb.

¹⁷⁴ Zákon č. 165/1998 Sb.

pojištěných vkladů v jedné bance vyplácí 100% vkladu, maximálně však 100.000 EUR. Toto zvýšení je zatím funkční a zabránilo runu na banky. Nicméně, v porovnání s náhradami v USA je i po jejím zvýšení náhrada poskytovaná v zemích Společenství aktuálně nižší.

Pojištění vkladů v USA zajišťuje vládní Federal Deposit Insurance Corporation¹⁷⁵ (FDIC). Tato společnost byla zřízena dne 16. června 1933 vládním Glass Steagal Act, v souvislosti s velkou hospodářskou krizí v USA ve 30. letech 20. století. Tento předpis stanovil strukturu společnosti, její povinnosti a úkoly. Počítalo se s dvěma separátními plány¹⁷⁶; první z nich byl dočasný a vstoupil v účinnost k 1. lednu 1934, druhý plán byl trvalý a měl nahradit plán prozatímní, a to k 1. červenci 1934. Nezbytný kapitál poskytl stát a 12 federálních rezervních bank.

Dočasný plán poskytoval ochranu do výše \$2.500 každému vkladateli.

Původní trvalý plán počítal s tím, že do výše \$10.000 by byly vklady nahrazeny plně, dalších \$40.000 by bylo nahrazeno ze 75%, a z vkladů převyšujících \$50.000 by byla poskytnuta náhrada ve výši 50%. Tento trvalý plán však nikdy nevstoupil v účinnost. 16. června 1934 byl o rok odložen a v r. 1935 byl nahrazen novým trvalým plánem. Současně byla náhrada zvýšena na \$5.000.

Pojištění vkladů je koncipováno obdobně jako v ČR, potažmo v EU, kdy je stanovena maximální částka náhrady za pojištěný vklad na vkladatele a banku. Aktuálně tato částka činí \$250.000 (přibližně 200.000 EUR, tedy i po zvýšení limitů náhrady v EU a v EHP je americký limit 2x vyšší). Pojištěny jsou tradiční bankovní produkty. Mimo pojištění poskytované FDIC stojí společné fondy, anuity, životní pojištění, akcie a dluhopisy.

Výše náhrady za pojištěné vklady se v čase vyvíjela, jak ukazuje následující tabulka:

Rok	1934	1935	1950	1966	1969	1974	1980	2010
Výše náhrady v \$	2 500	5 000	10 000	15 000	20 000	40 000	100 000	250 000

¹⁷⁵ www.fdic.gov

¹⁷⁶ www.fdic.gov/bank/historical/brief/brhist.pdf str. 27 a násled.

6.2 Sekundární právní předpisy Společenství upravující odškodnění investorů

Společenství kromě předpisů upravujících poskytování náhrad za vklady klientů u finančních institucí má i předpis upravující odškodnění investorů. Takovým předpisem je v současnosti směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/9/ES ze dne 3. března 1997 o systémech pro odškodnění investorů. Směrnice byla přijata v zájmu zabezpečit na úrovni členských států minimální harmonizaci ve věci ochrany investorů pro případ selhání investičního podniku. Přijetí minimální harmonizace i v této oblasti je zcela v souladu se záměrem Společenství vybudovat společný vnitřní trh; naplňuje se tím i jedna ze základních myšlenek vyjádřených již v zakládacích smlouvách Společenství, totiž volný pohyb služeb. Tato směrnice je tak dalším důležitým předpisem po přijetí směrnice 93/22/EHS o investičních službách v oblasti cenných papírů, která mimo jiné stanoví investičním podnikům závazná pravidla obezřetnosti, včetně pravidel, jejichž smyslem je chránit v co nejvyšší možné míře práva investorů na peníze nebo nástroje, které jim patří.

Směrnice se rovněž zabývá stavem, kdy investičním podnikem je úvěrová instituce, která je oprávněna poskytovat i investiční služby. Úvěrová instituce se povinně účastní systému pojištění vkladů podle směrnice 94/19/ES, takže není nutné po takových osobách požadovat, aby byly účastny obou systémů náhrady. Dalším důvodem je to, že v některých případech může být obtížné rozlišovat mezi vklady, na které se vztahuje směrnice 94/19/ES, a penězi drženými v souvislosti s investičními operacemi. Uvedená směrnice 94/19/ES navíc členským státům umožňuje zprostit úvěrovou instituci povinnosti účastnit se systému pojištění vkladů tehdy, účastní-li se systému, který chrání samu úvěrovou instituci, a zejména je-li tím zajištěna platební schopnost instituce.

Za určitý problém byla považována skutečnost, že právo některých členských států poskytovalo investorům vyšší náhrady než směrnici stanovené minimální krytí. Směrnice přitom umožňuje členským státům tyto vyšší náhrady zachovat. Nicméně, tímto vzniká na společném trhu nerovnováha, kdy klienti investičních podniků usazených ve státech, kde je poskytována vyšší náhrada, by byli zvýhodněni. Na společném trhu tak může docházet k nerovnostem při odškodnění a k nerovným podmínkám hospodářské soutěže mezi domácími investičními podniky a pobočkami investičních podniků z jiných členských států, které poskytují náhrady podle směrnice. Směrnice proto umožňuje pobočkám investičních podniků zapojení do systému náhrad konstituovaného v hostitelské zemi, kde působí (obdobně jako tomu je u úvěrových institucí). V případě opačném, tj. jestliže stát, kde je investiční podnik usazen, poskytuje investorům vyšší náhrady než stát hostící pobočku

investičního podniku, nesmí být podle směrnice investorům u těchto poboček poskytována vyšší úroveň a rozsah poskytované náhrady než je úroveň a rozsah náhrady nabízené systémem v tomto hostitelském státě. Důvodem je snaha zabránit tomu, aby se výše poskytované náhrady stala předmětem hospodářské soutěže mezi členskými státy Společenství. Toto ustanovení bylo pouze dočasné, a to do 31. prosince 1999. Jeho účelem bylo poskytnout Komisi čas pro posouzení, zda je třeba toto omezení zachovat (pak musí předložit Evropskému parlamentu a Radě návrh směrnice, která platnost tohoto omezujícího ustanovení prodlouží), nebo zda je lze zrušit.

Směrnice ponechává členským státům možnost, aby pohledávky týkající se společné investiční operace dvou nebo více osob jako společníků byly pro účel výpočtů limitů stanovených pro náhradu posouzeny jako pohledávky jediného investora.

Systém pro odškodňování investorů může stanovit lhůtu, ve které mají investoři své pohledávky uplatnit. Tato lhůta nesmí být kratší než 5 měsíců ode dne selhání investičního podniku. Uplynutí lhůty se však systém nesmí dovolávat za účelem odepření krytí pro investora, který nebyl schopen včas uplatnit nárok na odškodnění.

Systém má poskytnout odškodnění do 3 měsíců; tato lhůta může být výjimečně prodloužena o nejvýše další 3 měsíce.

Investičním podnikům podle směrnice má vzniknout povinnost poskytnout investorům skutečným i potenciálním všechny potřebné informace o systému odškodnění investorů, kterého je investiční podnik členem. Součástí těchto informací má být sdělení o výši a rozsahu krytí, které systém odškodnění poskytuje. Tyto informace musí investiční podnik (nebo jeho pobočka v hostitelském státě) poskytnout srozumitelným způsobem. Na stranu druhou, členské státy mají povinnost přijmout pravidla omezující použití těchto informací k reklamním účelům, a to z důvodu neohrožit stabilitu finančního systému.

V r. 2010 bylo zveřejněno konečné znění návrhu Komise, kterým by měla být pozměněna směrnice 97/9/ES. V Důvodové zprávě ke svému návrhu Komise konstatovala, že nezaznamenala žádný konkrétní důkaz o tom, že by v důsledku tehdy skončené fáze finanční krize došlo ke zvýšení počtu žádostí o odškodnění. Komise nicméně zaznamenala mnoho stížností od investorů, které se týkaly zejména krytí a financování systémů odškodnění a prodlení při získávání odškodnění.

Komise k problematice odškodnění investorů v případě selhání investičních podniků uspořádala v době od 9. února do 8. dubna 2009 veřejnou debatu.

Komise pokládá za nezbytné, s ohledem na cíl jednotného společného trhu, aby problematika odškodnění investorů byla řešena na úrovni Společenství (zásada subsidiarity). Jedním z dosud nejzávažnějších identifikovaných problémů je velký prostor pro uvážení, který dosavadní znění směrnice 97/9/ES poskytovalo členským státům. K posouzení účinnosti dosavadního systému přispěla i (tehdy dočasně pohaslá) finanční krize.

Bylo konstatováno i to, že od vstupu směrnice v platnost došlo ke změně směrnice 94/19/ES, kterou došlo k zvýšení úrovně ochrany bankovních klientů – k tomu došlo směrnicí 2009/14/ES, která zvedla (v zájmu prevence runu na banky v souvislosti s tehdejší finanční krizí) limity náhrady za bankovní vklady, a to nejprve na 50.000 eur a od 1. ledna 2011 na 100.000 eur (přičemž do uvedených částek je nyní náhrada poskytována v plné výši pojištěných vkladů). Toto zvýšení odškodnění u bankovních vkladů bylo i důvodem přezkoumání dosavadní (minimální) výše odškodnění investorů – klientů investičních podniků, neboť tyto investiční podniky by zvýšením ochrany bankovních klientů neměly být poškozeny.

V souvislosti s uvedenými dvěma systémy odškodnění je třeba mít na zřeteli i poněkud rozdílné cíle sledované poskytnutím odškodnění. U směrnice 94/19/ES je převažujícím cílem stabilita bankovního sektoru, která by jinak mohla být ohrožena hromadným vybíráním bankovních vkladů. Cílem směrnice 97/9/ES je ochrana investorů před rizikem selhání investičního podniku, kdy by investiční podnik nebyl schopen vrátit aktiva klientům v důsledku zpronevěry (takový případ byl zaznamenán i v ČR), špatného řízení nebo provozních chyb. K tomu je nicméně nutno poznamenat, že stát v zájmu dobře fungujícího kapitálového trhu by měl mít zájem na důvěře investorů v investiční podniky, protože právě prostřednictvím těchto podniků se finanční prostředky investorů na tento trh dostávají.

Zcela nově návrh zavádí systém vzájemné výpomoci mezi národními odškodňovacími systémy investorů pro případ, že prostředky shromážděné v systému odškodnění některého z členských států pro vyplacení náhrad investorům nebudou dostatečné¹⁷⁷. Jde o nouzové opatření, jehož použití je podmíněno dřívějším použitím jiných možností financování, jako jsou běžné nebo dodatečné příspěvky členů systému. Tato nouzová výpomoc by měla být pouze dočasná, omezená, a spojená se splácením úroků.

Návrh by měl přesněji vymezit, které investiční služby budou kryty systémy pro odškodnění investorů. Systém odškodnění by tak měl pokrývat všechny investiční služby

---

¹⁷⁷ Podle dosavadní české úpravy si v takovém případě Garanční fond obchodníků s cennými papíry musí obstarat potřebné prostředky na finančním trhu. Pokud si je neobstará, pak z důvodů zvláštního zřetele hodných může fond požádat stát o dotaci nebo o návratnou finanční pomoc v potřebné výši.

a činnosti, na které se vztahuje směrnice o trzích finančních nástrojů¹⁷⁸. Klienti by pak měli mít nárok na odškodnění bez ohledu na to, zda investiční podnik překročil svá oprávnění (např. neoprávněně drží aktiva klientů nebo obchoduje s neoprávněnými klienty) a bez ohledu na charakter investiční služby poskytnuté investičním podnikem.

Odškodnění podle směrnice je zamýšleno jen pro retailové klienty, netýká se profesionálních a institucionálních investorů, kde je uplatněn předpoklad, že tyto osoby provádějí detailnější vyhodnocení investičních podniků a podrobněji i sledují jejich činnost, takže mohou v případě potřeby sami provést potřebná opatření k ochraně svých aktiv. Vzhledem k dvojí úpravě těchto kategorií investorů (ve směrnici o systémech pro odškodnění investorů a v pozdější směrnici o trzích finančních nástrojů) byla zvolena úprava kategorie profesionálního investora provedená v oné směrnici pozdější.

Směrnice o trzích finančních nástrojů zná dvě formy držení aktiv klienta, a to investičním podnikem nebo prostřednictvím uschovatele, kterého zpravidla vybírá investiční podnik. Podle návrhu směrnice je tak investor kromě rizika selhání investičního podniku vystaven i riziku selhání uschovatele. Nově připravovaná úprava proto rozšiřuje možnost odškodnění i pro případ platební neschopnosti uschovatele.

U systémů kolektivního investování vyžaduje směrnice o kolektivním investování¹⁷⁹, aby subjekty kolektivního investování finanční prostředky získané od klientů bezpečně uložily u depozitáře. Návrh pro případ, že se depozitář nebo jeho některý subuschovatel tohoto depozitáře ocitne v úpadku a nebude schopen vrátit uschované finanční nástroje, stanoví, že by podílníkům subjektů kolektivního investování měla být kompenzována ztráta vzniklá poklesem hodnoty jejich podílových jednotek jako důsledku ztráty finančních nástrojů u selhavšího depozitáře.

O výši náhrady jsem se zmínil již dříve. Nynější návrh předpokládá navýšení této částky na 50.000 eur pro jednoho investora u jednoho investičního podniku. Komise zvýšení částky (dosud jde o 20.000 eur) zdůvodňuje nejen inflací (od doby přijetí původního znění směrnice v r. 1997) a zvýšením limitu náhrady bankovních vkladů (nyní 100.000 euro), ale i přiblížením se průměrné hodnotě investic neprofesionálních investorů. Bude-li návrh přijat, dostane Komise možnost měnit limit pro poskytnutí náhrady s ohledem na vývoj

---

¹⁷⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES ze dne 21. dubna 2004 o trzích finančních nástrojů, o změně směrnice Rady 85/611/EHS a 93/6/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES a o zrušení směrnice Rady 93/22/EHS.

¹⁷⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/65/ES ze dne 13. července 2009 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se subjektů kolektivního investování do převoditelných cenných papírů.

inflace ve Společenství, a rovněž s ohledem na vývoj průměrné výše investic a finančních nástrojů držných investičními podniky jménem neprofesionálních investorů.

Původní znění směrnice umožňovalo členským státům stanovit výši náhrady vcelku libovolně, pokud byla dodržena minimální výše odškodnění 20.000 eur. Návrh tento přístup mění a stanovuje, že částka pro odškodnění musí být, z důvodu prevence arbitráže náhrad, právě 50.000 eur. S ohledem na to, že některé státy poskytly náhradu vyšší než je navržená částka, počítá návrh s tříletou lhůtou na přizpůsobení se novému jednotnému limitu.

Rozdíl v náhradách poskytovaných investorům do cenných papírů a bankovním klientům (po zvýšení je limit náhrady za bankovní vklady 100.000 eur) způsobuje nejasnosti v případech, kdy investičním podnikem je úvěrová instituce; jinými slovy, zda finanční prostředky uložené v bance v souvislosti s poskytováním investičních služeb bankou má být v případě selhání této úvěrové instituce náhrada poskytnuta podle směrnice o systémech pro odškodnění investorů nebo podle směrnice o systémech pojištění vkladů. Podle návrhu směrnice má být investor v pochybnostech odškodněn podle směrnice o systémech pojištění vkladů.

Ze všeho právě uvedeného lze tedy dedukovat, že občané členských zemí Společenství své úspory drží spíše na účtech bank, než aby je sami přímo investovali na kapitálových trzích. Rovněž je možné, že někteří investoři raději investují na trzích v USA a využívají řádově vyšší náhrady stanovené pro případ selhání brokerských domů, byť se tím vystavují kursovému riziku.

Změna dále předpokládá, že investor se v rámci částky poskytnutého odškodnění již nebude podílet na ztrátě (nyní je spoluúčast nastavena v maximální výši na 10%). Účelem ustanovení, aby investor nesl nějakou část ztráty, byla odůvodněna tím, že tato spoluúčast motivuje spotřebitele k pečlivějšímu výběru investičního podniku. Komise v odůvodnění návrhu změny směrnice nicméně konstatuje, že tento předpoklad byl nerealistický, a že od neprofesionálních investorů patrně nelze očekávat, že budou schopni zjistit pravděpodobnost podvodu nebo selhání investičního podniku. Inu, jakkoli by snad bylo možné (v ČR) zjistit finanční zdraví investičního podniku např. z účetních závěrek podle obchodního zákoníku povinně ukládaných do sbírky listin u rejstříkového soudu (ale málo kdo tak skutečně činí), riziko podvodu běžný investor není schopen posoudit, zvláště máme-li na zřeteli, že odhalit nezákonné jednání není mnohdy schopen ani sám regulační orgán

(např. již zmíněná causa MF Global, případně causa Madoff¹⁸⁰). Komise proto navrhla tuto spoluúčast investora zrušit. Ve prospěch investorů bylo zrušeno i ustanovení směrnice, které členským státům umožňovalo ze systému odškodnění vyjmout finanční prostředky investorů v jiných měnách než je měna členského státu; finanční prostředky jsou tak nyní kryté bez ohledu na měnu.

Návrh mění i přístup ke lhůtě pro vyplacení náhrad; ta byla původně odvíjena nikoli od prohlášení platební neschopnosti investičního podniku, ale od stanovení přípustnosti a výše pohledávky klienta. Návrh proto počítá s tím, že v již nyní stanovené lhůtě 3 měsíců bude vyplacena třetina tvrzené pohledávky, přičemž zbytek bude vyrovnán po přesném zjištění výše uplatněné pohledávky.

Nová je úprava ve věci financování systému odškodnění. Zůstává zachován princip financování systému jeho účastníky i úměrnost velikosti systému ve vztahu k jeho předpokládaným závazkům. K zajištění dostatečného financování bude pro všechny systémy stanovena minimální cílová výše finančních prostředků, přičemž tyto prostředky by měly být v systému zajištěny před okamžikem jejich potřeby (*ex ante*). Cílová úroveň financování systému má pokrýt 0,5% hodnoty peněžních prostředků a finančních nástrojů držených, uschovávaných nebo spravovaných investičními podniky (nebo subjekty kolektivního investování do převoditelných cenných papírů). Této výše má být dosaženo do 10 let od vstupu změny směrnice v platnost. S ohledem na nový nástroj solidarity mezi vnitrostátními systémy odškodnění bude vyčleněna část finančních prostředků určená pro případ vyžádané solidarity. Tyto finance budou zpřístupněny na základě zhodnocení Evropského orgánu pro cenné papíry a trhy (ESMA), který žádost deficitního systému posoudí, a budou-li splněny příslušné požadavky, postoupí ji ostatním systémům. Poskytnutá půjčka bude úročena a bude třeba ji splatit i s úroky nejpozději do 5 let od podání žádosti. Členské státy musí zajistit, aby systém odškodnění pro tento případ disponoval další částkou finančních prostředků, a to 0,05% prostředků spravovaných investičními podniky a subjekty kolektivního investování. Komise bude mít právo tento limit měnit s ohledem na vývoj situace na finančních trzích. V případě skutečné potřeby bude možné z části financí systému odškodnění vyčleněné jen pro půjčování mezi systémy odškodnění čerpat jen 20% z takto vyčleněné částky. Po každém systému odškodnění tak je požadováno, aby shromážděné finance pokryly nejen potenciální závazky vůči klientům členů systému, ale i sumu určenou

---

¹⁸⁰ Bernard Lawrence Madoff, přední americký businessman, obchodník s akcemi, investiční poradce a bankéř. V březnu 2009 byl shledán vinným v 11 federálních těžkých zločinech. 29. června 2009 byl odsouzen k maximálnímu přípustnému trestu, k 150 letům žaláře.

na případnou vzájemnou finanční výpomoc mezi systémy odškodnění v rámci členských států Společenství.

V případě, že investiční podnik nebo subjekt kolektivního investování nebudou přispívat do systému odškodnění, bude tato skutečnost oznámena orgánům, které těmto osobám udělily povolení k činnosti. Pokud přes přijatá opatření k nápravě není přispívací povinnost plněna, může systém odškodnění se souhlasem orgánů udělujících povolení k činnosti oznámit svůj záměr, že po uplynutí 12 měsíců bude neplatič ze systému odškodnění vyřazen. Vyřazení ze systému neznamena automatické odebrání povolení k činnosti; situaci může vyřešit to, že vyloučený člen před svým vyloučením zavede alternativní systém odškodnění investorů, který poskytne krytí alespoň rovnocenné krytí poskytovanému úředně uznaným systémem a které má rovnocenné znaky jako tento systém.

Systémy provádějící výplatu odškodnění investorů by následně měly mít právo vstoupit do práv odškodněných investorů v likvidačním řízení až do výše svých plateb. Obdobně mají získat právo vstoupit do práv investičních podniků nebo subjektů kolektivního investování, které uložily prostředky klientů u třetí osoby, která následně nebyla schopna dostát svým závazkům.

Náhradu investorům v České republice upravuje zákon o podnikání na kapitálovém trhu¹⁸¹. Garanční fond obchodníků s cennými papíry je upraven v § 128 a následujících uvedeného zákona. Každý obchodník s cennými papíry, který poskytuje investiční služby na základě povolení České národní banky se účastní systému pojištění Garančního fondu.

Obchodník je povinen platit fondu 2% z objemu výnosů z poplatků a provizí za poskytnuté investiční služby, nejméně však 10.000 Kč za rok. Z Garančního fondu se poskytuje náhrada klientům obchodníka, který nebyl schopen dostát svým závazkům a vydat majetek svého klienta. Náhrada se poskytuje do výše 90% evidovaného majetku klienta, nejvýše však 20.000 eur (tento limit je nyní přezkoumáván Komisí s perspektivou jeho zvýšení „až“ na 50.000 eur). Na náhradu z Garančního fondu nemá nárok územní samosprávný celek a osoba se zvláštním vztahem k selhavšímu obchodníkovi, dále osoba provádějící legalizaci výnosů z trestné činnosti prostřednictvím obchodníka, a konečně osoba, která svým trestným činem způsobila neschopnost obchodníka s cennými papíry dostát svým závazkům¹⁸². Náhradu je fond povinen vyplatit do 3 měsíců ode dne ověření přihlášeného nároku a vypočtení výše náhrady.

---

¹⁸¹ Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸² V platném znění zákona je ještě uvedena Konsolidační agentura, která však již zanikla výmazem z obchodního rejstříku dne 31. prosince 2007.

6.3 Odškodnění klientů pojišťoven v případě jejich selhání

Kromě náhrad bankovních depozit (upraveno směrnicí Evropského parlamentu a Rady 94/19/ES ze dne 30. května 1994 o systémech pojištění vkladů) a náhrad v případě investic do cenných papírů (upraveno směrnicí Evropského parlamentu a Rady 97/9/ES ze dne 3. března 1997 o systémech pro odškodnění investorů) zbývá otázka pojištění nebo náhrady pojistných plnění pro případ selhání pojišťovny nebo zajišťovny.

Podle Bílé knihy zabývající se garančním fondem pojišťoven¹⁸³ by tento fond, obdobně jako v případech úvěrových institucí a investičních podniků měl spotřebitelům, resp. klientům, poskytnout náhradu v případě selhání pojišťovací instituce. Ačkoli tedy garanční fondy úvěrových institucí a garanční fondy investičních podniků již byly na úrovni Společenství v uvedených oborech harmonizovány, v pojišťovnictví tomu tak dosud není. Ze 30 zemí Společenství a Evropského hospodářského prostoru (tedy 28 členských zemí Společenství, Norsko a Island) má jen 12 zemí jeden nebo více garančních fondů pro případ selhání pojišťoven. Pokud by se uvažovala čísla o tom, jak velká část pojistného trhu měřená objemem vypsaného pojištění je garantována, pak podle Bílé knihy 26% životního pojištění a 56% neživotního pojištění není kryto pro případ selhání pojišťovací instituce. Mezi již existujícími garančními fondy pojišťoven existují významné rozdíly v tom, jaký rozsah vypsaného pojištění tyto systémy pokrývají, což závisí i na tom, z jakých předpokladů a východisek členské státy vycházely. Mezi existujícími systémy lze rovněž zaznamenat rozdíly v šíři poskytované ochrany, procedurách a financování systému.

Nedostatečná harmonizace v této oblasti má vliv na efektivitu ochrany spotřebitele. Nedostatek ochrany může vést ke snížení nebo ke ztrátě důvěry spotřebitelů v trh a ovlivnit tak i stabilitu trhu. Funkčnost vnitřního trhu může být ovlivněna i přeshraniční soutěží. S ohledem na aktuální finanční krizi by harmonizace úpravy garančních fondů pro případ selhání pojišťovací instituce mohla přispět k stabilitě trhu.

V důsledku finanční krize již některé významné pojišťovací instituce oznámily finanční ztráty ze své činnosti a bylo nutno je posílit novým kapitálem; Larosièrova skupina proto doporučuje přijmout v zemích Společenství harmonizační úpravu garančního fondu pojistných plnění. Obdobné doporučení je obsaženo i v preambuli směrnice Solvency II¹⁸⁴.

---

¹⁸³ CELEX: 52010SC0841 White paper on Insurance Guarantee Schemes.

¹⁸⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/138/ES ze dne 25. listopadu 2009 o přístupu k pojišťovací a zajišťovací činnosti a jejím výkonu.

Komise dne 4. března 2009 oznámila svůj záměr přezkoumat dostatečnost přiznávaného plnění z již existujících garančních fondů a v pojišťovacím sektoru přijmout odpovídající návrhy právních předpisů ustavujících takový garanční fond.

V rámci pokusu čelit finanční krizi Komise rovněž dne 23. září 2009 přijala návrhy tří nařízení, která založila Evropský systém dohledu sestávající ze tří evropských dohledových orgánů; již uvedené European Securities and Markets Authority (ESMA) pro regulaci kapitálového trhu, European Banking Authority (EBA) pro regulaci bank, a European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) pro regulaci pojišťoven a penzijních fondů.

Komise konstatovala, že v oblasti pojištění ani stávající předpis Solvency I¹⁸⁵, ani Solvency II, která má nabýt účinnosti 31. prosince 2012, nevytvářejí prostředí pro nulovou pravděpodobnost selhání pojišťovacích institucí. Pojišťovny a zajišťovny jsou podle těchto předpisů povinny mít dostatečný kapitál k pokrytí 99,5% svých ročních závazků. Podle historických dat se pravděpodobnost selhání pojišťovací instituce pohybuje od 0,1% za normálních podmínek do 0,5% za výjimečných podmínek, jako je např. finanční krize. I přes již existující garanční fondy se může stát, že ztráty pojišťovacích institucí budou přeneseny na pojistníky nebo dokonce na daňové poplatníky členských států Společenství, a to přibližně v objemu až 46,5 miliard eur v oblasti životního i neživotního pojištění.

V souvislosti s vytvářením společného trhu Společenství lze předpokládat, že poroste počet pojišťovacích služeb uzavíraných přes hranice členských států. V tomto bodě poznamenává Komise, že ani tam, kde již existují garanční fondy pojišťovacích institucí, ne všechny tyto fondy pokrývají i přeshraniční transakce; přibližně 62% přeshraničních životních pojištění a zhruba 23% přeshraničního neživotního pojištění tak není garančními fondy pokryto.

Koexistence rozdílných garančních fondů pojišťovacích institucí i skutečnost, že v některých zemích takový systém neexistuje vůbec (např. v ČR), může způsobit na vnitřním trhu Společenství nerovnosti mezi domácími a příchozími pojišťovacími institucemi, které by tak společně působily na trhu členského státu.

Potřeba zřídit nějaký garanční fond pojišťovacích institucí závisí na velikosti rizika selhání pojišťovací instituce a na případném dopadu tohoto selhání na pojišťovací trh a na spotřebitele. Otázkou tak je i to, zda existují i jiné způsoby jak toto riziko omezit nebo jak snížit ztráty pojistníkům.

---

¹⁸⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/83/ES ze dne 5. listopadu 2002 o životním pojištění.

V úvahu přichází efektivní řízení rizika, stanovení odpovídajících kapitálových požadavků a účinná dohledová oprávnění. Nicméně, zabezpečit se proti všem možným nepředvídaným ztrátám je příliš nákladné.

Další možností je v případě úpadku upřednostnit pojistníky s uspokojením jejich pohledávek. Jinou možností je zásah státu, jehož potřeba i podoba by se posuzovala případ od případu.

Smyslem takových doporučení je poskytnout ochranu pojištěným a oprávněným osobám, zamezit možným nerovnováhám na společném trhu v oblasti pojištění, snížit nepříznivé dopady v případech selhání pojišťovacích institucí, zajistit efektivitu vynaložených prostředků a posílit důvěru v trh a jeho stabilitu.

Nejlepším nástrojem pro provedení harmonizační úpravy se jeví být směrnice. Směrnice by měla vycházet z principu poskytování náhrad z garančního fondu určeného podle domovského státu selhavší pojišťovací instituce, což odpovídá i koncepci dohledu založené na principu domovského státu dohlížené osoby. Takové řešení usnadní jak řešení případů insolvence, tak ponechá odpovědnost v rukou domácích dohledových orgánů, a to včetně vymáhání požadavků stanovených pro dodržení solventnosti dohlížené osoby.

Princip hostitelské země by sice mohl zamezit tomu, aby se rozdíl mezi náhradami poskytovanými z garančních fondů jednotlivých členských států staly předmětem hospodářské soutěže na pojistném trhu, ale takový princip na druhou stranu vede i k vyšším nákladům na dohled a k nutnosti účasti jedné pojišťovací instituce ve dvou nebo i více garančních fondech podle toho, v kolika zemích působí.

Zajímavá je otázka, jaké pojištění by mělo být garančním fondem pojišťovacích institucí kryto. V zásadě by mělo být kryto životní pojištění, a to s ohledem na jeho dlouhodobost. Selhání v případě životních pojištění by totiž pro pojištěnou osobu mohlo přinést značné finanční těžkosti, a pořízení odpovídající náhrady předchozího životního pojištění pojištěním novým by, s ohledem např. na věk a zdraví pojištěné osoby, mohlo být obtížné. Rovněž je třeba vzít v úvahu, že tento prostředek slouží jako jeden z (budoucích) zdrojů příjmů důchodců.

V případě neživotních pojištění jsou případné ztráty pojištěných mnohem nižší. Tyto smlouvy jsou zpravidla krátkodobé a pro pojištěného není příliš obtížné získat obdobnou službu u jiného pojistitele. Nicméně, pojištěné nebo obmyšlené osoby se mohou dostat do obdobných potíží jako držitelé životních pojištění, pokud v okamžiku selhání nejsou jejich nároky a pohledávky vůči pojišťovně vyřízeny.

Další otázkou u neživotního pojištění je to, zda mají být garančním fondem kryty všechny možné typy neživotních pojištění. Sice zde existují důvody pro rozlišování, nicméně takové rozlišování se nezdá být praktické. Náhrady by tedy měly být poskytovány jak ve věcech životního, tak i neživotního pojištění. Pokud se týká osob, jimž by měla být náhrada poskytnuta, měly by to být osoby fyzické a z osob právnických spíše jen malé, možná i střední podniky.

Garanční fondy by měly být vytvořeny ve všech členských státech Společenství a, podobně jako je to nyní navrženo např. pro garanční fond investičních podniků, i tyto systémy by si měly mezi sebou v případě potřeby půjčovat finanční prostředky.

S tím souvisí i otázka, zda systém náhrad financovat *ex ante* nebo *ex post*. Systém financovaný *ex ante* je zpravidla dražší, protože je třeba vykonávat i správu shromážděných finančních prostředků, a nelze vyloučit selhání samotného garančního fondu. Systém financovaný *ex post* umožňuje přizpůsobit velikost fondu jeho aktuálním potřebám, a rovněž odpadají náklady spojené se správou fondu. Nevýhodou naopak je určitý morální hazard, neboť pojišťovací instituce do okamžiku, kdy bude třeba garanční fond aktivovat, do fondu žádnými finančními prostředky nepřispívají.

V otázce potřebné výše finančních prostředků shromážděných v garančním fondu Komise po zohlednění dosavadních zkušeností již existujících garančních fondů doporučila tuto výši stanovit na objem 1,2% vypsanych pojistných premií s tím, že k naplnění do požadované výše by mělo dojít během 10 let.

Další otázkou je podle čeho stanovit výši příspěvků do garančního fondu. V úvahu přicházejí tři kritéria: velikost vypsanych pojistných premií, velikost technických rezerv nebo počet pojištěných. Komise po zvážení doporučila, aby garanční fond byl financován *ex ante*, v případě nedostatku finančních prostředků i mimořádnými příspěvky *ex post*, a příspěvek by měl být stanoven s ohledem na velikost rizika podstupovaného přispívající pojišťovací institucí.

Příčiny selhání pojišťovacích institucí mohou vzniknout z různých důvodů, které nemusejí souviset s finančním trhem. V oblasti neživotních pojištění je selhání typicky způsobeno požadavkem na vyšší než očekávané krytí škod, např. z důvodů přírodních katastrof. Životní pojištění je více ovlivněno vývojem na finančních trzích a ztráty z tohoto pojištění jsou většinou způsobeny obtížemi na finančním trhu. Události nefinančního původu, jako třeba nečekaná míra úmrtnosti (např. z důvodu pandemie), mohou mít na životní pojištění také vliv, nicméně tržní nebo investiční riziko je pro poskytovatele životního pojištění rizikem hlavním.

Většina životních pojištění je pojišťovateli nabízena pojištěným jako garantovaná investice. Když se pak finanční trh dostane do potíží, takoví pojišťovatelé zaznamenávají ztráty. Tyto potíže pojišťovatelů mohou vyplývat např. z poklesu úrokových sazeb, vysoké volatility trhu nebo z poklesu kapitálového nebo dluhopisového trhu.

Pro ilustraci, v období let 1996 až 2001 selhalo 85 pojišťovatelů, a mezi lety 2001 až 2004 nejméně 48 dalších pojišťovatelů (31 pojišťovatelů neživotního pojištění, 14 životního pojištění a 3 smíšené)¹⁸⁶. Pravděpodobnost selhání významných evropských pojišťovatelů s ratingem od Standard & Poor's je přibližně 0,065%.

Tabulka zemí, kde existuje garanční fond pojistitelů:

země	Očekávané dostupné finance v mil.€	pojištění
Bulharsko	0,70	životní
Německo	640,00	životní
Dánsko	40,30	neživotní
Španělsko	1 331,00	životní + neživotní
Francie	569,00 / 250,00	životní / neživotní
Irsko	26,48	neživotní
Litva	0,80 / 2,80	životní / neživotní
Malta	2,33 / 2,33	životní / neživotní
Norsko	16,04	neživotní
Polsko	39,03	životní
Rumunsko	17,10 / 84,50	životní / neživotní
Spojené království	1766,00 / 316,00	životní / neživotní

¹⁸⁶ CELEX: 52010SC0841, Commission Staff Working Document Summary of the Impact Assessment Accompanying document to the White Paper on Insurance Guarantee Schemes, str. 12.

6.4 Instituce v USA

U.S. Securities and Exchange Commission¹⁸⁷ (Komise pro cenné papíry a trhy)

Úkolem Securities and Exchange Commission (SEC) je poskytovat ochranu ochranu investorům a dbát na to, aby kapitálový trh byl spravedlivý, efektivní a spořádaný. Svět investic dokáže sice zhodnotit vložené peníze efektivněji než bankovní vklady, ale přináší i mnoho rizik. Zatímco bankovní vklady jsou garantovány federální vládou USA, u investic do akcií, dluhopisů a jiných cenných papírů tomu tak není. Hodnota těchto investic přirozeně kolísá podle nálady na trhu. Úkolem SEC tedy je dbát o to, aby investoři na kapitálovém trhu měli dostatek kvalitních informací pro to, aby měli možnost učinit kvalifikované rozhodnutí. K informacím by přitom měl mít přístup každý investor bez ohledu na to, zda jde o velkou instituci nebo o soukromou osobu. Osoby investující na kapitálovém trhu by měly mít možnost přístupu k důležitým informacím nejen před otevřením pozice, ale i po celou dobu, po kterou otevřenou pozici drží. SEC proto požaduje po společnostech veřejně obchodovaných na kapitálovém trhu, aby zveřejňovaly o sobě, o předmětu své činnosti i o svém finančním postavení všechny potřebné informace. Tyto informace přitom musí být poskytovány pravidelně a včas a musí být srozumitelné a přesné. Pro lepší plnění svých úkolů SEC spolupracuje s velkými účastníky trhu a s investory; bere v úvahu jejich žádosti a stížnosti a vyhodnocuje jejich praktické zkušenosti.

SEC dohlíží nad činností akciových trhů, obchodníků s cennými papíry, investičními poradci a společnými fondy. Dalším hlavním úkolem SEC je tedy kromě vyžadování informací i péče o rovnost podmínek na trhu včetně dohledu nad zákazem obchodování na základě neveřejných informací (insider trading), a ochrana proti podvodům a manipulaci s trhem.

Podobně jako pojištění vkladů i SEC byl založen v souvislosti s burzovním krachem v říjnu 1929 a následnou Velkou krizí. V r. 1933 Kongres přijal zákon o cenných papírech (Security Act, 1933) a v roce následujícím zákon o burze cenných papírů (Security Exchange Act, 1934), na jehož základě byl SEC založen. Tyto zákony stály na dvou hlavních myšlenkách:

- společnosti nabízející své akcie na veřejných trzích musí zveřejnit informace o své činnosti, o svých akcích a o riziku spojeném s investicemi do jejich akcií,

---

¹⁸⁷ Informace čerpány z internetových stránek SEC www.sec.gov

- osoby vystupující na finančním trhu musí dbát na prvním místě o zájmy investorů a musí s nimi jednat čestně a spravedlivě.

Z dalších předpisů, které se dotýkají činnosti SEC, je třeba uvést zákon upravující dlužnické cenné papíry, které jsou nabízeny k prodeji veřejnosti (Trust Indenture Act, 1939), dále zákon o investičních společnostech (Investment Company Act, 1940) regulující osoby jako společné fondy, které se primárně zabývají investováním, reinvesticemi a obchodováním s cennými papíry a které své vlastní cenné papíry nabízejí k prodeji veřejnosti, a konečně zákon regulující investiční poradce (Investment Advisers Act, 1940). Z novějších SEC uvádí ještě Sarbanes – Oxley Act, 2002 a Dodd – Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act, 2010 (tento zákon mimo jiné zvedl limit pojištění bankovních vkladů na \$250.000).

Financial Industry Regulatory Authority¹⁸⁸ (Úřad pro regulaci finančního průmyslu)

FINRA je největším nezávislým nevládním regulátorem v oblasti cenných papírů v USA. Je nástupcem National Association of Securities Dealers, Inc. (NASD), který vznikl v r. 1939 na základě dodatku (Maloney Act, 1938) k zákonu o burze cenných papírů (Security Exchange Act, 1934). Vlastní FINRA vynikla k 26. červenci 2007 fúzí s New York Stock Exchange Regulation, Inc. po schválení této fúze SECem.

FINRA vykonává dohled nad brokerskými společnostmi, kanceláři a zprostředkovateli. Jejím úkolem je i chránit investory a dohlížet nad tím, že aktivity v oblasti cenných papírů budou prováděny čestně a spravedlivě.

Činnost FINRA se dotýká prakticky všech aspektů trhu cenných papírů; registruje a dohlíží obchodníky s cennými papíry, připravuje a následně vynucuje pravidla pro jejich činnost, dále informuje, chrání a vzdělává veřejnost. V případě porušení pravidel může dohlážené osoby pokutovat, pozastavit jejich činnost, případně je zcela vyloučit z účasti na finančních trzích.

Commodity Futures Trading Commission (CFTC)¹⁸⁹

Nynější Komise pro obchodování futures byla založena Kongresem v r. 1974 zákonem Commodity Futures Trading Commission Act jako nezávislá agentura s oprávněním regulovat

---

¹⁸⁸ Informace čerpány z internetových stránek FINRA www.finra.org

¹⁸⁹ Informace čerpány z internetových stránek CFTC www.cftc.gov

trhy futures a opcí v USA. Úkolem CFTC je ochrana trhů a jeho účastníků před podvody, manipulací, nekalými praktikami a systémovým rizikem ve vztahu k derivátům, které jsou předmětem úpravy zákona o komoditních burzách (Commodity Exchange Act, 1936).

Zemědělské futures kontrakty jsou v USA obchodovány přes 160 let¹⁹⁰. 18. února 1859 byl pro CBOT¹⁹¹ zřízen orgán pověřený samoregulací trhu. Postupně vznikly komoditní trhy i v dalších státech USA; po Illinois (1848) v New Yorku (1870), Kansasu (1876) nebo v Minnesotě (1881). Regulace těchto trhů na federální úrovni je prováděna od r. 1920, ačkoli první návrh regulace byl Kongresu předložen již v r. 1880 a v následujících 40 letech přibližně 200 dalších. V r. 1921 byl schválen Futures Trading Act (později, 15. května 1922, prohlášen Nejvyšším soudem za neústavní), který stanovil pravidla pro obchodování s futures. Následně byl přijat Grain Futures Act (21. září 1922, opět prohlášen Nejvyšším soudem dne 16. dubna 1923 za neústavní) už jako předchůdce Commodity Exchange Act.

I v době založení CFTC byla většina trhů futures soustředěna na obchod se zemědělskými komoditami. V současnosti jsou na futures trzích obchodovány měny, energie (ropa, plyn, topný olej), finanční nástroje, maso (hovězí, vepřové) a zemědělské komodity (kukuřice, pšenice, soja, oves, rýže), indexy akciových trhů (S& P, Nasdaq, Dow Jones, Russell), kovy (hliník, měď, zlato, stříbro, platina, palladium), “softs” (cukr, káva, kakao, bavlna, pomerančový džus, stavební dřevo).

Jednou z činností je Komise je i ochrana spotřebitelů před podvody. K tomu slouží i plán prevence, který zahrnuje vzdělávání účastníků trhů futures, jejich ochranu a prověřování informací a stížností zasílaných účastníky trhu Komisi. Komise na svých internetových stránkách varuje před podvodníky, ale i před rizikem trhů futures a opcí, kde lze ztratit velmi rychle celou investici.

National Futures Association (NFA)¹⁹²

NFA je nezávislou samoregulující se organizací. Jejím úkolem je podle Commodity Exchange Act zajišťovat registraci všech osob, které provádějí obchody nebo vystupují na futures trzích jako profesionálové (dealer, broker, trader, poradce).

Asociace nabízí vedení arbitráží, které jsou obecně rychlejší a levnější než vedení formálního sporu. Asociace se nabízí jako nestranná třetí osoba k rozhodnutí sporu (arbitráž) mezi klientem a osobou, která podléhá registraci Asociace, případně sporu jen mezi

---

¹⁹⁰ Dne 3. dubna 1848 začala fungovat Chicago Board of Trade (CBOT), Illinois, jako trh pro zrniny.

¹⁹¹ Chicago Board of Trade, CBOT.

¹⁹² Informace čerpány z internetových stránek NFA www.nfa.futures.org

registrovanými osobami. Alternativní možností je mediace, kde Asociace jako nestranná třetí osoba jen potvrdí řešení sporu, na kterém se strany sporu dohodly.

Ve věcech ochrany investorů nabízí Asociace vzdělávací programy a publikace pro investory, zcela v souladu s tezí, že nejlépe se ochrání investor sám – což ostatně platí i pro spotřebitele.

Securities Investor Protection Corporation (SIPC)¹⁹³

SIPC byla založena podle zákona na ochranu investorů do cenných papírů (Securities Investor Protection Act, 1970) jako nevládní organizace a není ani dohledovým orgánem. Je to nezisková organizace založená svými členy, kterými jsou brokerské společnosti obchodující s cennými papíry.

SIPC je organizace, která vystupuje jako správce nebo působí jako nezávislý soudem ustanovený opatrovník v případech pohřešovaného majetku k jeho navrácení. SIPC má za úkol poskytnout klientům brokerských společností, které se dostaly do úpadku, všechny obchodovatelné cenné papíry, které jsou evidovány na jméno klienta, nebo které na jméno klienta mají být zaevidovány. SIPC současně poskytuje těmto klientům náhradu za jejich účty až do výše 500.000 dolarů, včetně náhrady hotových finančních prostředků na účtu až do maximální výše 250.000 dolarů. Navrácené prostředky jsou případně použity k uspokojení pohledávek klientů, které přesáhly limit náhrady poskytované SIPC.

Jestliže se tedy brokerská společnost dostane do finančních potíží nebo zbankrotuje a klientův majetek je pohřešován, nastoupí SIPC a učiní vše potřebné k tomu, aby ochránila majetek klienta takové brokerské společnosti. Bez této služby by klient mohl o své investice a finanční prostředky přijít navždy nebo by byl nucen čekat, než bude jeho majetek soudem uvolněn. Podle SIPC, 99% oprávněných osob dostalo díky této ochraně SIPC své prostředky zpět. Od svého vzniku v r. 1970 do konce r. 2011 poskytla SIPC 1,8 miliardy dolarů a tím umožnila navrátit aktiva v hodnotě přes 117,5 miliard dolarů přibližně 767.000 investorů.

Úkolem SIPC je chránit investory před majetkovou újmou. Za tím účelem se SIPC snaží převzít majetek z brokerských společností, které bankrotují nebo které mají jiné finanční potíže, a vrátit jej klientům těchto společností. Na rozdíl od osob pověřených dohledem nad finančním trhem, ať jde o dohledové orgány státní nebo soukromé, není úkolem SIPC předcházet finančním podvodům nebo tyto podvody stíhat.

---

¹⁹³ Informace čerpány z internetových stránek SIPC www.sipc.org

SIPC poskytuje ochranu klientům jen těch brokerských společností, které jsou členy SIPC. Brokerská společnost je členem SIPC po dobu, po kterou je registrována u SEC. Okamžikem ukončení registrace automaticky končí i členství společnosti v SIPC. Uplynutím 180 dnů od ukončení členství v SIPC končí i její ochrana poskytovaná klientům dotčené společnosti. Nicméně, za běžných okolností SEC nedovolí brokerské společnosti zrušit registraci (a tím i členství v SIPC), pokud tato společnost ještě disponuje nějakým klientským majetkem.

SIPC se většinou daří uspokojit klienty postižených brokerských společností v čase jednoho až tří měsíců. Zpravidla dojde k tomu, že klienti a jejich majetkové účty jsou převedeni pod jinou brokerskou společnost. Ke zpožděním v řádu měsíců dochází v případech, kdy postižená brokerská společnost nedodržela zákonem stanovenou povinnost vést majetek klientů odděleně od svého vlastního majetku, vedení společnosti se podílelo na podvodné činnosti společnosti nebo záznamy společnosti byly vedeny nepřesně. Příkladem zde může sloužit krach velkého obchodníka s akciami a komoditami, MF Global, v r. 2011. V tomto případě již došlo k předjednání převzetí klientů a jejich majetkových účtů u MF Global společností Interactive Brokers. Posléze však vyšly najevo indicie nasvědčující tomu, že MF Global mohl použít majetek svých klientů k vlastním obchodům; z převzetí klientů sešlo, MF Global zbankrotoval a byl poslán do likvidace, a výkonný ředitel MF Global Jon Corzine byl vyšetřován pro podezření ze zneužití majetku klientů společnosti. Krach MF Global byl největším krachem společnosti působící na Wall Street od pádu Lehman Brothers v září 2008 a je jedním z největších v historii USA.

Brokerské společnosti při informování svých klientů běžně uvádějí, že u nich vedené klientské účty jsou chráněny SIPC a klient má nárok na náhradu poskytovanou v limitech stanovených SIPC. Zpravidla se však brokerské společnosti pojišťují i samy a z těchto pojištění je v případě selhání brokerské společnosti vyplácena další náhrada v případech, kdy celkové nároky a pohledávky klienta přesáhnou limity stanovené SIPC. Zde je snad vhodné připomenout, že SIPC stanovila tyto limity na 500.000 dolarů včetně náhrady 250.000 dolarů na evidované finanční prostředky v hotovosti; srovnáme-li právě uvedená čísla s náhradou určenou právem Společenství, konkrétně se směrnicí 97/9/ES, která stanoví výši této náhrady na 20.000 ECU (podle nařízení 1103/97/ES ze dne 17. června 1997, o některých ustanoveních týkajících se zavedení eura, platí, že 1 ECU = 1 euro, náhrada tedy činí 20.000 euro), což je v přepočtu na dolary přibližně 25.400 dolarů¹⁹⁴.

---

¹⁹⁴ Komise připravuje návrh směrnice, kterou má být limit této náhrady zvýšen na 50.000 euro. O tom blíže na jiném místě této práce.

Výše náhrady z pojištění uzavíraného brokerskými společnostmi k náhradě nároků klientů převyšujících limity stanovené SIPC je různá. Dále uvedu příklady některých brokerských domů a jimi nabízenou ochranu “navíc”¹⁹⁵.

Fidelity Brokerage Services LLC a **National Financial Services LLC**¹⁹⁶: nabízené pojištění je sjednáno s Lloyds' London společně s Axis Specialty Europe Ltd. a Munich Reinsurance Co. Celková náhrada sjednaná pro všechny účty brokerské společnosti je omezena částkou 1 miliardy dolarů. Náhrada za cenné papíry na jednotlivých klientských účtech není omezena, finanční prostředky evidované na účtech jsou kryty do výše 1,9 milionu dolarů (nad limit SIPC).

Scottrade¹⁹⁷ navíc od ochrany poskytované SIPC nabízí ochranu až do výše 24,5 milionů dolarů (tedy včetně náhrady od SIPC 25 milionů dolarů), a to včetně náhrady evidovaných finančních prostředků v dodatečné výši až 900 tisíc dolarů (tedy 1,15 milionu dolarů se započítáním ochrany SIPC).

Charles Schwab¹⁹⁸ poskytuje dodatečnou ochranu nad rámec SIPC v obdobné výši jako Scottrade, tj. dodatečných 24,5 milionu dolarů pro **každého** poškozeného klienta, a to včetně náhrady finančních prostředků až do výše 900 tisíc dolarů.

Interactive Brokers¹⁹⁹ nabízejí svým klientům náhradu až do celkové výše 30 milionů dolarů nad limity SIPC, v tom počítán i sublimit 900 tisíc dolarů pro finanční prostředky v hotovosti.

Všechna právě uvedená pojištění se netýkají všech klientských pozic evidovaných uvedenými brokerskými domy. Náhrady se zásadně neposkytují za pozice ve futures a v opcích na futures. Náhrada se samozřejmě neposkytuje ani za škody způsobené klientům změnami tržních cen evidovaných cenných papírů; riziko trhu přirozeně musí nést sám klient.

---

¹⁹⁵ Informace čerpám z webových stránek uvedených brokerských společností. Údaje tam uvedené jsou z června 2012.

¹⁹⁶ www.personal.fidelity.com

¹⁹⁷ www.scottrade.com

¹⁹⁸ www.optionsxpress.com

¹⁹⁹ www.investors.interactivebrokers.com

Z právě uvedených příkladů je zcela zřejmé, že dosavadní ochrana klientů stanovená právními předpisy Společenství je zcela nesrovnatelná s ochranou klientů poskytovanou jak povinně na základě federálních zákonů (a v to počítaje již i zamýšleného zvýšení náhrady až na 50.000 eur), tak dobrovolně jednotlivými brokerskými domy. Porovnávám-li tyto náhrady s náhradami poskytovanými v ČR z garančního fondu obchodníků s cennými papíry (podle § 130 odst. 9 zákona o podnikání na kapitálovém trhu²⁰⁰, shodně s požadavky Společenství, činí náhrada prostředků klienta v případě selhání českého obchodníka s cennými papíry 90% jeho evidovaných prostředků, maximálně však 20.000 eur, a vyplácí se do 3 měsíců ode dne ověření přihlášeného nároku a vypočtení výše náhrady), a vezmu-li v úvahu i to, že komise účtované českými obchodníky s cennými papíry jsou přibližně téměř 2x vyšší než komise účtované americkými brokerskými domy, pak jedinou snad výhodou českých obchodníků proti jejich americkým kolegům je to, že odpadá jazyková bariéra.

Shrnutí kapitoly

V této části práce jsem se věnoval dohledu finančního trhu, jeho koncepci a osobám, které jsou oprávněny dohled provádět. Uvedl jsem dohledové orgány vytvořené na úrovni Společenství, a v další části kapitoly jsem se věnoval popisu orgánu dohledu působících v USA.

Součástí kapitoly jsou i informace o garančních fondech ustavených pro zmírnění majetkových škod spotřebitelů, investorů a dalších osob dotčených případným selháním osob aktivně působících na finančním trhu. Popsány jsou systémy pojištění bankovních vkladů a systémy odškodnění investorů, včetně odpovídající úpravy na úrovni Společenství. Pro srovnání jsou přiloženy informace o systému náhrad a o výši náhrad v USA, včetně informací vybraných brokerských domů o možném poskytnutí dalších náhrad nad minimální limity stanovené zákonem. Jak náhrady z bankovních depozit, tak i výše odškodnění investorů je v Evropě ve srovnání s obdobnými náhradami v USA přibližně dvakrát nižší, a to i po již provedeném zvýšení limitů náhrad u bankovních vkladů, tak před zamýšleným zvýšením limitu náhrad odškodnění investorů.

De lege ferenda se na úrovni Společenství připravuje model systému náhrad pro případ selhání pojišťovací instituce, a to jak u pojištění životního, tak u pojištění neživotního.

---

²⁰⁰ Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, § 130 odst. 9.

7. Ochrana majetkových zájmů spotřebitele

Jak jsem uvedl již v úvodní části textu, činností správních orgánů postupujících podle zákonů na ochranu spotřebitele je dotčen pouze podnikatel nebo poskytovatel služby. Smyslem činnosti správních orgánů je dbát o to, aby podmínky nastavené právními předpisy byly adresáty těchto právních předpisů dodržovány. Tím, že správní orgány dohlížejí nad dodržováním stanovených pravidel přispívají k tomu, aby všichni podnikatelé na konkurenčním trhu měli pro svou činnost stejné podmínky a aby nebylo možné těžit z toho, že by někdo z nich stanovená pravidla porušoval nebo obcházel, a v důsledku toho získával konkurenční výhodu.

Správní orgán vykonávající dohled však v právním prostředí ČR nemá možnost rozhodnout o náhradě škody, pokud byla spotřebiteli nějaká škoda způsobena tím, že podnikatel stojící na druhé straně spotřebitelské smlouvy porušil právní předpisy. V případě sporu mezi podnikatelem a spotřebitelem lze tedy záležitost řešit klasickým soudním řízením, sjednat rozhodčí smlouvu nebo předložit spor k rozhodnutí finančnímu arbitrovi.

7.1 Soudní řízení

Podle § 4 občanského zákoníku²⁰¹ se lze proti tomu, kdo právo poruší nebo ohrozí, domáhat ochrany u orgánu, který je k tomu povolán. Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem soud. Tomu odpovídá i ustanovení § 3 občanského soudního řádu²⁰², podle kterého občanské soudní řízení je jednou ze záruk zákonnosti a slouží k jejímu upevnování a rozvíjení, a dále že každý má právo domáhat se u soudu ochrany práva, které bylo ohroženo nebo porušeno.

Strany si nicméně mohou dohodnout alternativní řešení sporu prostřednictvím rozhodčího řízení a za tímto účelem uzavřít rozhodčí smlouvu. Rozhodčí smlouva tak může založit překážku řízení před soudem z důvodu nepřislušnosti soudu k rozhodnutí věci samé, nicméně soud může věc rozhodnout, pokud žalovaná strana neuplatní tuto námitku při prvním úkonu ve věci samé. Soud tedy nemusí z úřední povinnosti zkoumat existenci rozhodčí smlouvy.

Soudní ochrany ve věcech spotřebitele se týká i nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských

---

²⁰¹ Zde ještě odkazuji na v současnosti platný zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰² Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

a obchodních věcech. Společenství k přijetí tohoto nařízení přistoupilo z důvodu rozdílů mezi vnitrostátními pravidly členských států pro určení příslušnosti a pro uznávání rozhodnutí, které ztěžují řádné fungování vnitřního trhu Společenství; nařízení tak má sjednotit tato pravidla v mezinárodním ohledu a zjednodušit formality s ohledem na rychlé a jednoduché uznávání a výkon rozhodnutí členskými státy, pro které je toto nařízení závazné. Oblasti upravené tímto nařízením se dotýkají již dříve členskými státy Společenství uzavřená Bruselská úmluva²⁰³ o příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, ve znění úmluv o přistoupení nových členských států k této úmluvě. Úmluvu obdobnou Bruselské úmluvě uzavřely i státy ESVO v Luganu²⁰⁴, a to úmluvu o příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Toto nařízení by mělo zohledňovat výsledky přezkoumání obou uvedených úmluv, které bylo provedeno, a přezkoumaná znění byla schválena Radou.

Nařízení se vztahuje na věci občanské a obchodní bez ohledu na druh soudu; nevztahuje se zejména na věci daňové, celní a správní. Z působnosti nařízení jsou vyňata dále řízení o věcech osobního stavu, způsobilosti fyzické osoby k právům a právním úkonům, majetkové vztahy mezi manželi a dědění, konkursy, vyrovnání, sociální zabezpečení a rozhodčí řízení.

Nařízení vychází z toho, že mezi řízeními, na která se má nařízení vztahovat, a územími členských států, pro která je nařízení závazné, musí existovat nějaký vztah. Společná pravidla pro určení příslušnosti by tak měla být v zásadě používána v případech, kdy má žalovaný bydliště v některém z těchto členských států. Žalovaný, který má bydliště v některém z členských států Společenství, pro který není toto nařízení závazné, by měl nadále podléhat ustanovením Bruselské úmluvy. Žalovaný, který nemá bydliště v některém z členských států Společenství, je pak především subjektem vnitrostátních pravidel pro určení příslušnosti použitelných na území členského státu, kde se řízení koná.

Pravidla pro určení příslušnosti by měla vycházet ze zásady příslušnosti obecně založené na místě bydliště žalovaného. Kromě tohoto kritéria je založeno i kritérium úzké vazby mezi soudem a právním sporem nebo kritériem usnadňujícím řádný výkon spravedlnosti. U spotřebitelských smluv by měla být slabší strana chráněna pravidly pro určení příslušnosti, která jsou jejím zájmem příznivější než pravidla obecná. Tato idea se promítá i do omezení možnosti volby příslušného soudu, kdy v případě smluv spotřebitelských je tato volnost omezena. Příslušnost ve věcech spotřebitelských smluv je stanovena v oddíle 4 nařízení.

---

²⁰³ Bruselská úmluva uzavřená dne 27. září 1968 tehdejšími členskými státy Společenství podle čl. 293 Smlouvy o založení Evropského společenství.

²⁰⁴ Luganská úmluva ze dne 16. září 1988.

V zásadě tak lze spotřebitele žalovat v tom členském státě, na jehož území má spotřebitel bydliště. Spotřebitel může podat žalobu proti smluvnímu partnerovi buď u soudů členského státu, na jehož území má tento smluvní partner bydliště, nebo u soudu místa, kde má bydliště spotřebitel. Nemá-li žalovaný bydliště na území některého členského státu, určuje se příslušnost soudů každého členského státu podle vlastních právních předpisů tohoto státu.

Smluvně se lze od ustanovení nařízení ve věcech spotřebitele odchýlit pouze dohodou uzavřenou po vzniku sporu, dále dohodou umožňující spotřebiteli zahájit řízení u jiných než u právě uvedených soudů, nebo konečně dohodou uzavřenou mezi spotřebitelem a jeho smluvním partnerem, kteří mají v době uzavření smlouvy bydliště nebo obvyklý pobyt v témže členském státě, jestliže tato dohoda zakládá příslušnost soudů tohoto členského státu, pokud je taková dohoda podle práva dotčeného členského státu přípustná.

V případech řízení, jejichž předmětem jsou např. věcná práva k nemovitostem a nájem nemovitostí, jsou ale příslušné soudy členského státu, na jehož území se nemovitost nachází. Pokud však jde o dočasný nájem nemovitostí za účelem jejich dočasného soukromého užívání na dobu nejvýše 6 po sobě následujících měsíců, jsou příslušné i soudy toho členského státu, v němž má žalovaný bydliště, pokud je nájemcem osoba fyzická a pronajímatel i nájemce mají bydliště na území téhož členského státu.

Ke zkoumání příslušnosti platí obecná zásada, kterou vyvozuje judikatura týkající se Bruselské úmluvy, podle které každý soud, jemuž byl předložen spor, sám určuje, zda je příslušný tento spor rozhodnout. Obdobně judikoval i Soudní dvůr, když řekl, že každý soud je oprávněn přezkoumat svou vlastní příslušnost²⁰⁵.

Jestliže je řízení v téže věci mezi týmiž stranami zahájeno u soudů více členských států, přeruší soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, bez návrhu řízení až do doby, než se určí příslušnost soudu, který řízení zahájil jako první. Pokud tomuto soudu příslušnost svědčí, prohlásí se soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, za nepřislušný ve prospěch prvního soudu.

Pro případ, že u soudů různých členských států byla zahájena řízení, která navzájem souvisejí, lze řízení, které bylo zahájeno později, přerušit. Do skončení řízení v prvním stupni se může na návrh strany soud, u něhož byla žaloba podána později, prohlásit za nepřislušný,

---

²⁰⁵ Rozsudek ze dne 10. února 2009 ve věci Allianz SpA a Generali Assicurazioni Generali SpA proti West Tankers Inc., věc C-185/07. Soudní dvůr judikoval, že zákaz žalovat u soudu jiného členského státu vydaný na podporu rozhodčího řízení nejenom brání soudu jiného členského státu ve výkonu pravomocí, které mu přiznává nařízení č. 44/2001, ale působí i proti důvěře, kterou členské státy navzájem přiznávají svým právním systémům a soudním institucím.

pokud je soud, u něhož byla žaloba podána dříve, příslušný pro řízení o těchto žalobách a pokud tato řízení lze podle práva tohoto soudu spojit.

Rozhodnutí vydané v některém členském státě Společenství jsou v ostatních členských státech uznávána bez dalšího zvláštního řízení. Rozhodnutí se nicméně neuznává, pokud je takové uznání zjevně v rozporu s veřejným pořádkem členského státu, v němž se o uznání žádá, dále je-li neslučitelné s rozhodnutím vydaným v řízení mezi týmiž stranami v členském státě, kde se o uznání žádá, je-li zde překážka litispendence, a konečně tehdy, jestliže žalovanému, v jehož nepřítomnosti bylo rozhodnutí vydáno, nebyl doručen návrh na zahájení řízení nebo jiná rovnocenná písemnost v dostatečném časovém předstihu a takovým způsobem, který umožňuje přípravu na jednání před soudem, ledaže žalovaný nevyužil žádný opravný prostředek proti rozhodnutí, i když k tomu měl možnost.

Cizí rozhodnutí však nesmí být v žádném případě přezkoumáváno ve věci samé.

Pokud jde o vykonatelnost rozhodnutí, pak rozhodnutí vydané v jednom členském státě, které je v tomto státě vykonatelné, lze vykonat v jiném členském státě poté, co zde bylo na návrh kterékoli zúčastněné strany prohlášeno za vykonatelné.

Příslušností soudu ve spotřebitelském sporu a výkladem odpovídajícího ustanovení nařízení se zabýval Soudní dvůr např. v rozsudku ze dne 17. listopadu 2011, Hypoteční banka, a.s. proti Udo Mike Lindner, věc C-327/10. Ve věci šlo o žádost o výklad čl. 16 odst. 2, čl. 17 bodu 3 a čl. 24 nařízení Rady 44/2001/ES o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, a dále článku 6 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

V této věci žalovala banka žalovaného, který je cizím státním příslušníkem s bydlištěm na území České republiky. Ve smlouvě o hypotečním úvěru bylo ujednáno, že pro případné spory je příslušný obecný soud banky. V době vedení sporu pobyt žalovaného nebyl znám, a proto soud ustanovil žalovanému opatrovníka. Předmětem řízení před Soudním dvorem bylo zodpovědět, zda skutečnost, že jeden z účastníků řízení je státním příslušníkem jiného státu než je stát, ve kterém řízení probíhá, zakládá mezinárodní prvek ve smyslu čl. 81 Smlouvy o fungování EU²⁰⁶ (existence mezinárodního prvku je podmínkou aplikovatelnosti nařízení 44/2001/ES. V návaznosti na to byla položena otázka, zda nařízení brání vést řízení proti osobám, jejichž pobyt není znám.

---

²⁰⁶ Bývalá Smlouva o založení Evropského společenství. Název změněn čl. 2 bod 1 Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007.

Dalším sporným bodem byl čl. 16 odst. 2 nařízení, který stanoví, že podat žalobu proti spotřebiteli lze pouze u soudů státu, na jehož území má spotřebitel bydliště.

Poslední předloženou otázkou bylo posoudit, zda ujednání o místní příslušnosti konkrétního soudu není neplatné z toho důvodu, že by bylo nepřiměřenou podmínkou ve smyslu čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13/EHS.

V dané věci bylo tedy třeba z důvodu právní jistoty nejprve určit, který soud je mezinárodně příslušný, neboť takovým soudem by mohl být i soud státu, jehož je žalovaný státním příslušníkem, i když v tomto státě nemá bydliště. Soudní dvůr proto rozhodl, že na rozhodnutí o stanovení mezinárodní příslušnosti soudu lze použít nařízení 44/2001/ES.

Uvedené nařízení stanoví v čl. 16 odst. 2, že žalobu proti spotřebiteli lze podat pouze k soudu státu, ve kterém má spotřebitel bydliště. Soud, kterému svědčí mezinárodní příslušnost, tedy musí zjistit, zda má spotřebitel bydliště na území státu soudu, a pokud tomu tak není, zda má bydliště na území jiného členského státu EU. V případě, že soud nezjistí bydliště spotřebitele, je třeba položit si otázku, zda lze čl. 16 odst. 2 nařízení aplikovat i na poslední známé bydliště spotřebitele. Na tuto otázku Soudní dvůr odpověděl kladně, neboť jinak by nemožnost určit bydliště spotřebitele zabránila určení příslušného soudu, a žalobce by tak byl zbaven svého práva na soudní ochranu. Aplikace uvedeného článku nařízení na poslední známé bydliště žalovaného tak zajistí spravedlivou rovnováhu mezi právy žalobce a žalovaného. Z důvodu práva žalobce na soudní ochranu konstatoval Soudní dvůr, že uvedené nařízení nebrání použití vnitrostátního procesního práva, které umožňuje vést řízení i proti osobě, která se řízení neúčastní a jejíž pobyt není znám.

S nepřítomností žalovaného u soudu se musel vypořádat Soudní dvůr i s otázkou práva na obhajobu, které je zaručeno v čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie. Požadavek dodržování práva na obhajobu musí být prováděn zároveň s dodržováním práva žalobce obrátit se na soud, aby rozhodl o opodstatněnosti návrhu žalobce. Soudní dvůr připomněl, že základní práva, jako je i právo na obhajobu, se neprojevuji jako absolutní výsady, ale mohou zahrnovat i omezení. Tato omezení však musí odpovídat cílům obecného zájmu, které sleduje dotčené opatření, a s ohledem na sledovaný cíl nesmějí představovat nepřiměřený zásah do uvedených práv. Takovým cílem obecného zájmu je i snaha zabránit situacím odepření spravedlnosti, kterým by byl vystaven žalobce z důvodu nemožnosti lokalizovat žalovaného. Je věcí předkládajícího soudu aby ověřil, zda je tento cíl skutečně sledován dotčeným vnitrostátním ustanovením.

Obdobným problémem, totiž nemožností lokalizovat žalovaného, se Soudní dvůr zabýval i v rozsudku ze dne 15. března 2012, řízení G proti Cornelius de Visser, věc C-292/10. Ve věci šlo o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 6 SEU²⁰⁷ a čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie, čl. 3 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu), čl. 4 odst. 1, čl. 5 bod 3 a čl. 26 odst. 2 nařízení 44/2001/ES o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, čl. 12 nařízení Evropského parlamentu a Rady 805/2004/ES ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky.

Ve věci šlo o to, že žalované straně se nepodařilo předat žalobu, a vnitrostátní soud nařídil doručení žaloby zveřejněním. Soudní dvůr obdobně jako ve věci C-327/10 Hypoteční banka proti Lindner řešil určení příslušného soudu. V dalším se Soudní dvůr zabýval otázkou, zda musí být unijní právo vykládáno tak, že brání vynesení rozsudku pro zmeškání vůči žalovanému, kterému byla žaloba při nemožnosti zjistit místo pobytu žalovaného doručena zveřejněním podle vnitrostátního práva. Podobně jako ve věci Hypoteční banky bylo třeba šetřit právo žalovaného na obhajobu, které kolidovalo s právem žalobce obrátit se na soud, aby rozhodl o opodstatněnosti návrhů žalobce. Soudní dvůr i zde rozhodl, že je obecným zájmem zabránit situacím odepření spravedlnosti, kterým by byl vystaven žalobce z důvodu nemožnosti lokalizovat žalovaného. Žalovaný má navíc z důvodu zbavení možnosti účinné obrany možnost napadnout uznání rozsudku, který byl proti němu vydán, zatímco žalobce by jinak byl úplně zbaven možnosti podat žalobu. V další části rozsudku však Soudní dvůr rozhodl, že nelze jako evropský exekuční titul ve smyslu nařízení Evropského parlamentu a Rady 805/2005/ES potvrdit rozsudek pro zmeškání vyneseny proti žalovanému, jehož adresa není známa (restriktivní výklad podmínek společného režimu uznávání rozsudků).

---

²⁰⁷ Smlouva o Evropské unii, Maastricht 1992.

7.2 Finanční arbitr

Další možností řešení sporu je předložit věc k rozhodnutí finančnímu arbitrovi podle zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů.

Řízení před finančním arbitrem je určitou alternativou k řízení soudnímu; soudní ochrana není vždy dostatečně efektivní, náklady sporu mohou převýšit spornou částku a složitost soudního sporu může být pro spotřebitele odrazující. Soudní řízení může trvat i velmi dlouhou dobu; ČR byla několikrát u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku odsouzena právě pro nadměrnou délku soudního řízení, což podle ESLP bylo porušením práva na spravedlivý proces.

Finanční arbitr zpočátku rozhodoval pouze spory týkající se platebního styku, tedy mezi poskytovateli a uživateli platebních služeb a mezi vydavateli a držiteli elektronických peněz. Působnost finančního arbitra byla později rozšířena i na rozhodování sporů mezi věřiteli nebo zprostředkovateli a spotřebiteli při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru²⁰⁸, a dále na spory mezi investičními fondy, investičními společnostmi nebo zahraničními investičními společnostmi a spotřebiteli ze standardních fondů kolektivního investování a speciálních fondů kolektivního investování, které shromažďují peněžní prostředky od veřejnosti. Založení působnosti arbitra pro spory vzešlé ze smluv o spotřebitelském úvěru provádí i transpozici směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru, čl. 24, podle kterého mají členské státy přijmout účinné postupy pro mimosoudní řešení sporů vzešlých ze smluv o spotřebitelském úvěru. Důležitou podmínkou pro to, aby byla dána příslušnost finančního arbitra k řešení sporu je, aby k rozhodnutí sporu byl příslušný český soud. Žalobce tedy má možnost zvolit alternativně ve vymezených věcech k řešení sporu služeb arbitra namísto řízení soudního. Příslušnost arbitra k řešení sporu není vyloučena existencí rozhodčí smlouvy.

Při vymezení působnosti arbitra pro řešení sporů týkajících se spotřebitelského úvěru je třeba položit si otázku, zda se spotřebitelským úvěrem podle zákona o finančním arbitrovi rozumí spotřebitelský úvěr upravený zákonem o spotřebitelském úvěru²⁰⁹, kdy tento zákon z předmětu své úpravy některé typy úvěrů vyjímá (§ 2), nebo zda se spotřebitelským úvěrem zde v širším smyslu rozumí každá smlouva o úvěru, kde jednou ze stran je spotřebitel.

---

²⁰⁸ Zákon č. 180/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

²⁰⁹ Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

Podle Slaniny²¹⁰ je třeba se přiklonit k širšímu pojetí; zákon o spotřebitelském úvěru v § 1 definuje pojem spotřebitelského úvěru jako odloženou platbu, půjčku, úvěr nebo jinou obdobnou službu poskytovanou nebo přislíbenou spotřebiteli věřitelem nebo zprostředkovatelem. Vynětí některých transakcí z působnosti zákona o spotřebitelském úvěru, přičemž rozhodovacím kritériem zde je např. účel poskytnutí služby nebo finanční limity, neznamená, že by taková služba nebyla spotřebitelským úvěrem. Podle občanského zákoníku postačuje pro kvalifikaci smlouvy jako smlouvy spotřebitelské právě jen to, že stranou smlouvy je spotřebitel.

Možnost předložit spor k rozhodnutí finančnímu arbitrovi má však pouze spotřebitel. Řízení před arbitrem se zahajuje na návrh navrhovatele, a zákon o finančním arbitrovi stanoví, že navrhovatelem může být pouze uživatel platebních služeb, držitel elektronických peněz nebo spotřebitel (spotřebitelem se i zde rozumí pouze osoba fyzická, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání).

Spor se může týkat jak již poskytnutého úvěru, tak i fáze kdy je úvěr zatím jen nabízen nebo zprostředkováván. Zde podle Slaniny by se mohlo jednat o požadavek náhrady škody vzniklé porušením povinností věřitele stanovených zákonem o spotřebitelském úvěru, např. informačních povinností nebo porušením povinnosti posoudit úvěruschopnost spotřebitele. Ve věci posouzení úvěruschopnosti spotřebitele lze však diskutovat. Zákon o spotřebitelském úvěru nezakazuje věřiteli úvěr poskytnout ani v případě, že dojde k závěru, že tu jsou důvody pochybovat o schopnosti spotřebitele dluh splácet. S ohledem na Ústavu ČR i na Listinu základních práv a svobod platí, že každý (občan) může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Smlouva je uzavřena platným právním úkonem stran smlouvy; aby byl úkon platný, musí být subjekt práva způsobilý k právním úkonům a úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně. Posouzení schopnosti splácet bych chápal spíše jako akt rozumného věřitele, v jehož zájmu je, aby plnění smlouvy proběhlo řádně. V případě, že věřitel řádně posoudí platební schopnost spotřebitele a dojde k názoru, že není dostatečná, měl by s tímto svým závěrem spotřebitele seznámit. Pokud by spotřebitel i přes toto upozornění věřitele smlouvu s věřitelem uzavřel, měl by nést i následky svého svobodného informovaného rozhodnutí, tedy i případné škody (úrok z prodlení, smluvní pokuta). Zde by bylo úkolem arbitra jen posoudit, zda např. smluvní ujednání nejsou v rozporu s dobrými mravy, a pokud ano, pak v souladu s § 3 občanského zákoníku jim nepřiznat právní ochranu. Na jinou úvahu

---

²¹⁰ Slanina, J.: Spotřebitelské úvěry – novinka v pravomoci finančního arbitra, Právní rozhledy 20/2011, str. 723 až 727.

by bylo, kdyby věřitel záměrným poskytnutím úvěru nebonitnímu spotřebiteli sledoval jiné cíle než zisk dosažitelný řádným plněním smlouvy, např. kdyby drastickou výší smluvní pokuty nebo úroků z prodlení zamýšlel zmocnit se majetku nebonitního spotřebitele. Taková causa by však neměla dle mého názoru skončit jen u finančního arbitra nebo u soudu, ale měla by mít i trestněprávní dohru. Porušení povinnosti věřitele posoudit platební schopnost spotřebitele je rovněž správním deliktem podle zákona o spotřebitelském úvěru; věřitel tedy má povinnost posoudit schopnost spotřebitele splácet, ale nelze sankcionovat věřitele za to, i přes takové posouzení spotřebitel se splácením selhal.

Podle Slaniny by arbitr měl rozhodovat i spory vyplývající se zajištění spotřebitelských úvěrů. Zákon o finančním arbitrovi sice tuto problematiku neupravuje, ale Slanina ve svých úvahách zohlednil výklad k pravomoci Českého telekomunikačního úřadu, který je (byl), obdobně jako finanční arbitr, specializovaným správním orgánem příslušným k rozhodování sporů určitého typu. S použitím *per analogiam* proto s odvoláním na usnesení Zvláštního senátu ČTÚ²¹¹ soudí, že o zajišťovacím nástroji (smluvní pokutě) bude rozhodovat ten orgán, který je podle zákona příslušný k rozhodování sporů o porušení povinnosti, za něž je smluvní pokuta vymáhána. Finanční arbitr by tak analogicky byl příslušný i k rozhodování sporů z právních vztahů akcesorických ke spotřebitelským úvěrům.

Arbitr rozhoduje nálezem, proti kterému lze uplatnit námitky. Včas podané námitky mají odkladný účinek, nicméně jsou posuzovány a rozhoduje o nich zase jen finanční arbitr. Jeho rozhodnutí o námitkách je konečné. Doručený nález, který již nelze napadnout námitkami, je v právní moci a je vykonatelný podle občanského soudního řádu, jakmile uplyne lhůta k plnění.

Ve věci možného přezkumu rozhodnutí finančního arbitra se soudní praxe přiklonila k závěru, že rozhodnutí arbitra ve věci samé lze přezkoumat na návrh podle části páté občanského soudního řádu. Soudy to zdůvodnily tím, že finanční arbitr je konstituován jako specifická instituce podle zákona o finančním arbitrovi a představuje tak správní orgán podle zvláštního právního předpisu. Rozhodnutí ve věci samé jsou vydávána podle zvláštního zákona; v řízení arbitr postupuje přiměřeně podle správního řádu. Rozhodnutí finančního arbitra lze přezkoumat až poté, co nabudou právní moci. Tyto znaky tak naplňují formální

---

²¹¹ Usnesení Zvláštního senátu sp. zn. Konf 27/2008.

podmínky stanovené v § 244 odst. 1 občanského soudního řádu²¹². Věcnou správnost správního aktu však soud mimo rámec správního soudnictví není oprávněn zkoumat.

7.3 Rozhodčí řízení

Strany smlouvy však rovněž mohou ujednat to, že pro případ sporu bude jejich věc podle zákona č. 216/1994 Sb., o rozdílném řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, rozhodnuta rozhodci, a za tím účelem uzavřou rozhodčí smlouvu.

Rozhodčí smlouva se může týkat jednotlivého již vzniklého sporu, nebo může být ujednána předem v podobě rozhodčí doložky pro případ všech sporů, které by v budoucnu vznikly z určitého právního vztahu nebo z vymezeného okruhu právních vztahů. Rozhodčí smlouva tak může založit překážku řízení před soudem z důvodu nepřislušnosti soudu k rozhodnutí věci samé a soud tak nemůže věc rozhodnout, pokud žalovaná strana uplatní tuto námitku při prvním úkonu ve věci samé. Soud tedy nemusí z úřední povinnosti zkoumat existenci rozhodčí smlouvy.

Podle Bělohávk²¹³ lze na rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech nahlížet jako na problém, nebo naopak jako na vhodné, případně alternativní řešení. Ani právo Společenství nevyklučuje uzavírání rozhodčích smluv ve spotřebitelských sporech, nevyklučuje ani uzavírání rozhodčích doložek a nevyklučuje ani to, aby rozhodčí doložky byly zakotveny ve všeobecných smluvních podmínkách, neboť takové ustanovení samo o sobě nepředstavuje žádné nepřiměřené znevýhodnění smluvního partnera. Soudní dvůr nicméně několikrát judikoval s ohledem na konkrétní okolnosti případu, že rozhodčí doložka má nepřiměřenou povahu²¹⁴.

Ohledně rozhodčích doložek a jejich přípustnosti u spotřebitelských smluv byla vedena rozsáhlá diskuse.

V rozhovoru pro Hospodářské noviny se k této otázce vyjádřila i tehdejší soudkyně Tribunálu EU Irena Pelikánová²¹⁵. Podle ní může být řada rozhodčích doložek neplatných, pokud odkazují na rozhodčí soudy, které nebyly zřízeny zákonem. Takové soudy jsou

---

²¹² Liška, P.: Postavení finančního arbitra v rámci systému státních orgánů České republiky, Právní rozhledy 10/2006, str. 354, a obdobně Slanina, J.: Spotřebitelské úvěry – novinka v pravomoci finančního arbitra, Právní rozhledy 20/2011, str. 723 až 727.

²¹³ Bělohávek, A. J.: Ochrana spotřebitelů v rozhodčím řízení, C.H.Beck 2012, str. 61 a následující.

²¹⁴ Např. rozsudek ze dne 6. října 2009, Asturcom Telecomunicaciones SL proti Cristina Rodriguez Nogueira, věc C-40/08 nebo rozsudek ze dne 26. října 2006, Elisa Maria Mostaza Claro proti Centro Móvil Milenium SL, věc C-168/05.

²¹⁵ Pelikánová, I.: V Česku fungují desítky ilegálních soudů. HN, 24. června 2011.

v současné ČR tři: Burzovní rozhodčí soud²¹⁶, Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno²¹⁷ a Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR²¹⁸. Podle Pelikánové je třeba přípustnost rozhodčí doložky posoudit s ohledem na okolnosti uzavření takové doložky. Soudní dvůr judikoval, že soudce musí z úřední povinnosti zkoumat platnost rozhodčí doložky. Pro platnost rozhodčích doložek je nezbytné, aby nebyly nevýhodné pro spotřebitele. V opačném případě by mohly být posouzeny jako zneužívající klauzule a tudíž by byly neplatné.

K otázce platnosti rozhodčí doložky a její přípustnosti ve vztahu k směrnici 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách se vyslovil i Vrchní soud v Praze²¹⁹. Ten uvedl, že ze závazného výkladu směrnice, učiněného Soudním dvorem EU je zřejmé, že je-li rozhodčí doložka neplatná z důvodu nepřiměřené podmínky způsobující významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran v neprospěch spotřebitele, jsou české soudy povinny přihlédnout k této neplatnosti, i když v rozporu s § 33 a § 31 písm. b) a c) zákona o rozhodčím řízení spotřebitel neuplatnil důvod neplatnosti rozhodčí doložky již v rozhodčím řízení. Dále Vrchní soud v Praze konstatoval, že není v rozporu se směrnicí ani s odpovídajícími ustanoveními občanského zákoníku, která tuto směrnici transponují, že spotřebitelská smlouva obsahuje rozhodčí doložku. Ve spotřebitelských smlouvách mohou být sjednány rozhodčí smlouvy, pokud neobsahují ujednání, jež by způsobovalo významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran v neprospěch spotřebitele. Konečně soud uzavřel, že neplatnost určení rozhodce nebo neplatnost způsobu, jak má být osoba rozhodce určena, má za následek neplatnost celé rozhodčí smlouvy, neboť tuto část smlouvy nelze oddělit od ostatního obsahu smlouvy a není ani dán zákonný způsob, jak by bylo možné nahradit dohodu stran o osobě rozhodce.

Uvedenému názoru přisvědčuje i rozhodnutí Nejvyššího soudu²²⁰, který posuzoval platnost rozhodčí doložky. Nejvyšší soud se musel vypořádat se svými dvěma odlišnými názory na tuto záležitost. Ve starším rozhodnutí ze dne 31. července 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2008 Nejvyšší soud uvedl: „*Strany smlouvy si mohou platně dohodnout, že spory vzniklé z jejich smlouvy budou rozhodovány vybraným rozhodcem žalující stranou ze seznamu rozhodců vedeného soukromým subjektem, jenž není stálým rozhodčím soudem zřízeným*

²¹⁶ Rozhodčí soud zřízený na základě zákona č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů, ve znění pozdějších předpisů, resp. od 1. května 2004 podle zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁷ Založen podle zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁸ Založen podle zákona ČNR č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. června 2010, sp. zn. 9 Cmo 363/2009.

²²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 ze dne 11. května 2011.

ve smyslu § 13 zákona o rozhodčím řízení a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných takovým soukromým subjektem. “

Ve svém pozdějším rozhodnutí ze dne 21. ledna 2009, sp. zn. 32 Cdo 2312/2007 však Nejvyšší soud mimo jiné zaujal právní názor, že: *„Jestliže byl v daném případě podle odvolacího soudu platně sjednán obsah rozhodčí smlouvy odkazem na v ní uvedená pravidla (Jednací řád pro rozhodčí řízení Společnosti pro rozhodčí řízení, a.s.), pak se toto ujednání jeví přinejmenším jako neurčité, když jde o pravidla vytvořená pro rozhodčí řízení ad hoc, která nebyla součástí rozhodčí smlouvy, a která na rozdíl od statutů stálých rozhodčích soudů (§ 13 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení) nebyla uveřejněna v Obchodním věstníku. “*

Nejvyšší soud ve svém nynějším rozhodnutí nejprve rekapituloval zákonná ustanovení o určení rozhodců. V dalším Nejvyšší soud konstatoval, že stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona. Tyto stálé rozhodčí soudy mohou vydávat své statuty a řády, které musí být zveřejněny v Obchodním věstníku; tyto statuty a řády mohou určit způsob jmenování rozhodců, jejich počet, a mohou výběr rozhodců vázat na seznam vedený u stálého rozhodčího soudu. Statuty a řády mohou též určit způsob řízení a rozhodování, ale i jiné otázky související s činností stálého rozhodčího soudu a rozhodců včetně pravidel o nákladech řízení a odměňování rozhodců. Jestliže se strany dohodly na příslušnosti konkrétního stálého rozhodčího soudu a neujednaly v rozhodčí smlouvě jinak, platí, že se podrobily uvedeným předpisům platným v době zahájení řízení před stálým rozhodčím soudem.

V posuzovaném případě si strany sporu dohodly, že *„Veškeré spory, které mezi nimi nastanou nebo mohou nastat, či jakékoliv jiné nároky, budou řešeny v rozhodčím řízení před jediným rozhodcem, v souladu se zákonem č. 216/1994 Sb., podle Rozhodčího řádu a Poplatkového řádu vydanými Sdružením rozhodců, s.r.o....“* s tím, že tyto dokumenty jsou zveřejněny v platném znění na internetových stránkách Sdružení rozhodců. Nejvyšší soud tak musel zvážit, zda takto mělo být rozhodování případného sporu mezi účastníky svěřeno *ad hoc* rozhodci podle § 2 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení.

Nejvyšší soud usoudil, že výběr rozhodce byl podřazen režimu Rozhodčího řádu vydaného Sdružením, nicméně tato obchodní společnost nebyla oprávněna vydávat statuty ani řády, které by mimo jiné především upravovaly způsob vedení rozhodčího řízení nebo vymezovaly způsob jmenování rozhodců, apod. Nejvyšší soud dále zdůraznil, že *„pokud subjekt, který není stálým rozhodčím soudem, zřízeným na základě zvláštního zákona, vykonává takové činnosti, které spadají podle zákona o rozhodčím řízení výlučně do působnosti stálých rozhodčích soudů, jde o zcela zřejmý a logický úmysl odporující*

zákonu. Jde o zjevné nastavení podmínek vzbuzujících důvodné pochybnosti o perspektivě nezávislého a nestranného řešení sporů. ... Jinak řečeno, jestliže rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, ale v této souvislosti pouze odkazuje na „rozhodčí řád“ vydaný právníckou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 občanského zákoníku pro rozpor se zákonem (a nikoliv pro neurčení rozhodce nebo způsobu, jak má být určen).“

Pro úplnost Nejvyšší soud poukázal na to, že „Ústavní soud ČR ve svých usneseních opakovaně zaujal právní názor, že rozhodovací činnost rozhodčího soudu, resp. rozhodce, je založená na smlouvě, která deleguje vůli stran, a její výsledek je kvalifikovanou formou závazku. Rozhodce tedy nenalézá právo, ale tvoří (eventuálně napevno stanoví, vyjasňuje, tedy narovnává) závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc není delegována svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud. Podle Nejvyššího soudu tak není možno pomocí zásady smluvní autonomie negovat v těchto případech zákonu odporující ujednání rozhodčí doložky, u níž lze dovozovat v zásadě zřetelnou snahu poškodit „slabšího“ účastníka závazkového vztahu. Demokratický a právní stát totiž nemůže rezignovat na ochranu práv a oprávněných zájmů, které by mohly být ohroženy v řízení alternativním k soudnímu.“

V záležitosti rozhodčích doložek rozhodoval i Ústavní soud. Ten ve svém nálezu²²¹ rozhodl, že rozhodčí doložky musejí nejen obsahovat konkrétní jméno rozhodce, ale i jednání ústní s možností odvolání. Navíc se musí rozhodovat podle práva, nikoli jen podle obecných představ spravedlnosti rozhodců. Ústavní soud ve svém nálezu nejprve připomněl, že ve své předchozí judikatuře považoval respekt a ochranu autonomie vůle za zcela elementární podmínku fungování materiálního právního státu. Ve vztahu k rozhodčím doložkám pak formuloval, že strany rozhodčí smlouvy se dobrovolně a vědomě vzdávají svého práva na projednání své věci nezávislým a nestranným soudem. Ochrana autonomie vůle však nemůže být absolutní tam, kde existuje jiné základní právo jednotlivce nebo ústavní princip či jiný ústavně aprobovaný veřejný zájem, které jsou způsobilé autonomii vůle proporcionálně omezit.

Ústavní soud dále uvedl, že přestože není v § 56 odst. 3 občanského zákoníku rozhodčí doložka uvedena v příkladném výčtu zneužívajících klauzulí jako nepřípustné ujednání, je třeba zkoumat, zda s přihlédnutím ke všem okolnostem posuzovaného případu nemůže být

---

²²¹ Nález ze dne 1. listopadu 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10.

za takové ujednání považována. Soud se dále opřel o ustanovení směrnice Rady 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Podle této směrnice „se za nepřiměřenou podmínku ve smlouvě považuje zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, pokud způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech smluvních stran. ... Rozhodčí řízení není nalézáním práva, ale dotvářením závazkového vztahu smluvních stran. V rozhodčím řízení tedy jde o vyjasnění a narovnání vzájemných práv, jež se děje činností rozhodce v zastoupení stran, které na rozhodce smlouvou delegovaly svou vůli. Tento restriktivní názor vyjádřený ve směrnicih pak nutně musí vést k závěru, že rozhodčí řízení není řízením soudního typu. Tento závěr se pak odráží v celkově přísnějším nahlížení na rozhodčí doložky a jejich náležitosti tak, aby nepředstavovaly nepřiměřené podmínky ve spotřebitelských smlouvách (např. nezbavovaly spotřebitele práva podat žalobu k soudu).“

Podle Ústavního soudu může být rozhodčí doložka ve spotřebitelských smlouvách platně dojednána tehdy, pokud obsahuje transparentní a jednoznačná pravidla pro určení osoby rozhodce. Jde-li o ujednání v rámci spotřebitelské smlouvy, musí rozhodčí řízení obecně zaručovat procesní práva srovnatelná s řízením, které by bylo na místě v případě, kdy by se spotřebitel k ujednání ve spotřebitelské smlouvě nezavázal (ústnost, přímost jednání, odvolací instance, absence jiných překážek v uplatnění spotřebitelova práva).

Ústavní soud v nálezu dovozuje, že „v situaci, kdy má rozhodce, jenž není určen transparentním způsobem, rozhodovat pouze podle zásad spravedlnosti a současně je spotřebitel zbaven svého práva podat žalobu k civilnímu soudu, znamená to ve svém důsledku porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Jakkoliv totiž může existovat kvalitní hmotněprávní ochrana spotřebitele, není tato ochrana realizovatelná, pokud se jí nelze efektivně domoci. Jestliže se účastníci soukromoprávního vztahu vzdávají ujednáním o rozhodčí doložce práva na soudní ochranu garantovanou státem, neznamená to, že se tím otevírá prostor pro libovůli. Rozhodčí nález je vykonatelným rozhodnutím, a tudíž se i ve vztahu k rozhodčímu řízení uplatňuje státní moc, kterou lze vykonávat jen v případech a mezích stanovených zákonem a způsobem, který stanoví zákon, a to při zachování základních práv a svobod. ... Ujednání o rozhodčí doložce ve spotřebitelské smlouvě lze tedy z ústavněprávního hlediska připustit pouze za předpokladu, že podmínky ustavení rozhodce a dohodnuté podmínky procesního charakteru budou účastníkům řízení garantovat rovné zacházení, což ve vztahu spotřebitel – podnikatel

znamená zvýšenou ochranu slabší strany, tj. spotřebitele, a že dohodnutá procesní pravidla budou garantovat spravedlivé řízení, včetně možnosti přezkoumání rozhodčího nálezu jinými rozhodci, jak to umožňuje platný zákon o rozhodčím řízení.“

Ústavní soud se rozhodl k věci jako *obiter dictum* doplnit svůj rozšiřující komentář: „Zákon o rozhodčím řízení upravuje podmínky, za kterých stát deleguje svou jurisdikční pravomoc soukromoprávním subjektům, rozhodcům, stanoví věcný rámec arbitrability sporů, stejně jako i základní zásady řízení před rozhodci a jejich rozhodování. Přestože jde v rozhodčím řízení o dotváření právního vztahu mezi účastníky smlouvy soukromoprávními subjekty, není možno rezignovat na jakákoliv pravidla. Tak, jak je pro řízení soudní zakotvena jako jedna ze základních zásad právo na zákonného soudce, lze obdobný požadavek vztáhnout i na řízení rozhodčí. Byť je vedeno zjednodušenou formou, cílem by mělo být rovněž dosažení spravedlivého rozhodnutí ve věci, což v první řadě předpokládá i transparentní a jednoznačná pravidla pro určení osoby rozhodce. Požadavek na konkretizaci a individualizaci rozhodce je zvýrazněn ve světle toho, že rozhodčí řízení představuje jakýsi „odklon“ od klasického soudního řízení, proti jehož výsledku existují pouze velmi omezené možnosti soudního přezkumu. Nebude-li rozhodováno rozhodcem, jehož výběr se uskutečnil podle transparentních pravidel, nebude pak ani výsledek tohoto rozhodování akceptovatelný. ... Pokud byla v právní praxi v souvislosti s uzavíráním rozhodčích doložek zdůrazňována smluvní autonomie stran, Ústavní soud k tomu opakovaně podotýká, že tato není zcela neomezená. Právo na výběr rozhodce totiž nemůže být zneužito ve prospěch jedné ze stran. Limitem autonomie vůle je v tomto případě čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle něhož každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Na jedné straně zde tedy vystupuje právo svobodně si určit, jakému způsobu přezkumu bude konkrétní právní vztah podroben, na straně druhé je toto právo omezeno základními procesními pravidly a zásadami.“

Novela zákona o rozhodčím řízení

Následně byla problematika rozhodčích doložek u spotřebitelských smluv doplněna do zákona o rozhodčím řízení jeho novelou provedenou zákonem č. 19/2012 Sb. Tento zákon k platnosti rozhodčí doložky stanovil, že rozhodčí smlouva pro řešení sporů ze spotřebitelských smluv musí být sjednána samostatně, a nikoli jako součást podmínek, jimiž se řídí smlouva hlavní. Podnikatel musí spotřebiteli s dostatečným předstihem před uzavřením rozhodčí doložky poskytnout náležitě vysvětlení, aby byl spotřebitel schopen posoudit možné budoucí důsledky spojené s uzavřením rozhodčí doložky. Rozhodčí doložka

dále musí pod sankcí zrušení rozhodčího nálezu soudem obsahovat pravdivé, přesné a úplné informace o rozhodci nebo o tom, že rozhoduje stálý rozhodčí soud, o způsobu zahájení a formě vedení rozhodčího řízení, a další zákonem stanovené informace.

Novela dále pro případ spotřebitelských smluv omezuje do jisté míry možnost svobodné volby rozhodce; napříště mohou strany v tomto případě volit pouze z rozhodců zapsaných v seznamu rozhodců vedeném Ministerstvem spravedlnosti.

V případě spotřebitelských smluv je rozhodce nově povinen před zahájením projednávání věci stranám sdělit, zda v posledních 3 letech vydal nebo se podílel na vydání rozhodčího nálezu nebo zda je rozhodcem v dosud neskončeném rozhodčím řízení ve sporu, jehož účastníkem byla nebo je některá z nynějších stran.

Novela dále v případě spotřebitelských smluv ruší omezení práva stran podat námitku nedostatku pravomoci rozhodce nebo stálého rozhodčího soudu z důvodu neexistence, neplatnosti nebo zániku rozhodčí smlouvy; toto právo bylo třeba uplatnit nejpozději při prvním úkonu v řízení týkajícího se věci samé.

Další ochranu spotřebitele v rozhodčím řízení představuje to, že rozhodci jsou nyní povinni se ve sporech ze spotřebitelských smluv řídit vždy právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele. Pokud nebudou právní předpisy přijaté k ochraně spotřebitele rozhodci respektovány, je to důvod ke zrušení rozhodčího nálezu soudem; stejně tomu tak bude tehdy, pokud bude rozhodnuto ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo s veřejným pořádkem.

Rozhodčí nález v případě sporu ze spotřebitelských smluv musí vždy obsahovat odůvodnění a poučení o právu podat návrh na jeho zrušení soudem.

V případě spotřebitelských smluv, je-li k soudu podán návrh na zrušení rozhodčího nálezu, musí soud z úřední povinnosti vždy zkoumat, zda nejsou dány důvody přiznat podání odkladný účinek na vykonání rozhodčího nálezu.

Jestliže soud zruší rozhodčí nález z důvodu, že

- nález byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu,
- rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, byla zrušena nebo se na dohodnutou věc nevztahuje,
- spor ze spotřebitelské smlouvy byl rozhodnut v rozporu s právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele nebo ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem, nebo

- rozhodčí smlouva týkající se spotřebitelských smluv neobsahovala zákonem stanovené informace, případně tyto informace byly v nezanedbatelném rozsahu poskytnuty neúplně, nepřesně nebo nepravdivě,

pokračuje soud k návrhu některé ze stran po právní moci rozsudku v jednání ve věci samé a tuto věc rozhodne. Věc pak již nelze projednat v rozhodčím řízení.

Novelou bylo zakázáno, aby kdokoli při své činnosti používal takové označení, které vyvolává klamnou představu, že se jedná o stálý rozhodčí soud podle zákona o rozhodčím řízení; to však neplatí, pokud je k používání takového označení oprávněn podle jiného právního předpisu nebo podle mezinárodní smlouvy, která je součástí našeho právního řádu.

Stálé rozhodčí soudy

Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky²²²

Rozhodčí soud byl založen již v r. 1949 a působil při Československé obchodní komoře. V r. 1980 byl název změněn na Rozhodčí soud při Československé obchodní a průmyslové komoře. Od 1. ledna 1995 získal soud název nynější.

Tento rozhodčí soud je stálým rozhodčím soudem s nejširší možnou působností v ČR. Do pozastavení projektu Ministerstva průmyslu a obchodu „Mimosoudní řešení spotřebitelských sporů v rozhodčím řízení“ byl také jedinou institucí v ČR k rozhodování spotřebitelských sporů.

Rozhodčí soud uvádí i náklady na vedení sporu. Tyto náklady jsou stanoveny jako 4% z hodnoty sporu do 50 mil. Kč, nejméně však 10.000 Kč. Je otázkou, zda pro spotřebitelské spory, u nichž lze předpokládat, že předmět sporu bude spíše menší hodnoty, je tato i minimální částka akceptovatelná a zda spotřebitel raději na ochranu svých práv, s ohledem na náklady s tím spojené, nerezignuje. Řízení před tímto rozhodčím soudem je jednoinstanční.

Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno²²³

Rozhodčí soud byl založen k 1. lednu 1996 na základě zákona o rozhodčím řízení a zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách, ve znění pozdějších předpisů. Tento rozhodčí soud podle svého Řádu je oprávněn projednávat a rozhodovat spory z obchodů uzavřených na Českomoravské komoditní burze Kladno, Obchodní burze Kradec

---

²²² Zdroj: www.soud.cz

²²³ Zdroj: www.cmkbk.cz

Králové a na Plodinové burze Brno, a dále i spory z mimoburzovních obchodů, jejichž předmětem jsou komodity, jimiž se na těchto burzách obchoduje. S ohledem na uvedené zřejmě tento rozhodčí soud není pro spotřebitelské spory použitelný.

Burzovní rozhodčí soud

Tento rozhodčí soud působí při Burze cenných papírů Praha, a.s.²²⁴ a zabývá se rozhodováním sporů z burzovních obchodů, sporů z ostatních obchodů s investičními nástroji, sporů z podnikání na kapitálovém trhu, peněžním trhu, pojišťovacím trhu a trhu penzijního připojištění. Soud byl zřízen podle zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu. Řízení před rozhodčím soudem je jednoinstanční. Od 1. května 2004 je dána opora zákonem č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů (§ 54).

Poznámka k řízení před uvedenými stálými rozhodčími soudy: Podle řádů Burzovního rozhodčího soudu i Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky je řízení jednoinstanční. S ohledem na mínění Ústavního soudu, který ve shora uvedeném nálezu uvedl, že spravedlivé řízení má zahrnovat i možnost přezkoumání rozhodčího nálezu jinými rozhodci, jak to umožňuje platný zákon o rozhodčím řízení, bude k využití těchto stálých rozhodčích soudů pro rozhodování spotřebitelských sporů zapotřebí i náležitá úprava jejich řádů ve smyslu „pokynu“ Ústavního soudu.

Diskuse k rozhodčímu řízení probíhá již více let. V souvislosti s případem Bc. Sandry Svobodové²²⁵, předsedkyně občanského sdružení Vnitrostátní a mezinárodní arbitráže ad hoc, byla vedena diskuse týkající se požadavků na osobu rozhodce.

Zákon o rozhodčím řízení na rozhodce klade pouze dvě podmínky, a to zletilost a způsobilost k právním úkonům. V souvislosti se zmíněným případem Bc. Svobodové byly vznášeny náměty na zpřísnění podmínek pro výkon funkce rozhodce. K tomu Lisse²²⁶ sice nevyjadřuje zásadní nesouhlas, nicméně na druhou stranu upozorňuje i na to, že strany rozhodčí smlouvy nevěnují často dostatečnou pozornost ustanovením o určení rozhodce, a tudíž jen nesou následky toho, že nedostatečně střežily svá práva. Lisse s odkazem na obchodní zákoník, který např. pro členy statutárních orgánů obchodních společností, kterým je uložena povinnost vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře, nestanoví žádné

---

²²⁴ Zdroj: www.bcpp.cz

²²⁵ Zadržena dne 6. října 2005 Útvarem pro odhalování korupce a finanční kriminality Policie ČR.

²²⁶ Lisse, L.: K požadavkům na výkon funkce rozhodce a liberalizace rozhodčího soudnictví, Právní rozhledy 6/2006, str. 224 a následující.

podmínky odbornosti; analogicky podle něj tedy není nezbytné, aby byly na rozhodce kladeny další dodatečné podmínky. K tomu nicméně dodává, že valná většina rozhodců má právnické vzdělání a jsou ve svém oboru významnými osobnostmi, nebo mají alespoň bohaté zkušenosti z rozmanitých oborů právní praxe.

V této věci jde ale spíše o to, aby rozhodčí řízení nebylo zneužito ve prospěch jedné ze stran, a to např. netransparentním způsobem výběru rozhodce nebo nejednoznačnými pravidly pro rozhodnutí sporu. Lisseho teze o bdělosti stran je tedy správná, nicméně v případech spotřebitelského práva, pro které je charakteristická snaha o zvýšenou ochranu slabší strany smlouvy, je zřejmě třeba klást na obsah rozhodčí smlouvy a osobu rozhodce náročnější požadavky, jak se i stalo zákonem č. 19/2012 Sb.

Pro úplnost je snad jen vhodné doplnit, že Lisse ve svém článku považuje za překonané ustanovení zákona o rozhodčím řízení, které požaduje, aby stálé rozhodčí soudy byly zakládány pouze na základě zákona s tím, že moderním trendem většiny právních úprav států Společenství je liberalizace trhu poskytovatelů arbitrážních služeb.

Rozhodčími doložkami a jejich možným posouzením jako nepřiměřené podmínky ve spotřebitelských smlouvách se zabýval i článek Mgr. Slováčka²²⁷. Autor se ve svém článku zabývá přípustností rozhodčí smlouvy ve vztahu k § 55 odst. 1 a § 56 občanského zákoníku v souvislosti se směrnicí 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Článek se zabýval posouzením rozhodčí doložky, neboť smlouva o rozhodci je uzavírána až po vzniku sporu, který má být rozhodci předložen; lze tedy usoudit, že s ohledem na (předpokládané) následné a individuální sjednání smlouvy o rozhodci nepůjde podle čl. 3 uvedené směrnice o nepřiměřenou podmínku. Článek s odkazem na ustanovení čl. 3 odst. 3 směrnice 93/13/EHS a bod 1 písm. q) přílohy téže směrnice analýzou textu uvedeného v příloze v podstatě dochází k závěru, že existence rozhodčí doložky ve spotřebitelské smlouvě má být považováno za nepřiměřenou podmínku, protože spotřebiteli je tím upíráno právo podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek. Směrnice dále rovněž zakazuje, aby spotřebitel byl nucen předkládat spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů. Autor článku vychází z toho, že při existenci rozhodčí doložky na vznesenou námitku její existence soud nesmí spor dále projednávat a musí řízení zastavit. K tomu poznamenávám, že ani Soudní dvůr při výkladu předběžných otázek týkajících se sporů, ve kterých byla sjednána rozhodčí smlouva,

---

²²⁷ Slováček, D.: Rozhodčí řízení a směrnice o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, Právní rozhledy, 9/2010, str. 331 a následující.

nejudikoval neplatnost této rozhodčí doložky bez dalšího, jen s ohledem na text přílohy směrnice 93/13/EHS. Ve věci Asturcom²²⁸ Soudní dvůr nepřiměřenost rozhodčí doložky odůvodnil nikoli její samotným sjednáním, ale tím, že náklady spotřebitele na přepravu do sídla rozhodčího soudu byly vyšší než částka, která byla předmětem sporu v původním řízení, dále že sídlo soudu nebylo ve smlouvě uvedeno a bylo značně vzdáleno od bydliště spotřebitele, a konečně že orgán, který spor rozhodl, byl sám autorem uzavřené smlouvy.

Obdobně i Vrchní soud v Praze ve výše uvedeném rozsudku ze dne 15. června 2010, sp. zn. 9 Cmo 363/2009 judikoval, že sama existence rozhodčí doložky není v rozporu se směrnicí 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

Rovněž Ústavní soud v již dříve uvedeném nálezu konstatoval, že rozhodčí doložka může být ve spotřebitelských smlouvách platně dojednána, nicméně jen tehdy, pokud obsahuje transparentní a jednoznačná pravidla pro určení osoby rozhodce a pokud rozhodčí řízení obecně zaručuje procesní práva srovnatelná s řízením, které by bylo na místě v případě, kdy by se spotřebitel k ujednání ve spotřebitelské smlouvě nezavázal.

V otázce, co se rozumí rozhodčím soudem, na který se nevztahují právní předpisy, došel autor k závěru, že tím je třeba rozumět takové ujednání stran rozhodčí doložky, které pověřuje rozhodce rozhodnout spor pouze podle zásad spravedlnosti, a nikoli podle hmotného práva pro spor rozhodného; tento závěr je zcela v souladu i s míněním Ústavního soudu, a rovněž novela zákona o rozhodčím řízení ukládá rozhodcům ve sporech týkajících se spotřebitelských smluv rozhodovat s použitím právních předpisů stanovených na ochranu spotřebitele.

Obdobně k věci přistupuje i směrnice 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru, která v čl. 24 stanovuje členským státům povinnost zajistit zavedení vhodných a účinných postupů pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů v souvislosti s úvěrovými smlouvami. V podmínkách práva ČR byla tato působnost svěřena finančnímu arbitrovi.

K otázce přípustnosti rozhodčí doložky a práva na soudní ochranu soudí Bělohávek²²⁹, že je třeba rozlišovat mezi právem na soudní ochranu a právem na právní ochranu. Právo na soudní ochranu podle něj představuje právo na to, obrátit se na soud nebo jiný orgán veřejné moci. Tohoto práva se lze vzdát na základě a v rozsahu autonomie vůle a smluvní volnosti. Vzdát se práva na právní ochranu však nelze, protože by to znamenalo rezignaci na vlastní subjektivitu. Pokud neexistují procesní prostředky na ochranu subjektu cestou

---

²²⁸ Rozsudek ze dne 6. října 2009, Asturcom Telecomunicaciones SL proti Cristina Rodriguez Nogueira, věc C-40/08,

²²⁹ Bělohávek, A. J.: Ochrana spotřebitelů v rozhodčím řízení, C.H.Beck 2012, str. 72 a následující.

práva, ztrácí jakékoli hmotné právo svůj význam. Uzavřením rozhodčí smlouvy se tak strany smlouvy vzdávají práva na ochranu poskytovanou veřejnou mocí, ale nerezignují tím na právní ochranu. Rozhodci a rozhodčí soudy nejsou orgánem moci veřejné a stát nenesे odpovědnost za způsob poskytování právní ochrany soukromoprávní cestou. Přesto podle Bělohávkova je rozhodčí řízení nalézáním a aplikací práva, a není hledáním dohody nebo obsahu dohody mezi stranami. Touto tezí se Bělohávek tedy neztotožňuje s názorem Nejvyššího soudu nebo Ústavního soudu, které ve svých rozhodnutích (dříve zde uvedených) shodně mají za to, že „*rozhodce tedy nenalézá právo, ale tvoří závazkový vztah v zastoupení stran*“ (Nejvyšší soud), případně že „*rozhodčí řízení není nalézáním práva, ale dotvářením závazkového vztahu smluvních stran. V rozhodčím řízení tedy jde o vyjasnění a narovnání vzájemných práv, jež se děje činností rozhodce v zastoupení stran, které na rozhodce smlouvou delegovaly svou vůli.*“ (Ústavní soud).

K otázce řešení spotřebitelských sporů cestou rozhodčího řízení se vyjádřila i Komise a své myšlenky formulovala v doporučení Komise 98/257/ES ze dne 30. března 1998 k principům aplikovatelným na osoby odpovědné za mimosoudní urovnání spotřebitelských sporů. V tomto textu Komise vzala v úvahu, že pro většinu spotřebitelských sporů je charakteristická disproporce mezi ekonomickou hodnotou předmětu sporu a náklady soudního řízení a i obtíže spojené se soudním řízením, zejména v přeshraničních sporech, mohou v praxi odrazovat spotřebitele od výkonu jejich práv. Komise dále zdůraznila, že s ohledem na čl. 6 Evropské listiny lidských práv, přístup k soudu je základním a bezvýjimečným právem. Jestliže tedy právo Společenství zaručuje svobodný pohyb zboží a služeb v rámci společného trhu, pak přímým důsledkem této svobody musí být i to, že jak podnikatelé, tak spotřebitelé musí mít stejnou možnost přístupu k soudům členských států Společenství jako jejich občané, aby tam mohli řešit případné své spory vzešlé z jejich ekonomické činnosti. Mimosoudní způsoby řešení sporů nebyly přijaty k tomu, aby nahradily činnost soudu, a tato možnost nesmí spotřebiteli bránit ve výkonu jeho práva na soudní ochranu, pokud se této ochrany výslovně nevzdá. S ohledem na některé případy a nezávisle na předmětu sporu nebo jeho hodnotě by měly mít ty strany sporu a jmenovitě spotřebitelé jako strany, které lze považovat za ekonomicky slabší a méně zkušené v právních věcech než druhá strana sporu mít možnost žádat právní radu od třetí strany za účelem efektivnější obrany a ochrany jejich práv. Komise tak ve svém textu doporučila dodržet tyto zásady:

- Zásadu nezávislosti rozhodujícího orgánu jako záruku nestrannosti; pokud spor rozhoduje kolektivní orgán, musí být tento orgán složen ekvivalentně ze zástupců spotřebitelů i profesionálů,

- Zásadu transparentnosti, to znamená informace o druzích sporu, které jsou rozhodovány, pravidla, podle kterých je rozhodováno, předpokládané náklady sporu, informace o závaznosti, právní moci a vykonatelnosti rozhodnutí nebo zveřejňování výročních zpráv o rozhodnutých sporech.
- Kontradiktornost; při rozhodování se musí vzít v úvahu všechny vznesené argumenty stran sporu a dokazováním musí být zjištěn skutkový a právní stav věci.
- Zásada efektivity. Spotřebitel nesmí být nucen použít právního zastoupení, procedura je bezplatná, rozhodce aktivně vyhledává všechny skutečnosti umožňující urovnat spor.
- Zásada zákonnosti. Spotřebitel nesmí být zbaven ochrany poskytované kogentními normami státu, na jehož území se rozhodce nalézá. V případě přeshraničních sporů nesmí být spotřebiteli odepřena ochrana kogentních norem státu, na jehož území spotřebitel jinak pobývá.
- Svoboda. Rozhodnutí může být pro strany závazné jen tehdy, pokud byly strany o jeho povaze předem informovány a výslovně s takovou závazností souhlasily.
- Právo na zastoupení. Pravidla nesmějí zbavit strany jejich práva na zastoupení nebo práva na asistenci třetí strany ve všech stádiích řízení.

7.4 De lege ferenda

V oblasti řešení spotřebitelských sporů Společenství připravuje návrh směrnice o alternativním řešení sporů a návrh nařízení o on-line řešení spotřebitelských sporů.

Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o on-line řešení spotřebitelských sporů

Návrh nařízení má přispět k lepšímu fungování společného vnitřního trhu Společenství a má posílit a zlepšit právní ochranu spotřebitelů v souvislosti s transakcemi přeshraničního elektronického obchodu, neboť současná úprava řešení spotřebitelských sporů souvisejících s elektronickým obchodem je roztříštěná a neúplná. Návrh má přispět k tomu, aby celé řízení o sporu bylo možné vést on-line; to by mělo řízení urychlit a i zlepšit komunikaci mezi stranami.

Elektronizace obchodu rozšířila možnosti podnikatelům nabízet zboží nebo služby a spotřebitelům takové zboží nebo služby nakupovat. Elektronické uzavírání obchodů přes hranice států ale zároveň může být považováno, zejména spotřebiteli jako zpravidla slabší smluvní stranou, za riskantní, neboť virtuální povaha transakce by případné spory mohla

komplikovat. Neexistence odpovídající právní ochrany pro případ sporů nebo stížností vyplývajících z přeshraničních transakcí on-line tak má nepříznivé důsledky nejen pro spotřebitele, ale nakonec i pro podnikatele. Spotřebitelé tak nemohou těžit z možných nižších cen za hranicemi nabízeného zboží nebo služeb (ke snadnosti cenového srovnání zatím přispívá i společná měna sdílená částí členských zemí Společenství). Podnikatele může naopak odrazovat potřeba zdrojů pro případné přeshraniční spory se spotřebiteli.

Komise v souvislosti s přípravou nařízení provedla několik studií týkajících se předmětu zamýšlené úpravy. Byly tak posouzeny současné systémy alternativního řešení sporů a jejich fungování ve všech členských státech Společenství („Studie věnovaná používání alternativního řešení sporů v Evropské unii“, 2009), a dále studie k odškodnění spotřebitelů („Posouzení nákladů na dodržování předpisů, včetně správních nákladů a zátěže podniků spojené s používáním alternativního řešení sporů“, 2011), a konečně „Studie o přeshraničním alternativním řešení sporů v Evropské unii“, 2011. V souvislosti s přeshraničními spory je třeba rovněž řešit jazykovou otázku a poskytnout stranám dostatečné informace o řízení a o jeho výsledku.

Pro on-line řešení spotřebitelských sporů navrhuje Komise zřídit evropskou platformu. Tato platforma by měla podobu interaktivní internetové stránky, která by byla kontaktním místem pro strany, které zamýšlejí svůj spor vzniklý při elektronické přeshraniční transakci řešit mimosoudně. Platforma by byla dostupná ve všech úředních jazycích Společenství a její použití by bylo bezplatné²³⁰. Systémy alternativního řešení sporů zavedené členskými státy a oznámené Komisi budou elektronicky zaregistrovány platformou pro on-line řešení sporů. Podle plánu by systém měl fungovat takto: Elektronická platforma prostřednictvím elektronického formuláře přijme stížnost a následně ověří, zda ji může zpracovat. Pokud platforma získá souhlas stran, postoupí stížnost systému alternativního řešení sporů, který bude příslušný pro řešení daného sporu. Systém by měl věc uzavřít do 30 dnů od jejího přijetí.

Celý projekt by tak měl přispět k rychlejšímu a levnějšímu řešení sporů, nicméně i zde k jeho využití je třeba, aby s takovým postupem souhlasily obě strany sporu. Na jednu stranu lze předpokládat, že např. obchodník nebude s předložením sporu k řešení systémem alternativního řešení sporů souhlasit s kalkulací, že případné obtíže, těžkosti a náklady běžného řešení sporu by mohly spotřebitele odradit od uplatnění jeho práv. Na stranu druhou, takový

---

²³⁰ Zřejmě se myslí „bezplatné pro strany sporu“; bez sporu provoz platformy i rozhodovací činnost někdo bude muset platit, pravděpodobně Společenství z příspěvků členských států Společenství, které je formou daní vyberou od spotřebitelů a podnikatelů...

přístup obchodníka by mohl významně ovlivnit objem obchodů uzavíraných elektronickou cestou obchodníkem se spotřebiteli. Lze předpokládat, že účast obchodníka v systému alternativního řešení sporů bude jednak doporučena různými etickými kodexy, druhak bude moci být prezentována jako výhoda nebo benefit poskytovaný spotřebiteli obchodníkem (podobně třeba působí dodatečné pojištění klientských účtů u brokerských domů individuálně sjednané brokerskými domy u sokromých pojišťovacích společností vysoko nad zákonné limity).

Nařízení by se nemělo vztahovat na řešení sporů mezi spotřebiteli a obchodníky, které vzniknou v souvislosti s přeshraničním prodejem zboží nebo poskytováním služeb off-line. Rovněž by se nemělo vztahovat na spory mezi obchodníky.

Nařízení by mělo být nahlíženo ve spojení s připravovanou směrnicí o alternativním řešení sporů u spotřebitelských sporů (směrnice o alternativním řešení sporů), která vyžaduje, aby členské státy zajistily, aby všechny spory mezi spotřebiteli a obchodníky usazenými nebo s bydlištěm v Unii, které vzniknou v souvislosti s prodejem zboží nebo poskytováním služeb, mohly být předloženy subjektu pro alternativní řešení sporů. Tyto směrnici zavedené subjekty by pak rozhodovaly i spory postoupené jim on-line platformou; při svém rozhodování by se měly tyto subjekty řídit svými procesními předpisy, a to včetně předpisů pro stanovení nákladů.

Nařízení nicméně respektuje ust. čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie; postupy řešení sporů on-line proto umožní spotřebitelům i obchodníkům vykonat své právo a předložit spor k rozhodnutí soudu. O způsobu možného alternativního řešení sporů prostřednictvím on-line platformy by měli informovat spotřebitele sami obchodníci na svých internetových stránkách, spolu s odkazem na tuto platformu.

Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o alternativním řešení sporů u spotřebitelských sporů.

Návrh směrnice má spolu s výše uvedeným návrhem nařízení tvořit jeden kontext s cílem posílit vymáhání práv spotřebitele. Komise v odůvodnění návrhu konstatuje, že ačkoli bylo dosaženo vysoké úrovně ochrany spotřebitele zaručené právními předpisy, přetrvávají praktické problémy s prosazováním této úpravy. Absence účinného alternativního řešení sporů představuje zvláštní problém zejména v souvislosti s přeshraničními transakcemi, kde je třeba mít na zřeteli jazykovou bariéru, potenciálně vyšší náklady pro vedení sporu nebo rozdíly v právních předpisech mezi členskými státy.

V rámci přípravy směrnice (i výše uvedeného nařízení) Komise podrobně posoudila dopady právní úpravy a došla k tomu, že přístup k nestranným, transparentním, účinným a spravedlivým prostředkům pro mimosoudní řešení vnitrostátních a přeshraničních spotřebitelských sporů může zajistit alternativní řešení sporů (předmět úpravy této směrnice), a on-line řešení sporů (předmět úpravy výše již uvedeného nařízení). Těmito dvěma předpisy bude vytvořen základ pro celoevropský systém on-line řešení sporů (nařízení počítá s vytvořením subjektů pro alternativní řešení sporů v členských státech Společenství, což právě má upravit tato směrnice), a tím účinně řešit spory vztahující se k transakcím přeshraničního elektronického obchodu.

Návrh směrnice má upravit řešení všech sporů mezi spotřebitelem a obchodníkem, které vznikly v souvislosti s prodejem zboží nebo s poskytováním služeb; má zahrnovat jak stížnosti spotřebitelů na obchodníky, tak stížnosti obchodníků na spotřebitele. Návrh má upravit postupy zprostředkování, ale i mimosoudní postupy rozhodčí povahy.

V případě sporu bude třeba zjistit, který subjekt alternativního řešení sporu je pro vzniklý spor příslušný. Tato informace by proto měla být obsažena již v obchodních dokumentech poskytnutých obchodníkem, případně na internetových stránkách obchodníka. Obchodníkům by byla stanovena povinnost informovat spotřebitele o tom, zda je obchodník zavázán využívat alternativní řešení sporů v souvislosti se stížnostmi podanými spotřebitelem proti němu; to by mělo obchodníky i motivovat k používání tohoto alternativního systému.

Členské státy by měly zajistit, aby spotřebitel mohl získat pomoc v případě přeshraničního sporu; pro tuto funkci by bylo možné využít sítě evropských spotřebitelských center.

Subjekty alternativního řešení sporů by se měly stát členy sítí subjektů alternativního řešení sporů v odvětvově specifických oblastech, pokud řeší spory v dané oblasti. Za žádoucí se dále považuje to, aby subjekty alternativního řešení sporů spolupracovaly s vnitrostátními orgány pověřenými prosazováním právních předpisů na ochranu spotřebitele.

Nezbytným požadavkem je, aby subjekty alternativního řešení sporů postupovaly v souladu se zásadami nestrannosti, transparentnosti, efektivity a spravedlnosti. Transparentnost pak spočívá především v tom, že subjekty alternativního řešení sporů poskytnou stranám všechny informace potřebné k tomu, aby tyto strany mohly učinit kvalifikované rozhodnutí ještě před vlastním předložením sporu subjektu alternativního řešení sporů.

Směrnice po svém přijetí při se měla použít přednostně před jinými právními předpisy Společenství, které obsahují ustanovení, jejichž cílem je podpořit vytváření subjektů alternativního řešení sporů v konkrétním odvětví. Směrnice by se měla vztahovat na všechny subjekty, které jsou zřízeny na trvalém základě a nabízejí řešení sporu prostřednictvím postupu

alternativního řešení sporů; za takový postup by nemělo být považováno rozhodčí řízení *ad hoc* pro konkrétní spor mezi spotřebitelem a obchodníkem.

Postupy alternativního řešení sporů by měly stanovit jednoduché a rychlé řízení, jehož délka nepřesáhne 90 dnů (nařízení pro řešení sporů on-line předpokládá lhůtu 30 dní). Alternativní řešení sporů by mělo být bezplatné nebo spojené s mírnými náklady pro spotřebitele, aby použití tohoto řešení bylo pro spotřebitele ekonomicky přiměřené. Před tím, než se strany rozhodnou, že svůj spor budou řešit alternativním postupem, je třeba, aby obdržely veškeré potřebné informace; dále je třeba, aby byly strany informovány o svých právech a důsledcích svých rozhodnutí, jež v souvislosti s postupem alternativního řešení sporů učiní.

Shrnutí kapitoly

V této kapitole se věnuji řešení vlastního sporu mezi podnikatelem a spotřebitelem. Zatímco v části druhé této práce jsem se věnoval ochraně spotřebitele poskytované v rovině práva správního, kde rozhodnutím příslušného správního orgánu nelze přiznat dotčenému spotřebiteli patřičnou náhradu případně utrpěné újmy, zde je pojednáno o možnostech, které spotřebitel má při obraně svých majetkových práv.

Spotřebitel má k dispozici klasickou cestu soudní, která však může být zdlouhavá a drahá. Pro případy přeshraničních sporů je třeba rozhodnout, který soud bude pro rozhodnutí sporu příslušný. K tomuto rozhodnutí byly uzavřeny mezinárodní úmluvy, a na úrovni Společenství přijato nařízení č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. K určení příslušnosti soudu jsem pro ilustraci připojil i judikaturu Soudního dvora.

Alternativou k cestě soudní je možnost zvolit cestu rozhodčího řízení. Pokud strany za tímto účelem uzavřou rozhodčí smlouvu, je třeba mít na zřeteli to, že tato smlouva za určitých okolností může získat charakter zneužívající klauzule, k jejíž neplatnosti je soud povinen přihlídnout i bez návrhu.

Další možností v ČR je předložit některé spory k rozhodnutí finančnímu arbitrovi; tímto ČR plní požadavek Společenství na umožnění rozhodování některých sporů i mimosoudně.

De lege ferenda jsou uvedeny návrhy dvou připravovaných směrnic na úrovni Společenství upravující možnost mimosoudního řešení spotřebitelských sporů.

8. Závěr

Filosofie ochrany spotřebitele vychází z myšlenky, že běžný člověk při opatřování statků na volném trhu uzavírá smlouvy s podnikateli, pro které je vstupování do smluvních vztahů běžnou každodenní činností. Vzhledem k tomu, a rovněž s ohledem na rozdílné ekonomické postavení podnikatelů a spotřebitelů, lze usoudit, že tyto osoby ve vztahu ke spotřebitelům získávají určitou výhodu. Spotřebitelské právo si klade za cíl tuto faktickou nerovnováhu zmírnit tím, že přiznává spotřebiteli celou řadu oprávnění, která by jinak neměl.

Maje toto na zřeteli, měl by zákonodárce dbát na druhou stranu i o to, aby jeho dílo ponechalo spotřebiteli odpovědnost za jeho konání a nevedlo tak k morálnímu hazardu. Právo by mělo spotřebitele chránit tam, kde on sám toho buď schopen není, nebo by musel ke své efektivní ochraně vynaložit nepřiměřené úsilí. Nicméně, kde se spotřebitel může chránit sám, tam by měla být odpovědnost člověka za svůj život a své štěstí vyžadována.

„Žádná regulace ani dohled nemohou chránit spotřebitele před jeho vlastními rozhodnutími a popřít pravidla smluvní volnosti. Mohou se jen zasazovat o posílení postavení spotřebitele jako slabší strany v každém smluvním vztahu zákazem nepřiměřených smluvních podmínek a zajistit, aby obdržel všechny informace pro své rozhodnutí. Je už na něm, zda si je přečte, promyslí, provede porovnání s jinými nabídkami, poradí se s nezávislými odborníky. Česká národní banka si je vědoma, že k tomu spotřebitelé musí mít alespoň základní finanční gramotnost.“²³¹ K tomu lze dodat, že pouze finanční gramotnost nepostačuje. Každý člověk by si měl být vědom toho, že tím, kdo je odpovědný za to, co má a jak žije, je především on sám. Právo a stát mají člověka k této odpovědnosti vést, a v případě potřeby jej jako „krabička poslední záchrany“ ochránit.

Jsem přesvědčen o tom, že zákony mají být předvídatelné, a že mají stanovovat pravidla tak, aby společnosti prospívala.

---

²³¹ Kolmanová, H.: Jak ČNB chrání spotřebitele? Bankovníctví 10/2011, str. 22.

Dohledová činnost České národní banky

(se zaměřením na ochranu spotřebitele na finančním trhu)

Tato práce se zabývá ochranou spotřebitele na finančním trhu v České republice.

V úvodní části práce stručně popisuje stav právní úpravy před r. 1989. Tehdy vládnoucí společenský systém neumožňoval významnější ekonomické aktivity, finanční trh byl značně omezen, a tedy ani právní úprava ochrany spotřebitele nemusela být rozsáhlá.

Ochrana spotřebitele nabyla na významu po přechodu k tržnímu modelu hospodářství. S rozvojem trhu včetně trhu finančního bylo třeba přijmout i takovou právní úpravu, která by lépe odpovídala novým podmínkám. S ohledem na tehdy připravovaný vstup České republiky do Evropských společenství bylo třeba při vytváření českého práva toto právo harmonizovat i s právem evropským. Kromě změny občanského zákoníku jako základního předpisu soukromého práva byla přijata i právní úprava speciální, jako zákon o ochraně spotřebitele nebo zákon o spotřebitelském úvěru. V souvislosti s vytvořením kapitálového trhu bylo třeba přijmout zcela novou úpravu kapitálového trhu i úpravu týkající se osob podnikajících na tomto trhu. Důležitou součástí práva týkajícího se kapitálového trhu je i úprava dohledu nad kapitálovým trhem a jeho ochrana prostřednictvím správního práva.

S ohledem na skutečnost, že se Česká republika v r. 2004 stala členem Evropských společenství je významná část práce věnována evropské právní úpravě ochrany spotřebitele. Evropská společenství i nynější Evropská unie považují ochranu spotřebitele za nezbytnou podmínku úspěšného vybudování společného vnitřního trhu, který je chápán jako svoboda pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu. Rozdílná právní úprava ochrany spotřebitele v jednotlivých členských státech společenství by mohla spotřebitele odradit od nákupu zboží nebo služeb v jiném členském státě. K překonání těchto rozdílů dochází k postupné harmonizaci právních předpisů členských států prostřednictvím směrnic. Tato harmonizace byla zpočátku prováděna jako harmonizace minimální a členské státy tak mohly přijmout nebo si ponechat takovou právní úpravu, která poskytovala spotřebiteli lepší ochranu než ochranu stanovenou harmonizující směrnicí. Z důvodu přetrvávajících významných rozdílů v právní úpravě ochrany spotřebitele nyní přijímané směrnice obsahují harmonizaci úplnou, od které se členské státy při transpozici směrnice nesmějí nijak odchýlit.

Pozornost je věnována např. směrnici 85/577/EHS o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory, směrnici 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě

smluv uzavřených na dálku, které byly nahrazeny s účinností od 13. prosince 2013 směrnicí 2011/83/EU o právech spotřebitelů. Další důležitou směrnicí je směrnice 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

Ochranu spotřebitele na finančním trhu upravují např. směrnice 87/102/EHS o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru a tuto směrnici nahrazující směrnice 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru. Pro finanční služby je důležitá i směrnice 2002/65/ES o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku.

Tato část obsahuje pro ilustraci i judikaturu Evropského soudního dvora. Evropský soudní dvůr ve svých rozsudcích provádí pro vnitrostátní předkládající soudy výklad práva Společenství obsaženého v sekundárních právních normách Společenství (nařízení a směrnice).

Pro ochranu spotřebitele je důležitá i existence orgánů, které dohlížejí na transparentnost a poctivost kapitálového trhu. V práci jsou proto zmíněny orgány vykonávající dohled jak v České republice, tak orgány vytvořené v souvislosti s finanční krizí 2008 až 2009 nově na úrovni Společenství. Pro srovnání jsou uvedeny tomu odpovídající orgány v USA.

Důležitou věcí je nejen ochrana spotřebitelů prováděná orgány dohledu za účelem řádného fungování kapitálového trhu, které je zajištěno prostředky práva správního a případně i práva trestního, ale i ochrana majetku spotřebitelů, resp. investorů. Tato ochrana je poskytována garančními fondy pro případ selhání osob poskytujících své služby na finančním trhu (např. banky, pojišťovny nebo obchodníci s cennými papíry). Pozornost je věnována garančním fondům v České republice i obdobné právní úpravě na úrovni Společenství, např. směrnicí 94/19/ES o systémech pojištění vkladů a na ni navazující směrnice 2005/1/ES a 2009/14/ES, které zvyšují limit náhrady pojištěných vkladů, nebo směrnice 97/9/ES o systémech pro odškodnění investorů. Dále je pojednáno o přípravě směrnice garančního fondu pojištěven.

Pro srovnání je uvedena odpovídající ochrana poskytovaná investorům v USA tamějšími garančními fondy včetně rozsahu takové náhrady, a pro ilustraci jsou připojeny i informace několika brokerů o pojištění majetku investorů nad zákonem stanovené minimální meze.

Ochrana individuálních zájmů spotřebitelů je poskytována prostředky práva správního i práva soukromého. Právo Společenství žádá, aby členské státy umožnily řešení sporů mezi podnikatelem a spotřebitelem i mimosoudní cestou. Důvodem pro takové doporučení je to, že soudní ochrana svou právní složitostí a finanční náročností vzhledem k hodnotě předmětu sporu může spotřebitele odradit od ochrany svých práv. V České republice je možné mimosoudní cestou řešit spory v rámci rozhodčího řízení, případně spory z platebního styku (a nyní nově i spory týkající se spotřebitelského úvěru) před finančním arbitrem.

Ochrana spotřebitele prostředky správního práva a správního trestání je svěřena u osob podléhajících jejímu dohledu České národní bance, v ostatních případech České obchodní inspekci. Česká národní banka dohlížením finančního trhu přispívá k jeho transparentnosti a stabilitě, a tím v konečném důsledku chrání i spotřebitele jako osoby, zpravidla spotřebitele, využívající služeb poskytovaných osobami působícími na finančním trhu. S ohledem na to, že hlavním zájmem zde je řádné fungování finančního trhu, je České národní bance uložena rozsáhlá povinnost mlčenlivosti.

Česká národní banka dohlíží jednak systém finančního trhu, který je tvořen osobami podnikajícími na finančním trhu a spotřebiteli resp. investory, a vzájemnými vztahy mezi těmito osobami, zároveň však má i chránit spotřebitele. Zvláštní otázkou, v současném českém právu řešenou jen nedostatečně, je vyřizování stížností spotřebitelů na osoby podnikající na finančním trhu Českou národní bankou. Česká národní banka se tak jako orgán dohledu nachází v dvojí roli; jednak dohlíží finanční trh jako celek, jako systém, jednak by měla vyřizovat individuální stížnosti spotřebitelů, ale i jiných osob, směřujících proti osobám nad nimiž vykonává dohled. Stížnost tak na jednu stranu může představovat podnět pro provedení dohledu, na druhou stranu vyřízení stížnosti ve vztahu ke stěžovateli je s ohledem na zákonem uloženou povinnost mlčenlivost značně obtížné. Z tohoto důvodu by vyřizování individuálních stížností mělo být svěřeno jinému orgánu.

Důležitým prvkem ochrany spotřebitele na finančním trhu je nejen úroveň jeho znalostí o finančním trhu a o službách a produktech na tomto trhu nabízených, ale i celkové právní prostředí, vnímání spravedlnosti a respekt k ostatním lidem. Právní úprava ochrany spotřebitele sama o sobě nepostačuje, pokud spotřebitel sám nemá zájem se chránit, nebo pokud dokonce jedná tak, že využití právem poskytnuté ochrany je komplikované, případně i nemožné.

On Supervision of Financial Markets by Czech National Bank

(focused on Consumer Protection in the Financial Markets)

This work deals with the consumer protection in the financial markets in the Czech Republic.

The opening part of this thesis briefly describes the situation in Czech(oslovak) legislation before 1989. The governing system was not at that time conducive to significant economic activity and the scope of financial markets was limited. As a consequence, legislated protection of market participants had not to be extensive.

Need for consumer protection increased after the then-prevailing economic model had been changed into the current market-oriented model. The expansion of economic activities, including the development in the financial markets, necessitated simultaneous passing of updated law more suited for the new social circumstances. Owing to the preparation of the Czech Republic's entry into the European Economic Community at that time, it was necessary to harmonize the new Czech law with the laws of the Community. Besides the change of the „Code civil“ as a basic regulation of private law, new specific regulations have been passed - for example the Consumer Protection Act or the Consumer Credit Act. In connection with the formation of capital markets, it became necessary to issue entirely new regulation of the market rules, including regulation of the institutional entities and individuals participating in the market activities. Important part in creation of the rules relevant to the capital markets is (also) coordination of overseeing of the market and its protection under the umbrella of the governing laws.

In view of the Czech Republic joining the European Economic Community in 2004, the significant part of this undertaking is devoted to the Community's consumer protection law. The European Economic Community and the current European Union consider consumer protection to be an essential condition for successful establishing of the common market, which is considered as a free movement of citizens, goods, services, and capital. Any inequalities in consumer protection laws, if adopted in different member states of the Community, could discourage the consumer from one member state from purchasing goods or services in another member state. To overcome these inequalities, the existing rules and laws are being gradually harmonized by means of the Community directives. This harmonization was initially introduced as a „minimum harmonization“, which meant that

the Member State could have passed or kept some other law deemed to provide better consumer protection than would the law established by the harmonizing directive. Due to the persisting significant differences which resulted from the "minimum harmonization", the newly adopted directives are based on the full harmonization, and the member states are not allowed to deviate when implementing the details.

Attention is given for example to the directive 85/577/EEC to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises, the directive 97/7/EEC on the protection of consumers in respect of distance contracts, which were replaced by the directive 2011/83/EU on consumer rights effective December 13, 2013. Another important directive is the directive 93/13/EEC on unfair terms in consumer contracts.

For example, consumer protection in the financial markets has been addressed by the directive 87/102/EEC for approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit, and this directive was replaced by the directive 2008/48/EC on credit agreements for consumers. Important for financial services is the directive 2002/65/EC concerning the distance marketing of consumer financial services.

For illustration purposes, this part contains also judicature of the European Court of Justice. The Court in its judgments interprets the *acquis communautaire* for the national courts.

Existence of the authority responsible for supervising the transparency and fairness of the capital market is essential for consumer protection. This work therefore mentions both, the supervision authority in the Czech Republic as well as the organization newly established on the Community level in connection with the financial crises of 2008 – 2009. For comparison, information on market-supervision authority in the United States is presented.

Not only is the consumer protection provided by the supervision authority within aim to make the capital market function properly - this is guaranteed by the administrative regulation or, if applicable, by the criminal law - but there is also the important protection of consumer, i.e. investor, property. This protection of investor assets is provided by specialized funds designated as a reserve for the event of bankruptcy or other failure of brokers and other authorized entities offering their services in the financial markets. The attention is given to these guarantee funds in the Czech Republic and to related Community legislation:

For example the directive 94/19/EC on deposit-guarantee schemes and its consequential directives 2005/1/EC and 2009/14/EC which have increased the limits of bank deposit compensation, or the directive 97/9/EC on investor-compensation schemes. Furthermore, a proposal for preparation of a directive of insurance consumer guarantee schemes is discussed.

Again, for comparison, attention is brought to the subject protection offered to investors in the United States by authorized bodies, including the range of available compensation. In order to provide a better view, some brokers' information on the amount of insurance of investors' property over the applicable legislated limits is added.

Protection of consumers' individual interest is provided by the administrative law, and by the civil law. The Community law stipulates that the Member States also accommodate out-of-court solution of legal disputes between entrepreneur and consumer. The purpose of this rule is avoid the situations involving lesser disputes, where the consumer may otherwise opt to simply concede his legal rights in order to avoid time, expenses, and complexity connected with litigation in court. In the Czech Republic, it is possible to settle general disputes by arbitrating; disputes originating from payment activities (and now also disputes related to consumer credit) can be mediated before the Financial Arbitrator.

Consumer protection provided by the administrative law and administrative prosecution are entrusted to the Czech National Bank when involving individuals within its authority; all other cases fall under jurisdiction of the Czech Trade Inspection. By overseeing the financial markets the Czech National Bank contribute to their transparency and stability, and as a consequence protect consumers and investors who depend on services offered by the entities and individuals tasked with maintaining the market activities. Owing to the fact that protection of privacy of the market participants is important for the financial markets to function properly, the Czech National Bank is required to maintain a strict code of non-disclosure and silence.

The Czech National Bank does not only supervise the system of the financial markets, which includes the entities and individuals running the market activities, the consumers and investors and their interaction, but it is also expected to protect the consumers. A specific question, that is in the current Czech law addressed insufficiently, is settling consumer complaints involving the service personnel working in the financial markets on behalf of the Czech National Bank. The Czech National Bank as a market-overseeing authority

performs a dual role. On one hand, it supervises the financial markets as a system, and on the other hand it should answer individual consumer complaints regarding persons subordinated to its supervising authority. While a legitimate complaint could provide an impulse to exercise unscheduled supervision, acting upon the complaint could prove difficult because of the Bank's duty of silence with regard to the consumer lodging the complaint. This conflicting condition could present a good reason for establishing a special body, independent of the Czech National Bank, to handle the Bank-related complaints.

A very important part of protection of consumers in the financial markets is not only their own level of knowledge of the markets and of services and products offered, but also their understanding of legal surroundings, perception of justice, and respect for others. The legislated regulation itself is insufficient for complete protection of the consumer, unless the consumer has his own interest in protecting himself, instead of - in some cases - even acting in the way that make the use of protection offered by the law complicated or nearly impossible.

Literatura

1. Jemelka, L., Pondělíčková, K., Bohadlo, D.: Správní řád, komentář, C.H.Beck, 2011
2. Bělohávek, A. J.: Ochrana spotřebitelů v rozhodčím řízení, C.H.Beck, 2012
3. Tichý, L., Arnold, R., Zemánek, J., Král, R., Dumbrovský, T.: Evropské právo, C.H.Beck, 2011
4. Tomášek, M.: Evropský systém ochrany bankovního klienta, Karolinum, 2001
5. Zwettlerová, I.: Aktuální aspekty ochrany spotřebitele v bankovníctví, KEY Publishing s.r.o., 2009
6. Selucká, M.: Ochrana spotřebitele v soukromém právu, C.H.Beck 2008
7. Revenda, Z.: Centrální bankovníctví, MANAGEMENT PRESS, 2. vydání, Praha, 2001

Články

1. Hergesell, O: Kouzelná půjčka: Rychlý úvěr přes internet a SMS je v Česku, Euro č. 25/2012, str. 14
2. Krampera, J.: Bulletin advokacie č. 1/2009, Neplatnost nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách, str. 44 (čerpáno z ASPI).
3. Melzer, F.: K úpravě ochrany spotřebitele ve vládním návrhu občanského zákoníku, Právní rozhledy 21/2009, str. 771 a následující.
4. Slanina, J.: Spotřebitelské úvěry – novinka v pravomoci finančního arbitra, Právní rozhledy 20/2011, str. 723 až 727.
5. Liška, P.: Postavení finančního arbitra v rámci systému státních orgánů České republiky, Právní rozhledy 10/2006, str. 354.
6. Pelikánová, I.: V Česku fungují desítky ilegálních soudů. HN, 24. června 2011.
7. Lisse, L.: K požadavkům na výkon funkce rozhodce a liberalizace rozhodčího soudnictví, Právní rozhledy 6/2006, str. 224 a následující.
8. Slováček, D.: Rozhodčí řízení a směrnice o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, Právní rozhledy, 9/2010, str. 331 a následující.
9. Kučera, P.: Krize posílila pozici úvěrových registrů, Bankovníctví 10/2011, str. 25 až 27.
10. Davidová, P.: Stížností spotřebitelů přibývá, Bankovníctví 8/2011, str. 28 až 30.
11. Chuchvalcová, J.: Finanční vzdělanost v ČR je překvapivě nízká, rozhovor s vrchní ředitelkou a členkou bankovní rady ČNB Ing. Evou Zamrazilovou, CSc., Bankovníctví č. 1/2011, str. 12 až 14.
12. Kolmanová, H.: Jak ČNB chrání spotřebitele? Bankovníctví 10/2011, str. 22.

Příloha A

Sekundární předpisy Společenství týkající se hospodářských zájmů spotřebitele a ochrany spotřebitele na finančním trhu

1. Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.
2. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 ze dne 27. října 2004 o spolupráci mezi vnitrostátními orgány příslušnými pro vymáhání dodržování zákonů na ochranu zájmů spotřebitele.
3. Směrnice Rady 85/577/EHS ze dne 20. prosince 1985 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory (**zrušena směrnicí 2011/83/EU**).
4. Směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru (**změněna směrnicí 98/7/ES, zrušena směrnicí 2008/48/EU**).
5. Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (**změněna směrnicí 2011/83/EU**).
6. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/19/ES ze dne 30. května 1994 o systémech pojištění vkladů (**změněna směrnicemi 2005/1/ES a 2009/14/ES**).
7. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku (**změněna směrnicemi 2002/65/ES, 2005/29/ES a 2007/64/ES, zrušena směrnicí 2011/83/EU**).
8. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/9/ES ze dne 3. března 1997 o systémech pro odškodnění investorů.
9. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/27/ES ze dne 19. května 1998 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (**změněna směrnicemi 1999/44/ES, 2002/65/ES, 2003/31/ES, 2005/29/ES a 2006/123/ES, zrušena směrnicí 2009/22/ES**).
10. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/47/ES ze dne 6. června 2002 o dohodách o finančním zajištění. (**změněna směrnicí 2009/44/ES**)
11. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES (**změněna směrnicí 2005/29/ES a směrnicí 2007/64/ES**).
12. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady

- 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004.
13. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/114/ES ze dne 12. prosince 2006 o klamavé a srovnávací reklamě.
  14. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES ze dne 13. listopadu 2007 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 97/7/ES, 2002/65/ES a 2006/48/ES a zrušuje směrnice 97/5/ES.
  15. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS. (změněna směrnicí 2011/90/EU)
  16. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/22/ES ze dne 23. dubna 2009 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů.
  17. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES.
  18. Rozhodnutí Komise ze dne 30. dubna 2008, kterým se zřizuje skupina odborníků pro finanční vzdělávání.
  19. Doporučení Komise 92/295/EHS ze dne 7. dubna 1992 o kodexu praktik na ochranu spotřebitelů s ohledem na smlouvy uzavírané na dálku.
  20. Doporučení Komise 98/257/ES ze dne 30. března 1998 ohledně způsobu řešení spotřebitelských sporů.
  21. Doporučení Komise 2001/310/ES o zásadách pro mimosoudní orgány při řešení spotřebitelských sporů dohodou.

Příloha B

Klamavé obchodní praktiky

Obchodní praktiky jsou vždy považovány za klamavé, pokud podnikatel

- a) prohlašuje, že se zavázal dodržovat určitá pravidla chování (kodex chování) nebo že tato pravidla chování byla schválena určitým subjektem, ačkoli tomu tak není,
- b) neoprávněně používá značku jakosti nebo jiné obdobné označení,
- c) prohlašuje, že jemu, jeho výrobku nebo jím poskytované službě bylo uděleno schválení, potvrzení nebo povolení, ačkoli tomu tak není, nebo takové prohlášení není v souladu s podmínkami schválení, potvrzení nebo povolení,
- d) nabízí ke koupi výrobky nebo služby za určitou cenu, aniž by zveřejnil důvody, na jejichž základě se může domnívat, že nebude sám nebo prostřednictvím jiného podnikatele schopen zajistit dodávku uvedených nebo rovnocenných výrobků nebo služeb za cenu platnou pro dané období a v přiměřeném množství vzhledem k povaze výrobku nebo služby, rozsahu reklamy a nabízené ceny (vábivá reklama),
- e) s úmyslem propagovat jiný výrobek nebo službu nabízí výrobek nebo službu za určitou cenu a poté je odmítá ukázat spotřebiteli nebo odmítá přijetí objednávky nebo dodání výrobku nebo služby v přiměřené lhůtě nebo předvede vadný výrobek,
- f) nepravdivě uvádí, že výrobek nebo služba budou nabízeny pouze po omezenou dobu nebo že budou nabízeny pouze po omezenou dobu za určitých podmínek s cílem přimět spotřebitele k okamžitému rozhodnutí, aniž by mu poskytl přiměřenou lhůtu potřebnou k informovanému rozhodnutí,
- g) přislíbí poskytnout záruční a pozáruční servis spotřebitelům, s nimiž před uzavřením smlouvy jednal jazykem, který není úředním jazykem členského státu, v němž proběhlo jednání, a následně poskytne servis pouze v jiném jazyce, aniž to spotřebiteli jasně sdělil před uzavřením smlouvy,
- h) tvrdí nebo vytváří dojem, že prodávaný výrobek nebo poskytovaná služba jsou dovolené, i když tomu tak není,
- i) uvádí jako přednost nabídky práva, která vyplývají spotřebiteli přímo ze zákona,
- j) propaguje ve sdělovacích prostředcích výrobky nebo služby způsobem, při němž si spotřebitel nemusí uvědomit, že se jedná o placenou reklamu výrobku nebo služby,
- k) uvádí nesprávné údaje o povaze a míře rizika pro osobní bezpečnost spotřebitele nebo jeho rodiny, pokud si jeho výrobek nekoupí nebo nevyužije jím nabízenou službu,
- l) propaguje výrobek způsobem, který u spotřebitele může vyvolat dojem, že byl vyroben určitým výrobcem, ačkoliv tomu tak není,

- m) vytvoří, provozuje nebo propaguje program, ve kterém odměna pro spotřebitele závisí především na získání dalších spotřebitelů do programu, nikoli na prodeji nebo spotřebě výrobku (pyramidový program),
- n) učiní nepravdivé prohlášení, že zamýšlí ukončit svoji činnost nebo že přemísťuje provozovnu,
- o) prohlašuje, že jím nabízené nebo prodávané výrobky nebo služby usnadní výhru ve hrách založených na náhodě,
- p) nepravdivě prohlašuje, že výrobek nebo poskytnutá služba může vyléčit nemoc, zdravotní poruchu nebo postižení,
- q) poskytuje nesprávné informace o tržních podmínkách nebo o možnosti opatřit si výrobek nebo službu, aby tak přiměl spotřebitele koupit si tento výrobek nebo nabízenou službu za méně výhodných podmínek, než jsou běžné tržní podmínky,
- r) nabízí výrobky nebo služby prostřednictvím soutěže o ceny, aniž by byly ceny uděleny nebo aniž by ceny odpovídaly původní nabídce nebo byla udělena odpovídající náhrada,
- s) uvádí u výrobku nebo služby slova „gratis“, „zdarma“, „bezplatně“ nebo slova podobného významu, pokud spotřebitel musí za výrobek nebo službu vynaložit jakékoli náklady, s výjimkou nezbytných nákladů spojených s reakcí na nabídku, s převzetím výrobku nebo služby nebo jejich doručením,
- t) přiloží k propagačnímu materiálu výzvu k provedení platby s cílem vyvolat u spotřebitele dojem, že si nabízený výrobek nebo službu již objednal, ačkoli tomu tak není,
- u) vyvolává dojem nebo nepravdivě uvádí, že nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo se prezentuje jako spotřebitel, nebo
- v) vyvolává dojem nebo nepravdivě uvádí, že záruční i pozáruční servis k výrobku je poskytován i v jiném členském státě, než ve kterém je výrobek prodáván.

Příloha C

Agresivní obchodní praktiky

Obchodní praktiky jsou vždy považovány za agresivní, pokud podnikatel

- a) vytváří dojem, že spotřebitel nemůže opustit provozovnu nebo místo, kde je nabízen nebo prodáván výrobek nebo poskytována služba, bez uzavření smlouvy,
- b) osobně navštíví spotřebitele v jeho bydlišti, ačkoli ho spotřebitel vyzval, aby jeho bydliště opustil a nevracel se, s výjimkou vymáhání splatných smluvních závazků způsobem, který je v souladu s příslušnými právními předpisy,
- c) opakovaně činí spotřebiteli nevyžádané nabídky prostřednictvím telefonu, faxu, elektronické pošty, nebo jiných prostředků přenosu na dálku, s výjimkou vymáhání splatných smluvních závazků způsobem, který je v souladu s příslušnými právními předpisy; tím nejsou dotčena ustanovení § 2 odst. 1 písm. e) zákona č. 40/1995 Sb., v platném znění a příslušná ustanovení zákona č. 480/2004 Sb. a zákona č. 101/2000 Sb.,
- d) požaduje na spotřebiteli, aby při uplatňování práva vyplývajícího z pojistné smlouvy předložil doklady, které nelze při posuzování oprávněnosti nároku pokládat za důvodné nebo neodpovídá na korespondenci, aby odradil spotřebitele od uplatnění práv vyplývajících ze smlouvy,
- e) prostřednictvím reklamy přímo nabádá děti, aby si nabízené výrobky nebo služby koupily nebo aby k jejich koupi přesvědčily dospělou osobu,
- f) požaduje na spotřebiteli okamžitou nebo odloženou platbu za výrobky nebo služby, které mu dodal, ačkoli si je spotřebitel neobjednal nebo požaduje vrácení či uschování nevyžádaných výrobků, nejedná-li se o náhradní dodávku podle předem uzavřené smlouvy,
- g) prohlašuje, že pokud si spotřebitel výrobek nebo službu nekoupí, ohrozí tím jeho podnikání, pracovní místo nebo existenci, nebo
- h) vytváří klamný dojem, že spotřebitel vyhrál nebo vyhraje, pokud bude jednat určitým způsobem, ačkoli ve skutečnosti žádná taková výhra nebo výhoda neexistuje nebo pro získání výhry nebo výhody musí spotřebitel vynaložit finanční prostředky nebo jiné výdaje.

Obsah

1. Úvod	1
2. Výkon dohledu	6
2.1. Dohled v Evropské unii	6
2.2. Dohled v ČR	10
2.3. Česká národní banka	11
Shrnutí kapitoly	16
3. Ochrana poskytovaná spotřebiteli v rovině práva správního	17
3.1. Stížnosti spotřebitelů na osoby podnikající na finančním trhu	18
3.2. Činnost ČNB v rámci dohledu nad ochranou spotřebitele	25
3.3. Česká obchodní inspekce	26
3.4. Živnostenské úřady	27
3.5. Vztah spotřebitele a dohlížených osob působících na finančním trhu	28
Shrnutí kapitoly	31
4. Úprava spotřebitelského práva v České republice po r. 1989	32
4.1. Ochrana spotřebitele při uzavírání úvěrových smluv	40
Zákon o ochraně spotřebitele	44
Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník	45
Ochrana slabší strany	48
Zákon o podnikání na kapitálovém trhu	54
Shrnutí kapitoly	56
5. Ochrana spotřebitele v právu ES a EU	57
5.1. Sekundární předpisy Společenství upravující ochranu spotřebitele	64
Směrnice 85/577/EHS o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory	65
Směrnice 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku	79
Směrnici 2011/83/EU o právech spotřebitelů	83
Směrnice 87/102/EHS o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru	85
Směrnice 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru	90
Směrnice 2002/65/ES o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku	92

Směrnice Rady 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách	94
Směrnice 2005/29/ES o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu	105
Směrnice 2009/22/ES o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů	109
Shrnutí kapitoly	110
6. Pojištění vkladů a odškodnění spotřebitelů	112
6.1. Pojištění vkladů	112
6.2. Sekundární právní předpisy Společenství upravující odškodnění investorů	115
6.3. Odškodnění klientů pojišťoven v případě jejich selhání	122
6.4. Instituce v USA	127
Shrnutí kapitoly	133
7. Ochrana majetkových zájmů spotřebitele	134
7.1. Soudní řízení	134
7.2. Finanční arbitr	140
7.3. Rozhodčí řízení	143
7.4. De lege ferenda	155
Shrnutí kapitoly	159
8. Závěr	160
Dohledová činnost České národní banky	161
On Supervision of Financial Markets by Czech National Bank	164
Literatura	168
Články	169
 <u>Přílohy</u>	
A. Sekundární předpisy Společenství týkající se hospodářských zájmů spotřebitele a ochrany spotřebitele na finančním trhu	170
B. Klamavé obchodní praktiky	172
C. Agresivní obchodní praktiky	174